

Ανθεκτικότητα και
σταθερότητα: Πώς θα
γίνει η Ελλάδα ακόμη
πιο ανταγωνιστική
ως επενδυτικός
προορισμός;

EY Attractiveness Survey

Ελλάδα

Ιούλιος 2022

■ ■ ■
The better the question. The better the answer.
The better the world works.

EY

Building a better
working world

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό σημείωμα	3
Σύνοψη	6
1 Η εικόνα των επενδύσεων στην Ευρώπη	10
2 Το μακροοικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	40
3 Η εικόνα των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα	72
4 Οι απόψεις της επενδυτικής κοινότητας για την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως επενδυτικού προορισμού	80
5 Συμπεράσματα και προτάσεις	116
Ταυτότητα της έρευνας	134
Μεθοδολογία	138
Σχετικά με το πρόγραμμα EY Attractiveness	139

Εισαγωγικό σημείωμα

Η φετινή, τέταρτη έκδοση της έρευνας EY Attractiveness Survey Ελλάδα επιβεβαιώνει ότι, σε ένα περιβάλλον γεωπολιτικής αναταραχής και αυξημένης αβεβαιότητας, η χώρα μας πέτυχε να διατηρήσει και να ενδυναμώσει τη θετική πορεία των τελευταίων ετών. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που σχεδιάζουν να επενδύσουν, ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα έφτασε στο 37%, ενώ, στο 75%, το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της χώρας θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια, είναι το υψηλότερο μεταξύ των υπό σύγκριση χωρών. Την ίδια ώρα, η ποιοτική σύνθεση των επενδύσεων βελτιώνεται, με την έμφαση να στρέφεται σε δυναμικούς τομείς όπου η χώρα συγκεντρώνει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως η αγροδιατροφή, τα logistics και το λογισμικό και οι υπηρεσίες πληροφορικής.

Τρία κεντρικά ζητήματα διαμορφώνουν σήμερα τις επενδυτικές αποφάσεις των επιχειρήσεων στην Ευρώπη: η στροφή προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, η διαρκώς εντεινόμενη έμφαση στην τεχνολογία και η αναζήτηση καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού. Οι επιδόσεις της κάθε χώρας στους κρίσιμους αυτούς τομείς θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία τους στην προσέλκυση επενδύσεων και, κατ'επέκταση, τον ρυθμό με τον οποίο θα αναπτυχθούν τις επόμενες δεκαετίες. Είναι εξαιρετικά θετικό ότι η Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, έχει θέσει τα ζητήματα αυτά σε πρώτη προτεραιότητα.

Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο ανταγωνισμός για την προσέλκυση επενδύσεων είναι σήμερα αδυσώπητος, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Τις ίδιες προσπάθειες που καταβάλλει η Ελλάδα για τη βελτίωση της ελκυστικότητάς της καταβάλλουν και οι άλλες χώρες της

Παναγιώτης Ι. Κ. Παπάζογλου

Διευθύνων Σύμβουλος
EY Ελλάδος

ευρύτερης περιοχής μας. Συνεπώς, για να αξιολογήσουμε την πρόδοό μας θα πρέπει να συγκρίνουμε τις επιδόσεις μας, όχι μόνο με τις μέτριες δικές μας επιδόσεις του παρελθόντος, αλλά, κυρίως, με αυτές των χωρών που μας ανταγωνίζονται. Στη σύγκριση αυτή, έχουμε σημαντικά περιθώρια βελτίωσης, καθώς, ως χώρα, ξεκινούμε από ένα χαμηλό σημείο εκκίνησης. Και, κυρίως, δε θα πρέπει να επιτρέψουμε στους εαυτούς μας κανέναν εφησυχασμό ή οποιαδήποτε χαλάρωση της προσπάθειας.

Τα τελευταία χρόνια έχει επιτευχθεί μια ευρεία συναίνεση ως προς την αναγκαιότητα της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Οφείλουμε όλοι να περιφρουρήσουμε αυτήν τη σημαντική κατάκτηση, και να συμφωνήσουμε, όχι μόνο στον προφανή στόχο, αλλά και στις πολιτικές που τον υπηρετούν αποτελεσματικά. Χρειαζόμαστε μια πραγματική συστράτευση των πολιτικών και παραγωγικών δυνάμεων της χώρας, της κρατικής μηχανής, αλλά και ολόκληρης της κοινωνίας, για να εξασφαλίσουμε την ισχυρή ανάκαμψη και τη βιώσιμη ανάπτυξη της Ελλάδας.

Άποψη

Κυριάκος Μητσοτάκης
Πρωθυπουργός

Πόσο ρεαλιστικό είναι να προσβλέπει η χώρα στο να τοποθετηθεί μεταξύ των βασικών επενδυτικών προορισμών στην Ευρώπη, και τι πρέπει να αλλάξει ακόμη;

Παρά τη δύσκολη διεθνή συγκυρία και τη διετή δοκιμασία της παγκόσμιας πανδημίας, η εθνική οικονομία προχώρησε με άλματα: οι επενδύσεις στη χώρα αυξήθηκαν κατά 25% και οι άμεσες ξένες επενδύσεις έφτασαν, τους περασμένους 12 μήνες, σε ιστορικά υψηλά.

Είναι το αποτέλεσμα της ανάκτησης της διεθνούς αξιοπιστίας της Ελλάδας και του σταθερού προσανατολισμού της κυβέρνησης στις ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις: Ψηφιοποίηση παντού, κλιματική μετάβαση, επιτάχυνση αδειοδοτήσεων, ενεργειακές διασυνδέσεις, μείωση φόρων σε κεφάλαιο και εργασία, μείωση των κόκκινων δανείων, εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και κατάρτιση, Ελλάδα 2.0, νέο πτωχευτικό δίκαιο είναι μόνο μερικά ενδεικτικά παραδείγματα.

Η προσπάθεια, ωστόσο, συνεχίζεται. Το κράτος γίνεται μεν ψηφιακό, αλλά πρέπει να γίνει συνολικά και πιο αποτελεσματικό. Η απονομή της δικαιοσύνης να επιταχυνθεί περισσότερο. Άλλες τομές, όπως για παράδειγμα αυτές στην κατάρτιση, έχουν ψηφιστεί, αλλά μένει και να εφαρμοστούν σωστά. Ενώ πολλές άλλες επενδύσεις προγραμματίζονται, αλλά πρέπει να ολοκληρωθεί ο σχεδιασμός τους και να ανακοινωθούν.

Μετά την επιτυχία της εξόδου από την Ενισχυμένη Επιτήρηση, μπροστά μας έχουμε τον εθνικό στόχο της ανάκτησης Επενδυτικής Βαθμίδας. Θα τον κερδίσουμε και αυτόν. Η Ελλάδα πρέπει και μπορεί να είναι από τους πρώτους επενδυτικούς προορισμούς της Ευρώπης.

Σύνοψη

Τέσσερις ισχυρές τάσεις επηρέασαν τις επενδυτικές αποφάσεις στην Ευρώπη το 2021: η επέλαση της ψηφιακής τεχνολογίας, η στροφή προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, η αναζήτηση κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού και οι συνεχιζόμενες διαταραχές στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες. Οι επενδύσεις στην Ευρώπη κατέγραψαν μια ισχυρή ανάκαμψη μετά την ισχυρή πτώση του 2020, αλλά με σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ χωρών και τομέων της οικονομίας. Ωστόσο, ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι οικονομικές κυρώσεις κατά της Ρωσίας φαίνεται να επηρεάζουν αρνητικά τη βραχυπρόθεσμη ελκυστικότητα της Ευρώπης ως επενδυτικό προορισμό και να θέτουν σε αναστολή αρκετά επενδυτικά σχέδια.

5% αύξηση του αριθμού ΑΞΕ στην Ευρώπη το 2021

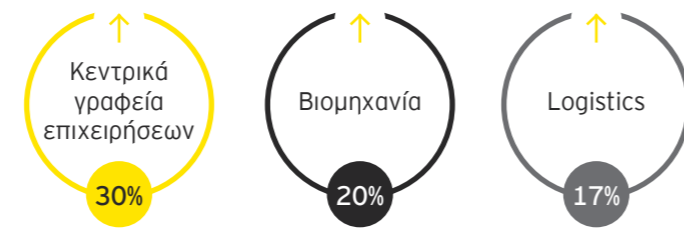
Δεύτερη καλύτερη επίδοση της Ελλάδας στις ΑΞΕ σε ένα δύσκολο περιβάλλον

Στο περιβάλλον αυτό, σύμφωνα με τα στοιχεία του European Investment Monitor, ο αριθμός των ΑΞΕ στην Ελλάδα το 2021, παρότι μειωμένος σε σχέση με το 2020, ήταν ο δεύτερος υψηλότερος από το 2000, κατατάσσοντας τη χώρα στην 26^η θέση μεταξύ των 51 χωρών που συμμετέχουν στην ευρωπαϊκή έρευνα. Αθροιστικά, οι επενδύσεις της τελευταίας διετίας αντιπροσωπεύουν το 24% του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία 22 χρόνια.

2^η καλύτερη χρονιά για την Ελλάδα το 2021 σε αριθμό επενδύσεων, από το 2000

Συνεχίζεται η βελτίωση της ποιοτικής σύνθεσης των επενδύσεων

Το 2021, εντάθηκε η στροφή προς επενδύσεις με υψηλή προστιθέμενη αξία. Με βάση το είδος της δραστηριότητας όπου κατευθύνονται οι επενδύσεις, το 30% των ΑΞΕ στην Ελλάδα, το 2021, έναντι μόλις 4% μεταξύ 2000 και 2020, και 7% στο σύνολο της Ευρώπης το 2021, αφορά επενδύσεις σε κεντρικά γραφεία επιχειρήσεων (headquarters). Στη δεύτερη και τρίτη θέση βρίσκονται αντίστοιχα οι βιομηχανικές δραστηριότητες (20%) και οι δραστηριότητες logistics (17%). Με βάση τους κλάδους της οικονομίας, στην κορυφή της κατάταξης βρίσκονται η αγροδιατροφή (20%), οι μεταφορές και τα logistics (20%) και οι υπηρεσίες λογισμικού και πληροφορικής (17%), τρεις κλάδοι που συνδέονται με σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας: την ποιότητα των αγροτικών της προϊόντων, τη γεωγραφική της θέση και τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού της.

Αθροιστικά, οι επενδύσεις της τελευταίας διετίας αντιπροσωπεύουν το

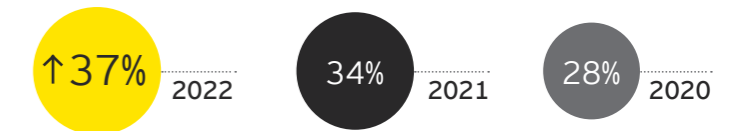
24% του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία **22** χρόνια

Αυξάνεται η διάθεση για επενδύσεις και η αισιοδοξία για το μέλλον

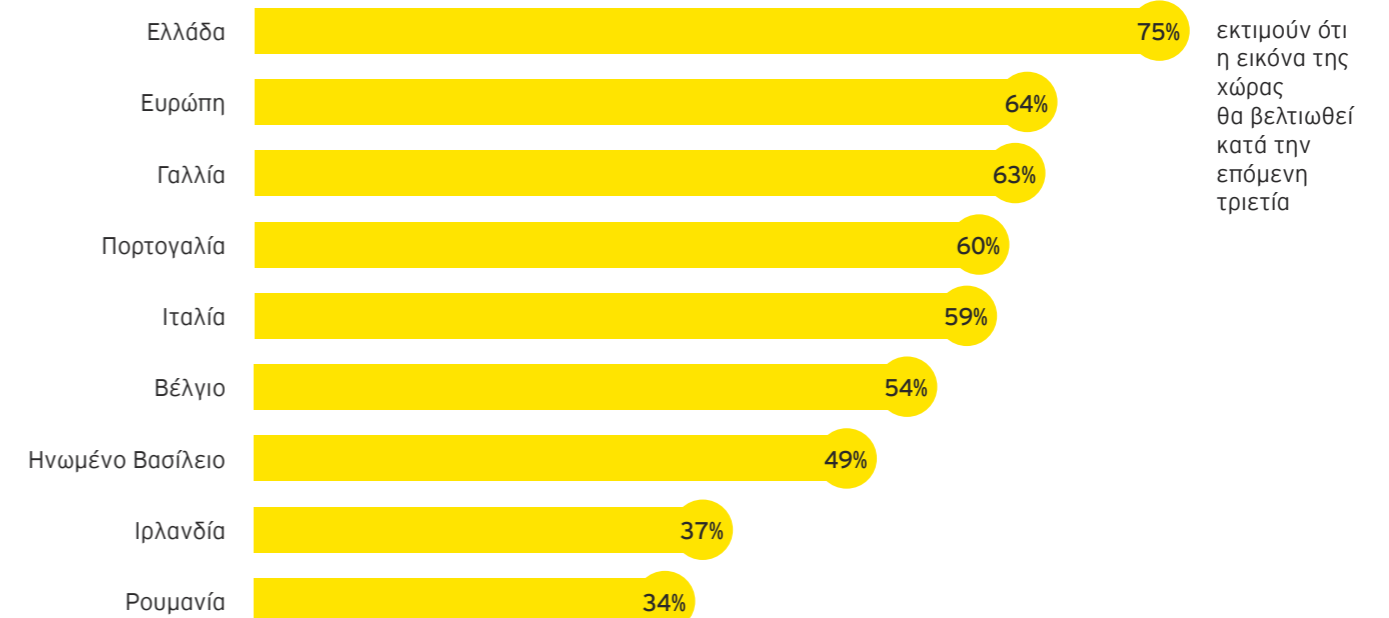
Η έρευνα της ΕΥ για την Ελλάδα διεξήχθη σε ένα δείγμα 250 στελεχών ξένων επιχειρήσεων μεταξύ 15 Μαρτίου και 15 Απριλίου, κατά το διάστημα, δηλαδή, που είχαν ενταθεί οι ανησυχίες για τις συνέπειες του πολέμου στην Ουκρανία. Σύμφωνα με την έρευνα, το ποσοστό των εταιρειών που σχεδιάζουν να επενδύσουν, ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στη χώρα μας, στη διάρκεια του επόμενου χρόνου, παρά τις δύσκολες γεωπολιτικές συνθήκες, αυξήθηκε για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά, φτάνοντας στο 37%, από 34% πέρσι και 28% το 2020. Ωστόσο, οι συνέπειες του πολέμου στην ψυχολογία των επενδυτών είναι εμφανείς, καθώς μία στις τρεις επιχειρήσεις (32%) δήλωσε ότι έχει καθυστερήσει τα άμεσα επενδυτικά της σχέδια μέχρι το 2023, ή και αργότερα.

Την ίδια ώρα, 58% των συμμετεχόντων στην έρευνα δηλώνουν ότι η άποψή τους για την Ελλάδα ως ένα μέρος όπου η επιχείρησή τους θα μπορούσε να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της, έχει βελτιωθεί κατά τον τελευταίο χρόνο, ποσοστό οριακά μειωμένο έναντι του 2020 (62%), ενώ τρεις στους τέσσερις επενδυτές (75%), εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της Ελλάδας θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια, ποσοστό που κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση μεταξύ των υπό σύγκριση χωρών, αλλά και συγκριτικά με το σύνολο της Ευρώπης (64%).

Επιχειρήσεις που σχεδιάζουν να αναπτύξουν ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα κατά τον επόμενο χρόνο

Attractiveness Survey 2022: σύγκριση με άλλες χώρες

Συγκριτικά πλεονεκτήματα και αδύναμα σημεία της χώρας

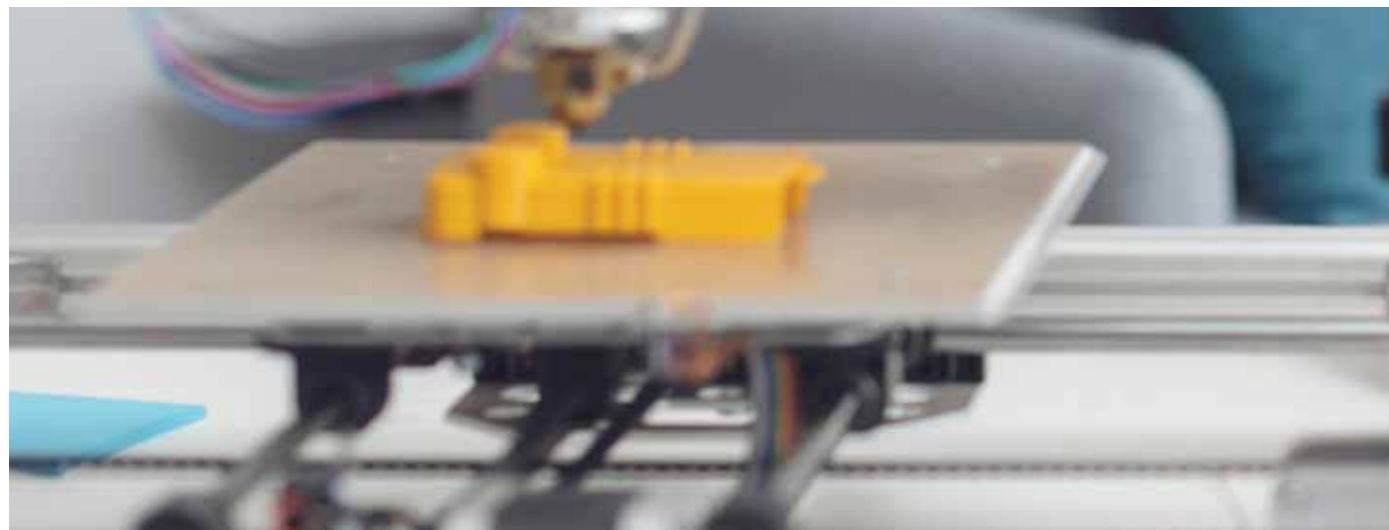
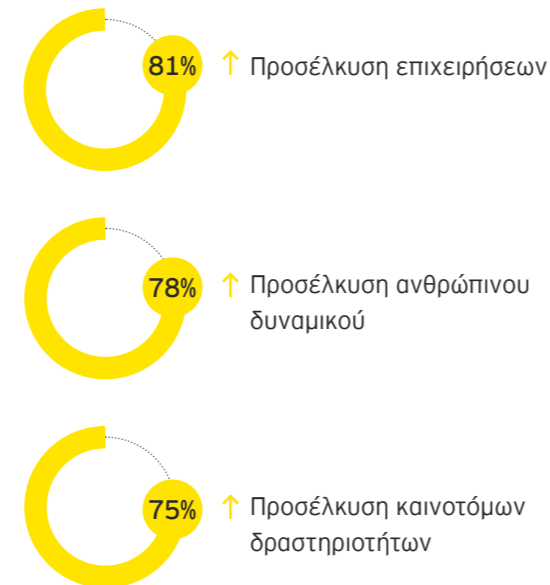
Η ποιότητα ζωής (75%), οι υποδομές μεταφορών και logistics (73%), οι υποδομές τηλεπικοινωνιών / ψηφιακές υποδομές (72%), η εσωτερική αγορά της Ελλάδας (72%), καθώς και οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού (70%), αναδεικνύονται στα ισχυρά χαρτιά της ελκυστικότητας της χώρας. Στον

αντίποδα, η ευελιξία της εργατικής νομοθεσίας, η γεωπολιτική θέση της χώρας μας, το εκπαιδευτικό σύστημα και η πρόσβαση σε χρηματοδότηση και διαθεσιμότητα κεφαλαίων χαρακτηρίζονται ως ανασταλτικοί παράγοντες.

Ψήφος εμπιστοσύνης στις επιμέρους πολιτικές για την ελκυστικότητα

Θετικές και σημαντικά βελτιωμένες σε σχέση με τα τελευταία χρόνια είναι οι απόψεις της επενδυτικής κοινότητας σχετικά με τις ακολουθούμενες πολιτικές για τη βελτίωση επιμέρους πτυχών της ελκυστικότητας της χώρας. Το εύρημα αυτό δείχνει να επιβεβαιώνει ότι οι επενδυτές αποδίδουν τη βελτίωση της εικόνας της χώρας στην εφαρμογή συγκεκριμένων πολιτικών και όχι πλέον στη χρονική συγκυρία και τη λήξη της περιόδου αβεβαιότητας που προκάλεσε η οικονομική κρίση. Συγκεκριμένα, θετικά αξιολογούνται οι πολιτικές για την προσέλκυση επιχειρήσεων (81%), την προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού (78%), την προσέλκυση καινοτόμων δραστηριοτήτων (75%), την προσέλκυση κεφαλαίου (65%), την προσέλκυση κεντρικών γραφείων και κέντρων λήψης αποφάσεων (58%) και τη δημιουργία κέντρων ανταγωνιστικότητας & κόμβων παγκόσμιας εμβέλειας (55%).

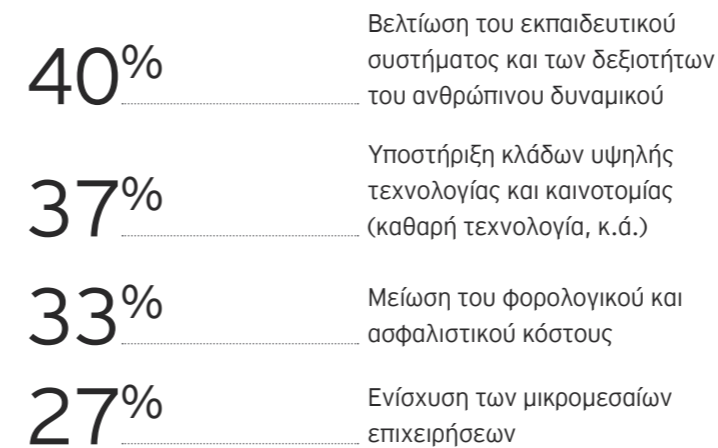

Βιώσιμη ανάπτυξη, τεχνολογία και ανθρώπινο δυναμικό

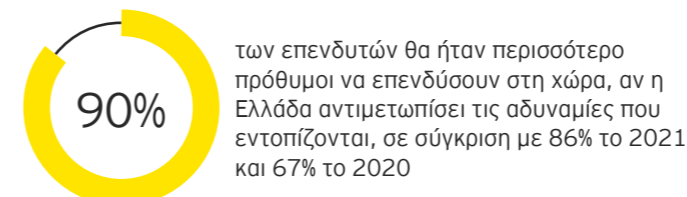
Οι συμμετέχοντες στην έρευνα αξιολόγησαν, επίσης, την Ελλάδα με βάση μια σειρά από κριτήρια που συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, την τεχνολογία και το ανθρώπινο δυναμικό, τρεις από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν σήμερα τις επενδυτικές αποφάσεις. Σε όλους τους επιμέρους τομείς, η πλειοψηφία των ερωτώμενων εκτιμά ότι οι επιδόσεις της Ελλάδας είναι εφάμιλλες, ή και καλύτερες, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ωστόσο, σε αρκετούς τομείς, υπάρχουν και σημαντικά μειοψηφικά ποσοστά των ερωτώμενων που θεωρούν ότι οι επιδόσεις της χώρας υστερούν των αντίστοιχων ευρωπαϊκών, υπενθυμίζοντας τον σκληρό ανταγωνισμό και τις προσπάθειες που καταβάλλουν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες για την προσέλκυση επενδύσεων.

Τομείς προτεραιότητας

Οι επενδυτές εκτιμούν ότι, για να βελτιώσει τη θέση της, η Ελλάδα πρέπει να επικεντρωθεί στη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού (40%), την υποστήριξη των κλάδων της καινοτομίας και της υψηλής τεχνολογίας (37%), τη μείωση της φορολογίας (33%) και την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (27%).

Τέλος, το 90% των επιχειρήσεων, έναντι 86% πέρσι και 67% πριν δύο χρόνια, αλλά και το 83% των μη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων, δηλώνουν ότι θα ήταν περισσότερο πρόθυμες να επενδύσουν στη χώρα αν η Ελλάδα ξεπεράσει τις αδυναμίες που καταγράφονται.

1 Η εικόνα των επενδύσεων στην Ευρώπη

5.877

έργα ΑΞΕ ανακοινώθηκαν στην Ευρώπη το 2021, αύξηση ύψους 5% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά

25%

όσων ρωτήθηκαν μετά τις 15 Μαρτίου

σχεδιάζουν να αναπτύξουν ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ευρώπη τον επόμενο χρόνο

Η φετινή έκδοση της έρευνας EY Attractiveness Survey Europe, διεξήχθη για λογαριασμό της EY από τη Euromoney, όπως και πέρσι, μέσω online ερωτηματολογίου, σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 501 υψηλόβαθμων στελεχών επιχειρήσεων από διάφορες γεωγραφικές περιοχές και κλάδους. Η έρευνα διεξήχθη στο διάστημα 17 Φεβρουαρίου - 6 Απριλίου 2022, περίοδο που συμπίπτει με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία και την επιβολή των εκτεταμένων κυρώσεων στη Ρωσία. Τα δραματικά αυτά γεγονότα, και η αβεβαιότητα που επακολούθησε, έχουν αναμφισβήτητα επηρεάσει τις απόψεις της επενδυτικής κοινότητας, όπως καταδεικνύεται και από τις διαφοροποιήσεις των απαντήσεων σε σημαντικά ερωτήματα στη διάρκεια της έρευνας.

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη φετινή έρευνα είναι ότι, μετά από μια αισθητή πτώση το 2020, οι επενδύσεις, αλλά και η αισιοδοξία στην Ευρώπη ανακάμπτουν, όμως, με σχετικά αργό ρυθμό και σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά κλάδο, δραστηριότητα και χώρα. Την ίδια ώρα, σημαντικές μακροπρόθεσμες τάσεις βρίσκονται σε εξέλιξη, όπως η επιτάχυνση της υιοθέτησης των νέων τεχνολογιών, η γενικευμένη απαίτηση για στροφή προς τη βιώσιμη ανάπτυξη και οι σημαντικές ελλείψεις ανθρώπινου δυναμικού σε κρίσιμους κλάδους. Απαιτείται, συνεπώς, η κινητοποίηση

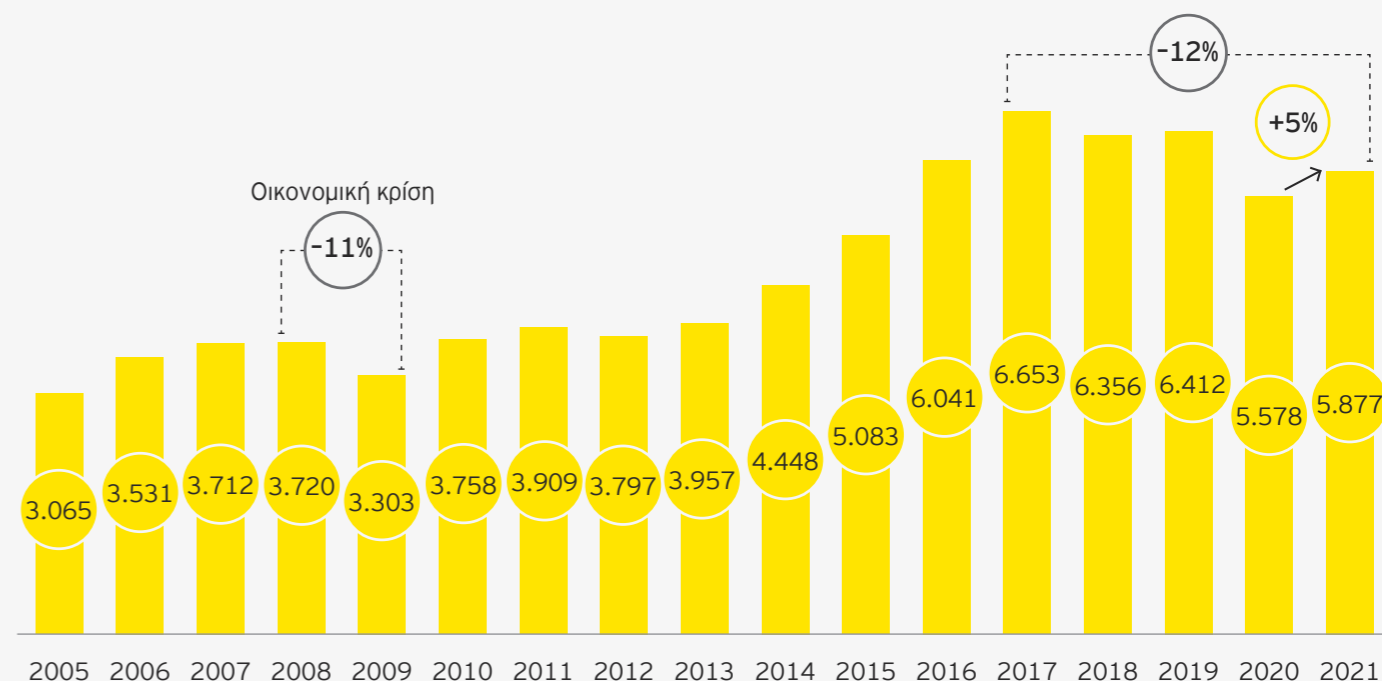
των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και συλλογικών οργάνων για την υιοθέτηση πολιτικών που θα ενισχύσουν την ελκυστικότητα της Ευρώπης, ενόψει του μεταβαλλόμενου διεθνούς περιβάλλοντος και του εντεινόμενου παγκόσμιου ανταγωνισμού.

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) στην Ευρώπη: Αργή ανάκαμψη με σημαντικές διαφοροποιήσεις

Το 2021 ανακοινώθηκαν 5.877 έργα ΑΞΕ στην Ευρώπη, αριθμός που αντιπροσωπεύει αύξηση 5% σε σχέση με το 2020, αλλά εξακολουθεί να υπολείπεται κατά 8% έναντι του 2019, της τελευταίας χρονιάς πριν την πανδημία, και κατά 12% έναντι του 2017, όταν οι ΑΞΕ στην Ευρώπη κατέγραψαν το ιστορικά υψηλό των 6.653 έργων.

Η σταδιακή αυτή ανάκαμψη, διαφέρει σημαντικά από αυτήν που ακολούθησε τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2009, όταν, έναν χρόνο αργότερα, το 2010, οι επενδύσεις ξεπέρασαν τα επίπεδα του 2008, καταγράφοντας νέο ιστορικό ρεκόρ. Η σύγκριση αυτή υποδηλώνει ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας ενδέχεται να αποδειχθούν πιο μακροχρόνιες, ακόμη και πριν συνυπολογίσει κανείς τον αντίκτυπο του πολέμου στην Ουκρανία.

Αριθμός των ΑΞΕ που ανακοινώθηκαν στην Ευρώπη (2005-2021)

Πηγή: EY European Investment Monitor 2022.

Βιομηχανία και logistics ηγούνται της ανάκαμψης

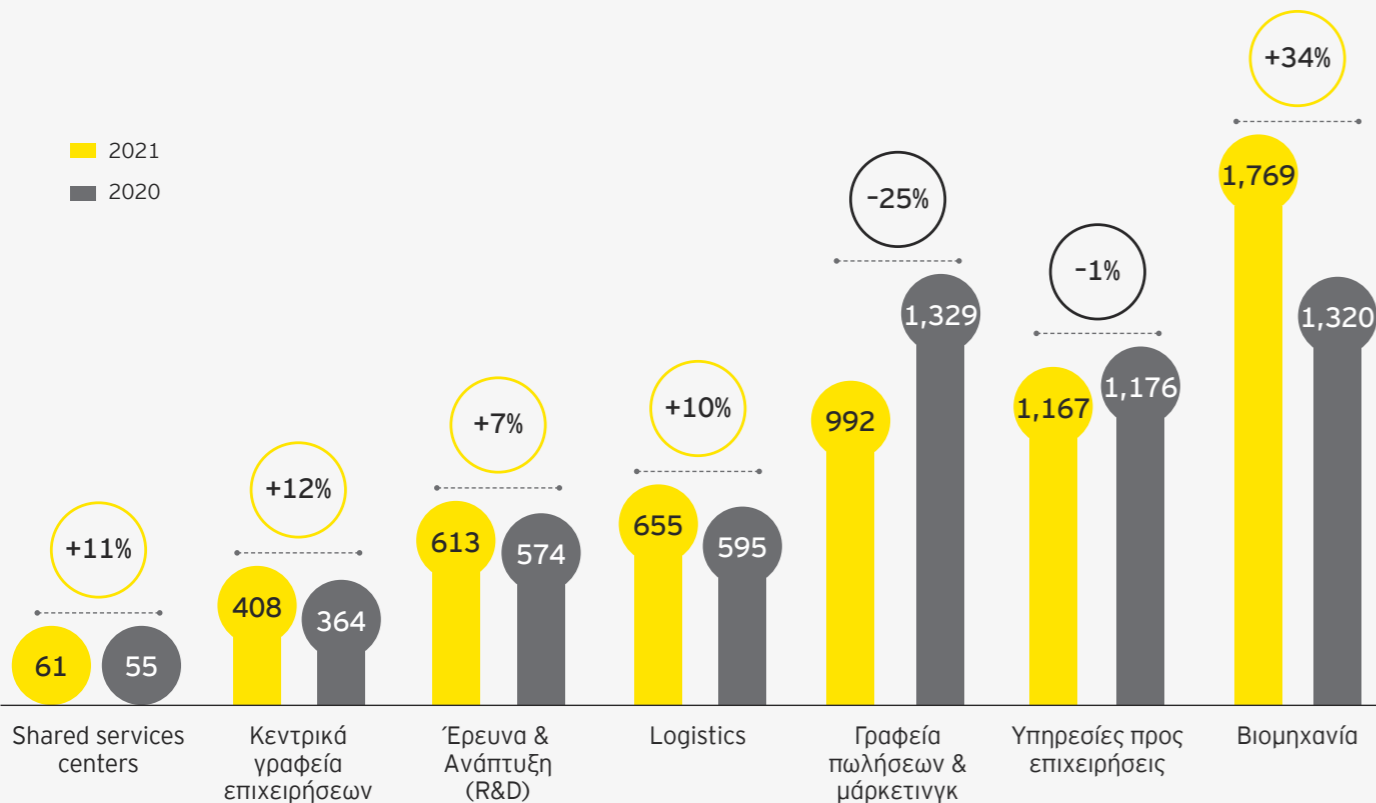
Ο ρυθμός της ανάκαμψης διαφοροποιήθηκε σημαντικά ανά είδος δραστηριότητας. Ο αριθμός των επενδύσεων στη βιομηχανία αυξήθηκε κατά 34%, μετά από σημαντική μείωση το 2020, στα logistics κατά 10% και στην έρευνα και ανάπτυξη κατά 7%, εξέλιξη ιδιαίτερα ελπιδοφόρα, δεδομένου ότι οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να δώσουν σημαντική ώθηση στην απασχόληση.

Η ισχυρή ανάκαμψη των βιομηχανικών επενδύσεων, ενδεχομένως, αντανάκλα την προσπάθεια των επιχειρήσεων να αναδιαμορφώσουν την εφοδιαστική τους αλυσίδα, μετακινώντας την παραγωγική τους βάση πλησιέστερα στην ευρωπαϊκή αγορά, ενόψει των εκτεταμένων διαταραχών που

προκάλεσε η πανδημία στις εφοδιαστικές αλυσίδες. Είναι, δε, χαρακτηριστικό ότι, προήλθε, κυρίως, από κλάδους που δεν περιλαμβάνονται στους παραδοσιακούς πυλώνες της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, όπως οι κατασκευές (+76%), τα μέταλλα & ορυχεία (+40%) και τα φαρμακευτικά (+39%).

Την ίδια ώρα, η ευρεία διάδοση της τηλεργασίας και η τάση μετάβασης πολλών επιχειρήσεων σε ένα υβριδικό μοντέλο εργασίας, έδωσε τη δυνατότητα σε πολλές από αυτές να καλύψουν αρκετές δραστηριότητες από υπάρχουσες εγκαταστάσεις, επιδρώντας αρνητικά στις επενδύσεις σε γραφεία πωλήσεων και μάρκετινγκ, οι οποίες μειώθηκαν κατά 25%.

Επενδύσεις ανά είδος δραστηριότητας στην Ευρώπη για το 2020 και το 2021

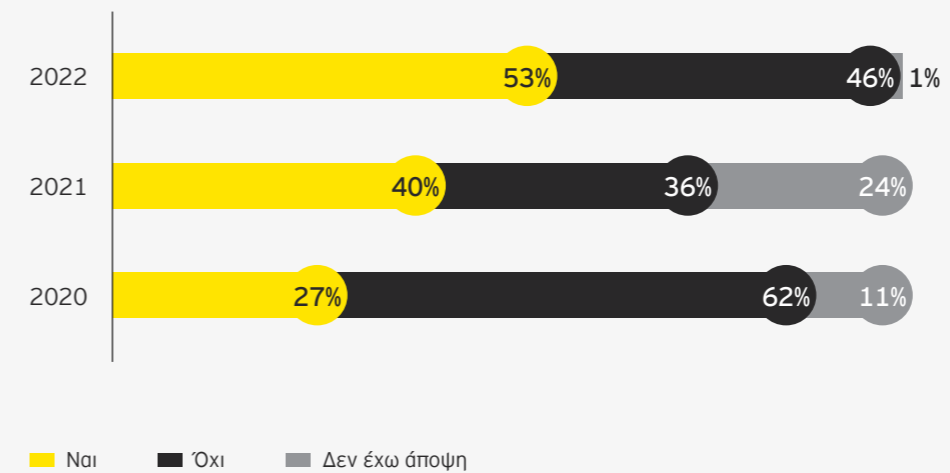
Πηγή: EY European Investment Monitor 2022.

Ισχυρή διάθεση για επενδύσεις και αισιοδοξία για το μεσοπρόθεσμο επενδυτικό κλίμα

Μετά τη σημαντική κάμψη των επενδύσεων στη διάρκεια της πανδημίας, μία στις δύο επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα (53%), σκοπεύει να προχωρήσει σε επενδύσεις ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ευρώπη τον

επόμενο χρόνο. Πρόκειται για το υψηλότερο ποσοστό της τελευταίας εικοσαετίας, και αισθητά υψηλότερο από το 2021 (40%), το 2020 (27%) και το 2019 (27%).

Σχεδιάζει η επιχείρησή σας να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ευρώπη κατά τον επόμενο χρόνο;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Είναι χαρακτηριστικό ότι η έρευνα ξεκίνησε πριν το ξέσπασμα του πολέμου στην Ουκρανία και πολύ λιγότερες απαντήσεις δόθηκαν μετά την έναρξη της πολεμικής σύρραξης.

Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των θετικών απαντήσεων μειώθηκε από 79% πριν την 1^η Μαρτίου, σε 67% στο διάστημα 1 έως 14 Μαρτίου, και σε μόλις 25% μετά τις 15 Μαρτίου, υποδηλώνοντας ότι η διάρκεια και η έκταση της κρίσης πιθανότατα να έχει αρνητική επίπτωση στις επενδύσεις.

Σχεδιάζει η επιχείρησή σας να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ευρώπη κατά τον επόμενο χρόνο;

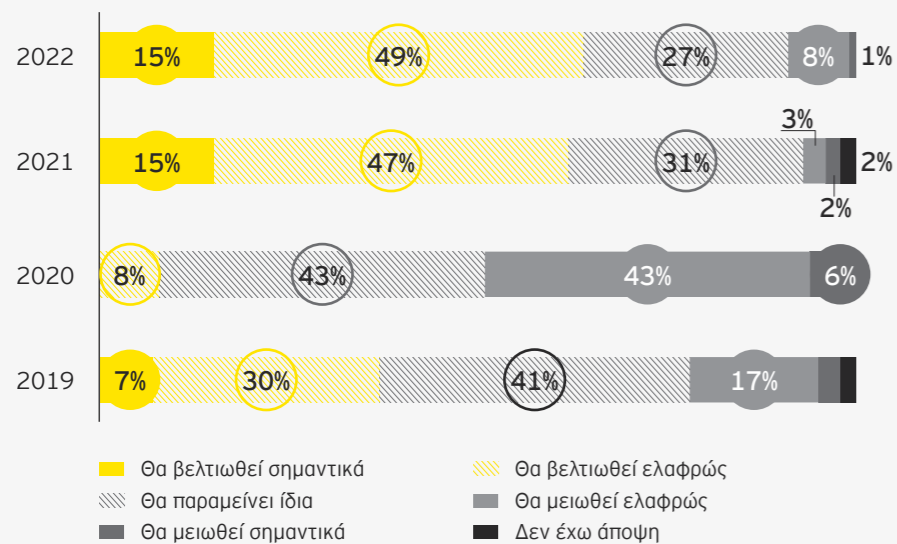
Οι απαντήσεις δόθηκαν:	Ναι	Όχι	Δεν έχω άποψη
Μετά τις 15 Μαρτίου 2022	25%	75%	
Στο διάστημα 1-14 Μαρτίου 2022	67%	32%	1%
Πριν την 1 ^η Μαρτίου 2022	79%	16%	5%

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Την ίδια ώρα, δύο στις τρεις επιχειρήσεις (64%) εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της Ευρώπης ως επενδυτικού προορισμού θα βελτιωθεί σημαντικά στα επόμενα τρία χρόνια (15%) ή ελαφρώς (49%), ποσοστό οριακά βελτιωμένο, έναντι του 2021 (62%), αλλά σημαντικά βελτιωμένο έναντι

των προηγούμενων ετών. Ωστόσο, η εικόνα αυτή επηρεάστηκε, επίσης, από τον πόλεμο, με τις θετικές εκτιμήσεις να μειώνονται από 88% σε 78% μετά την 1^η Μαρτίου και σε 36% μετά την 15^η Μαρτίου.

Σε ποιον βαθμό πιστεύετε ότι η ελκυστικότητα της Ευρώπης θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια;

Σύνολο απαντήσεων «Θα βελτιωθεί», σύμφωνα με το χρονικό διάστημα που συμμετείχαν οι ερωτηθέντες:

Πριν την 1 ^η Μαρτίου 2022	88%
Στο διάστημα 1-14 Μαρτίου 2022	78%
Μετά τις 15 Μαρτίου 2022	36%

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Οι σημαντικότερες προκλήσεις

Όπως κάθε χρόνο, ζητήθηκε από τους επενδυτές να κατονομάσουν τις τρεις σημαντικότερες απειλές για την ελκυστικότητα της Ευρώπης ως επενδυτικού προορισμού. Σημειώνεται ότι, καθώς η έρευνα ξεκίνησε πριν την έναρξη των εκθροπραξιών, δεν έχουν συμπεριληφθεί στις επιλογές των απαντήσεων οι αρνητικές επιπτώσεις του πολέμου. Ωστόσο, είναι σαφές ότι οι απαντήσεις και η τελική κατάταξη των κινδύνων έχουν επηρεαστεί από την κρίση.

Έτσι, η υψηλή αστάθεια στις ισοτιμίες, τα εμπορεύματα και τις άλλες κεφαλαιαγορές βρέθηκε από την πέμπτη θέση το 2021 στη δεύτερη θέση φέτος (33%), κάτω από την άνοδο του λαϊκισμού και του προστατευτισμού μεταξύ των πολιτικών και της κοινωνίας (38%).

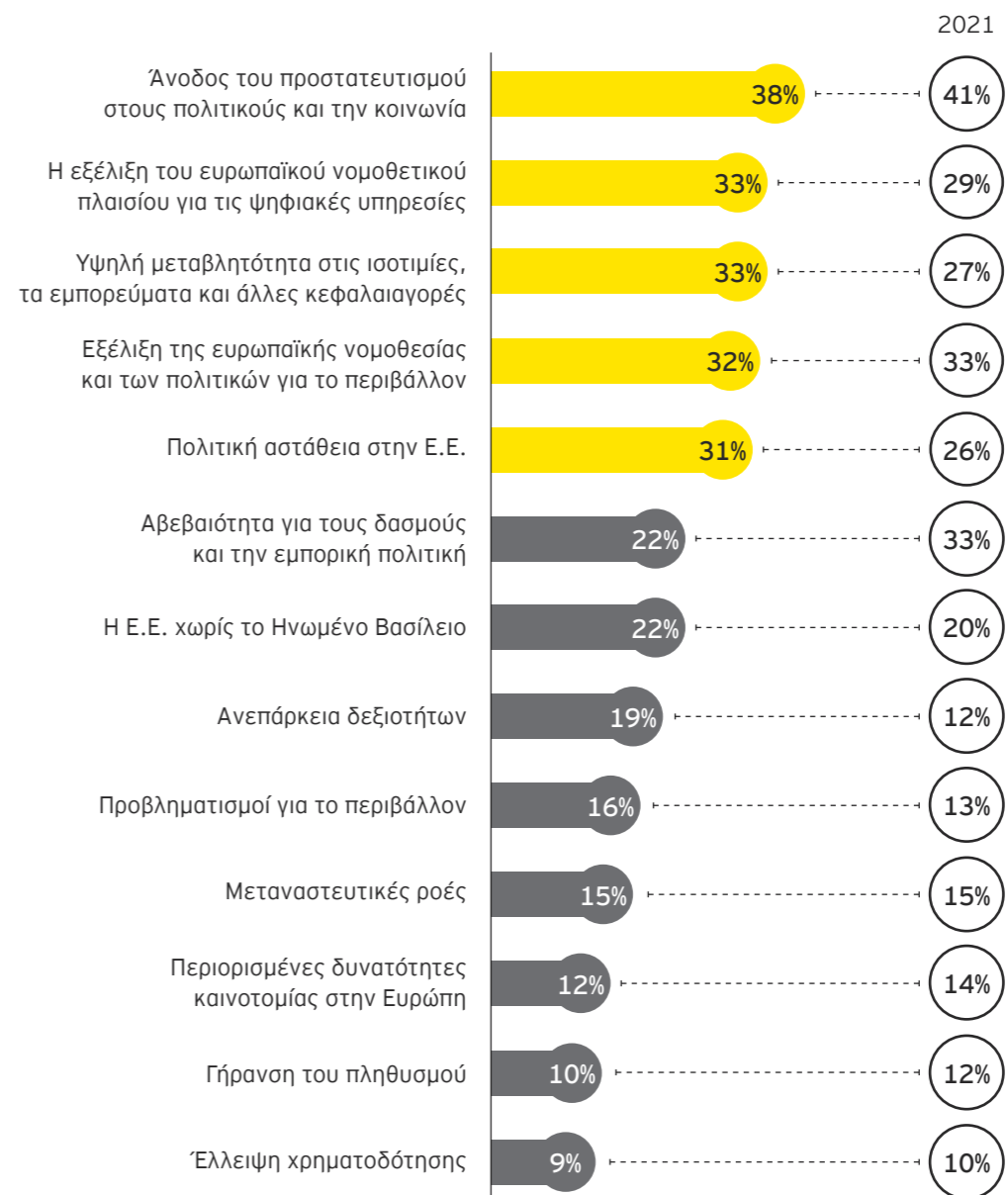
Στη δεύτερη θέση, ισοψηφεί το αναδυόμενο νομοθετικό πλαίσιο για τις ψηφιακές υπηρεσίες και αγορές, μια διαπίστωση που προβληματίζει, δεδομένου ότι ο Νόμος για τις Ψηφιακές Αγορές, που αναμένεται να τεθεί σε ισχύ μέχρι το τέλος του χρόνου, αποσκοπεί στο να ενισχύσει τον τομέα της τεχνολογίας, τονώνοντας τον ανταγωνισμό, περιορίζοντας τη δύναμη των μεγάλων εταιρειών τεχνολογίας και προστατεύοντας τους χρήστες από την παραπληροφόρηση και τις απειλές στον κυβερνοχώρο.

Στην τέταρτη θέση, βρίσκεται η εξέλιξη της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των πολιτικών για το περιβάλλον (32%), ενδεχομένως, επειδή οι επιχειρήσεις ανησυχούν ότι οι πολιτικές για την κλιματική αλλαγή θα οδηγήσουν σε περαιτέρω αύξηση του κόστους της ενέργειας.

Στην πέμπτη θέση, και με μικρή διαφορά (31% από 26% πέρσι), κατατάσσεται ο κίνδυνος της πολιτικής αστάθειας στην Ε.Ε., ενδεχομένως, υπό τη διπλή επήρεια του πολέμου και δυνητικών νέων μεταλλάξεων του COVID-19, που θα μπορούσαν, ίσως, να οδηγήσουν σε νέα παρατεταμένα lockdowns, όπως το 2020. Ως άλλοι σημαντικοί κίνδυνοι, αναδεικνύονται η αβεβαιότητα για τις πολιτικές για τους δασμούς και το διεθνές εμπόριο, η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε., οι ελλείψεις σε δεξιότητες, το περιβάλλον και οι μεταναστευτικές ροές.

Οι απαντήσεις αυτές έρχονται να υπενθυμίσουν τις πολλαπλές προκλήσεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά το θετικό επενδυτικό κλίμα που διαμορφώνεται μετά την πανδημία.

Ποιοι είναι οι τρεις κύριοι παράγοντες κινδύνου που θα επηρεάσουν την ελκυστικότητα της Ευρώπης κατά τα επόμενα τρία χρόνια;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Σημαντικές διαφοροποιήσεις ανά χώρα, με τη Γαλλία να αναδεικνύεται σε κυρίαρχη δύναμη το 2021

Το 2020, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο και Γερμανία μοιράστηκαν ουσιαστικά την πρώτη θέση ως προς τον αριθμό των ΑΞΕ, απορροφώντας παραπλήσιο αριθμό επενδυτικών έργων. Η εικόνα αυτή διαφοροποιήθηκε σημαντικά το 2021, με τις επενδύσεις στη Γαλλία να καταγράφουν εντυπωσιακή αύξηση 24%, στο Ηνωμένο Βασίλειο να σταθεροποιούνται (+2%), και στη Γερμανία να υποχωρούν κατά 10%. Η μεγάλη αύξηση των επενδύσεων στη Γαλλία συνδέεται με τη σημαντική κάμψη που κατέγραψαν το 2020, καθώς η χώρα είχε

πληγεί έντονα από την πανδημία, ωστόσο επιβεβαιώνει και ενισχύει την πρωτοκαθεδρία της, εκτοπίζοντας το Ηνωμένο Βασίλειο που κατείχε την πρώτη θέση σταθερά, από την πρώτη χρονιά της έρευνας το 2000.

Η βελτίωση της θέσης της Γαλλίας προέρχεται, κυρίως, από τη σημαντική ενίσχυση των επενδύσεων στη βιομηχανία (+41%) και αποδίδεται, σε μεγάλο βαθμό, στις μεταρρυθμίσεις που θεσμοθετήθηκαν τα τελευταία χρόνια.

Οι κορυφαίες 15 χώρες σε έργα ΑΞΕ στην Ευρώπη το 2020 και 2021

Κατάταξη	Χώρα	2020	2021	Μεταβολή 2020/21	Μερίδιο ΑΞΕ (2021)
1	Γαλλία	985	1.222	24% ↑	21%
2	Ηνωμένο Βασίλειο	975	993	2% ↑	17%
3	Γερμανία	930	841	-10% ↓	14%
4	Ισπανία	354	361	2% ↑	6%
5	Τουρκία	208	264	27% ↑	4%
6	Βέλγιο	227	245	8% ↑	4%
7	Ιταλία	113	207	83% ↑	4%
8	Πορτογαλία	154	200	30% ↑	3%
9	Πολωνία	219	193	-12% ↓	3%
10	Ιρλανδία	165	152	-8% ↓	3%
11	Ολλανδία	193	151	-22% ↓	3%
12	Φινλανδία	92	124	35% ↑	2%
13	Αυστρία	76	103	36% ↑	2%
14	Ρωσία	141	101	-28% ↓	2%
15	Ουγγαρία	48	76	58% ↑	1%

Πηγή: EY European Investment Monitor 2022.

Οι επιπτώσεις του Brexit

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρά την οριακή αύξηση κατά 2%, οι επενδύσεις παραμένουν 10% κάτω από τα προ-πανδημίας επίπεδα. Η ταχύτερη χαλάρωση των περιοριστικών μέτρων για τον COVID-19, δε στάθηκε ικανή να αντισταθμίσει τις εντεινόμενες ανησυχίες σχετικά με τα εμπόδια στο εμπόριο και τις ελλείψεις εργατικού δυναμικού, που προκάλεσε το Brexit. Οι επιπτώσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες στη βιομηχανία, όπου ανακοινώθηκαν 145 επενδυτικά έργα το 2021, έναντι 217 το 2017. Η παραδοσιακά υψηλή εξάρτηση της χώρας από αμερικανικές επενδύσεις συνέβαλε, επίσης, στη χαμηλή επίδοση της χώρας, σε μια χρονιά κατά την οποία οι επενδύσεις των ΗΠΑ στην Ευρώπη ήταν μειωμένες κατά 21% σε σχέση με τα προ-πανδημίας επίπεδα, εν μέρει λόγω και των περιορισμών στα υπερατλαντικά ταξίδια για μεγάλο διάστημα.

Ωστόσο, το Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθεί να κυριαρχεί στους τομείς της τεχνολογίας και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ενώ το Λονδίνο παραμένει, κατά τους επενδυτές, η πιο ελκυστική μητρόπολη στην Ευρώπη, παρότι σημειώνει σημαντική κάμψη σε σχέση με το 2021 (Βλέπε σελ. 22).

Αισθητή η κάμψη στη Γερμανία

Η μείωση κατά 10% των ΑΞΕ στη Γερμανία είναι αξιοσημείωτη, ωστόσο ακολουθεί μια χρονιά κατά την οποία οι επενδύσεις στη χώρα επλήγησαν λιγότερο έντονα από την υπόλοιπη Ευρώπη, έχοντας υποχωρήσει κατά μόλις 4%, έναντι -13% στην υπόλοιπη ήπειρο. Μπορούν, επίσης, να αποδοθούν εν μέρει στην αβεβαιότητα που συνδέεται με την εκλογική αναμέτρηση του περασμένου Σεπτεμβρίου. Οι επενδύσεις στη βιομηχανία ανέκαμψαν κατά 4%, αλλά παραμένουν μειωμένες κατά 34% σε σχέση με την προ-πανδημίας περίοδο. Η εύρωστη και εξωστρεφής οικονομία της Γερμανίας παραμένει ελκυστική για τους επενδυτές, ωστόσο, το περιβάλλον σχεδόν πλήρους απασχόλησης σε

συνδυασμό με τη δυσκολία διείσδυσης στις τοπικές βιομηχανικές και εφοδιαστικές αλυσίδες, ιδιαίτερα στην αυτοκινητοβιομηχανία, και τη χημική και φαρμακευτική βιομηχανία, φαίνεται να προβληματίζουν τους επενδυτές. Οι δυσκολίες του εγχειρήματος της απεξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο ενδέχεται να επιδεινώσουν την κατάσταση.

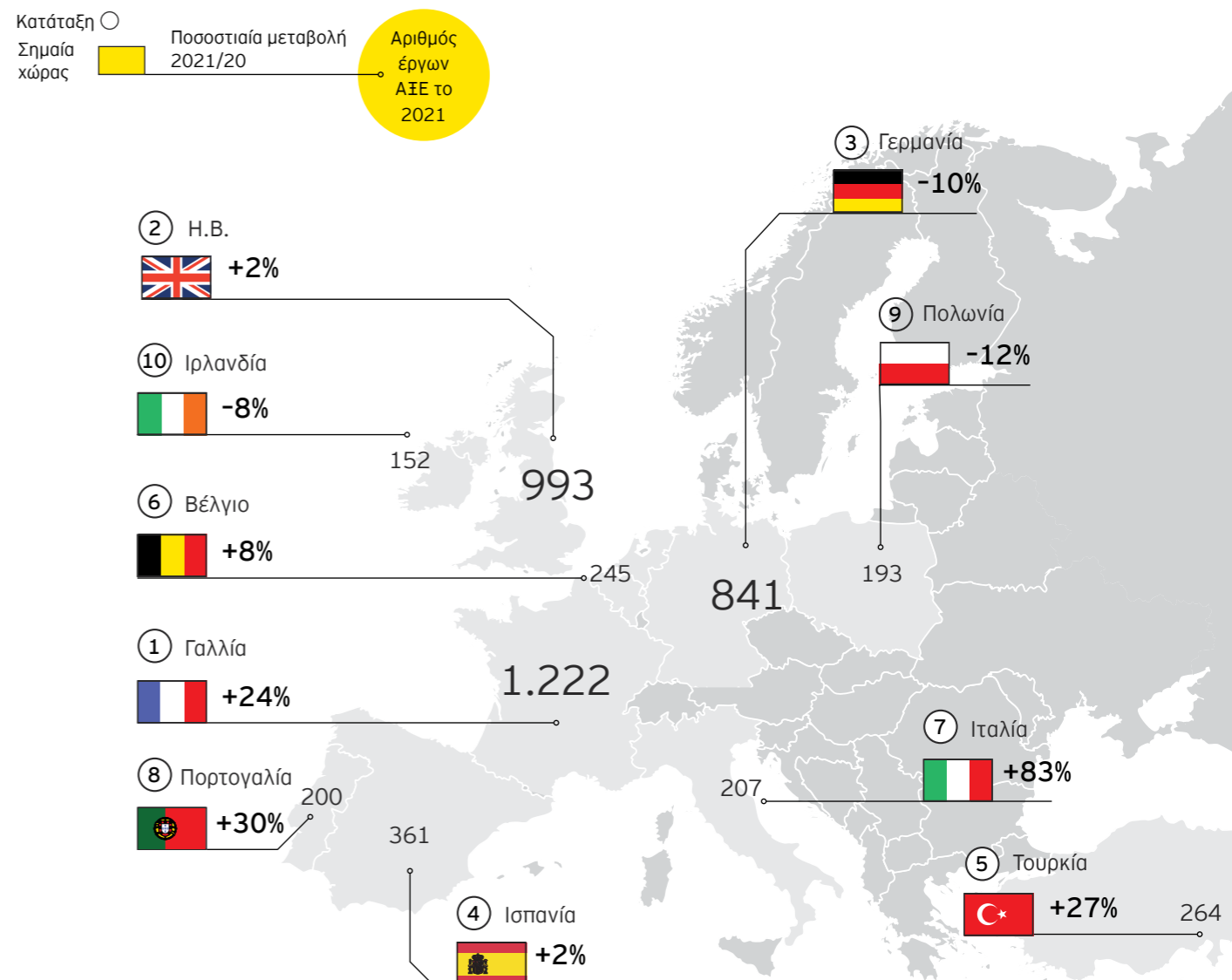
Reshoring και nearshoring ενισχύουν τις οικονομίες του Νότου

Τρεις μεσογειακές χώρες, η Ιταλία (+83%), η Πορτογαλία (+30%) και η Τουρκία (+27%) αποδείχθηκαν οι πιο ευνοημένες από την τάση επαναπατρισμού της παραγωγικής δραστηριότητας, λόγω των διαταραχών στις αλυσίδες εφοδιασμού και του πενταπλασιασμού των ναύλων το τελευταίο διάστημα, σε συνδυασμό με το σχετικά χαμηλό εργατικό κόστος. Οι επιδόσεις αυτές αποτελούν υπενθύμιση προς την Ελλάδα του εντεινόμενου ανταγωνισμού ως προς την προσέλκυση επενδύσεων μεταξύ των μεσογειακών χωρών, κάτι στο οποίο είχαμε αναφερθεί και στην περσινή έρευνα.

Αντίθετα, άλλες οικονομίες που βρίσκονταν στην πρώτη δεκάδα των επενδυτικών προορισμών στην Ευρώπη, όπως η Ολλανδία (-22%) και η Ιρλανδία (-8%), επλήγησαν περισσότερο, καθώς εξαρτώνται περισσότερο από επενδύσεις στους τομείς των υπηρεσιών, που γνώρισαν κάμψη το 2021, σε μεγάλο βαθμό, λόγω της εξάπλωσης της τηλεργασίας.

Στη μέχρι πρόσφατα, δυναμική περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης, η στασιμότητα των επενδύσεων, με εξαίρεση την Ουγγαρία, που κατέγραψε αύξηση 58%, φαίνεται να υποδηλώνει ότι οι χώρες αυτές αδυνατούν να εκμεταλλευτούν επαρκώς τον επανασχεδιασμό των αλυσίδων εφοδιασμού, ενδεχομένως, λόγω των υψηλών ποσοστών απασχόλησης.

10 κορυφαίες χώρες σε ΑΞΕ για το 2021 - αριθμός έργων και μεταβολή για το 2020-2021

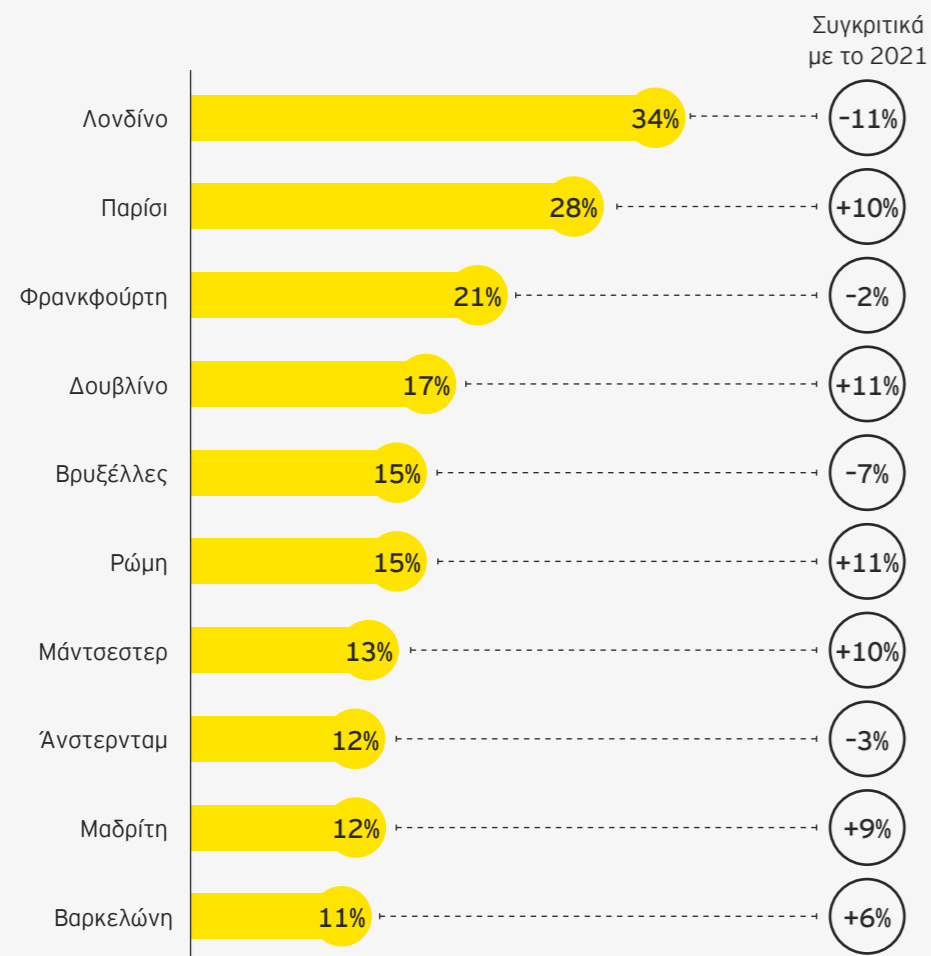
Πηγή: EY European Investment Monitor 2022.

Σκιές στην πρωτοκαθεδρία του Λονδίνου ως ελκυστικότερης πόλης στην Ευρώπη

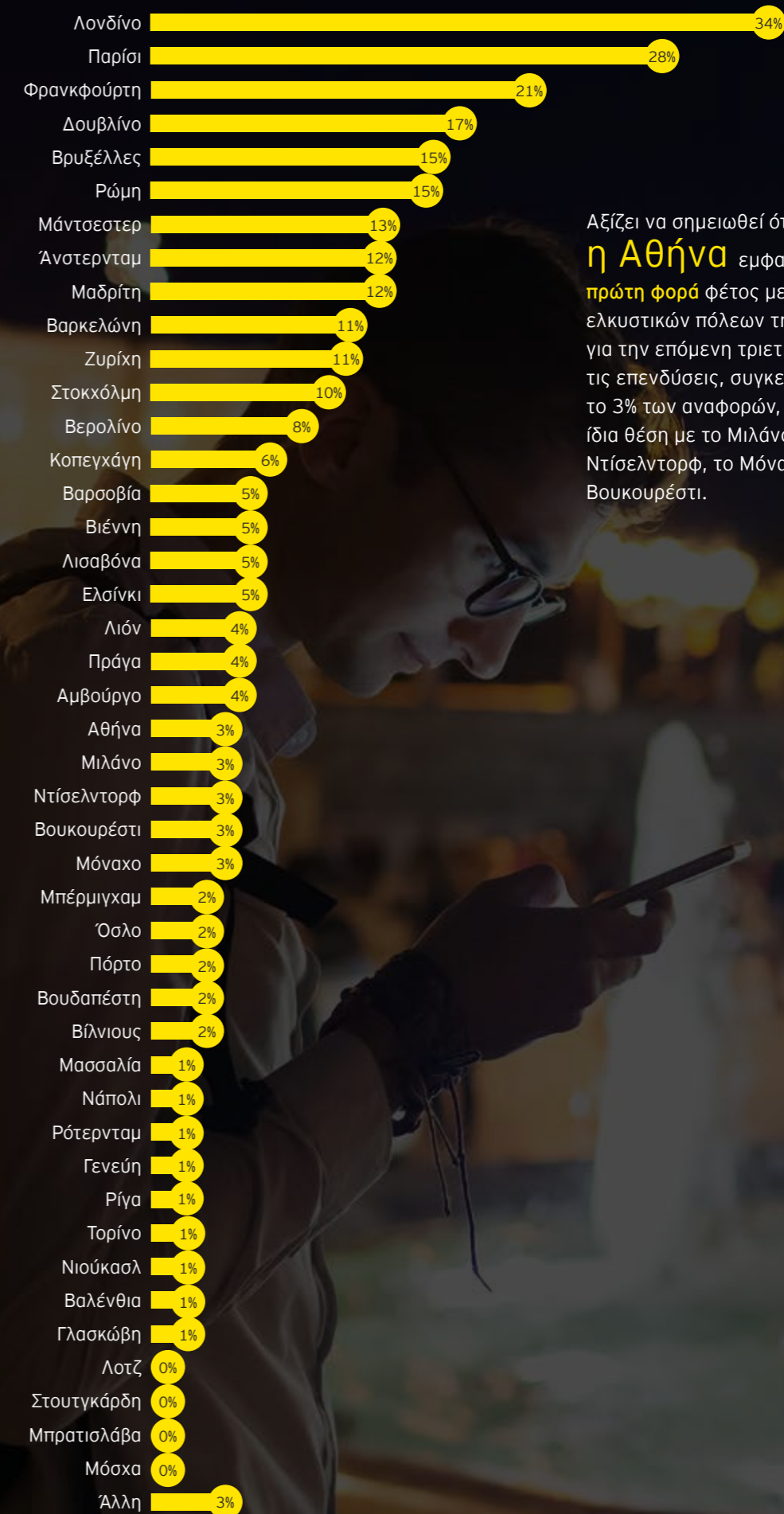
Το Λονδίνο παραμένει η ελκυστικότερη πόλη της Ευρώπης για επενδύσεις για την επόμενη τριετία, σύμφωνα με το 34% των ερωτηθέντων, ωστόσο, το ποσοστό αυτό είναι αισθητά μειωμένο σε σχέση με το 2020 (45%). Το Παρίσι βρίσκεται πλέον στη δεύτερη θέση (28%) και σε απόσταση μόλις 6% από το Λονδίνο, ξεπερνώντας τη Φρανκφούρτη (21%) και τις Βρυξέλλες (15%). Βελτιωμένη είναι, επίσης, η θέση του Δουβλίνου (17%), της Ρώμης (15%), του Μάντσεστερ (13%) και της Μαδρίτης (12%).

Ποιες από τις παρακάτω ευρωπαϊκές πόλεις θεωρείτε ότι θα είναι οι περισσότερο ελκυστικές για ξένες επενδύσεις στα επόμενα τρία χρόνια;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Ποιες από τις παρακάτω ευρωπαϊκές πόλεις θεωρείτε ότι θα είναι οι περισσότερο ελκυστικές για ξένες επενδύσεις στα επόμενα τρία χρόνια;

Αξίζει να σημειωθεί ότι, **η Αθήνα** εμφανίζεται για **πρώτη φορά** φέτος μεταξύ των ελκυστικών πόλεων της Ευρώπης για την επόμενη τριετία ως προς τις επενδύσεις, συγκεντρώνοντας το 3% των αναφορών, στην ίδια θέση με το Μιλάνο, το Ντίσελντορφ, το Μόναχο και το Βουκουρέστι.

Κάμψη στις επαγγελματικές υπηρεσίες, αλλά σημαντική ενίσχυση σε επιμέρους κλάδους της βιομηχανίας και τα logistics

Η επέκταση της τηλεργασίας και η μείωση της ανάγκης για χώρους γραφείων, επηρέασε αρνητικά τις επενδύσεις σε συγκεκριμένους κλάδους, μεταξύ των οποίων οι επαγγελματικές υπηρεσίες και υπηρεσίες προς επιχειρήσεις, όπου καταγράφεται μείωση 19% έναντι του 2020, και 28% έναντι του 2019. Παρά τη μείωση αυτή, ο κλάδος εξακολουθεί να βρίσκεται στη δεύτερη θέση και το 2021, αντιπροσωπεύοντας το 9% του συνόλου των επενδύσεων, με πρωταγωνιστές τη Γερμανία, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Ο κλάδος των υπηρεσιών λογισμικού και πληροφορικής, είναι μακράν ο ισχυρότερος στην κατάταξη των επενδύ-

σεων, καθώς απορρόφησε το 19% των επενδύσεων στην Ευρώπη το 2021, παρουσιάζοντας οριακή αύξηση μόλις 4%. Σημαντική επίδραση στη χαμηλή αυτή επίδοση, έχει η καθοδική πορεία των σχετικών επενδύσεων στην Ευρώπη από εταιρείες τεχνολογίας των ΗΠΑ, οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 31% του συνόλου και μειώθηκαν κατά 2% σε σχέση με το 2020 και 27% σε σχέση με το 2019, μια τάση που πρέπει να προβληματίσει τους Ευρωπαίους. Ωστόσο, οι επιχειρήσεις εκτιμούν ότι ο κλάδος θα εξακολουθήσει να κυριαρχεί στις ΑΞΕ, καθώς θεωρούν ότι θα παραμείνει η βασική κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρώπη κατά τα επόμενα χρόνια.

Αριθμός έργων ΑΞΕ ανά κλάδο, στην Ευρώπη το 2020 και 2021

Κλάδος	2020	2021	Μεταβολή 2020/21	Μερίδιο ΑΞΕ 2021
Υπηρεσίες λογισμικού και πληροφορικής	1.046	1.090	4% ↑	19%
Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις και επαγγελματικές υπηρεσίες	691	557	-19% ↓	9%
Εξοπλισμός μεταφορών	305	503	65% ↑	9%
Μεταφορές και logistics	217	425	96% ↑	7%
Μηχανολογικός εξοπλισμός	425	384	-10% ↓	7%
Αγροδιατροφικός κλάδος	322	329	2% ↑	6%
Χρηματοπιστωτικός κλάδος	285	277	-3% ↓	5%
Χημικά και πλαστικά	268	264	-1% ↓	4%
Ηλεκτρονικά	259	261	1% ↑	4%
Κλάδος υγείας και φαρμάκου	265	255	-4% ↓	4%
Παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας	145	203	40% ↑	3%
Καταναλωτικά είδη	155	167	8% ↑	3%
Ιατρικές συσκευές	116	134	16% ↑	2%
Μέταλλα και ορυκτά	103	133	29% ↑	2%
Κλωστοϋφαντουργία, ενδύματα, δερμάτινα	83	105	27% ↑	2%
Άλλο	893	790	-12% ↓	13%
Σύνολο	5.578	5.877	5%	100%

Πηγή: EY European Investment Monitor 2022.

Αντίθετα, πολλοί βιομηχανικοί κλάδοι κατέγραψαν αύξηση το 2021, μετά από μια σημαντική κάμψη την προηγούμενη χρονιά. Χαρακτηριστικά, ο κλάδος του εξοπλισμού μεταφορών (περιλαμβανομένης της αυτοκινητοβιομηχανίας και της αεροναυπηγικής), ενισχύθηκε κατά 65%, ξεπερνώντας τα προ-πανδημίας επίπεδα, καθώς η διάθεση για μετακινήσεις ανακάμπτει.

Ακόμη πιο εντυπωσιακή, ήταν η αύξηση των επενδύσεων στον κλάδο μεταφορών και logistics, που έφτασε το 96%, στο πλαίσιο της προσπάθειας για επανασχεδιασμό των εφοδιαστικών αλυσίδων. Σημαντική αύξηση κατέγραψαν και οι κλάδοι της παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (40%), των μετάλλων & ορυκτών (29%), καθώς και της κλωστοϋφαντουργίας, ενδυμάτων και δερμάτινων ειδών (27%).

Ο επανασχεδιασμός των αλυσίδων εφοδιασμού

Ο πόλεμος στην Ουκρανία ωθεί τις επιχειρήσεις να επανεξετάσουν τις εφοδιαστικές τους αλυσίδες. Το 53% (έναντι 23% πέρσι) σκέφτονται να μετακινήσουν δραστηριότητες

πιο κοντά στους πελάτες τους (nearshoring) και το 43% (έναντι 20%, πέρσι) να τις επαναφέρουν στην εγχώρια αγορά τους (reshoring).

Πώς αλλάζετε το μοντέλο της εφοδιαστικής αλυσίδας σας;

Δεν είναι σαφές, ωστόσο, ότι αυτές οι σκέψεις θα μετουσιωθούν σε πράξεις. Το 2020, η πανδημία οδήγησε αντίστοιχα τις επιχειρήσεις να εξετάζουν την επαναφορά δραστηριοτήτων πλησιέστερα στην έδρα ή τις αγορές τους (nearshoring και reshoring), αλλά η διάθεση αυτή εξανεμίστηκε σε λίγους μήνες, καθώς οι επιχειρήσεις συνειδητοποίησαν το κόστος και τις επιπτώσεις μιας παρόμοιας πολιτικής.

Σήμερα, βέβαια, τα δεδομένα είναι διαφορετικά:

- ▶ Ο πόλεμος υποχρεώνει πολλές επιχειρήσεις να αναζητήσουν άμεσα εναλλακτικές πηγές τροφοδοσίας έναντι της Ρωσίας, αλλά και της Ουκρανίας.
- ▶ Οι αυξημένοι ναύλοι, λόγω αύξησης των τιμών της ενέργειας, έχουν μειώσει δραματικά το ανταγωνιστικό

πλεονέκτημα κόστους μεταφοράς υλικών και εξαρτημάτων από τις χώρες της ανατολικής Ασίας.

- ▶ Η στροφή στη βιώσιμη ανάπτυξη ενισχύει την πίεση των καταναλωτών, αλλά και των ρυθμιστικών αρχών, για μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος των εφοδιαστικών αλυσίδων, και, κατ' επέκταση, για πηγές τροφοδοσίας πλησιέστερα στην τελική κατανάλωση.
- ▶ Ο πόλεμος στην Ουκρανία έφερε στην επιφάνεια βαθύτερη γεωπολιτική ένταση μεταξύ της Ευρώπης και τρίτων χωρών.

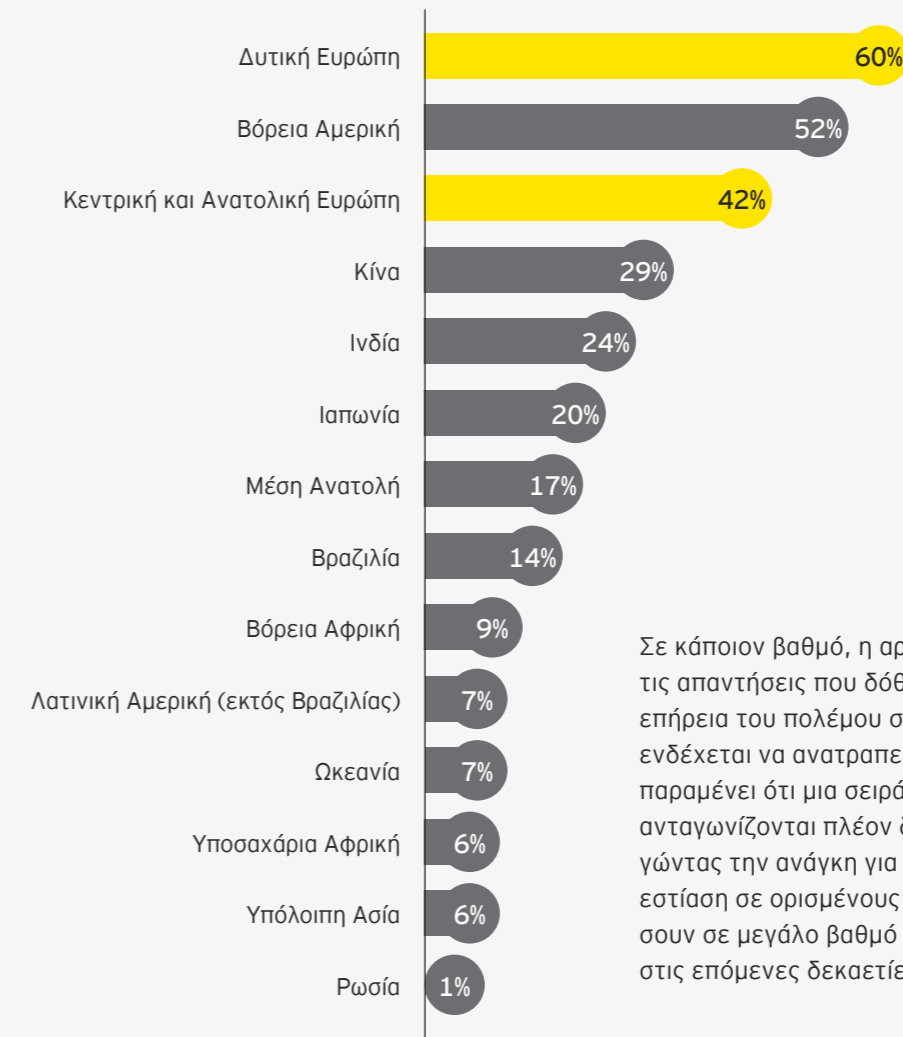
Συνδυαστικά, οι παράγοντες αυτοί ενισχύουν σημαντικά τα επιχειρήματα υπέρ του επανασχεδιασμού των εφοδιαστικών αλυσίδων.

Μακροπρόθεσμες προοπτικές και προτεραιότητες

Σύμφωνα με την έρευνα, η Ευρώπη παραμένει ο ελκυστικότερος επενδυτικός προορισμός μακροπρόθεσμα, αλλά η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει να οδηγήσει σε εφησυχασμό. Η πρωτοκαθεδρία της Δυτικής Ευρώπης αποδυναμώνεται,

καθώς η απόσταση που τη χωρίζει από τη Βόρειο Αμερική έχει μειωθεί από 17 σε οκτώ ποσοστιαίες μονάδες. Παράλληλα, η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη βρίσκεται πλέον δέκα μονάδες πίσω από τη Βόρεια Αμερική.

Ποιες από τις παρακάτω περιοχές πιστεύετε ότι είναι περισσότερο ελκυστικές για ανάπτυξη δραστηριοτήτων; (τρεις επιλογές).

Σε κάποιον βαθμό, η αρνητική αυτή εικόνα προκύπτει από τις απαντήσεις που δόθηκαν μετά την 1^η Μαρτίου, υπό την επήρεια του πολέμου στην Ουκρανία, και ως εκ τούτου, ενδέχεται να ανατραπεί στο μέλλον. Ωστόσο, το γεγονός παραμένει ότι μια σειρά από αναδυόμενες οικονομίες ανταγωνίζονται πλέον δυναμικά την Ευρώπη, δημιουργώντας την ανάγκη για εντατικότερες προσπάθειες και εστίαση σε ορισμένους κρίσιμους τομείς, που θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό την ελκυστικότητα της Ευρώπης στις επόμενες δεκαετίες.

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

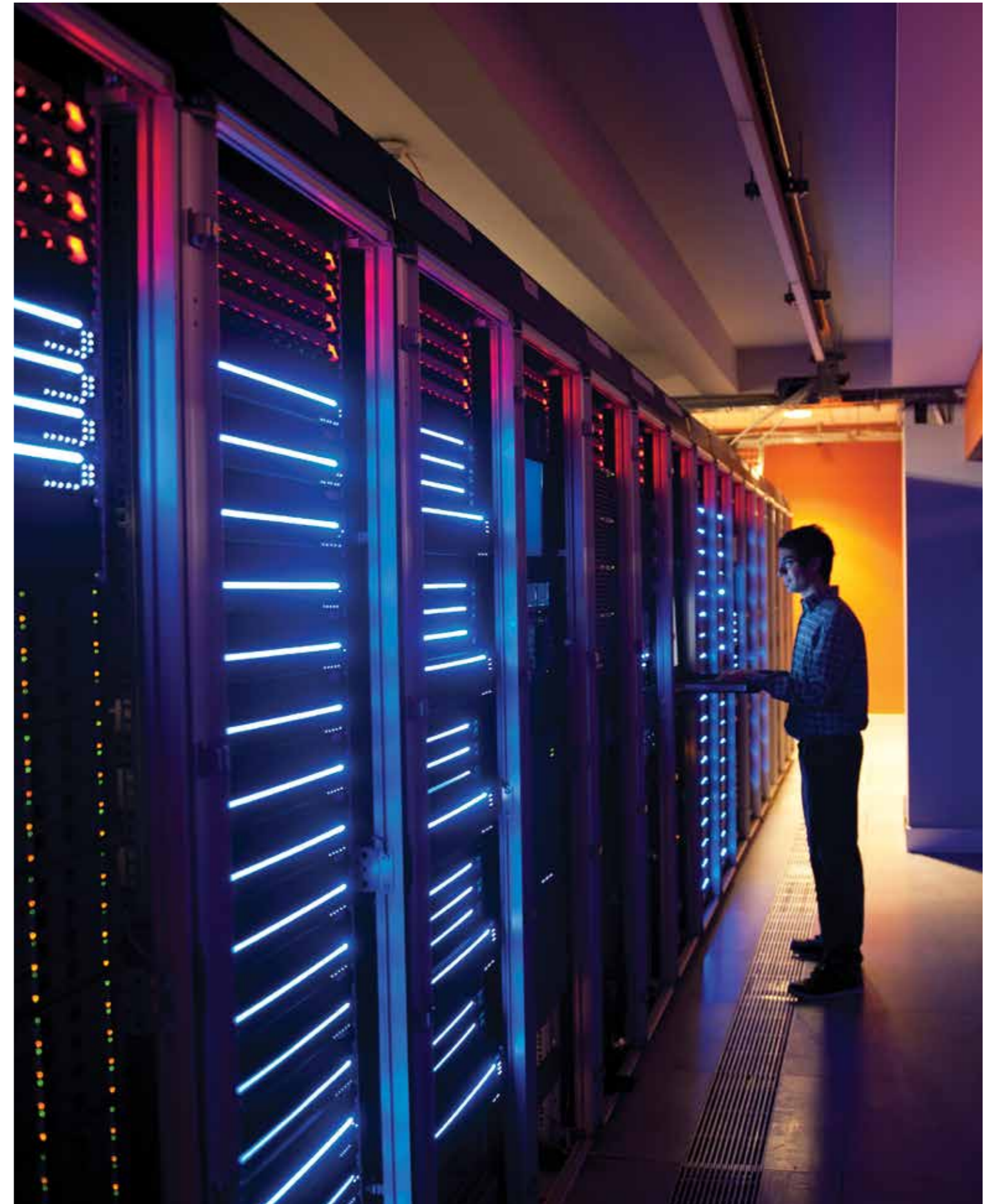
Οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να κατονομάσουν τους τρεις σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τις επενδυτικές τους αποφάσεις. Ο βαθμός υιοθέτησης της τεχνολογίας από καταναλωτές, πολίτες και δημόσια διοίκηση (29%), οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη βιώσιμη ανάπτυξη (28%),

και η διαθεσιμότητα και οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού (26%), αναδεικνύονται στους σημαντικότερους παράγοντες. Ακολουθούν, σε μικρή απόσταση, η ρευστότητα των χρηματαγορών και η διαθεσιμότητα κεφαλαίων, η σταθερότητα του πολιτικού και ρυθμιστικού περιβάλλοντος, η ποιότητα ζωής και η αξιοπιστία των υποδομών.

Από τους παρακάτω παράγοντες, ποιοι τρεις είναι πιο σημαντικοί όταν επιλέγετε σε ποια χώρα θα επενδύσετε;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Με βάση και τα ευρήματα αυτά, η έρευνα ανέδειξε πέντε βασικούς άξονες προτεραιοτήτων για την Ευρώπη.

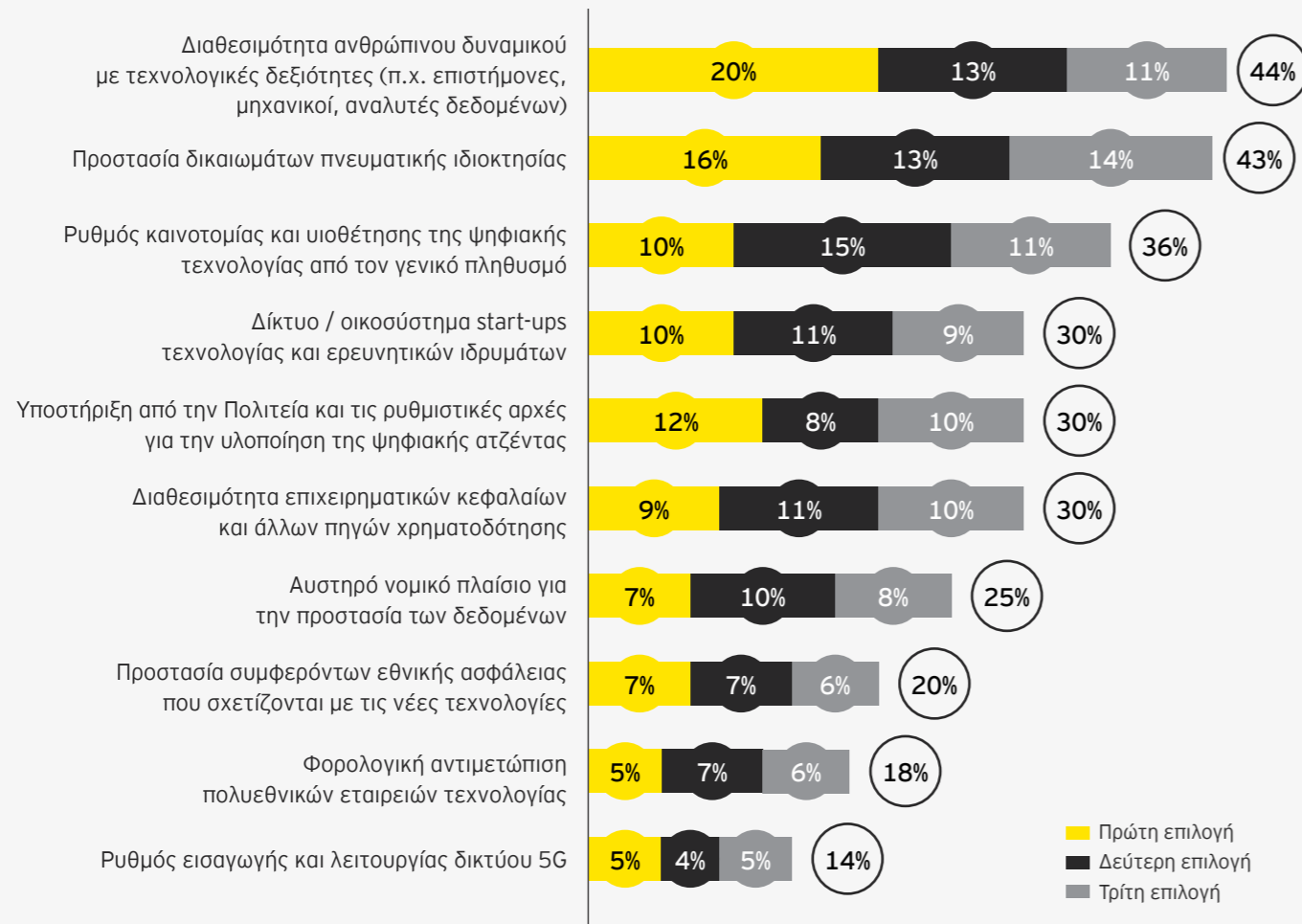
1. Οι προηγμένες τεχνολογίες προσελκύουν τις επιχειρήσεις

Η σημασία της υιοθέτησης της τεχνολογίας ως παράγοντα που επηρεάζει τις επενδυτικές αποφάσεις, εκτοξεύθηκε από την πέμπτη θέση πέρσι, στην πρώτη θέση φέτος, αντικατοπτρίζοντας τις επενδύσεις πολλών εταιρειών στην τεχνολογία, για τη διευκόλυνση της τηλεργασίας, αλλά και

για την ενίσχυση της ψηφιακής επαφής με τους καταναλωτές, μετά την πανδημία.

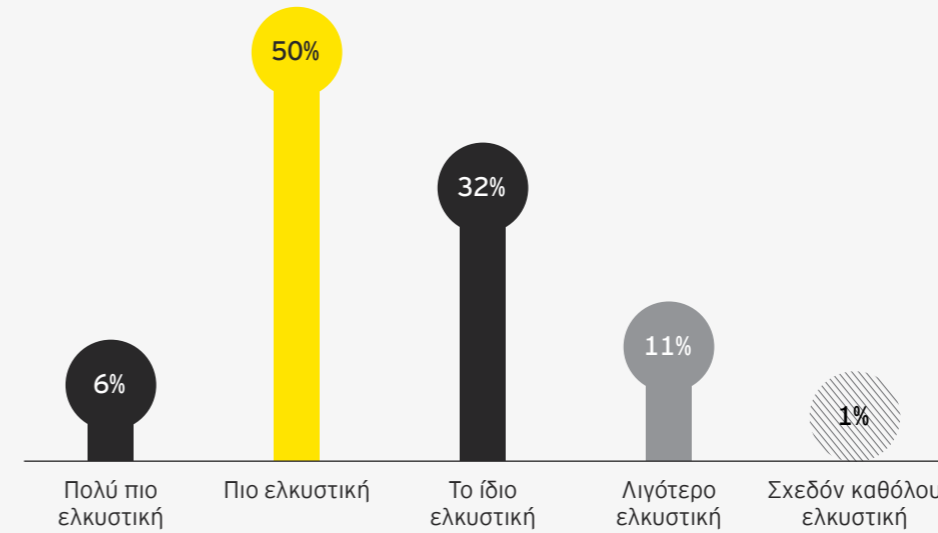
Όταν ρωτήθηκαν ποια είναι τα σημαντικότερα κριτήρια σχετικά με την τεχνολογία που επηρεάζουν τις επενδυτικές αποφάσεις, οι συμμετέχοντες ανέφεραν τη διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού με τεχνολογικές δεξιότητες (44%), την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (43%) και τον ρυθμό καινοτομίας και υιοθέτησης της ψηφιακής τεχνολογίας από τον γενικό πληθυσμό (36%).

Από τους παρακάτω σχετικούς με την τεχνολογία παράγοντες, ποιοι είναι οι τρεις πιο σημαντικοί όταν επιλέγετε μία χώρα για να επενδύσετε;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Όσον αφορά τους σχετικούς με την τεχνολογία παράγοντες, πώς αξιολογείτε επενδυτικά την Ευρώπη σε σύγκριση με άλλες περιοχές;

Είναι ενθαρρυντικό ότι ένας στους δύο ερωτώμενους (56%), θεωρεί ότι η Ευρώπη είναι σήμερα πολύ πιο ελκυστική ή πιο ελκυστική σε σχέση με άλλες περιοχές, με βάση κριτήρια που συνδέονται με την τεχνολογία.

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Τα κριτήρια που συνδέονται με την τεχνολογία αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία για τις επιχειρήσεις, σε όλους τους κλάδους της οικονομίας, ανεξαιρέτως. Συγχρόνως, όμως, είναι σαφές ότι ο κλάδος της ψηφιακής οικονομίας θα αποτελέσει την «ατμομηχανή» της ανάπτυξης της Ευρώπης στα χρόνια που έρχονται. Την άποψη αυτή έχει το 45% των επιχειρήσεων του δείγματος, ενώ ακολουθούν οι καθαρές τεχνολογίες και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (35%), και ο κλάδος της υγείας και ευεξίας (28%).

Κατά την άποψή σας, ποιοι κλάδοι θα ενισχύσουν την ανάπτυξη της Ευρώπης τα επόμενα χρόνια;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

2. Οι προσδοκίες για τα ζητήματα βιώσιμης ανάπτυξης αλλάζουν τα δεδομένα

Οι αυξημένες προσδοκίες καταναλωτών, επενδυτών, ρυθμιστικών αρχών και εργαζόμενων εκτόξευσαν τις πολιτικές για την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη από την όγδοη και προ-τελευταία θέση πέρσι, στη δεύτερη θέση φέτος, μεταξύ των παραγόντων που επηρεάζουν τις επενδυτικές αποφάσεις. Την ίδια ώρα, μία στις τρεις επιχειρήσεις (31%) θεωρεί την περιβαλλοντική βιωσιμότητα κρίσιμο παράγοντα για τη χάραξη επενδυτικής στρατηγικής, ενώ ένα 60% δηλώνει ότι είναι αρκετά σημαντικός παράγοντας.

Αξίζει, επιπλέον, να σημειωθεί ότι το 98% των μεγάλων επιχειρήσεων (όσων έχουν κύκλο εργασιών €1,5 δισ. και άνω), θεωρούν ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι κρίσιμος ή αρκετά σημαντικός παράγοντας στην επενδυτική στρατηγική τους.

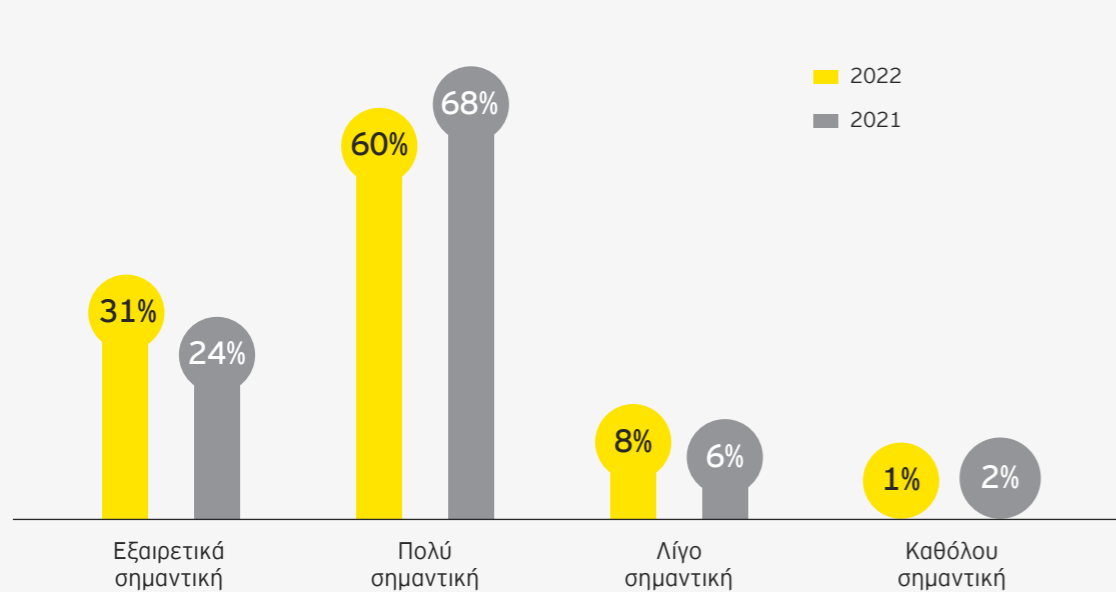
Οι επιχειρήσεις επιδιώκουν να μετακινηθούν προς χώρες όπου το ρυθμιστικό τοπίο υποστηρίζει τις πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης και υπάρχει διαθέσιμη χρηματοδότηση για

σχετικές πρωτοβουλίες. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, 37% των πόρων του οποίου κατευθύνονται σε έργα για την πράσινη μετάβαση, παρέχει σήμερα μια εξαιρετική ευκαιρία.

Οι επιχειρήσεις του δείγματος ανέφεραν την ύπαρξη ρυθμιστικού πλαισίου που υποστηρίζει τις βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές, καθώς και την ύπαρξη δεξιοτήτων που απαιτούνται για την υλοποίηση έργων βιώσιμης ανάπτυ-

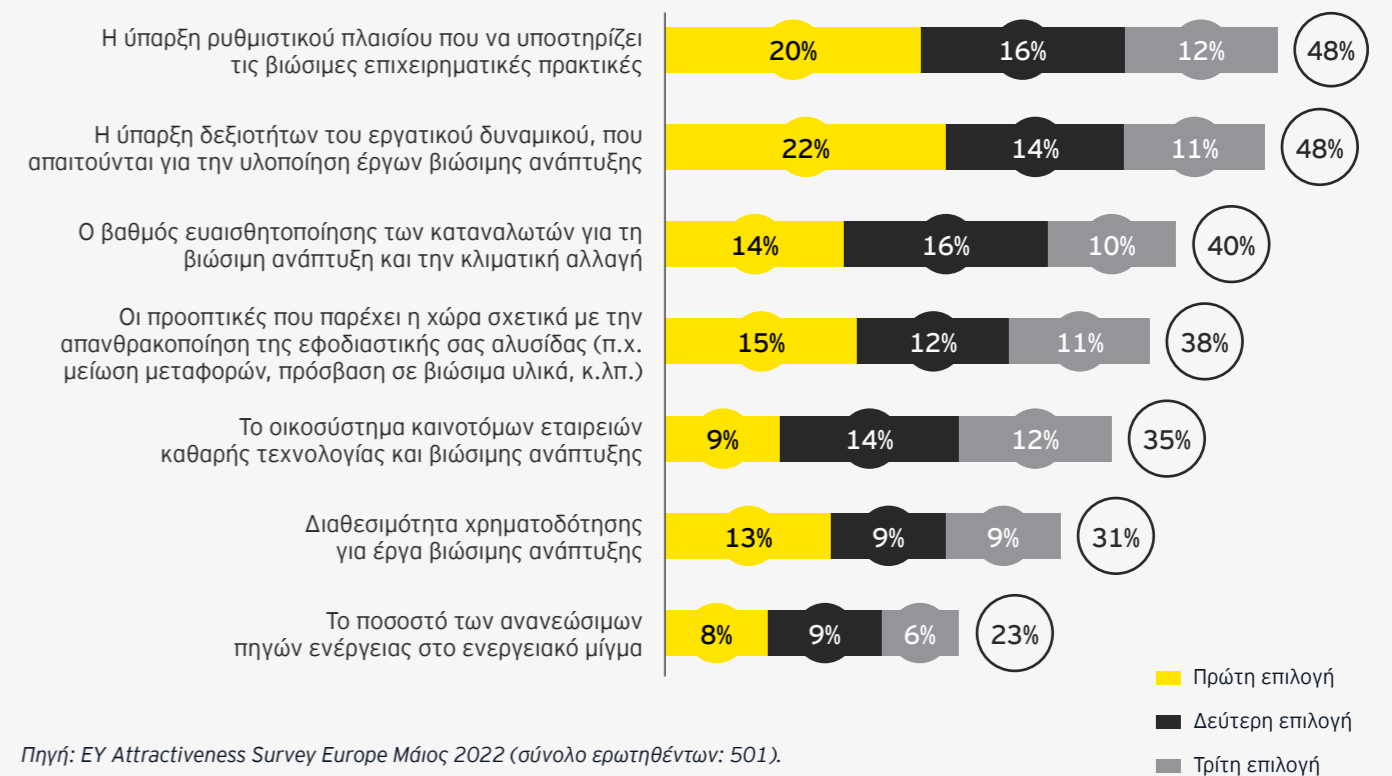
ξης, ως τους σημαντικότερους παράγοντες σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, που επηρεάζουν τις επενδυτικές τους αποφάσεις (48%). Στην τρίτη θέση, βρίσκεται η ευαισθητοποίηση των καταναλωτών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή (40%).

Πόσο σημαντική είναι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα στην επενδυτική σας στρατηγική;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Από τους παρακάτω σχετικούς με τη βιώσιμη ανάπτυξη παράγοντες, ποιοι είναι οι τρεις πιο σημαντικοί όταν επιλέγετε μία χώρα για να επενδύσετε;

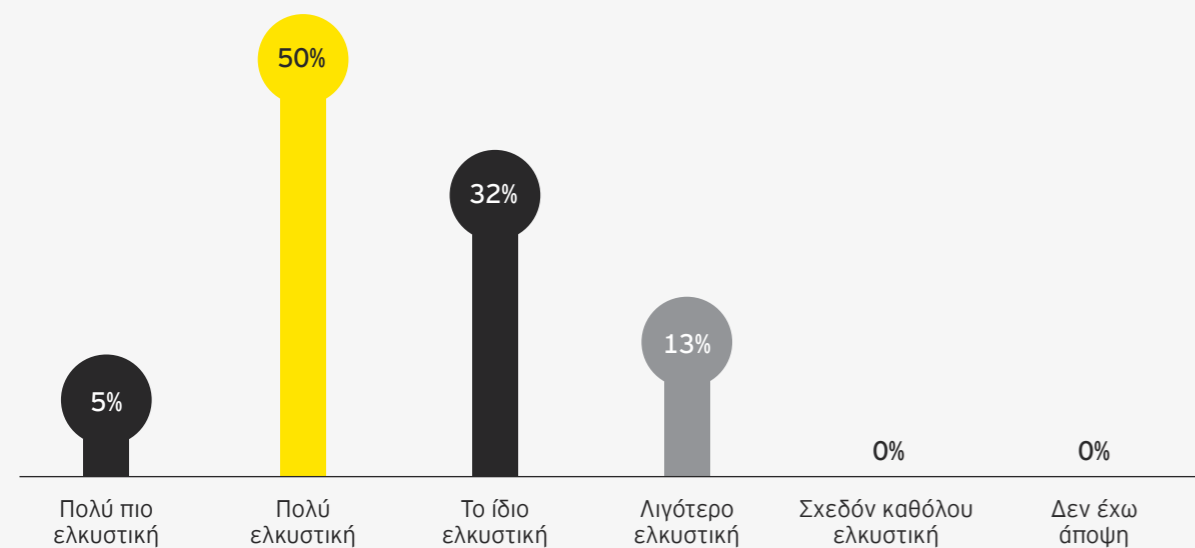

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

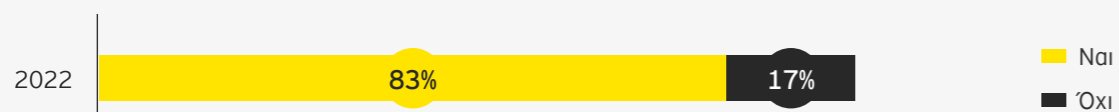
Όπως και στην περίπτωση της τεχνολογίας, το 55% των ερωτώμενων θεωρούν ότι η Ευρώπη είναι σήμερα πιο ελκυστική σε σχέση με άλλες περιοχές, με βάση κριτήρια που συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ το 83% βλέπουν

την Ευρώπη ως ηγέτιδα πράσινη δύναμη. Αυτό είναι ένα ενθαρρυντικό εύρημα για την Ευρώπη, το οποίο της προσδίδει ένα σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Από τους παρακάτω σχετικούς με τη βιώσιμη ανάπτυξη παράγοντες, πώς θα αξιολογούσατε την Ευρώπη σε σύγκριση με άλλες περιοχές, για τις επενδύσεις σας;

Θεωρείτε ότι η Ευρώπη αποτελεί ηγετική δύναμη όσον αφορά την πράσινη ανάπτυξη;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

3. Πιο κρίσιμες από ποτέ οι ανθρώπινες δεξιότητες

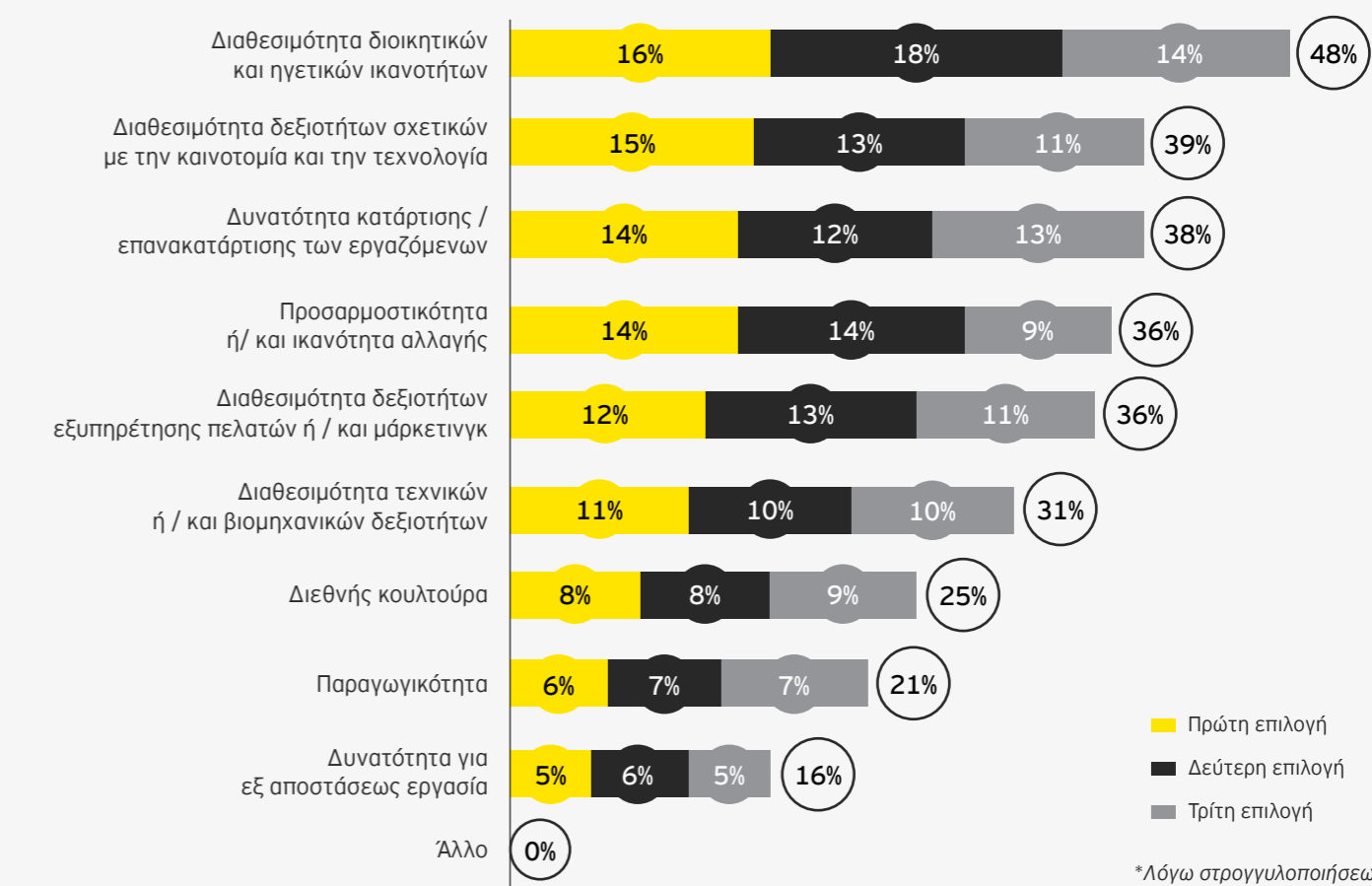
Τόσο ο ψηφιακός μετασχηματισμός, όσο και η πράσινη μετάβαση, δημιουργούν νέες επείγουσες ανάγκες σε αντίστοιχες δεξιότητες. Δεν εκπλήσσει, συνεπώς, ότι η διαθεσιμότητα του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού βρίσκεται στην κορυφή των επενδυτικών κριτηρίων που συνδέονται τόσο με την τεχνολογία, όσο και με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ως σημαντικότερα κριτήρια που συνδέονται με το ανθρώπινο δυναμικό κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων, οι συμμετέχοντες ανέφεραν τη διαθεσιμότητα διοικητικών και ηγετικών ικανοτήτων (48%), τη διαθεσιμότητα δεξιοτήτων

σχετικών με την καινοτομία και την τεχνολογία (39%), και τη δυνατότητα κατάρτισης / επανακατάρτισης των εργαζόμενων (38%).

Οι απαντήσεις αυτές δεν είναι τυχαίες. Είναι γνωστές οι τεράστιες ελλείψεις σε δεξιότητες που συνδέονται με την ψηφιακή τεχνολογία παγκοσμίως, ενώ, μόνο στον τομέα της ενέργειας αναμένεται να δημιουργηθούν 14 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας μέχρι το 2030. Άλλοι 16 εκατομμύρια εργαζόμενοι θα χρειαστούν στους τομείς της αποδοτικότητας (efficiency), της αυτοκινητοβιομηχανίας και των κατασκευών.

Με γνώμονα τους παρακάτω σχετικούς με το ανθρώπινο δυναμικό παράγοντες, ποιοι είναι οι τρεις πιο σημαντικοί, όταν επιλέγετε να επενδύσετε σε μία χώρα;*

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

*Λόγω στρογγυλοποιήσεων τα ποσοστά μπορεί να μην αθροίζουν ακριβώς.

Είναι, λοιπόν, προφανές, ότι οι κυβερνήσεις, σε συνεργασία με τις επιχειρήσεις, θα πρέπει να εστιάσουν στην επανακατάρτιση των εργαζόμενων, με έμφαση στους αναδυόμενους αυτούς τομείς.

4. Οι φορολογικοί συντελεστές δεν είναι το καθοριστικό κριτήριο

Ο συντελεστής φορολόγησης των εταιρικών κερδών δεν αποτελεί παρά το έκτο σημαντικότερο κριτήριο σε ό,τι αφορά τη φορολογία κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων, σύμφωνα με την έρευνα. Στην κορυφή της κατάταξης βρίσκεται ο βαθμός ψηφιοποίησης των συστημάτων των φορολογικών αρχών (45%), και αυτό διότι οι επιχειρήσεις θέλουν να έχουν τη δυνατότητα να αποδείξουν ότι συμμορφώνονται με τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, με απλό και αποτελεσματικό τρόπο.

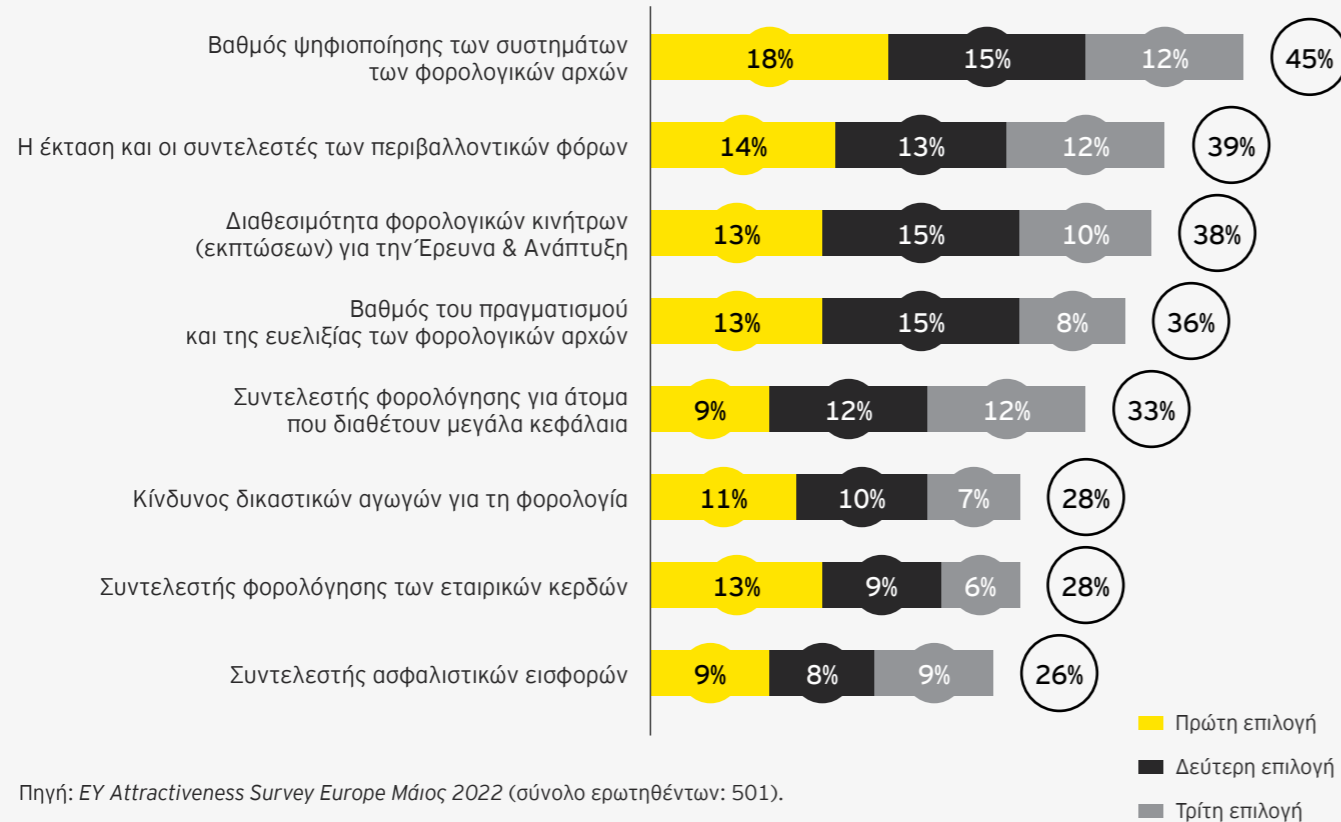
Ως δεύτερο σημαντικότερο κριτήριο, αναδεικνύεται η έκτα-

ση και οι συντελεστές των περιβαλλοντικών φόρων (39%), καθώς οι επιχειρήσεις ανησυχούν για την επιβολή νέων φόρων, ή την αύξηση των υπάρχοντων, για να χρηματοδοτηθεί η πράσινη μετάβαση.

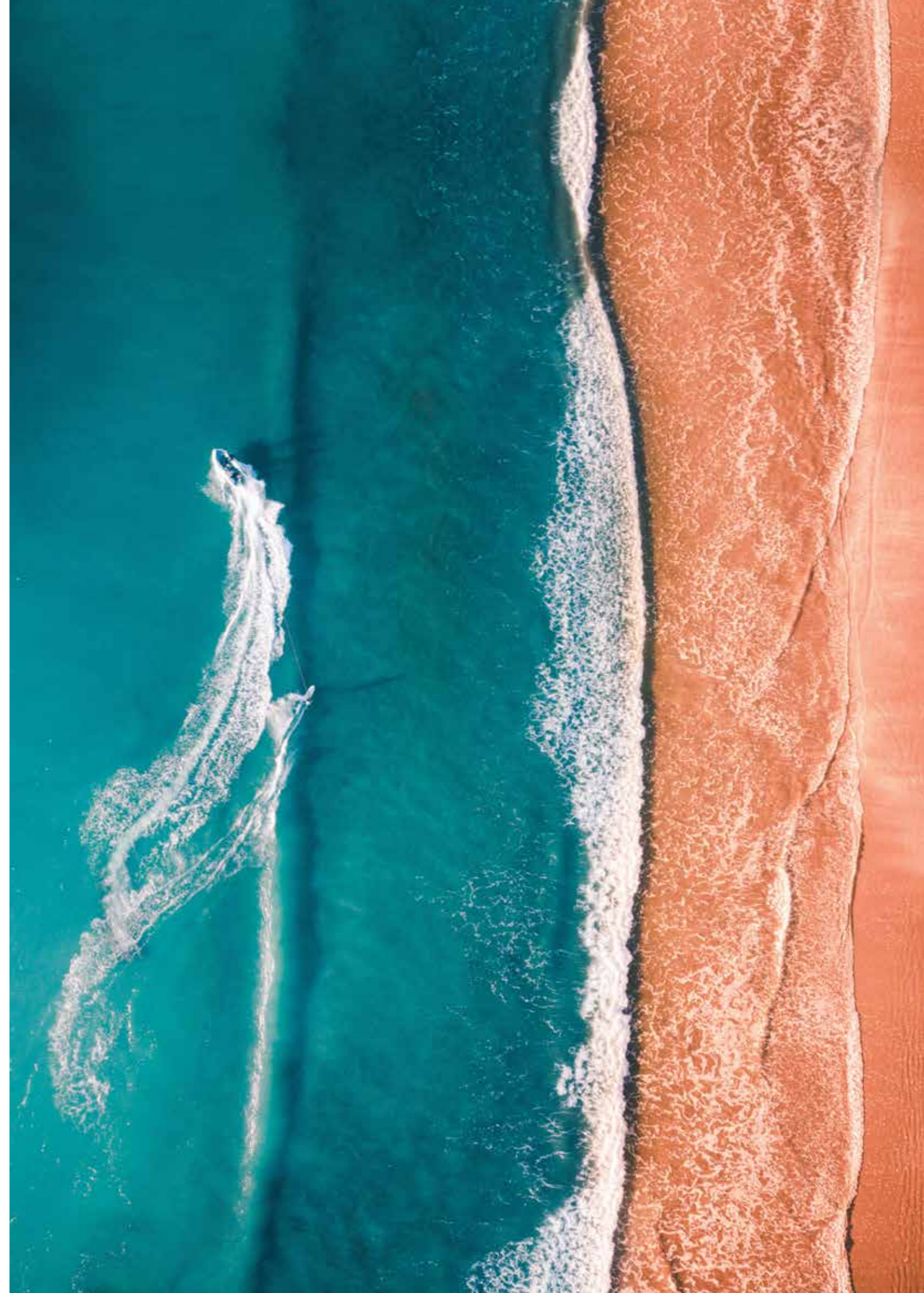
Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σκοπεύει να δημιουργήσει ένα κοινό πλαίσιο για τους περιβαλλοντικούς φόρους, περιορίζοντας τη δυνατότητα κάθε χώρας να χρησιμοποιεί περιβαλλοντικούς φόρους ανταγωνιστικά, ωστόσο παραμένει ο κίνδυνος να επηρεαστεί η συνολική ανταγωνιστικότητα της Ευρώπης σε σύγκριση με τη Βόρεια Αμερική και την Ασία.

Στην τρίτη θέση, κατατάσσεται η διαθεσιμότητα φορολογικών κινήτρων (εκπτώσεων) για την Έρευνα & Ανάπτυξη (38%), αποτελώντας έναν από τους λίγους εναπομείναντες τομείς φορολογικού ανταγωνισμού στην Ευρώπη, και εργαλείο για την προσέλκυση επενδύσεων και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας κάθε χώρας.

Από τους παρακάτω σχετικούς με τη φορολογία παράγοντες, ποιοι είναι οι τρεις πιο σημαντικοί όταν επιλέγετε μία χώρα για να επενδύσετε;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

5. Λιγότερο έτοιμες για επενδύσεις οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις

Η έρευνα αναδεικνύει σημαντικές διαφορές μεταξύ των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (έσοδα < €1,5 δισ.) και των μεγαλύτερων επιχειρήσεων ως προς τις αντιλήψεις και τα σχέδιά τους για επενδύσεις. Για παράδειγμα, μόνο το 44% των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων σχεδιάζουν να επενδύσουν στην Ευρώπη την επόμενη χρονιά, έναντι 83% των μεγάλων επιχειρήσεων. Παράλληλα, 58% των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων θεωρούν ότι η ελκυστικότητα της Ευρώπης θα βελτιωθεί την επόμενη τριετία, σε αντίθεση με 82% των μεγάλων. Συγχρόνως, μόλις 25% δηλώνουν ότι αύξησαν τα επενδυτικά τους σχέδια, έναντι 64% των μεγάλων επιχειρήσεων, ενώ μία στις τρεις μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις έχουν περιορίσει ή αναστείλει τα επενδυτικά τους σχέδια.

Η μεγαλύτερη, όμως, διαφοροποίηση, και πιθανή εξήγηση της μειωμένης διάθεσης για επενδύσεις βρίσκεται στην αντίληψη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων για τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Μόλις το 54% αυτών των επιχειρήσεων θεωρούν το Ταμείο καθοριστικό παράγοντα για τις επενδυτικές τους αποφάσεις στην Ευρώπη, έναντι του 100% των μεγάλων επιχειρήσεων.

Υπάρχουν πολλές πιθανές ερμηνείες για τη διαπίστωση αυτή: Είναι γεγονός ότι οι ευρωπαϊκές πολιτικές για τις ΑΞΕ στοχεύουν, κυρίως, σε πολύ μεγάλα έργα, ενώ η πολυπλο-

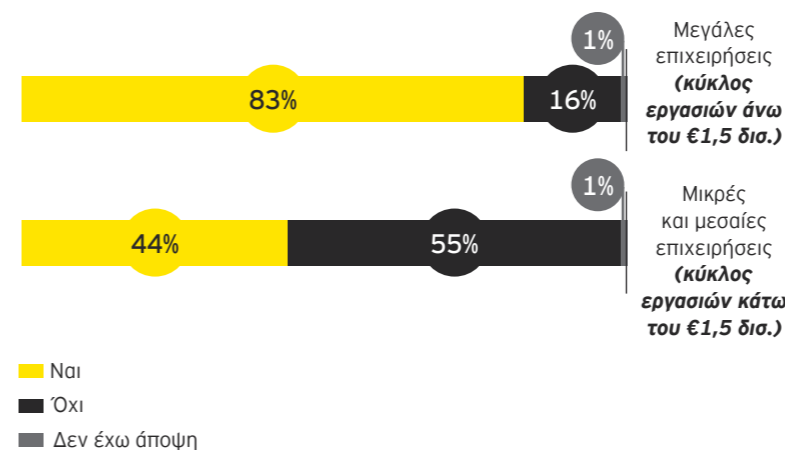
κότητα των σχεδίων ανάκαμψης και των μεταρρυθμίσεων που βρίσκονται σε εξέλιξη στην Ε.Ε. και στα κράτη μέλη, είναι, ενδεχομένως, υπερβολική, για το περιορισμένο προσωπικό των μικρότερων επιχειρήσεων.

Όποια και αν είναι τα αίτια, οι συνέπειες είναι ανησυχητικές, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν περίπου 100 εκατομμύρια ανθρώπους, αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 50% του ΑΕΠ της Ευρώπης και διαδραματίζουν βασικό ρόλο στη δημιουργία αξίας σε όλους τους τομείς.

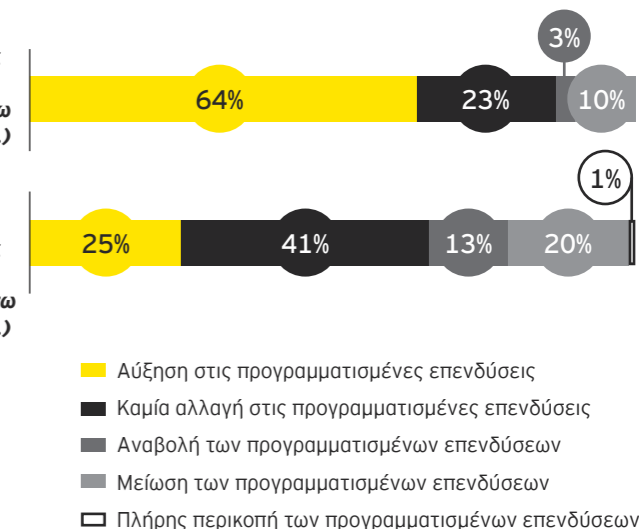
Αν και το RRF αναμφίβολα θα ωφελήσει έμμεσα τους μικρότερους οργανισμούς, τα δεδομένα της έρευνας δείχνουν ότι χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι το 34% των επενδυτικών σχεδίων των μικρών επιχειρήσεων για το 2022, έναντι του 13% για τις μεγάλες επιχειρήσεις, εξακολουθεί να καθυστερεί ή μειώνεται σε μέγεθος, λόγω της πανδημίας COVID-19. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής πρέπει να συνεργαστούν στενά με τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις για να κατανοήσουν τις προκλήσεις και τις απαιτήσεις τους και να σχεδιάσουν κατάλληλα πακέτα υποστήριξης. Ενδεχόμενα μέτρα θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν ενισχυμένη προστασία έναντι καθυστερημένων πληρωμών, βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και μείωση του ρυθμιστικού φόρτου.

Απόψεις στελεχών με βάση το μέγεθος των επιχειρήσεων

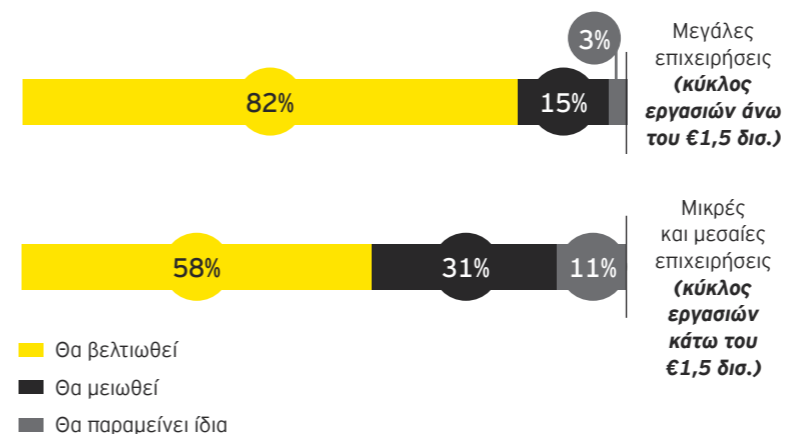
Σχεδιάζει η επιχείρησή σας να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ευρώπη κατά τον επόμενο χρόνο;

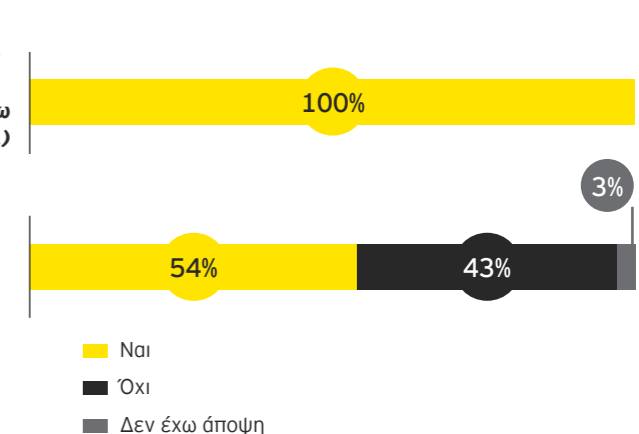
Σε ποιον βαθμό έχετε αλλάξει τα επενδυτικά σας σχέδια, ως αποτέλεσμα της πανδημίας του COVID-19;

Σε ποιον βαθμό πιστεύετε ότι η ελκυστικότητα της Ευρώπης θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια;

Θεωρείτε ότι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας είναι καθοριστικός παράγοντας για την απόφασή σας να διατηρήσετε ή να επεκτείνετε τις δραστηριότητές σας στην Ευρώπη;

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

2 Το μακροοικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

Κατόπιν της σημαντικής συρρίκνωσης που καταγράφηκε το 2020 εξαιτίας, του έντονα αρνητικού οικονομικού και κοινωνικού αποτυπώματος της πανδημίας του COVID-19, το 2021 αποτέλεσε έτος ανάκαμψης για την ελληνική οικονομία, με το ΑΕΠ να καταγράφει αύξηση της τάξης του 8,3%¹. Η οικονομία ανέκαμψε ταχύτατα, καθώς η πρόοδος στους εμβολιασμούς περιόρισε την έξαρση της πανδημίας και επέτρεψε τη σταδιακή άρση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης, ευνοώντας την επανεκκίνηση της οικονομίας. Στην αύξηση του ΑΕΠ συνέβαλαν η αύξηση στις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, ιδιαιτέρως του τουρισμού, η άνοδος του Ακαθάριστου Σχηματισμού Πάγιου Κεφαλαίου, καθώς και η ανάκαμψη της ιδιωτικής κατανάλωσης².

Δεδομένων των πολιτικών καλάρωσης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), με στόχο την τόνωση της ρευστότητας στην Ευρωζώνη, η βελτιωμένη εκδοτική δραστηριότητα των ελληνικών ομολόγων συνεχίστηκε και το 2021, κατόπιν σημαντικής αύξησης που καταγράφηκε το 2020. Τον Ιανουάριο του 2021, πραγματοποιήθηκε η έκδοση δεκαετούς ομολόγου, αντλώντας €3,5 δισ. με ιστορικά χαμηλή απόδοση, της τάξης του 0,81%³. Τον Μάρτιο του 2021, πραγματοποιήθηκε η έκδοση τριακονταετούς ομολόγου με απόδοση 1,96%, από την οποία αντλήθηκαν €2,5 δισ., επιβεβαιώνοντας ουσιαστικά την εμπιστοσύνη των διεθνών επενδυτών αναφορικά με τις προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Μεταξύ άλλων, η έκδοση νέου πενταετούς ομολόγου τον Μάιο, η επανέκδοση δεκαετούς ομολόγου τον Ιούνιο, και οι επανεκδόσεις του πενταετούς και του τριακονταετούς ομολόγου τον Σεπτέμβριο, οδήγησαν σε περαιτέρω άντληση €8 δισ. μέσα στο 2021⁴. Κατά την περίοδο Ιανουαρίου - Μαΐου 2022, οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων παρουσίασαν σημαντική αύξηση σε πανευρωπαϊκό επίπεδο λόγω της μεγάλης αβεβαιότητας που προκάλεσε ο πόλεμος στην Ουκρανία⁵, επιδρώντας αρνητικά στο κόστος δανεισμού. Η τάση αυτή αποτυπώθηκε και στα ελληνικά ομόλογα, με την απόδοση του 10ετούς ομολόγου να αυξάνεται από 1,62% τον Ιανουάριο του 2022 σε 3,54% τον Μάιο του 2022⁶. Σημειώνεται ότι η αύξηση των επιτοκίων είναι αποτέλεσμα και του τερματισμού του προγράμ-

ματος αγοράς ομολόγων (pandemic emergency purchase programme - PEPP) από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ)⁷. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη και τις σημαντικές πληθωριστικές πιέσεις, η ΕΚΤ ανακοίνωσε εντός του Ιουνίου την εφαρμογή ενός νέου προγράμματος για την προστασία χωρών της Ευρωζώνης που παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους, όπως η Ελλάδα και η Ιταλία⁸. Βασικό στόχο του εργαλείου θα αποτελέσει η επαναφορά των επιτοκίων δανεισμού των ομολόγων σε φυσιολογικά επίπεδα, όταν αυξάνονται πάνω από κάποιο επίπεδο⁹.

Αναφορικά με την αγορά εργασίας, τα δημοσιονομικά μέτρα που ελήφθησαν από την αρχή της πανδημίας για τη στήριξη του εισοδήματος και της απασχόλησης αποδείχθηκαν αποτελεσματικά, με τους απασχολούμενους να ξεπερνούν τα 4 εκατ. και την ανεργία να περιορίζεται στο 14,8% το 2021. Επιπλέον, τον Μάρτιο του 2022 το ποσοστό ανεργίας υποχώρησε περαιτέρω και διαμορφώθηκε σε 12,2%, το χαμηλότερο καταγεγραμμένο επίπεδο από το 2011¹⁰. Σημειώνεται ότι κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, η ανεργία έφτασε στα υψηλότερα επίπεδά της, αγγίζοντας το 27,5% το 2013¹¹.

Η ταχεία επανεκκίνηση της εγχώριας οικονομίας, σε συνδυασμό με την ανάκαμψη της ζήτησης από το δεύτερο τρίμηνο του 2021, συνέβαλαν στη σταδιακή αύξηση του πληθωρισμού, η οποία εντάθηκε προς το τέλος του έτους από τη σημαντική αύξηση των τιμών της ενέργειας, καθώς και των πρώτων υλών και των τροφίμων σε διεθνές επίπεδο, κυρίως, λόγω των διαταράξεων που προκάλεσε η πανδημία στις διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού¹², με τον πληθωρισμό να κυμαίνεται στο 1,2% κατά μέσο όρο το 2021¹³. Οι πληθωριστικές πιέσεις εντάθηκαν περαιτέρω εντός του 2022, λόγω των πολεμικών επιχειρήσεων της Ρωσίας στην Ουκρανία. Η αβεβαιότητα αναφορικά με την έξαρση του πολέμου, σε συνδυασμό με τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν, προκάλεσαν περαιτέρω διαταραχές στο διεθνές εμπόριο και στην εφοδιαστική αλυσίδα, πυροδοτώντας, παράλληλα, ανησυχίες ως προς την ενεργειακή ασφάλεια και επάρκεια των χωρών της Ευρώπης, με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθούν επιπλέον ανατιμήσεις στην ενέργεια και σε βασικά προϊόντα.

1. ΕΛΣΤΑΤ, Μάιος 2022
2. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022
3. Ibid.
4. Ibid.
5. Ομόλογα: Στο 3,7% η απόδοση του ελληνικού 10ετους, naftemporiki.gr, 2 Ιουνίου 2022
6. Τίτλοι ελληνικού δημοσίου, Τράπεζα της Ελλάδος, 3 Ιουνίου 2022
7. ΕΚΤ: Δίκτυο «προστασίας» για τις υπερχρεωμένες χώρες, kathimerini.gr, 7 Ιουνίου 2022
8. Ibid.
9. 10ετές ελληνικό ομόλογο: Υποχώρησε κατά 7% η απόδοσή του, kathimerini.gr, 18 Ιουνίου 2022
10. ΕΛΣΤΑΤ, Μάιος 2022
11. Ibid.
12. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022
13. Ibid.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις για το 2022, η ελληνική οικονομία αναμένεται να συνεχίσει την αναπτυξιακή της πορεία, ωστόσο, με μικρότερο ρυθμό από τις αρχικές προβλέψεις, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία και των επιπτώσεών του στην ευρωπαϊκή οικονομία. Συγκεκριμένα, η Τράπεζα της Ελλάδος αναθεώρησε τις αρχικές εκτιμήσεις της τάξης του 4,8% για τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ κατά το 2022, ο οποίος αναμένεται με βάση τα νέα δεδομένα να κυμανθεί μεταξύ 2,8% (δυσμενές σενάριο) και 3,8% (βασικό σενάριο)¹⁴, ενώ, το Υπουργείο Οικονομικών αναπροσάρμοσε τις εκτιμήσεις του για τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ σε 3,1%, από 4,5% προ του πολέμου¹⁵. Αντίστοιχα, σύμφωνα με τις νεότερες εκτιμήσεις από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹⁶ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ)¹⁷, ο ρυθμός ανάπτυξης για το 2022 αναμένεται να ανέλθει σε 3,5%.

Παρά τις αντίξοες συνθήκες που προκάλεσε η έξαρση της πανδημίας και η γεωπολιτική κρίση στην Ουκρανία, αισιόδοξες παραμένουν οι προβλέψεις αναφορικά με την αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής οικονομίας κατά τα επόμενα έτη. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁸ και του ΔΝΤ¹⁹ για το 2023, η ελληνική οικονομία αναμένεται να παρουσιάσει ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 3,1% και 2,6% αντίστοιχα²⁰.

Βασικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας, αναμένεται να αποτελέσει η επιτάχυνση της απορρόφησης των κονδυλίων του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας “Ελλάδα 2.0”, το οποίο εγκρίθηκε στις 17 Ιουνίου 2021 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με συνολικά κεφάλαια ύψους €30,5 δισ. για την περίοδο 2021-2026, εκ των οποίων €17,8 δισ. θα κατευθυνθούν σε επιχορηγήσεις, και €12,7 δισ. θα διατεθούν υπό τη μορφή δανείων. Κεντρικό στόχο του Σχεδίου αποτελεί η ανάκαμψη και ανάπτυξη της οικονομίας, ο οποίος θα επιτευχθεί μέσω του εκσυγχρονισμού του κράτους και των κλάδων της οικονομίας, στα πλαίσια της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης, της διεύρυνσης των δεξιοτήτων του ανθρώπινου κεφαλαίου και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, καθώς και της προώθησης των ιδιωτικών επενδύσεων. Η εκταμίευση της πρώτης δόσης για την Ελλάδα από το Ταμείο Ανάκαμψης

και Ανθεκτικότητας, ύψους €3,6 δισ., πραγματοποιήθηκε στις 8 Απριλίου 2022, αποτελώντας μόλις το τρίτο κράτος-μέλος της Ε.Ε. που έλαβε την πρώτη δόση, ενώ το δεύτερο αίτημα προβλέπεται να πραγματοποιηθεί εντός του καλοκαιριού, με την εκταμίευση να αναμένεται να πραγματοποιηθεί εντός του 2022²¹.

Τέλος, σημειώνεται ότι στις 16 Ιουνίου το Eurogroup άνοιξε τον δρόμο για τον τερματισμό της ενισχυμένης εποπτείας της Ελλάδας, χαιρετίζοντας την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να μην παρατείνει την ενισχυμένη εποπτεία μετά τη λήξη της στις 20 Αυγούστου 2022. Αυτό, σε συνδυασμό με την προηγούμενη κατάργηση των capital controls και την πλήρη αποπληρωμή των δανείων του ΔΝΤ, θα επιστρέψει τη χώρα στην κανονικότητα για πρώτη φορά από το 2010²². Σε κάθε περίπτωση, με βάση τη 14^η Έκθεση Ενισχυμένης Εποπτείας²³, η Ελλάδα θα πρέπει μέχρι τον Οκτώβριο του 2022 να έχει ολοκληρώσει 22 επιπλέον μεταρρυθμίσεις σε βασικούς άξονες, όπως η υγειονομική περιθαλψη, ο χρηματοπιστωτικός τομέας και οι ιδιωτικοποιήσεις²⁴.

Οι επιπτώσεις της ενεργειακής και γεωπολιτικής κρίσης

Ο πόλεμος στην Ουκρανία διατάραξε τις γεωπολιτικές ισορροπίες διεθνώς και προκάλεσε ανθρωπιστική κρίση, επιβράδυνση του διεθνούς εμπορίου και περαιτέρω διατάραξη των διεθνών εφοδιαστικών αλυσίδων. Τα ανωτέρω, σε συνδυασμό με τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη Ρωσία, συμβάλλουν στην περαιτέρω αύξηση των τιμών της ενέργειας, ενισχύοντας το κύμα ανατιμήσεων στα τρόφιμα και στα βασικά εμπορεύματα, εντείνοντας τις πληθωριστικές πιέσεις και επιδρώντας αρνητικά στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, περιορίζοντας έτσι την ιδιωτική κατανάλωση και κάμπτοντας την αναπτυξιακή δυναμική στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)²⁵. Οι συνολικές επιπτώσεις για την παγκόσμια οικονομία θα εξαρτηθούν από το πόσο γρήγορα θα τερματιστεί ο πόλεμος, από τη διάρκεια των πληθωριστικών πιέσεων, καθώς και από την αντίδραση της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο²⁶.

Σημειώνεται ότι, η αυξητική πορεία στις τιμές της ενέργειας είχε ξεκινήσει πριν ακόμη ξεσπάσει ο πόλεμος στην Ουκρανία και, σύμφωνα με το Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (IENE), οφείλεται τόσο σε διεθνείς, όσο και ενδογενείς παράγοντες για την Ελλάδα. Οι διεθνείς παράγοντες περιλαμβάνουν την υψηλή ζήτηση για φυσικό αέριο μετά την επανεκκίνηση των οικονομιών ως αποτέλεσμα της άρσης των περιοριστικών μέτρων, τα χαμηλά αποθέματα στις αποθήκες φυσικού αερίου στην Ευρώπη το περασμένο φθινόπωρο, τα υψηλά επίπεδα ζήτησης κατά τη διάρκεια του χειμώνα, την προσωρινή αναστολή λειτουργίας για συντήρηση των πυρηνικών αντιδραστήρων στη Γαλλία, οι οποίοι τροφοδοτούν μεγάλο μέρος της ευρωπαϊκής ηλεκτροπαραγωγής, καθώς και τα υψηλά επίπεδα τιμών των δικαιωμάτων εκπομπής διοξειδίου του άνθρακα²⁷. Βασικούς ενδογενείς παράγοντες αποτελούν η ανεπάρκεια ισχύος και οι περιορισμένες διασυνδέσεις του εθνικού συστήματος ενέργειας, οδηγώντας σε υψηλότερες τιμές στη χονδρεμπορική αγορά, οι οποίες μετακυλίνονται στους καταναλωτές, μέσω της ρήτρας αναπροσαρμογής²⁸.

Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί, πως οι ανατιμήσεις στην ενέργεια είναι αυτές που κατέχουν τα πρωτεία και έχουν μεγάλο μερίδιο στην εκτόξευση του πληθωρισμού, ο οποίος τον Μάιο εκτινάχθηκε στα υψηλότερα επίπεδα των τελευταίων 26 ετών, φτάνοντας το 10,7%²⁹. Ειδικότερα, η τιμή καταναλωτή για ηλεκτρικό ρεύμα κατέγραψε αύξηση 88,8% τον Απρίλιο του 2022, σε σύγκριση με τον Απρίλιο του 2021, ενώ αυτή του φυσικού αερίου αυξήθηκε κατά 122,6%, κατά το ίδιο διάστημα³⁰.

Σύμφωνα με τη μηνιαία έρευνα που διεξάγουν οι ρυθμιστικές αρχές ενέργειας της Αυστρίας και της Ουγγαρίας με την εταιρεία Vaasa ETT για τις λιανικές τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος σε χώρες της Ευρώπης, η Ελλάδα παρουσιάζει την 16^η πιο υψηλή λιανική τιμή σε ένα δείγμα 33 ευρωπαϊκών χωρών. Ειδικότερα, η μέση τιμή καταναλωτή διαμορφώθηκε τον Μάιο στα €23,77 ανά κιλοβατώρα στην Ελλάδα, έναντι €27,17 που είναι ο μέσος όρος στην Ε.Ε. των 27³¹. Αναφορικά με το φυσικό αέριο, η τιμή καταναλωτή στην Ελλάδα

διαμορφώθηκε τον Μάιο στα €14,28 ανά κιλοβατώρα, υψηλότερη από τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 27 (€12,62), κατατάσσοντας την Ελλάδα στην 11^η θέση³². Σημειώνεται ότι, τον Απρίλιο είχε προηγηθεί μείωση κατά 11% στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, κυρίως, λόγω της υψηλότερης επιδότησης από την κυβέρνηση, ενώ κατά το ίδιο διάστημα σημειώθηκε αύξηση 37% στις τιμές του φυσικού αερίου, καθώς οι κρατικές επιδοτήσεις αντιστάθμισαν μόνο κατά ένα μέρος την αύξηση των τιμών³³.

Σημαντικά μέτρα έχουν ληφθεί ήδη από τις ευρωπαϊκές χώρες, με κάποιες εξ αυτών να έχουν καταφέρει να περιορίσουν σημαντικά το ενεργειακό κόστος. Ειδικότερα, τα μέτρα που έχουν ληφθεί περιλαμβάνουν αποσύνδεση των τιμών της ενέργειας από εκείνες του φυσικού αερίου, επιβολή πλαφόν στις τιμές της ενέργειας, μείωση της φορολογίας για τους καταναλωτές, φορολόγηση των υπερκερδών των παραγωγών ενέργειας, με παράλληλη χρηματοδότηση μέτρων στήριξης, καθώς και ρύθμιση της λειτουργίας των χρηματιστηρίων ενέργειας³⁴.

Στο ίδιο πλαίσιο και προς την κατεύθυνση της απεξάρτησης της Ελλάδας από το φυσικό αέριο, έχοντας ως απώτερο στόχο την ενίσχυση της ενεργειακής αυτόνομης, έχουν ξεκινήσει οι εργασίες κατασκευής του πλωτού τερματικού σταθμού αποθήκευσης και αεριοποίησης (FSRU) υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG), ανοικτά της Αλεξανδρούπολης, οι οποίες αναμένεται να ολοκληρωθούν τον Δεκέμβριο του 2023, παρέχοντας στην Ελλάδα τη δυνατότητα να καλύψει, μόνο από τον συγκεκριμένο σταθμό, περίπου το 80% των αναγκών της σε φυσικό αέριο³⁵. Παράλληλα, έχει δρομολογηθεί η επέκταση της αποθηκευτικής ικανότητας του τερματικού σταθμού της Ρεβυθούσας, με την προσθήκη μιας πλωτής δεξαμενής στις τρεις υπάρχουσες στο νησί³⁶. Επιπλέον, τον Μάρτιο τέθηκε σε λειτουργία το Βάθρο Εμπορίας Φυσικού Αερίου στο Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας, με βασικούς στόχους τη διαφοροποίηση των πηγών τροφοδοσίας, την ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού και της διαφάνειας συναλλαγών, καθώς και την επίτευξη ανταγωνιστικών τιμών³⁷.

14. Ibid.

15. Οι προϋποθέσεις για την επιτυχία του προγράμματος σταθερότητας, capital.gr, 30 Απριλίου 2022

16. “European Economic Forecast, Spring 2022”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 16 Μαΐου 2022

17. IMF Executive Board Concludes 2022 Article IV Consultation with Greece, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, 21 Ιουνίου 2022

18. “European Economic Forecast, Spring 2022”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 16 Μαΐου 2022

19. IMF Executive Board Concludes 2022 Article IV Consultation with Greece, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, 21 Ιουνίου 2022

20. ΔΝΤ: Στο 3,5% η ανάπτυξη της Ελλάδας το 2022 - «Πέφτει» στο 2,6% το 2023, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 22 Ιουνίου 2022

21. “Ελλάδα 2.0”: 3,6 δισ. ευρώ από το Ταμείο Ανάκαμψης - Ξεκινάει η υλοποίηση σειράς έργων, capital.gr, 8 Απριλίου 2022

22. Έξοδος της Ελλάδας από την ενισχυμένη εποπτεία: Το τέλος μιας δύσκολης πορείας, kathimerini.gr, 17 Ιουνίου 2022

23. Enhanced Surveillance Report Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάιος 2022

24. Έξοδος από Εποπτεία: Τα εύσημα στην Αθήνα, το νέο καθεστώς παρακολούθησης και οι στόχοι του Φθινοπώρου, insider.gr, 17 Ιουνίου 2022

25. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022

26. Ibid.

27. IENE: Διεθνείς και εγχώριες αιτίες για την αύξηση των τιμών της ενέργειας, capital.gr, 21 Φεβρουαρίου 2022

28. Ibid.

29. Eurostat: Στο 10,7% ο πληθωρισμός στην Ελλάδα τον Μάιο - Στο 8,1% στην Ευρωζώνη, kathimerini.gr, 31 Μαΐου 2022

30. Ibid.

31. HEPI - Household Energy Price Index for Europe, 30 Μαΐου 2022

32. Ibid.

33. Τιμή ρεύματος: Εικοστή πιο ακριβή μεταξύ 33 χωρών η Ελλάδα, naftemporiki.gr, 4 Μαΐου 2022

34. 5 μέτρα για να μειωθούν οι τιμές της ενέργειας, naftemporiki.gr, 23 Απριλίου 2022

35. Στην Αλεξανδρούπολη ο Μητσοτάκης: Το στρατηγικής σημασίας έργο υγροποιημένου φυσικού αερίου που εγκαινιάζει, iefimerida.gr, 3 Μαΐου 2022

36. Σκρέκας: Νέα πλωτή δεξαμενή αποθήκευσης LNG στη Ρεβυθούσα - Επίσκεψη με την Επ. Ενέργειας, Ημερησία, 7 Απριλίου 2022

37. Χρηματιστήριο Ενέργειας: Από σήμερα η λειτουργία του Βάθρου Εμπορίας Φυσικού Αερίου, energypress.gr, 21 Μαρτίου 2022

Σημειώνεται ότι, στις αρχές Μαΐου, η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα στήριξης για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις που πλήττονται από την ενεργειακή κρίση³⁸. Ειδικότερα, οι παρεμβάσεις περιλαμβάνουν την αναδρομική επιστροφή του 60% όλων των πρόσθετων επιβαρύνσεων που έχουν υποστεί οι καταναλωτές από τον Δεκέμβριο του 2021, έως και τον Μάιο του 2022 (όριο στα €600 και για ετήσια εισοδήματα έως και €45.000), την κάλυψη κατά 50% των αυξήσεων στις χρεώσεις για κατανάλωση πέραν του ορίου των 300 κιλοβατώραν κατά τον Μάιο και τον Ιούνιο, την καταβολή μερίσματος αλληλεγγύης από τις επιχειρήσεις παραγωγής ρεύματος μέσω φορολόγησης κατά 90% των υπερεσόδων που δημιουργήθηκαν μεταξύ Οκτωβρίου 2021 και Μαρτίου 2022³⁹, καθώς και την αποσύνδεση του κόστους για το ρεύμα από τις διεθνείς αυξήσεις στις τιμές του φυσικού αερίου.

Επιπροσθέτως, εντός του Ιουνίου, ξεκίνησε το πρόγραμμα «Ανακυκλών - αλλάζω συσκευή», το οποίο θα πριμοδοτεί την απόσυρση των παλιών, ενεργοβόρων κλιματιστικών και ψυγείων, και απευθύνεται σε πρώτη φάση σε 350 χιλ. νοικοκυριά⁴⁰. Τέλος, μετά το ρεκόρ συμμετοχής στο «Εξοικονομώ 2021» για την ενεργειακή αναβάθμιση των κατοικιών, με τις αιτήσεις να ξεπερνούν τις 87 χιλ.⁴¹, ανακοινώθηκε το πρόγραμμα «Εξοικονομώ για επιχειρήσεις», το οποίο θα ξεκινήσει τον Σεπτέμβριο και μέσω του οποίου εκτιμάται ότι θα υποστηριχθούν τουλάχιστον 9.700 επιχειρήσεις, εκ των οποίων 8.500 πολύ μικρές επιχειρήσεις, ενώ το συνολικό κόστος της επένδυσης θα ανέρχεται στα €947,5 εκ. και θα προωθεί, μεταξύ άλλων, την εγκατάσταση φωτοβολταϊκών μονάδων στις στέγες των κτιρίων⁴².

Εξωτερικό εμπόριο

Όσον αφορά τον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, παρουσιάστηκε αύξηση της εξωτερικής ζήτησης ελληνικών αγαθών το 2021, δεδομένης και της σημαντικής ανάπτυξης του παγκόσμιου εμπορίου⁴³. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η συνολική αξία των εξαγωγών για το 2021

διαμορφώθηκε σε €39,9 δισ., παρουσιάζοντας αύξηση 29,5% (αύξηση 19,7% εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών) σε σχέση με το 2020⁴⁴.

Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε αύξηση και των εισαγωγών κατά 31,1% (€64,2 δισ.), η οποία, σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, οδήγησαν σε επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου, με την αύξηση του ελλείμματος από €18,2 δισ. το 2020, σε €24,3 δισ. το 2021⁴⁵. Κατά το διάστημα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2022, η συνολική αξία των εισαγωγών κατέγραψε ανοδική πορεία 63,3%, ενώ η συνολική αξία των εξαγωγών αυξήθηκε κατά 30,2%, συμβάλλοντας στην αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 131,5%, από €2,6 δισ. σε €6,1 δισ., σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2021⁴⁶.

Αγορά εργασίας

Η επίδραση της υγειονομικής κρίσης στην αγορά εργασίας ήταν περιορισμένη συγκριτικά με την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας το 2020, λόγω των δημοσιονομικών μέτρων που ελήφθησαν εγκαίρως με σκοπό την προστασία της απασχόλησης. Στο σύνολό τους, τα μέτρα στήριξης των εργαζόμενων και ανέργων που υλοποιεί το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων από την έναρξη της πανδημίας, εκτιμάται ότι έχουν ανέλθει περί τα €9,5 δισ. την τελευταία διετία (€4,1 δισ. το 2020 και €5,3 δισ. το 2021)⁴⁷, με περίπου τρία εκατομμύρια δικαιούχους.

Κατά το πρώτο τετράμηνο του 2021, η ανεργία διατηρήθηκε στο 16,7% κατά μέσο όρο, κοντά στα επίπεδα του 2020, κυρίως, λόγω των μέτρων για τον περιορισμό της πανδημίας. Από τον Μάιο του 2021, η άρση της πλειοψηφίας των περιορισμών, η επέκταση του προγράμματος εμβολιασμών και η έναρξη της τουριστικής περιόδου συνέβαλαν θετικά στην αγορά εργασίας, με την απασχόληση να αυξάνεται κατά 1,4% το 2021 σε σχέση με το 2020, ξεπερνώντας για πρώτη φορά από το 2011 τους 4 εκατ. απασχολούμενους. Παράλληλα, το ποσοστό ανεργίας αποκλιμακώθηκε στο 14,7% το 2021, από

16,3% το 2020⁴⁸, φθάνοντας έως και στο 12,8% τον Δεκέμβριο του 2021 (έναντι 15,6% αντίστοιχα το 2020), όπου και διατηρήθηκε κατά τους πρώτους δύο μήνες του 2022⁴⁹.

Μερικές από τις σημαντικότερες εξελίξεις στην αγορά εργασίας κατά το 2021, αποτέλεσαν η μείωση των ασφαλιστικών εισφορών εργοδότη-εργαζόμενου κατά 3% για την περίοδο 1 Ιανουαρίου 2021 έως 31 Δεκεμβρίου 2021⁵⁰, οι οποίες μειώθηκαν περαιτέρω κατά 0,5% τον Ιούνιο του 2022⁵¹, ενώ εκκρεμούν οι Υπουργικές Αποφάσεις για επιπρόσθετη μείωση εισφορών κατά 0,6% εντός του 2023^{52,53}, καθώς και ο επανακαθορισμός του κατώτατου μισθού στα €713 το 2022 (αύξηση κατά 9,7% σε σχέση με τον αντίστοιχο του 2021), κατόπιν δεύτερης αύξησης που πραγματοποιήθηκε την 1^η Μαΐου 2022⁵⁴.

Επιπλέον, τον Ιούνιο του 2021 υπερψηφίστηκε το νέο εργασιακό νομοσχέδιο που κατέθεσε στη Βουλή ο Υπουργός Εργασίας, το οποίο προβλέπει, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή ψηφιακής κάρτας εργασίας με σκοπό την αντιμετώπιση των

αδήλωτων υπερωριών, τη θέσπιση νέων τύπων αδειών, και περαιτέρω διευκολύνσεων για τη συμφιλίωση προσωπικής και επαγγελματικής ζωής και την εισαγωγή ενός ισχυρού πλαισίου για την καταπολέμηση της βίας και παρενόχλησης στον χώρο εργασίας. Ήδη, το δεύτερο εξάμηνο του έτους 2022, υλοποιείται η αναβάθμιση του πληροφοριακού συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, το οποίο ψηφιοποιείται και ως ΕΡΓΑΝΗ II θα διευκολύνει περαιτέρω τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη μελέτη "Taxing Wages 2022" του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), η Ελλάδα παρουσίασε κατά το 2021 τη 2^η μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση στην Ευρώπη και την 3^η στον κόσμο στα φορολογικά βάρη των μισθωτών, σε σχέση με το 2020⁵⁵. Πιο συγκεκριμένα, το 2021 οι άγαμοι εργαζόμενοι χωρίς παιδιά είδαν διεθνώς ελάφρυνση της τάξης του 0,06%, ενώ η αντίστοιχη ελάφρυνση στην Ελλάδα ανήλθε σε 2,23%. Όσον αφορά τα ζευγάρια με δύο παιδιά, το 2021 οι φορολογικές ελαφρύνσεις ανήλθαν διεθνώς σε 0,36%, ενώ στην Ελλάδα ήταν της τάξης του 2,20% αντίστοιχα⁵⁶.

38. Ηλεκτρικό ρεύμα: Αυτά είναι τα 4 μέτρα στήριξης - Ποιοι δικαιούνται επιστροφή έως 600 ευρώ, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 5 Μαΐου 2022

39. Στα 600 εκατ. ευρώ τα υπερέσοδα των εταιρειών ρεύματος - Μέσα στην εβδομάδα οι αποφάσεις, Πρώτο Θέμα, 9 Μαΐου 2022

40. Σκρέκας: Αρχές Ιουνίου ανοίγει η πλατφόρμα για το πρόγραμμα «Ανακυκλών - Αλλάζω Συσκευή», CNN Greece, 8 Μαΐου 2022

41. «Εξοικονομώ 2021»: Εκδόθηκαν οι αρχικοί πίνακες κατάταξης - Ρεκόρ συμμετοχής στο πρόγραμμα «Εξοικονομώ 2021», iefimerida.gr, 28 Απριλίου 2022

42. Έρχονται τρία «Εξοικονομώ» έως το φθινόπωρο, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 9 Μαΐου 2022

43. United Nations Conference on Trade and Development - Global Trade Update, Φεβρουάριος 2022

44. Δελτίο Τύπου Εμπορευματικές Συναλλαγές της Ελλάδος: Δεκέμβριος 2021, ΕΛΣΤΑΤ, 9 Φεβρουαρίου 2022

45. Ibid.

46. Δελτίο Τύπου Εμπορευματικές Συναλλαγές της Ελλάδος: Φεβρουάριος 2022, ΕΛΣΤΑΤ, 7 Απριλίου 2022

47. Απολογισμός του Κ. Χατζηδάκη για τον έναν χρόνο στο υπουργείο Εργασίας, naftemporiki.gr, 6 Ιανουαρίου 2022

48. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022, ΕΛΣΤΑΤ, 3 Μαΐου 2022

49. ΕΛΣΤΑΤ, Φεβρουάριος 2022

50. Μείωση ασφαλιστικών εισφορών απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα από 01.01.2021 έως 31.12.2021, Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων, 1 Φεβρουαρίου 2021

51. Μείωση εισφορών επικουρικής ασφάλισης από 6,5% σε 6%, kathimerini.gr, 2 Ιουνίου 2022

52. Τριπλή "ανάσα" στο μέτωπο των εισφορών το 2022, capital.gr, 3 Δεκεμβρίου 2021

53. Ασφαλιστικές εισφορές: Έρχεται πρόσθετη μείωση το 2023, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 21 Ιουνίου 2022

54. Πρωτομαγιά 2022: Αύξηση κατώτατου μισθού στα 713 ευρώ - Πώς αναπροσαρμόζονται τα επιδόματα, CNN Greece, 30 Απριλίου 2022

55. ΟΟΣΑ: 2^η διεθνώς η Ελλάδα στις φοροελαφρύνσεις των μισθών, newmoney.gr, 24 Μαΐου 2022

56. Ibid.

Παράλληλα, τη δεκαετία που διανύουμε, αναμένονται σημαντικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας, μέσω μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, με στόχο την προώθηση της δια βίου εκπαίδευσης, την ανάπτυξη δεξιοτήτων των απασχολούμενων στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, την αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος προς αποτελεσματικότερη αντιστοίχιση των προσφερόμενων και ζητούμενων δεξιοτήτων, την αύξηση της απασχόλησης, καθώς και τη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών και των νέων στην εργασία⁵⁷.

Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ)

Κατά το 2021 συνεχίστηκε η επέκταση της χρηματοδότησης των τραπεζών προς τον ιδιωτικό τομέα, υποβοηθούμενη, κατά κύριο λόγο, από την εξαιρετικά διευκολυντική κατεύθυνση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, καθώς και από τη στήριξη των προγραμμάτων της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας (ΕΑΤ) και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ). Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της τραπεζικής χρηματοδότησης παρέμεινε κοντά στα επίπεδα του 2020 (5,7% για το 2021, από 5,6% το 2020), ενώ συνεχίστηκε και η άνοδος των ιδιωτικών τραπεζικών καταθέσεων, με σωρευτική αύξηση €16,2 δισ., σε σχέση με €20,6 δισ. το 2020⁵⁸.

Αναφορικά με το απόθεμα των ΜΕΔ των ελληνικών τραπεζών, στο τέλος Δεκεμβρίου του 2021, τα ΜΕΔ διαμορφώθηκαν σε €18,4 δισ. (12,8% του συνόλου των δανείων, έναντι 2,1% του μέσου όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση), μειωμένα κατά €28,8 δισ., συγκριτικά με το τέλος Δεκεμβρίου του 2020 και κατά €90,3 δισ., έναντι του Μαρτίου 2016 (όταν και κατέγραφαν ιστορικό υψηλό)⁵⁹. Η υποχώρηση αυτή οφείλεται, κυρίως, σε πωλήσεις χαρτοφυλακίων δανείων ύψους €27,5 δισ. με αξιοποίηση του προγράμματος παροχής κρατικής εγγύησης σε τιτλοποιήσεις δανείων «Ηρακλής», ενώ σε μικρότερο βαθμό συνέβαλαν, επίσης, οι εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης και τα μέτρα στήριξης από την κυβέρνηση και τις τράπεζες για τη διευκόλυνση των δανειοληπτών, όσον αφορά τους όρους αποπληρωμής των δανείων τους⁶⁰.

Πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι τα τελευταία χρόνια, υψηλό

ποσοστό δανείων σε καθεστώς ρύθμισης εμφάνισε εκ νέου καθυστέρηση, ενώ εκτιμάται ότι λόγω της πανδημίας, αλλά και των επιπτώσεων του υψηλού πληθωρισμού, επιπλέον ποσοστό ρυθμισμένων δανείων ενδέχεται να καταγραφεί ως ΜΕΔ εντός του 2022⁶¹. Επιπλέον, αναμένονται περαιτέρω αναταράξεις από τον πόλεμο στην Ουκρανία και την απότομη αύξηση του ενεργειακού κόστους, παράμετροι που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη δημιουργία επιπλέον ΜΕΔ⁶². Ωστόσο, παρά την αβεβαιότητα στο μακροοικονομικό περιβάλλον, η Moody's διατηρεί θετική προοπτική για το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας, καθώς εκτιμάται ότι οι ελληνικές τράπεζες θα συνεχίσουν να βελτιώνουν την ποιότητα του ενεργητικού και την κερδοφορία τους, παρά τις οικονομικές προκλήσεις⁶³. Μάλιστα, εντός του Απριλίου ο οίκος αξιολόγησης Standard and Poors προχώρησε στην αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας, η οποία απέχει πλέον μόνο μία βαθμίδα από την επενδυτική διαβάθμιση (investment grade), διατηρώντας παράλληλα σταθερές τις προοπτικές για το επόμενο διάστημα (positive outlook)⁶⁴. Υπενθυμίζεται ότι όλες οι ελληνικές τράπεζες έχουν θέσει ως στόχο έναν μονοψήφιο δείκτη ΜΕΔ εντός των επόμενων 12-18 μηνών, με δύο από τις συστημικές τράπεζες να έχουν επιτύχει ήδη τον στόχο⁶⁵.

Ιδιωτικοποιήσεις

Το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων αποτελεί ένα φιλόδοξο πρόγραμμα αξιοποίησης της περιουσίας του Ελληνικού Δημοσίου. Κεντρικό στόχο του προγράμματος αποτελεί η προσέλκυση σημαντικών διεθνών ροών κεφαλαίων για την τροφοδότηση της βιώσιμης ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας, μεταξύ άλλων, στη μείωση του δημοσίου χρέους, στην ενίσχυση της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας, στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην προσέλκυση επενδύσεων. Στο Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ), έχουν περιέλθει περιουσιακά στοιχεία του Δημοσίου που αφορούν υποδομές, ενέργεια, μετοχές εταιρειών, ακίνητα και λοιπά περιουσιακά στοιχεία. Κατά τη λειτουργία του Ταμείου από το 2011 έως και το 2021, υλοποιήθηκαν 52 έργα, με την υποβολή δεσμευτικών προσφορών συνολικής αξίας €11,3 δισ., εκ των οποίων έχουν εισπραχθεί €7,6 δισ.⁶⁶

57. Ελλάδα 2.0, Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, Απρίλιος 2021

58. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022

59. Ibid.

60. Enhanced Surveillance Report: Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβρουάριος 2022

61. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022

62. Handelsblatt: Οι ελληνικές τράπεζες απειλούνται με νέα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, Το Βήμα, 22 Απριλίου 2022

63. Moody's Investors Service: Banking System Outlook - Greece, Απρίλιος 2022

64. S&P: Αναβάθμιση την Ελλάδα σε «BB+» - Σταθερές οι προοπτικές, Money Review, 22 Απριλίου 2022

65. Moody's: Ψήφος εμπιστοσύνης στις ελληνικές τράπεζες, Το Βήμα, 27 Απριλίου 2022

66. Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2022, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2021

Τα εκτιμώμενα έσοδα του ΤΑΙΠΕΔ για το 2021 ανήλθαν σε €638,3 εκατ., έναντι του αρχικού στόχου των €1,79 δισ. που είχε τεθεί στον ετήσιο προϋπολογισμό τον Νοέμβριο του 2020⁶⁷, κυρίως, λόγω των επιπτώσεων της πανδημίας στην επιβράδυνση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων⁶⁸. Σημαντικά γεγονότα για το 2021 αποτελούν η είσπραξη €300 εκατ., ως η πρώτη δόση των €915 εκατ. για την πώληση του 100% των μετοχών του Ελληνικού, η ανάδειξη προτιμητέου επενδυτή για την Εγνατία Οδό, καθώς και η ανάδειξη προτιμητέου επενδυτή για τη ΔΕΠΑ υποδομών. Όσον αφορά το 2022, αναμένονται ενισχυμένα έσοδα για το ΤΑΙΠΕΔ, τα οποία εκτιμάται ότι θα αγγίξουν τα €2,2 δισ.

Αναφορικά με το 2022, κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους, ολοκληρώθηκε η υποπαραχώρηση του λιμένα Καβάλας, ενώ συνεχίζεται η πρόοδος και σε άλλους σημαντικούς διαγωνισμούς του Ταμείου που αφορούν την αξιοποίηση εμβληματικών λιμανιών, όπως της Αλεξανδρούπολης, της Ηγουμενίτσας και του Ηρακλείου, καθώς και τουριστικών υποδομών, όπως τις μαρίνες της Κέρκυρας και της Ιτέας^{69,70}. Επιπλέον, σε εξέλιξη βρίσκονται οι διαγωνισμοί για την ανακαίνιση του ΟΑΚΑ, καθώς και την ανακαίνιση, και λειτουργική και ενεργειακή αναβάθμιση 156 κέντρων υγείας, περιφερειακών και τοπικών ιατρείων, που αντιστοιχούν στο 50% των πρωτοβάθμιων δομών της χώρας και, σε δεύτερη φάση, περίπου 80 νοσοκομείων⁷¹. Βέβαια, κορωνίδα των διαγωνισμών του ΤΑΙΠΕΔ για το 2022 αποτελεί ο διαγωνισμός για την 25ετή παραχώρηση της Αττικής Οδού⁷².

Υποδομές, μεταφορές και logistics

Ο κλάδος των μεταφορών και logistics είναι καθοριστικός για την ελληνική οικονομία, καθώς προσφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη, αλλά και κύρος στη χώρα. Οι υποδομές του κλάδου, περιλαμβάνουν:

1. Τα λιμάνια
2. Το οδικό δίκτυο
3. Τα αεροδρόμια
4. Το σιδηροδρομικό δίκτυο
5. Τα τελωνεία
6. Τις υποδομές logistics ενδοχώρας (hinterland)

7. Τον κλάδο παροχής υπηρεσιών logistics προς τρίτους (3PL / 4PL)

8. Τις υποδομές agri-logistics

9. Τις υποδομές αποθήκευσης LNG

Κάθε μία από τις παραπάνω υποδομές έχει ξεχωριστή σημασία για τον κλάδο.

Συνολικά, η χώρα μας καταγράφει μία ενθαρρυντική πορεία τα τελευταία χρόνια στον κλάδο των μεταφορών και logistics. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (τα οποία εκδόθηκαν πριν την πανδημία) από το World Economic Forum, δείχνουν ότι η Ελλάδα είχε βελτιώσει τις επιδόσεις της στους σχετικούς παγκόσμιους δείκτες για το 2019, και συγκεκριμένα: στην ανταγωνιστικότητα υποδομών (37^η θέση το 2019, από 38^η το 2018, ανάμεσα σε 141 χώρες) και στη συνδεσιμότητα αεροδρομίων (27^η θέση το 2019 και το 2018). Επίσης, βρισκόταν στην 42^η θέση στον δείκτη Logistics Performance Index της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2018, μεταξύ 160 χωρών. Η σημασία των δεικτών αυτών είναι ιδιαίτερη, καθότι, παρόλο που δεν έχουν ανανεωθεί πρόσφατα, δείχνουν μια θετική τροχιά, η οποία αναμένεται να διατηρηθεί και να ενισχυθεί περαιτέρω, μέσω των επενδύσεων στον τομέα αυτόν.

Συνολικά, η πρόοδος της χώρας οφείλεται, κυρίως, σε εξελίξεις στους κλάδους της ναυτιλίας και της ναυτιλιακής εφοδιαστικής αλυσίδας, καθώς και στις οδικές υποδομές και, γενικότερα, στην ιδιωτικοποίηση σχεδόν του συνόλου των λειτουργιών των υποδομών. Ο χώρος των 3PL και real estate logistics παρουσιάζει ιδιαίτερη δυναμική, καθότι παρατηρείται έντονη κινητικότητα στην αγορά, προσελκύοντας ξένους επενδυτές. Όσον αφορά τις σιδηροδρομικές και αεροπορικές εμπορευματικές μεταφορές, τις υποδομές logistics της ενδοχώρας, και τις τελωνειακές υπηρεσίες, αλλά, κυρίως, τη διασύνδεση αυτών των διακριτών στοιχείων του ελληνικού κλάδου μεταφορών και logistics, θα απαιτηθεί εντατικότερη προσπάθεια, ενώ οι χώροι agri-logistics και αποθήκευσης LNG φαίνεται πως θα αποτελέσουν κομβικές υποδομές, ως αποτέλεσμα και της πρόσφατης πολεμικής σύρραξης στην Ουκρανία⁷³.

67. Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2021, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2020

68. Προϋπολογισμός - Πώς θα πετύχει το ΤΑΙΠΕΔ έσοδα 2,2 δισ. ευρώ το 2022, ot.gr, 22 Νοεμβρίου 2021

69. Οι διαγωνισμοί-βαρόμετρο για την ανάπτυξη, in.gr, 3 Απριλίου 2022

70. ΤΑΙΠΕΔ: Η καυτή περίοδος των διαγωνισμών μέχρι το καλοκαίρι, Ημερησία, 9 Μαρτίου 2022

71. ΤΑΙΠΕΔ: «Τρέχει» νέα έργα 3,2 δισ. ευρώ, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 29 Απριλίου 2022

72. ΤΑΙΠΕΔ: Η καυτή περίοδος των διαγωνισμών μέχρι το καλοκαίρι, Ημερησία, 9 Μαρτίου 2022

73. Greece: International Freight Center, 2^η έκδοση, ΕΥ Ελλάδα, Απρίλιος 2021

Στο λιμάνι του Πειραιά, η COSCO έχει καταφέρει να αυξήσει τον αριθμό ισοδύναμων μονάδων 20 ποδιών (twenty-foot equivalent units - TEUs), σημειώνοντας τη μεγαλύτερη με διαφορά αύξηση μεταξύ των 10 κορυφαίων λιμένων από το 2007 έως το 2021 (+287), κατακτώντας και τη θέση του κορυφαίου λιμένα της Μεσογείου το 2019 και το 2020. Η κρίση του COVID-19 επηρέασε τους όγκους των τελευταίων δύο ετών με αποτέλεσμα να σημειωθεί μια μικρή πτώση 2,2% (από τα 5,44 εκατ. TEUs το 2020 στα 5,31 εκατ. TEUs το 2021), η οποία οδήγησε τον Πειραιά στην πέμπτη θέση των μεγαλύτερων λιμένων της Ευρώπης και δεύτερο της Μεσογείου, πίσω από τη Βαλένθια⁷⁴. Αντίθετα, παρατηρήθηκε μια μικρή ανάκαμψη των επιπτώσεων του COVID-19 στον κλάδο της ακτοπλοΐας, καθώς ο αριθμός των επιβατών αυξήθηκε κατά 14,7% σε σχέση με το προηγούμενο έτος - από τους 10,4 εκατ. το 2020 στους 11,9 εκατ. το 2021 (αλλά ακόμα αρκετά χαμηλότερα από τους 16,6 εκατ. επιβάτες του 2019)⁷⁵.

Στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης, τα TEUs αυξάνονται συνεχώς τα τελευταία χρόνια. Έτσι, και το 2021, και παρά την πανδημία, ο αριθμός TEUs ανέβηκε κατά 2,2% σε σχέση με το 2020, από 461 χιλ., σε 471 χιλ.⁷⁶. Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης έχει ως σημαντικά πλεονεκτήματα την εγγύτητά του στις βαλκανικές χώρες και μία ζώνη ελεύθερου εμπορίου (Free Trade Zone), μέσω των οποίων διευκολύνεται το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. και των τρίτων χωρών, ενώ οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται στον λιμένα τα τελευταία χρόνια συνεχίζονται, με πιο πρόσφατη επένδυση την εξόπλιση του λιμένα με δύο νέες γερανογέφυρες. Με την άφιξη του νέου εξοπλισμού, ο Σταθμός Εμπορευματοκιβωτίων διαθέτει πλέον έξι γερανογέφυρες συνολικά, ενώ σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι, οι νέες γερανογέφυρες παρέχουν τη δυνατότητα απευθείας εξυπηρέτησης πλοίων κύριων γραμμών, χωρητικότητας άνω των 10.000 TEU, συμβάλλοντας στην προσέλκυση νέων γραμμών. Επιπρόσθετα, στα τέλη Φεβρουαρίου 2022, το διοικητικό συμβούλιο του ΟΛΘ επέλεξε κοινοπραξία σημαντικών ιδιωτικών εταιρειών, ως ανάδοχο του έργου επέκτασης του 6^{ου} προβλήτα, προϋπολογισμού €150 εκατ. Το έργο περιλαμβάνει την κατασκευή νέου πρόσθετου κρηπιδώματος μήκους 513 μέτρων, εκ των οποίων τα 470 μέτρα έχουν ωφέλιμο βάθος 17,7 μέτρων, ικανό να δεχθεί πολύ μεγάλα εμπορικά πλοία⁷⁷.

74. Theo Notteboom, "Top 15 container ports in Europe in 2021", porteconomics.eu, 3 Μαρτίου 2022

75. Ετήσια Χρηματοοικονομική Έκθεση 2021, Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς, Μάρτιος 2021

76. Ετήσια Οικονομική Έκθεση της Χρήσης από 1^η Ιανουαρίου έως 31^η Δεκεμβρίου 2021, Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης, 29 Μαρτίου 2021

77. Εξοπλίζεται με δύο νέες γερανογέφυρες το λιμάνι Θεσσαλονίκης, kathimerini.gr, 3 Μαΐου 2022

78. Αυτοκινητόδρομος Πατρών-Πύργου - Υπογράφη η τροποποίηση σύμβασης παραχώρησης - Κατατίθεται άμεσα στη Βουλή, tonima.gr, 15 Δεκεμβρίου 2021

79. Επιβατική Κίνηση 2021, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών, Δεκέμβριος 2021

80. Traffic Development Overview - Full Year 2021 vs 2020, Fraport Greece, Δεκέμβριος 2021

Το οδικό δίκτυο της Ελλάδας έχει αναπτυχθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, καθιστώντας το, το πιο ανεπτυγμένο στα Βαλκάνια, και φτάνει πλέον τα 2.145 χλμ. αυτοκινητοδρόμων, οι οποίοι έχουν βελτιώσει αισθητά την καθημερινότητα των πολιτών και τις μεταφορές, ενώ για το 2021 αποτέλεσε σημαντικό σημείο η τελική έγκριση της κατασκευής του οδικού άξονα Πάτρας - Πύργου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁷⁸.

Πριν την κρίση του COVID-19, τα αεροδρόμια είχαν φτάσει σε ένα αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο, ειδικότερα όσον αφορά τον Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών (ΔΑΑ), ο οποίος σημειώνει εξαιρετικές επιδόσεις το 2019, όταν και κατέγραφε 25,6 εκατ. επιβάτες. Δεν προκαλεί εντύπωση, το γεγονός ότι τα αντίστοιχα νούμερα και για το 2021 ήταν εξαιρετικά μειωμένα, με συνολική πτώση 51,7% συγκριτικά με το 2019 και 12,3 εκατ. επιβάτες συνολικά. Σημαντικό, πάντως, είναι να σημειωθεί πως το 2021 παρατηρήθηκε σημαντική άνοδος (52,8%) σε σχέση με το 2020 και τους 8,1 εκατ. επιβάτες, με κάποια πρώτα σημάδια ανάκαμψης της πανδημίας να γίνονται εμφανή⁷⁹. Όσον αφορά τα περιφερειακά αεροδρόμια επιβατικών μεταφορών, το 2020 αποτέλεσε εξαιρετικά σημαντική χρονιά για τη Fraport, η οποία ολοκλήρωσε την υλοποίηση ενός σημαντικού επενδυτικού προγράμματος ύψους €440 εκατ. για την περίοδο 2017-2021.

Όπως αναμενόταν, ο COVID-19 είχε σημαντική επίπτωση και στα αεροδρόμια αυτά, με συνολική μείωση 42,4% ανάμεσα στο 2019 και το 2021 (από τους 30,2 εκατ. επιβάτες του 2019 στους 17,4 εκατ. επιβάτες το 2021). Συγκριτικά με τον ΔΑΑ, η ανάκαμψη των επιβατικών ροών συνέβη με μεγαλύτερη ταχύτητα, αφού η ποσοστιαία αύξηση μεταξύ του 2020 και του 2021 άγγιξε το 102,4% (από τους μόλις 8,6 εκατ. επιβάτες του 2020)⁸⁰. Τα πρώτα διαθέσιμα στοιχεία για το 2022 είναι εξαιρετικά ενθαρρυντικά, καθώς αν συνεχιστεί η τάση αυτή θα σημειωθεί μία σημαντική ανάκαμψη τη χρονιά αυτή.

Οι σιδηροδρομικές υποδομές βρίσκονται σε μια δυσμενέστερη κατάσταση, συγκριτικά με τα αεροδρόμια και τα λιμάνια. Παρόλα αυτά, μετά την εξαγορά της TPAINOSSE από τη Ferrovie dello Stato Italiane SpA, έχουν ήδη αρχίσει να εντοπίζονται σημάδια ανάπτυξης, μέσω βελτιωμένων επιβατικών και εμπορευματικών σιδηροδρομικών υπηρεσιών, με επενδύσεις και σημαντικές συμφωνίες, με κυριότερη τη σύμβαση

υποχρέωσης δημόσιας υπηρεσίας για τις λεγόμενες άγονες γραμμές, συνολικού ύψους €750 εκατ. σε βάθος 15ετίας. Η σύμβαση αυτή περιλαμβάνει την απόκτηση νέων, σύγχρονων τρένων (τουλάχιστον 10 τρένων υδρογόνου μηδενικών ρύπων και 10 νέων τρένων για προαστιακές γραμμές) και πλήρη ανακατασκευή / αναβάθμιση του υφιστάμενου τροχαίου υλικού (συνολικού ύψους €163,5 εκατ.), την εφαρμογή συστημάτων ελέγχου ποιότητας, ακρίβειας και συνέπειας, καθώς και την ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων⁸¹.

Η αγορά 3PL στην Ελλάδα αντιμετώπισε σημαντικές προκλήσεις, ως άμεσο αποτέλεσμα της σοβαρής ύφεσης της ελληνικής οικονομίας μετά το 2009, η οποία άσκησε μεγάλη πίεση στους Έλληνες κατασκευαστές και εμπόρους να μειώσουν τα κόστη τους, χωρίς να μειώσουν, όμως, τα επίπεδα απόδοσης και εξυπηρέτησης. Ωστόσο, έχουν γίνει πιο θετικοί ως προς την ανάθεση βασικών λειτουργιών εφοδιαστικής αλυσίδας σε τρίτους, επιτρέποντας σε αξιόπιστους 3PLPs που έχουν επενδύσει στην ποιότητα των υπηρεσιών και την καινοτομία, να επεκτείνουν το μερίδιο αγοράς τους και να βελτιώσουν την απόδοσή τους. Η ελληνική αγορά 3PL επηρεάστηκε σημαντικά από την πανδημία του 2019, καθώς εκτιμάται ότι υπήρξε συρρίκνωση της τάξης του 8% το 2020, ύστερα από την αυξητική πορεία της χρονικής περιόδου 2014 - 2019, όταν και υπήρχε μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 2%, βασιζόμενη, κυρίως, σε δραστηριότητες αποθήκευσης και διανομής (93% της αξίας της αγοράς)⁸².

Συνολικά, η αγορά των 3PL παρουσιάζει έντονη κινητικότητα ως προς τις νέες επενδύσεις, οι οποίες κατά κύριο λόγο κατηγοριοποιούνται σε 3 πυλώνες. Ο πρώτος πυλώνας επενδύσεων προέρχεται από funds, τα οποία επενδύουν σημαντικά ποσά στη δημιουργία εμπορευματικών κέντρων, όπως η εξαγορά σημαντικού 3PL Provider από διεθνές fund σχεδιάζοντας τη δημιουργία ενός logistics center, 100.000 τ.μ., στο οικόπεδο της Χαλυβουργίας Ελλάδος στον Ασπρόπυργο, προβλεπόμενης επένδυσης ακόμα και €100 εκατ., έχοντας προχωρήσει στην εξαγορά των δανείων της Χαλυβουργίας Ελλάδος. Επιπλέον, και άλλα σημαντικά funds έχουν ήδη αποφασίσει την είσοδό τους στην αγορά, με την ανάπτυξη μεγάλων logistics parks. Επιπρόσθετα, άλλα funds και εταιρείες real estate, έχουν δείξει το ενδιαφέρον τους για να εισέλθουν στον χώρο ή να αναπτύξουν κέντρα διαλογής, αποθήκευσης και διανομής εμπορευμάτων^{83,84}.

81. Άγονες Γραμμές: Υπογραφή νέας συμφωνίας με την TPAINOSSE - Τι περιλαμβάνει, protothema.gr, 14 Απριλίου 2022

82. Στόχασις ΑΕ: Μείωση 8% παρουσίασε η εγχώρια αγορά των Third Party Logistics, capital.gr, 11 Μαΐου 2021

83. Νέοι διεθνείς «παίκτες» στην εγχώρια αγορά logistics - Η είσοδος της VGP, insider.gr, 1 Φεβρουαρίου 2022

84. ΥΠΕΝ: Πρώτο «πράσινο» για το logistics hub της HIG στον Ασπρόπυργο, newmoney.gr, 8 Δεκεμβρίου 2022

Ο δεύτερος πυλώνας επενδύσεων, προέρχεται από τη δημιουργία συνεργασιών μεταξύ υφιστάμενων εταιρειών προσφοράς υπηρεσιών 3PL.

Ο τρίτος πυλώνας επενδύσεων, προέρχεται από την είσοδο σημαντικών βιομηχανικών ομίλων στον χώρο των logistics, με τη δημιουργία spin-off εταιρειών. Και στο κομμάτι αυτό, παρατηρείται έντονη κινητικότητα, με επενδύσεις στις υποδομές logistics real estate από μεγάλες εταιρείες.

Οι σημαντικότερες αγορές logistics έχουν αναπτυχθεί γύρω από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, και συνδέονται στενά με τα κύρια θαλάσσια σημεία διεπαφής της χώρας: τα λιμάνια του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης.

Η κατασκευή του νέου κέντρου εμπορευματικών μεταφορών και logistics στο Θριάσιο Πεδίο, κοντά στον Πειραιά, θα ενισχύσει σημαντικά τις υποδομές ενδοχώρας του λιμανιού, ενώ θα διευκολύνει, επίσης, την πιθανή ανάπτυξη νέων λειτουργιών και υπηρεσιών logistics προστιθέμενης αξίας. Στην πλήρη μορφή του, το Θριάσιο θα είναι ένας από τους μεγαλύτερους χερσαίους λιμένες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Σημαντική εξέλιξη για την πρόοδο του έργου, αποτέλεσε η έγκριση της σύμβασης παραχώρησης του εμπορευματικού κέντρου στο Θριάσιο Πεδίο από το Ελεγκτικό Συνέδριο, ολοκληρώνοντας τον προσυμβατικό έλεγχο νομιμότητας της επένδυσης συνολικού ύψους €150 εκατ. Η έγκριση του Ανώτατου Δικαστηρίου αποτελεί προαπαιτούμενο, ώστε η σύμβαση να οδηγηθεί προς κύρωση από τη Βουλή και η ανάδοχος κοινοπραξία να προχωρήσει στην έναρξη υλοποίησης του έργου⁸⁵. Επιπλέον, το εμπορευματικό κέντρο που προβλέπεται να αναπτυχθεί στο πρώην στρατόπεδο Γκόνου στη Θεσσαλονίκη, αναμένεται να αυξήσει την αποθηκευτική χωρητικότητα του τερματικού σταθμού του λιμένα και να ενισχύσει σημαντικά τις δυνατότητές του.

Η πρόοδος που σημείωσε ο κλάδος της εφοδιαστικής αλυσίδας έχει, επίσης, οδηγήσει στην ανάπτυξη επιχειρηματικών πάρκων αλυσίδας εφοδιασμού στη χώρα, με τις δύο πρώτες μεγάλες επενδύσεις να πραγματοποιούνται ήδη στη βιομηχανική ζώνη των Οιοφυτών και στην Ηγουμενίτσα⁸⁶.

Επιπρόσθετα, η πολεμική σύρραξη μεταξύ δύο από τους μεγαλύτερους παραγωγούς σιτηρών στον κόσμο, ήρθε να επιβεβαιώσει την κρισιμότητα του Αγροδιατροφικού τομέα

και το μέγεθος των προκλήσεων που αντιμετωπίζει. Στη χώρα μας, ο Αγροδιατροφικός τομέας καλείται να ενισχύσει την παραδοσιακά χαμηλή παραγωγικότητά του, αυξάνοντας το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στηρίζοντας τις συνεργασίες, επενδύοντας στην υιοθέτηση τεχνολογικών καινοτομιών και ενισχύοντας το επίπεδο γεωργικής εκπαίδευσης των αγροτών, ενώ η κρισιμότητα των επενδύσεων σε σημαντικές υποδομές agri-logistics, καθίσταται πλέον επιβεβλημένη, με την ανάπτυξη agri-logistics centers να αποτελεί άμεση προτεραιότητα και στόχευση για τους τομείς υποδομών και logistics τα επόμενα χρόνια⁸⁷.

Επιπλέον, οι επιπτώσεις της πολεμικής σύρραξης επιτάχυναν και τις επενδύσεις που αφορούν τη διασφάλιση του εφοδιασμού φυσικού αερίου στη χώρα, μέσω της επέκτασης της δυναμικότητας των σταθμών αεριοποίησης LNG, με την Ελλάδα να αποσκοπεί να αποτελέσει κόμβο για το LNG τα επόμενα χρόνια. Στη Ρεβυθούσα, η προσθήκη μίας τέταρτης πλωτής αποθήκης αναμένεται να αυξήσει τη δυναμικότητα αποθήκευσης από 225.000 κ.μ., σε πάνω από 350.000 κ.μ., ενώ παράλληλα δρομολογείται και η δημιουργία των νέων σταθμών LNG FSRU στην Κόρινθο (με χωρητικότητα αποθήκευσης της μονάδας 210.000 κ.μ.) και την Αλεξανδρούπολη (με τον δεύτερο πλωτό τερματικό σταθμό LNG να ανεβάζει τη δυναμικότητα αποθήκευσης στα 170.000 κ.μ.), για περαιτέρω αύξηση της δυναμικότητας^{88,89}.

Οι πέντε ζώνες ελεύθερου εμπορίου της Ελλάδας, καθώς και οι τελωνειακές αποθήκες που διαχειρίζονται οι πάροχοι 3PL και οι μεταφορείς εμπορευμάτων, παρέχουν σαφή οφέλη στους εισαγωγείς και τους διαμεταφορείς, όσον αφορά τη βελτίωση των ταμειακών ροών, τη μεγαλύτερη ευελιξία και τη διαφάνεια. Εν τω μεταξύ, ένας αυξανόμενος αριθμός 3PLPs, αεροπορικών και ναυτιλιακών εταιρειών στην Ελλάδα, έχουν πιστοποιηθεί ως Εγκριμένοι Οικονομικοί Φορείς (Authorized Economic Operators - AEOs), απολαμβάνοντας, έτσι, οφέλη σε ολόκληρη την Ε.Ε., ευκολότερη πρόσβαση σε απλουστευμένες τελωνειακές διαδικασίες και δυνατότητες καλύτερης συμμόρφωσης με τις νέες απαιτήσεις ασφαλείας⁹⁰.

Συμπερασματικά, η εικόνα του κλάδου υποδομών, μεταφορών και logistics έχει επηρεαστεί σε ιδιαίτερα σημαντικό βαθμό από την πανδημία του COVID-19, την τελευταία διετία, αποτελώντας έναν αστάθμητο παράγοντα για την παγκόσμια οικονομία, συμπαρασύροντας τις διεθνείς με-

τακινήσεις και μεταφορές, το εμπόριο και τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας. Ακόμη, έχει αλλάξει τα δεδομένα και στην Ελλάδα, η οποία φαίνεται να ανακάμπτει, αλλά με μικρότερο ρυθμό του αναμενομένου, συγκριτικά με ανταγωνιστικές αγορές της. Οι ιδιαίτερες συνθήκες που επέβαλαν τα μέτρα περιορισμού, επέσπευσαν την έλευση του καταναλωτή του μέλλοντος, μετατοπίζοντας μεγάλο μέρος της εμπορικής δραστηριότητας προς το ψηφιακό περιβάλλον – η πανδημία εκτόξευσε τις ηλεκτρονικές παραγγελίες κατακόρυφα, και η κατ' οίκον διανομή εδραιώθηκε, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Ενώ οι μετακινήσεις επιβατών φαίνονται να ανακάμπτουν, άρχισαν σιγά σιγά να γίνονται εμφανή τα αρνητικά αποτελέσματα της πανδημίας στον κλάδο των μεταφορών και των υπηρεσιών logistics. Παρόλα αυτά, οι πρόσφατα ολοκληρωμένες επενδύσεις, σε συνδυασμό με όσες υλοποιούνται και αναμένεται να ολοκληρωθούν στο προσεχές μέλλον, αλλά και η αναθεώρηση των σημερινών λειτουργικών μοντέλων και ο ανασχεδιασμός των εφοδιαστικών αλυσίδων, μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για την περαιτέρω ανάδειξη της χώρας μας ως σημαντικού κόμβου.

Τουρισμός

Ο παγκόσμιος τουρισμός επλήγη σε μεγάλο βαθμό από την πανδημία, όμως, κατά το 2021 παρουσιάστηκε σταδιακή ανάκαμψη των τουριστικών ροών και εσόδων για την Ελλάδα, με την τάση να αναμένεται να συνεχιστεί και να ενταθεί κατά το 2022, φτάνοντας ακόμα πιο κοντά στα προ πανδημίας επίπεδα.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εισερχόμενη ταξιδιωτική κίνηση κατά το 2021 αυξήθηκε κατά 99,4%, από 7,4 εκατ. ταξιδιώτες το 2020, σε 14,7 εκατ.⁹¹ Ειδικότερα, η ταξιδιωτική κίνηση μέσω αεροδρομίων κατέγραψε αύξηση κατά 109,5%, ενώ η κίνηση μέσω οδικών σταθμών εμφανίστηκε αυξημένη κατά 69,5%. Η αύξηση των ταξιδιωτών από χώρες της Ε.Ε.-27 άγγιξε το 107%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση των ταξιδιωτών από χώρες εκτός Ε.Ε.-27 κυμάνθηκε στο 84,4%. Κατά συνέπεια, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις εμφάνισαν αύξηση της τάξης του 146,7% σε σύγκριση με το 2020 και διαμορφώθηκαν στα €10,7 δισ.⁹². Σημαντικοί παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση των τουριστικών ροών για την Ελλάδα αποτελούν η σταδιακή ανάκαμψη στις παγκόσμιες ταξιδιωτικές κινήσεις (περίπου 4,6% αύξηση το 2021 σε σχέση με το 2020)⁹³, καθώς και η επιτάχυνση των εμβολιασμών σε συνδυασμό με την άρση των περιοριστικών μέτρων.

Για το 2022, εκτιμάται ότι ο ελληνικός τουρισμός θα συνεχίσει την ανοδική πορεία του, στοχεύοντας στα προ πανδημίας επίπεδα του 2019. Όμως, ως ανάχωμα στην ανάκαμψη του τουριστικού κλάδου λειτουργούν η συνεχιζόμενη υγειονομική κρίση, σε συνδυασμό με την αυξημένη αβεβαιότητα λόγω του πολέμου στην Ουκρανία και την ενεργειακή κρίση των τελευταίων μηνών. Ωστόσο, για την επίτευξη θετικών επιδόσεων στον τουρισμό, σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσουν η ενδεχόμενη σταδιακή άμβλυση της εποχικότητας, η επέκταση της τουριστικής δραστηριότητας σε περισσότερες περιφέρειες και η αύξηση της μέσης δαπάνης και της διάρκειας παραμονής ανά επισκέπτη⁹⁴.

85. «Θριάσιο: «Πράσινο φως» από το Ελεγκτικό για το κέντρο logistics», kathimerini.gr, 11 Μαρτίου 2022

86. Greece: International Freight Center, 2^η έκδοση, ΕΥ Ελλάδος, Απρίλιος 2021

87. Πώς μπορεί ο Αγροδιατροφικός τομέας να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του αύριο, σήμερα;, ΕΥ Ελλάδος και Τράπεζα Πειραιώς, Απρίλιος 2022

88. Σκρέκας: Αυξάνεται η δυναμικότητα αποθήκευσης LNG στη Ρεβυθούσα, νέοι σταθμοί σε Κόρινθο και Αλεξανδρούπολη, protothema.gr, 8 Απριλίου 2022

89. Σε κόμβο LNG μετατρέπεται η Ελλάδα - Οι δύο νέοι τερματικοί σταθμοί, kathimerini.gr, 23 Ιανουαρίου 2022

90. Greece: International Freight Center, 2^η έκδοση, ΕΥ Ελλάδος, Απρίλιος 2021

91. Εξελίξεις στο ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών, Τράπεζα της Ελλάδος, 22 Φεβρουαρίου 2022

92. Ibid.

93. World Tourism Barometer, United Nations World Tourism Organization, Μάρτιος 2022

94. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022

Με βάση τα πρώτα στοιχεία για τον Μάρτιο του 2022, παρουσιάστηκε αύξηση στο πλεόνασμα του ταξιδιωτικού ισοζυγίου, από €8,3 εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2021, σε €77 εκατ., εξαιτίας της αύξησης των ταξιδιωτικών εισπράξεων κατά 404,3% σε σχέση με το 2021, οι οποίες διαμορφώθηκαν στα €196,7 εκατ., καθώς και αύξησης της εισερχόμενης ταξιδιωτικής κίνησης κατά 318,9% και της μέσης δαπάνης ανά ταξίδι κατά 17,4%⁹⁵.

Η ίδια τάση συνεχίστηκε και τον Απρίλιο, με τις ταξιδιωτικές εισπράξεις να αγγίζουν τα €647 εκατ. (€537 εκατ. τον Απρίλιο του 2019)⁹⁶. Το γεγονός αυτό οφείλεται, κυρίως, στην πρόωρη εκκίνηση της τουριστικής περιόδου, καθώς και στην αύξηση των πτήσεων από τις ΗΠΑ, μέσω των οποίων καταφθάνουν στην Ελλάδα ταξιδιώτες οι οποίοι πραγματοποιούν υψηλότερες δαπάνες. Σε επίπεδο τετράμηνου (διάστημα Ιανουαρίου-Απριλίου 2022), οι τουριστικές εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €1,12 δισ., το οποίο αποτελεί το 87% των εσόδων που πραγματοποιήθηκαν κατά το αντίστοιχο τετράμηνο του 2019⁹⁷. Ενθαρρυντικά είναι, επίσης, και τα στοιχεία για την επιβατική κίνηση από τα αεροδρόμια της Ελλάδας κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου 2022, καθώς, με βάση στοιχεία από την Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, ο συνολικός αριθμός των διακινηθέντων επιβατών διαμορφώθηκε σε 14 εκατ., προσεγγίζοντας το 86% της αντίστοιχης περιόδου κατά το 2019⁹⁸.

Σε συνέχεια της επιτυχημένης χειμερινής τουριστικής περιόδου, απόρροια και της ενισχυμένης επικοινωνιακής στρατηγικής που ακολούθησε ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)⁹⁹, υπάρχει αισιοδοξία και για την καλοκαιρινή περίοδο, σύμφωνα με δηλώσεις του Υπουργού Τουρισμού. Ειδικότερα, αναμένονται ενισχυμένες ροές ταξιδιωτών από την Αμερική, που θα αγγίξουν τους 500 χιλ. και οι οποίοι πραγματοποιούν υψηλή μέση κατά κεφαλήν δαπάνη ανά ταξίδι. Επιπλέον, η Ελλάδα βρίσκεται πρώτη στις προτιμήσεις των Γάλλων τουριστών, ενώ θετικές είναι οι ενδείξεις για τις αναμενόμενες ροές από τη βρετανική και τη γερμανική αγορά, καθώς έχουν προπωληθεί ήδη πάνω από 1 εκατ. εισιτήρια¹⁰⁰.

Σε ό,τι αφορά τον τομέα των επενδύσεων, αναμένεται ότι €1 δισ. από τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης & Ανθεκτι-

κότητας θα επενδυθεί σε υποδομές σχετικές με τον τουρισμό, όπως για αναβάθμιση μαρινών και λιμανιών, διευκόλυνση της πρόσβασης σε ΑμεΑ, αναβάθμιση ξενοδοχειακών καταλυμάτων, ενεργειακή αναβάθμιση, εκπαίδευση του προσωπικού, καθώς και για την προώθηση του χειμερινού τουρισμού¹⁰¹. Ένα ακόμα βασικό εργαλείο χρηματοδότησης για τον τουριστικό κλάδο είναι και ο Νέος Αναπτυξιακός Νόμος (4887/22), ο οποίος προβλέπει σημαντικά κίνητρα για ένα ευρύ πεδίο τουριστικών επενδύσεων, με ποσοστά ενίσχυσης που φτάνουν έως και το 75%, καλύπτοντας επενδύσεις για τη δημιουργία, την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής τουριστικών καταλυμάτων, στο σύνολο της επικράτειας¹⁰². Κύριος στόχος της χρηματοδότησης είναι η αναβάθμιση της ποιότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, καθώς και η ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που στοχεύουν, κυρίως, στην αξιοποίηση και ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των διαφορετικών περιοχών της χώρας (γεωγραφικών, κοινωνικών, πολιτισμικών).

Όσον αφορά τις μακροχρόνιες προοπτικές του τουρισμού για την Ελλάδα, σύμφωνα με τη μελέτη «Ελληνικός Τουρισμός 2030 - Σχέδια Δράσης» που δημοσιεύθηκε από το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ), ως κύριες στρατηγικές προτεραιότητες για τον ελληνικό τουρισμό έως το 2030 αναδεικνύονται η σταδιακή μείωση της εποχικότητας, η χωρική επέκταση της τουριστικής δραστηριότητας σε περιφέρειες και περιοχές με αναπτυξιακές δυνατότητες, η αύξηση της μέσης δαπάνης ανά διανυκτέρευση, καθώς και η αύξηση της διάρκειας διαμονής ανά επισκέπτη¹⁰³. Μάλιστα, σύμφωνα με τη μελέτη, τα έσοδα από τον τουρισμό δύναται να ανέλθουν σε €27 δισ. το 2030, καταγράφοντας αύξηση κατά 52% σε σχέση με το 2019 (€18 δισ.). Επιπλέον, ο αριθμός των επισκέψεων στις περιφέρειες εκτιμάται ότι θα φτάσει τα 50 εκατ. το 2030, καταγράφοντας αύξηση κατά 27% σε σχέση με το 2019 (39 εκατ.), ενώ οι συνολικές διανυκτερεύσεις εκτιμάται ότι θα αγγίξουν τα 307 εκατ. το 2030, καταγράφοντας αύξηση κατά 32% σε σχέση με το 2019 (233 εκατ.). Για την επίτευξη των εν λόγω στόχων, η μελέτη αναφέρει ότι θα πρέπει να επιτευχθούν μέσοι ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης της τάξης του 6,2% για τα έσοδα, 3,5% για τις επισκέψεις και 4% για τις διανυκτερεύσεις μεταξύ 2023 και 2030¹⁰⁴.

95. Εξελίξεις στο ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών, Τράπεζα της Ελλάδος, 23 Μαΐου 2022

96. Ξεπέρασαν και το 2019 οι τουριστικές εισπράξεις τον Απρίλιο, newmoney.gr, Ιούνιος 2022

97. Ibid.

98. Αυξημένη η αεροπορική κίνηση του πρώτου πενταμήνου 2022, Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας, 20 Ιουνίου 2022

99. Στρατηγική, Υπουργείο Τουρισμού - Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Μάρτιος 2022

100. Κικίλιας: Η ανάπτυξη του τουρισμού ενισχύει τους εμπόρους που ασχολούνται με την πρωτογενή παραγωγή, insider.gr, 3 Μαΐου 2022

101. Ibid.

102. Αναπτυξιακός νόμος και τουρισμός, Το Βήμα, 9 Απριλίου 2022

103. Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ) - Ελληνικός Τουρισμός 2030, Σχέδια Δράσης, 2021

104. Ibid.

Αναφορικά με τα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού, συνεχίζεται και φέτος το ενισχυμένο πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού 2021-2022 σε περισσότερα από 1.800 τουριστικά καταλύματα του Μητρώου Παρόχων του ΟΑΕΔ¹⁰⁵. Επιπλέον, εντός του Απριλίου προαναγγέλθηκε από το Υπουργείο Τουρισμού νέο πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού ύψους €30 εκατ. το οποίο θα «τρέξει» από τον Ιούλιο και θα προσφέρει τη δυνατότητα διακοπών όλο τον χρόνο στους δικαιούχους¹⁰⁶. Τέλος, εντός του Απριλίου ανακοινώθηκε η συνεργασία του Υπουργείου Τουρισμού με αμερικανικό τεχνολογικό κολοσσό για την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για χρηματοδοτικά και εκπαιδευτικά προγράμματα, με στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και την προσέλκυση ποιοτικού τουρισμού που θα φέρει περισσότερο συνάλλαγμα στη χώρα, ενώ προβλέπεται και η υποστήριξη οργανισμών που βοηθούν κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα, με έμφαση στη βιώσιμη ανάπτυξη και τον οικοτουρισμό¹⁰⁷.

Καινοτομία και νεοφυής επιχειρηματικότητα

Παράλληλα με το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης του 2009, άρχισαν σταδιακά να κάνουν την εμφάνισή τους οι πρώτες νεοφυείς επιχειρήσεις (start-ups) στην Ελλάδα, με τα τελευταία πέντε χρόνια να παρουσιάζουν ραγδαία ανάπτυξη, έχοντας εξελιχθεί σε ένα οικοσύστημα συνολικής αξίας άνω των €6 δισ. το οποίο αναμένεται να ξεπεράσει τα €15 δισ. εντός της επόμενης πενταετίας¹⁰⁸. Στο ελληνικό οικοσύστημα νεοφυών επιχειρήσεων, το οποίο κατατάσσεται στην 54^η θέση παγκοσμίως και στην 6^η θέση στα Βαλκάνια¹⁰⁹, λαμβάνοντας υπόψη ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια όπως οι επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη (R&D) και το ύψος των ιδιωτικών κεφαλαίων που επενδύθηκαν, υπάρχουν 1.500-2.000 καταγεγραμμένες νεοφυείς επιχειρήσεις που προσφέρουν κυρίως B2B υπηρεσίες. Επιπλέον, έχουν καταγραφεί περισσότερες από 70 ενεργές θερμοκοιτίδες, επιταχυντές και κέντρα τεχνολογίας νεοφυών επιχειρήσεων στη χώρα, ενώ μέσω του χρηματοδοτικού εργαλείου EquiFund, μια πρωτοβουλία του Ελληνικού Κράτους και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων, έχουν ήδη επενδυθεί ή προβλέπεται να επενδυθούν πάνω από €450 εκατ. σε καινοτόμες επιχειρήσεις στην ελληνική αγορά¹¹⁰.

105. Κοινωνικός τουρισμός: Μέχρι 12 διανυκτερεύσεις στη Βόρεια Εύβοια - Τι προβλέπεται, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 7 Απριλίου 2022

106. Κοινωνικός τουρισμός: Νέο πρόγραμμα ύψους 30 εκατ. από τον Ιούλιο, naftemporiki.gr, 30 Απριλίου 2022

107. Ανακοινώθηκε συνεργασία υπουργείου Τουρισμού - Google, BusinessNews, 8 Απριλίου 2022

108. Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Πληροφορικής & Επικοινωνιών Ελλάδας (ΣΕΠΕ) - Στα €15 δισ. η αξία των ελληνικών startups την επόμενη 5ετία, Νοέμβριος 2021

109. Startup Blink - Global Startup Ecosystem Index 2021

110. Χαρτογράφηση Ελληνικού Οικοσυστήματος Νεοφυών Επιχειρήσεων, διαΝΕΟσις, Ιανουάριος 2022

111. Ο χάρτης των startups - Οι ξένοι επενδύουν στο ελληνικό δαιμόνιο - Οι top εξαγορές, Το Βήμα, 11 Φεβρουαρίου 2022

112. Greek-founded startups: investments and exits 2021, Marathon Venture Capital, 19 Ιανουαρίου 2022

113. Ibid.

114. Βρέθηκε ο πρώτος ελληνικός «μονόκερος», startupper.gr, 7 Οκτωβρίου 2021

Κατά το 2020, και παρά την πανδημία, το ελληνικό οικοσύστημα απέδειξε τη δυναμική του και συνέχισε την ανάπτυξη του, εκμεταλλευόμενο, κυρίως, τα μέτρα στήριξης και τις νέες τεχνολογίες που γεννήθηκαν κατά την πανδημία. Το 2021, το ελληνικό οικοσύστημα νεοφυών επιχειρήσεων βρίσκεται πλέον σε τροχιά ανάπτυξης, καθώς παρατηρήθηκε ρεκόρ χρηματοδοτήσεων και εξαγορών που ενισχύουν την περαιτέρω ωρίμανση του εγχώριου οικοσυστήματος νεοφυών επιχειρήσεων, αλλά και την προώθηση της Ελλάδας ως κόμβου καινοτομίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Σημειώνεται ότι οι τρεις κορυφαίοι τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις παραμένουν οι βιοεπιστήμες, το λιανικό εμπόριο και η αγροτεχνολογία, ενώ οι νεοφυείς επιχειρήσεις που έχουν ως βασική δραστηριότητα τη θαλάσσια τεχνολογία («maritime tech») και την υψηλή τεχνολογία («deep tech») συνεχίζουν να βρίσκονται σε ανοδική πορεία¹¹¹.

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη, οι νεοφυείς επιχειρήσεις σε όλο τον κόσμο από Έλληνες ιδρυτές άντλησαν κατά το 2021 συνολικά κεφάλαια ύψους \$4,5 δισ., σημειώνοντας ετήσια αύξηση της τάξης του 239% σε σχέση με τα \$1,3 δισ. που αντλήθηκαν το 2020¹¹². Τα συγκεκριμένα μεγέθη αντικατοπτρίζουν τις ευρύτερες τάσεις που παρατηρήθηκαν στο παγκόσμιο οικοσύστημα κατά το 2021, με τη χρηματοδότηση να αυξάνεται παγκοσμίως κατά 90% και κατά 159% στην Ευρώπη. Επιπλέον, κατά το 2021 πραγματοποιήθηκαν 24 εξαγορές και 3 δημόσιες εγγραφές, μία αύξηση 93% σε σχέση με το 2020 και 35% σε σχέση με το προηγούμενο ιστορικό υψηλό του 2019¹¹³.

Μάλιστα, η Ελλάδα το 2021 απέκτησε τον πρώτο της μονόκερο, δηλαδή μία εγχώρια επιχείρηση η αποτίμηση της οποίας έσπασε το φράγμα του \$1 δισ., καθώς μία ελληνική εταιρεία με ηγετική θέση στις επαγγελματικές και γλωσσικές πιστοποιήσεις, αποτιμήθηκε κοντά στα €1,1 δισ. μετά την εξαγορά έναντι €450 εκατ. μίας βρετανικής εταιρείας με αντίστοιχες δραστηριότητες¹¹⁴. Αμείωτο παραμένει, επίσης, το επενδυτικό ενδιαφέρον των ξένων πολυεθνικών κολοσσών για τις ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις, με την ολοκλήρωση ηχηρών deals ήδη από τους πρώτους μήνες του 2022.

Πιο συγκεκριμένα, από τις αρχές Μαρτίου μία ελληνική start-up που εξειδικεύεται στις καινοτόμες τεχνολογίες γύρω από τον ψηφιακό ήχο ανήκει πλέον σε αμερικανικό κολοσσό στον τομέα της τεχνολογίας, ενώ είχε προηγηθεί το mega deal της επένδυσης μίας σημαντικής αμερικανικής επενδυτικής τράπεζας σε ελληνική fintech start-up, με την αποτίμηση της δεύτερης να ξεπερνά το ποσό των €2 δισ¹¹⁵. Επιπλέον, μία ελληνική start-up εκμετάλλευσης ακινήτων (real estate) αναμένεται να ξεπεράσει σε αποτίμηση το €1 δισ. κατά την ολοκλήρωση του επόμενου γύρου χρηματοδότησής της¹¹⁶.

Παράγοντες της αγοράς χαρακτηρίζουν ως δείγμα ωρίμανσης του ελληνικού οικοσυστήματος, και τις επενδύσεις που πραγματοποιούν ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις για την απόκτηση άλλων εταιρειών, είτε για να μπουν σε νέες αγορές, να προσθέσουν νέα προϊόντα ή πελάτες, ή, ακόμη πιο συχνά, για να αποκτήσουν νέο ανθρώπινο ταλέντο - τεχνολογία. Το τελευταίο διάστημα, ελληνικές start-ups έχουν προχωρήσει σε επενδύσεις ή εξαγορές άλλων εταιρειών τεχνολογίας, ενώ κάποιες start-ups εξετάζουν, επιπλέον, την πραγματοποίηση επενδύσεων στον κλάδο που δραστηριοποιούνται¹¹⁷.

Αναφορικά με τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία, εντός του 2022 ανακοινώθηκε ένα νέο πρόγραμμα για τη στήριξη των νεοφυών καινοτόμων ελληνικών επιχειρήσεων, το οποίο υλοποιεί η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα Επενδύσεων,

μέσω πόρων από το Ταμείο Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης, στο πλαίσιο της ενεργοποίησης του εργαλείου Equity Platform του σχεδίου «Ελλάδα 2.0». Πιο συγκεκριμένα, μέσω του προγράμματος «InnovateNow», θα επενδυθούν €100 εκατ. σε νέα επενδυτικά κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών που θα στοχεύουν στην ενίσχυση του οικοσυστήματος των νεοφυών καινοτόμων επιχειρήσεων. Στόχος είναι η προσέλκυση επιπλέον ιδιωτών επενδυτών, καθώς και η τόνωση της έρευνας και ανάπτυξης (R&D) τεχνολογιών αιχμής, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η νανοτεχνολογία και η αεροδιαστημική¹¹⁸.

Επιπροσθέτως, σε μια προσπάθεια να καλυφθεί το χρηματοδοτικό κενό που παρουσιάζεται κατά τα πρώτα στάδια μιας νεοφυούς επιχείρησης, έχει συσταθεί ένα νέο Ταμείο Συνεπενδύσεων με Επενδυτικούς Αγγέλους. Το ταμείο ξεκινά με €20 εκατ. και έχει ήδη επενδύσει σε δύο νεοφυείς επιχειρήσεις. Στα αρχικά στάδια χρηματοδότησης μιας επιχείρησης αναμένεται να συμβάλουν και τα φορολογικά κίνητρα που έχουν θεσπιστεί για τους ιδιώτες επενδυτές, παρέχοντας το δικαίωμα έκπτωσης από το φορολογητέο εισόδημα, που ισούται με το 50% του εισφερόμενου κεφαλαίου (έως €300.000 συνολικά)¹¹⁹.

Έμφαση δίνεται και στην περιφέρεια, με την Ελλάδα να αποκτά για πρώτη φορά ένα fund με γεωγραφική στόχευση εκτός Αθήνας, το οποίο έχει έδρα την περιοχή της Θεσσαλονίκης. Τέλος, φιλόδοξες προσπάθειες γίνονται για να

καλυφθούν και οι νεοφυείς επιχειρήσεις που βρίσκονται στο στάδιο της ανάπτυξης, μέσω της συμμετοχής της Ελλάδας στον πανευρωπαϊκό μηχανισμό «Scale-Up Initiative», που αφορά στη χρηματοδότηση τεχνολογικών σχημάτων. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα θα συμμετάσχει στον μηχανισμό με κεφάλαια ύψους €100 - €200 εκατ. μέσω της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας Επενδύσεων. Οι τελικές αποφάσεις για τον μηχανισμό και τον τρόπο επένδυσης των πόρων, αναμένεται να οριστικοποιηθούν ως τον Σεπτέμβριο¹²⁰.

Επενδυτικές ευκαιρίες στην Ελλάδα

Οι παγκόσμιες ροές άμεσων ξένων επενδύσεων παρουσίασαν σημαντική ανάκαμψη το 2021, με αύξηση της τάξης του 77% το 2021 σε σχέση με το 2020, ξεπερνώντας και τα αντίστοιχα προ πανδημίας επίπεδα¹²¹. Αντίστοιχα ανοδική είναι και η πορεία των εισροών ΑΞΕ που κατέγραψε η Ελλάδα κατά το 2021 καθώς, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι (καθαρές) εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα για το 2021 ανήλθαν σε €4,85 δισ., αυξημένες κατά περίπου 72% σε σχέση με το 2020 (€2,8 δισ.), ενώ παρατηρείται αύξηση σε σχέση και με τα αντίστοιχα προ πανδημίας μεγέθη των ετών 2019 (€4,5 δισ.) και 2018 (€3,4 δισ.)¹²².

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας, οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην ελληνική αγορά ακινήτων σημείωσαν σημαντική άνοδο της τάξεως του 34,4% κατά τη διάρκεια του 2021 σε σχέση

με το 2020¹²³. Πιο συγκεκριμένα, οι εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό για την απόκτηση ακινήτων ανήλθαν σε €1,17 δισ. κατά το 2021, με σημαντική συνεισφορά του προγράμματος «χρυσή βίζα»¹²⁴. Η αύξηση των ξένων άμεσων επενδύσεων σε δραστηριότητες ακίνητης περιουσίας στην Ελλάδα, αποτελεί και έναν από τους ερμηνευτικούς παράγοντες της ανόδου των τιμών των ακινήτων¹²⁵.

Όσον αφορά το 2022, τους τελευταίους μήνες έχουν κατατεθεί για αξιολόγηση από το Enterprise Greece επενδυτικά σχέδια συνολικού προϋπολογισμού €7,9 δισ. προκειμένου να εξεταστεί η ένταξή τους στο καθεστώς των στρατηγικών επενδύσεων και μέσω αυτού η ταχύρρυθμη αδειοδότησή τους. Πρόκειται για 20 έργα που εστιάζονται, κυρίως, στους κλάδους της βιομηχανίας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, αλλά και στους κλάδους του real estate και των τουριστικών υπηρεσιών. Στα έργα αυτά μπορούν να προστεθούν κι άλλα 30 επενδυτικά σχέδια που έχουν πετύχει την ένταξή τους στο καθεστώς στρατηγικών επενδύσεων από τον Ιούλιο του 2019 και μετά, συνολικού προϋπολογισμού €5,3 δισ., που συνδέονται με 3.613 νέες θέσεις εργασίας¹²⁶.

Σύμφωνα με τον Υπουργό Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ο πόλεμος στην Ουκρανία δε φαίνεται να έχει επηρεάσει σε πρώτη φάση τις ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα, ενώ υπάρχει πολύ μεγάλη κινητικότητα στο κομμάτι, κυρίως, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας¹²⁷.

115. Μακραίνει η αλυσίδα των deals στην Ελλάδα, Το Βήμα, 14 Απριλίου 2022

116. Το 2022 θα είναι η χρονιά των «μονόκερων», moneyreview.gr, 28 Ιανουαρίου 2022

117. Οι ελληνικές startups αρχίζουν να κάνουν εξαγορές εταιρειών, Η Καθημερινή, 11 Απριλίου 2022

118. InnovateNow: Πρόγραμμα ενίσχυσης των startups με πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 18 Απριλίου 2022

119. Ποια νέα funds και χρηματοδοτικά εργαλεία έρχονται να αναθερμάνουν την εγχώρια startup σκηνή, insider.gr, 23 Απριλίου 2022

120. Ibid.

121. Global Investment Trend Monitor No. 38, United Nations Conference on Trade and Development, Ιανουάριος 2022

122. Άμεσες επενδύσεις - Ροές, προσωρινά στοιχεία, Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος 2022

123. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2021, Τράπεζα της Ελλάδος, Απρίλιος 2022

124. Ακίνητα: Αυξήθηκαν κατά 34,4% οι ξένες επενδύσεις το 2021, Η Καθημερινή, 9 Απριλίου 2022

125. Ακίνητα: Μπαράζ άμεσων ξένων επενδύσεων το 2021 - Η σύγκριση με το 2019, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 4 Απριλίου 2022

126. Στρατηγικές επενδύσεις: 20 projects 7,915 δισ. αξιολογούνται προς ένταξη, moneyreview.gr, 7 Μαρτίου 2022

127. Γεωργιάδης: Μέχρι τώρα η κρίση δεν έχει επηρεάσει τις ξένες επενδύσεις στη χώρα, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 28 Απριλίου 2022

Παράλληλα, το γεγονός ότι η πορεία του ελληνικού τουρισμού για το 2022 διαφαίνεται πολύ καλή, παρά τον πόλεμο και τις πληθωριστικές πιέσεις, έχει δημιουργήσει μεγάλες επενδύσεις και στους κλάδους του τουρισμού και του real estate. Αναφορικά με τα έργα υψηλής τεχνολογίας, με αμείωτη ένταση προχωρούν οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται από κολοσσούς του τεχνολογικού κλάδου παγκοσμίως¹²⁸, ενώ σύμφωνα με στοιχεία της Cushman & Wakefield, η Αθήνα βρίσκεται πλέον μεταξύ των ελκυστικότερων προορισμών της Ευρώπης για data centers, με την

Ελλάδα να μετατρέπεται σταδιακά σε κόμβο κίνησης δεδομένων στην Ευρώπη¹²⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, σημειώνεται, επίσης, ότι η Enterprise Greece γνωμοδότησε θετικά εντός του Απριλίου για το Επενδυτικό Σχέδιο «Investment in Data Centres in Greece», το οποίο αφορά στη δημιουργία ενός Συγκροτήματος Κέντρων Δεδομένων και Τεχνολογικής Υποστήριξης Επιχειρήσεων, αποτελούμενου από τρία (3) Κέντρα Δεδομένων (Data Centers), με σκοπό την ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών Υπολογιστικού Νέφους (cloud) στην Ελλάδα¹³⁰.

Βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες

	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
ΑΕΠ (ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)	1,1	1,7	1,8	-9,0	8,3	3,5
ΑΕΠ (δισ. €)	179,2	182,2	185,5	168,7	182,8	189,2
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Ε.Ε.-27=100)	67,0	66,0	66,0	62,0	65,0	μ/δ
Ιδιωτική κατανάλωση (ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)	2,5	1,7	1,8	-7,9	7,8	1,5
Δημόσια κατανάλωση (ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)	-1,1	-3,5	1,7	2,6	3,7	-1,7
Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου (ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)	9,1	-4,3	-3,3	-0,3	19,6	14,7
Εξαγωγές (ετήσιος ρυθμός μεταβολής, %)	8,5	9,1	4,9	-21,5	21,9	11,6
Δημόσιο χρέος (σε σχέση με το ΑΕΠ, %)	177,5	186,4	180,7	206,3	193,3	185,7
Πληθωρισμός (ετήσια μεταβολή, %)	1,1	0,8	0,5	-1,3	0,6	6,3
Ποσοστό ανεργίας (%)	21,5	19,7	17,9	17,6	14,7	13,7

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "European Economic *Forecast, Spring 2022", Μάιος 2022 | ΕΛΣΤΑΤ | EUROSTAT

128. Ibid.

129. Η Ελλάδα top επενδυτικός προορισμός για data centers, newmoney.gr, 30 Απριλίου 2022

130. Enterprise Greece: "Πράσινο φως" για το έργο "Investment in Data Centres in Greece" της Microsoft, businessnews.gr, 4 Απριλίου 2022

Άποψη

Γιάννης Στουρνάρας
Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος

Πόσο σημαντικό είναι ένα σταθερό δημοσιονομικό περιβάλλον/πλαίσιο για την προσέλκυση επενδύσεων;

Η εμπιστοσύνη των επενδυτών και η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα αποτελούν προαπαιτούμενα για την εισροή κεφαλαίων και την προσέλκυση επενδύσεων, ιδίως σε ένα περιβάλλον αυξημένης μεταβλητότητας και αβεβαιότητας. Κεντρικό ρόλο για την επίτευξη των στόχων αυτών διαδραματίζει ένα σταθερό και αξιόπιστο πλαίσιο άσκησης δημοσιονομικής πολιτικής.

Η βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών είναι βασική προϋπόθεση για την επίτευξη διατηρήσιμων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης. Η βελτίωση της δυναμικής του ελληνικού χρέους και η επιστροφή σε διατηρήσιμα πρωτογενή πλεονάσματα αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες για την περαιτέρω αναβάθμιση του αξιόχρεου της χώρας στο επίπεδο της επενδυτικής βαθμίδας, γεγονός που θα καταστήσει τα ελληνικά ομόλογα ελκυστικά σε περισσότερους και υψηλότερης ποιότητας επενδυτές. Με τον τρόπο αυτό διατηρούνται ευνοϊκές συνθήκες ρευστότητας στην οικονομία και περιορίζεται το κόστος δανεισμού τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Επιπλέον, σε μεσο-μακροπρόθεσμο επίπεδο, η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να εστιάζει στη πτωτική δυναμική του δημοσίου χρέους προκειμένου να ενισχυθεί ο βαθμός ανθε-

κτικότητάς του σε πιθανές αρνητικές μελλοντικές διαταραχές και να αποφευχθεί μια επανάληψη της κρίσης χρέους του παρελθόντος.

Παράλληλα, ένα αξιόπιστο πλαίσιο δημοσιονομικών κανόνων παρέχει κίνητρα και περιορισμούς στην άσκηση διακριτικής δημοσιονομικής πολιτικής, ώστε να προωθούνται δημοσιονομικά βιώσιμες πολιτικές. Έτσι, προάγεται ταυτόχρονα η δημοσιονομική και μακροοικονομική σταθερότητα και ενισχύεται η εμπιστοσύνη στην οικονομία και η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής.

Η αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης NGEU, μέσω της επιτάχυνσης των μεταρρυθμίσεων, της αύξησης των επενδύσεων, του ψηφιακού μετασχηματισμού της οικονομίας και της μετάβασης στην πράσινη ενέργεια, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την προώθηση της δημοσιονομικής αξιοπιστίας, διατηρώντας παράλληλα τον αντικυκλικό χαρακτήρα της δημοσιονομικής πολιτικής. Η δημοσιονομική σταθερότητα πρέπει να αποτελέσει υψηλή προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής στην εποχή μετά την πανδημία, καθώς ενισχύει την ανθεκτικότητα της οικονομίας σε οικονομικά σοκ και συμβάλλει στην περαιτέρω αύξηση των επενδύσεων.

Η Βιώσιμη Ανάπτυξη εργαλείο διαχείρισης κινδύνων και ανάπτυξης ευκαιριών

Παρά το γεγονός ότι βρισκόμαστε ήδη στον τρίτο χρόνο της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, αλλά και εν μέσω μιας πολεμικής σύρραξης με παγκόσμιες γεωστρατηγικές προεκτάσεις, η σημαντικότητα των θεμάτων Βιώσιμης Ανάπτυξης συνεχώς αυξάνεται, καθώς αντιμετωπίζονται πλέον από τις εταιρείες ως ευκαιρία αναθεώρησης της επιχειρηματικής τους στρατηγικής, διασφαλίζοντας έτσι την επιχειρηματική συνέχεια και τη δημιουργία μακροπρόθεσμης αξίας για όλους. Στο πλαίσιο αυτό, και σε συνδυασμό με τις ραγδαίες κανονιστικές εξελίξεις σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο, απαιτείται πλέον να ενσωματώσουμε στον τρόπο με τον οποίο δημιουργούμε αξία, την οικονομία, το περιβάλλον και τον άνθρωπο, βελτιστοποιώντας τα συστήματα λειτουργίας μας, ώστε να προλαμβάνουν και να μειώνουν την έκθεση σε κινδύνους και να δημιουργούν ευκαιρίες για βιώσιμη ανάπτυξη.

Κλιματική αλλαγή

Η ετήσια Διάσκεψη του Ο.Η.Ε. για την Κλιματική Αλλαγή πραγματοποιήθηκε από τις 31 Οκτωβρίου μέχρι και τις 12 Νοεμβρίου του 2021 στη Γλασκώβη του Ηνωμένου Βασιλείου, με τη συμβολή της Ιταλίας, αποτελώντας την 26^η συνάντηση του Ο.Η.Ε. (COP26), η οποία αναβλήθηκε το 2020 εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19. Η COP26 είχε ως βασικό σκοπό να αξιολογήσει όσα έχουν επιτύχει τα 193 μέλη (192 κράτη και η Ευρωπαϊκή Ένωση) που συμμετείχαν στη Συμφωνία του Παρισιού, και να ανανεώσει τις δεσμεύσεις τους για την επίτευξη των στόχων της^I.

Αξίζει να θυμηθούμε ότι, η Συμφωνία του Παρισιού υπεγράφη το 2015, στα πλαίσια του COP21 στο Παρίσι, όπου οι χώρες συμφώνησαν να συνεργαστούν για τον περιορισμό της υπερθέρμανσης του πλανήτη τουλάχιστον κάτω από τους 2°C τον 21^ο αιώνα, στοχεύοντας ακόμη και στον 1,5°C, να προσαρμοστούν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και να διαθέσουν χρήματα για την επίτευξη αυτών των στόχων. Με την ολοκλήρωση της COP26, 197 μέλη υπέγραψαν τη Συμφωνία της Γλασκώβης για το κλίμα^{II} και ανανέωσαν το ραντεβού τους για το 2022 στο Κάιρο, όπου θα αναφέρουν την πρόδοό τους ως προς την επίτευξη ακόμα πιο φιλόδοξων στόχων για το κλίμα.

Μερικές από τις βασικές πτυχές της Συμφωνίας της Γλασκώβης για το κλίμα, όπως τις ανέλυσε η ομάδα της EY που συμμετείχε ενεργά στο COP26, περιλαμβάνουν:

Λιγνίτης και ορυκτά καύσιμα: Για πρώτη φορά έγιναν ρητές αναφορές στα ορυκτά καύσιμα, σε συμφωνία του Ο.Η.Ε. για το κλίμα. Η Συμφωνία της Γλασκώβης καλεί τις χώρες να καταβάλουν προσπάθειες για μείωση της χρήσης του λιγνίτη και να τερματίσουν τις αναποτελεσματικές επιδοτήσεις των ορυκτών καυσίμων. Ζητεί, επίσης, τη σταδιακή κατάργηση των ορυκτών καυσίμων και τη σταδιακή κατάργηση της χρήσης λιγνίτη, χωρίς αξιοποίηση τεχνολογιών για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Στην Ελλάδα, ο Κλιματικός νόμος που ψηφίστηκε τον Μάιο του 2022, μεταξύ άλλων, θα απαγορεύει την πώληση και εγκατάσταση καυστήρων πετρελαίου θέρμανσης από το 2025, ενώ στο τέλος του 2028 μπαίνει τέλος στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από στερεά ορυκτά καύσιμα.

Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής: Ζητεί από τις χώρες να αυξήσουν τη φιλοδοξία των εθνικών τους προγραμμάτων για το κλίμα για το 2030 (Nationally Determined Contributions - NDCs), έως το τέλος του 2022. Τα εθνικά προγράμματα περιλαμβάνουν δράσεις, πολιτικές, και στόχους, που σχετίζονται με τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Στην Ελλάδα, θα ξεκινήσει υποχρεωτική καταγραφή, επικύρωση και θέσπιση εθελοντικών στόχων μείωσης των άμεσων και έμμεσων (Scope 1 & 2) εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου για συγκεκριμένες κατηγορίες επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα, μετασχηματίζεται το αναπτυξιακό υπόδειγμα των νησιών και η μετάβασή τους στην κλιματική ουδετερότητα.

Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή: Καλεί τα πλούσια έθνη να «διπλασιάσουν τουλάχιστον» την υποστήριξή τους από τα επίπεδα του 2019, ώστε να βοηθήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να προετοιμαστούν για την κλιματική αλλαγή, έως το 2025. Καθιερώνει, επίσης, ένα διετές πρόγραμμα δράσης για τον καθορισμό ενός παγκόσμιου στόχου για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Χρηματοδότηση για το κλίμα: Η συμφωνία εκφράζει «βαθιά λύπη» για τις πλούσιες χώρες που απέτυχαν, σύμφωνα με τον στόχο του 2020, να παρέχουν \$100 δισ. ετησίως για τη στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών, και τις δεσμεύει να καλύψουν αυτό το ποσό ετησίως, μέχρι το 2025.

Απώλεια και ζημιά: Η συμφωνία καθιερώνει έναν «διάλογο», για ένα νέο όργανο του ΟΗΕ, που θα παρέχει «τεχνική βοήθεια» στις ευάλωτες χώρες, για την αποφυγή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής.

Αγορές άνθρακα: Η συμφωνία δημιουργεί μια αγορά για μονάδες άνθρακα, που αντιπροσωπεύουν τις μειώσεις εκπομπών που μπορούν να εμπορεύονται οι χώρες, επιλύοντας το αδιέξοδο σχετικά με το άρθρο 6 της Συμφωνίας του Παρισιού. Το αδιέξοδο είχε προκύψει, λόγω της απόρριψης του αιτήματος των αναπτυσσόμενων χωρών για αξιοποίηση των αχρησιμοποίητων μονάδων άνθρακα, που δημιουργήθηκαν βάσει του Πρωτοκόλλου του Κιότο, για τη μετάβαση στη νέα αγορά. Η απόρριψη από τα ανεπτυγμένα έθνη ήρθε με την αιτιολογία της ύποπτης περιβαλλοντικής ακεραιότητας αυτών των μονάδων. Η τελική συμφωνία επιτρέπει στις αναπτυσσόμενες χώρες να χρησιμοποιήσουν αυτές τις μονάδες άνθρακα, για να επιτύχουν τους στόχους που έθεσαν στα εθνικά τους προγράμματα για το κλίμα για το 2030 (NDCs).

Εκτός από τα παραπάνω, αξίζει να σημειωθούν και άλλες σημαντικές συμφωνίες που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του COP26, όπως η διακοπή και αντιστροφή της αποψίλωσης των δασών μέχρι το 2030, από 100+ έθνη - συμπεριλαμβανομένης της Βραζιλίας - να μειωθεί κατά 30% η έκλυση μεθανίου στην ατμόσφαιρα από 105 έθνη, καθώς και να σταματήσει η δημόσια χρηματοδότηση έργων χρήσης ορυκτών καυσίμων χωρίς τεχνολογίες μείωσης του διοξειδίου του άνθρακα, μέχρι το τέλος του 2022, από 20 χώρες και οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ.

Οι περισσότερες χώρες βλέπουν τη συμφωνία ως ένα σημαντικό, αν και μικρό βήμα, ώστε να διατηρήσουν «ζωντανό» ή εφικτό τον στόχο περιορισμού της υπερθέρμανσης του πλανήτη στους 1,5°C, πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα. Ωστόσο, παρατηρητές και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών, έχουν ήδη απορρίψει τη συμφωνία, θεωρώντας τη ως χαμένη ευκαιρία για την προώθηση της παγκόσμιας δράσης για το κλίμα.

Κυκλική οικονομία

Πριν την εμφάνιση της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης, οι προσπάθειες για μετάβαση σε κυκλικά μοντέλα λειτουργίας είχαν ενταθεί, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και το Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία, καθώς και εθνικά σχέδια δράσης κυκλικής οικονομίας, είχαν ήδη αναπτυχθεί. Ως ανταπόκριση στην οικονομική κρίση που έφερε η πανδημία, αναπτύχθηκε το πλάνο ανάκαμψης Next Generation EU, με στόχους, μεταξύ άλλων, την ενίσχυση της οικονομίας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

IV. The Circular Economy and COVID-19 recovery, Material Economics, 2020

V. Completing the Picture: How the Circular Economy Tackles Climate Change, Ellen MacArthur Foundation, 2019

VI. Κυκλική Οικονομία: Το νέο Σχέδιο Δράσης της Ελλάδας, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2021

Ποια είναι, όμως, η θέση της κυκλικής οικονομίας στην ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας; Η μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία παραμένει ένα ελκυστικό μακροπρόθεσμο όραμα για την Ευρώπη και στη μετά-COVID εποχή, καθώς αποτελεί εργαλείο αποσύνδεσης της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση των πόρων και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο προς μία πιο ανθεκτική οικονομία. Τα πλεονεκτήματα της κυκλικής οικονομίας περιλαμβάνουν τη δημιουργία επιχειρηματικών και οικονομικών ευκαιριών, καθώς και πολλαπλά περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη^{IV}. Σε αυτά περιλαμβάνεται και ο καθοριστικός ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η κυκλική οικονομία στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, καθώς εκτιμάται ότι το 45% του συνόλου των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αφορά την παραγωγή και την κατανάλωση προϊόντων και τροφίμων, ενώ η στροφή σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο το υπόλοιπο 55% των εκπομπών^V.

Στην Ελλάδα, η κυκλική οικονομία αποτελεί πλέον στρατηγικό στόχο και μπορεί να αποτελέσει οδηγό για παραγωγική ανασυγκρότηση. Το νέο Σχέδιο Δράσης της Ελλάδας για την Κυκλική Οικονομία, το οποίο εγκρίθηκε στο τέλος του 2021, περιλαμβάνει 71 δράσεις που θα επιτρέψουν να καταστεί η οικονομία της χώρας βιώσιμη και ταυτόχρονα ανταγωνιστική. Επιπλέον, στο πλαίσιο των βασικών αρχών της Κυκλικής Οικονομίας, στις αρχές του 2023 (βάσει Ν. 4819/2021), θα λειτουργήσει σύστημα εγγυοδοσίας στην Ελλάδα, το οποίο αναμένεται να ενισχύσει την «κυκλικότητα» των πρώτων υλών και να θέσει τις βάσεις για την επίτευξη των αυξημένων στόχων που έθεσε η Κοινωνική Οδηγία 2019/904 για τις πλαστικές φιάλες, σχετικά με τη συλλογή και τη χρήση ανακυκλωμένης πρώτης ύλης^{VI}.

Στο πλαίσιο αυτό, οι εταιρείες, και στη χώρα μας, αναγνωρίζουν πλέον, ότι η αποδοτική χρήση των πόρων είναι μια συμφέρουσα επιλογή για την οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητά τους και όχι απλά μια κανονιστική απαίτηση ή μια δράση που θα συμβάλει στη διασφάλιση της κοινωνικής άδειας λειτουργίας τους. Αξιοποιώντας τις ευκαιρίες και τα σχετικά χρηματοδοτικά μοντέλα, που μπορεί να προσφέρει η μετάβαση σε κυκλικά μοντέλα λειτουργίας, οι εταιρείες μπορούν να συμβάλουν, τόσο στη βελτίωση της επίδοσης της Ελλάδας σε θέματα στα οποία υστερεί, αλλά και στη νέα βιομηχανική στρατηγική της E.E., ευρύτερα.

I. Η Συμφωνία των Παρισιών: <https://www.un.org/en/climatechange/paris-agreement>, 23/11/2021

II. COP26 explained: <https://ukcop26.org/wp-content/uploads/2021/07/COP26-Explained.pdf>, 23/11/2021

III. UN - a snapshot of the agreement 13 November 2021: <https://news.un.org/en/story/2021/11/1105792>, 13/11/2021

Η φορολογία στην Ελλάδα

Παρά το γεγονός ότι η παγκόσμια σταθερότητα βρίσκεται υπό νέες προκλήσεις συνεχώς, το φορολογικό περιβάλλον στην Ελλάδα διατηρεί τον σταθερό του χαρακτήρα, παραμένοντας συντονισμένο με την αναπτυξιακή πορεία των τελευταίων ετών. Το σταθερό και σύγχρονο νομοθετικό πλαίσιο, η διαφάνεια και η πρόοδος στην ψηφιοποίηση των φορολογικών διαδικασιών, αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της σύγχρονης ελληνικής φορολογικής πολιτικής.

Ο εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου ξεκίνησε ήδη από το 2013, με την ψήφιση δύο νέων βασικών νομοθετημάτων: του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος και του Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, με εφαρμογή από το φορολογικό έτος 2014 και έπειτα. Οι νέοι κώδικες έχουν ενσωματώσει, μετά και από κάποιες τροποποιήσεις, σχεδόν όλες τις διατάξεις που προκύπτουν από τις δράσεις του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) για την αντιμετώπιση της Διάβρωσης της Φορολογικής Βάσης και της Μεταφοράς Κερδών (BEPS), καθώς και της φοροαποφυγής και φοροδιαφυγής. Με τον, δε, Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας έχει επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό η ομοιομορφία κατά τη δράση της Φορολογικής Διοίκησης και κατά τις συναλλαγές της με τους φορολογούμενους. Παράλληλα, το εταιρικό δίκαιο έχει πλέον εκσυγχρονιστεί, μέσω της επικαιροποίησης του νομοθετικού πλαισίου για τις ανώνυμες εταιρείες, καθώς και τον νόμο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς, ο οποίος πλέον εφαρμόζεται ευρέως.

Ήδη, από το 2019, η Ελλάδα επιδίωξε μία φορολογική μεταρρύθμιση με αναπτυξιακό χαρακτήρα, εισάγοντας σημαντικές τροποποιήσεις στους κώδικες φορολογίας, με σκοπό τη δημιουργία ενός φορολογικά ευνοϊκού επιχειρηματικού

περιβάλλοντος. Έτσι, μετά από σταδιακές μειώσεις, πλέον ο συντελεστής εταιρικής φορολογίας βρίσκεται στο 22%. Μειώθηκε, επίσης, και η προκαταβολή φόρου εισοδήματος στο 80% για τα έτη 2022 και μετά.

Περαιτέρω, σε μια προσπάθεια προσέλκυσης επενδύσεων, θεσμοθετήθηκε, για πρώτη φορά, η απαλλαγή των επιχειρήσεων από τον φόρο για την υπεραξία που αποκτούν από τη μεταβίβαση συμμετοχών τους, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ενώ πρόσφατα μειώθηκε και ο φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίων κατά την αύξηση του κεφαλαίου των επιχειρήσεων στο 0,5% (από 1%). Επίσης, θεσμοθετήθηκαν ευνοϊκές φορολογικές διατάξεις για τη διαδοχή των οικογενειακών επιχειρήσεων, οι οποίες αποτελούν ένα σημαντικό φορολογικό εργαλείο για τη συνέχιση των επιχειρήσεων από την επόμενη γενιά, ιδιαίτερα αν λάβει κανείς υπόψη ότι οι μικρομεσαίες οικογενειακές επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας. Στο ίδιο πνεύμα, με ένα πλέον πρόσφατο νομοθέτημα, επιδιώκεται η παροχή φορολογικών κινήτρων για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων - με ιδιαίτερη έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις - μέσω συνεργασιών και εταιρικών μετασχηματισμών, με σκοπό την προώθηση της μεταξύ τους συνεργασίας, την αύξηση της παραγωγικότητάς τους και την επίτευξη οικονομικών κλίμακας.

Παράλληλα, θεσμοθετήθηκαν μέτρα περιβαλλοντικής φορολογικής πολιτικής, όπως η διενέργεια υπεραποσβέσεων και υπερεκπτώσεων των δαπανών εταιρικών οχημάτων με μηδενικούς ή χαμηλούς ρύπους.

Ειδικά για τις επιχειρήσεις, ο εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου συμπληρώνεται με τον πλέον πρόσφατο ανα-

πτυξιακό νόμο «Ελλάδα - Ισχυρή Ανάπτυξη», με βασικό του στόχο την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, μέσω της παροχής κινήτρων σε συγκεκριμένες επιχειρηματικές δραστηριότητες και τομείς. Ο νέος αναπτυξιακός νόμος θέτει σε εφαρμογή 13 νέα καθεστώτα ενισχύσεων, που επιτρέπουν στην επιχειρηματική κοινότητα να σχεδιάσει, να αναπτύξει και να υλοποιήσει τις πρωτοβουλίες της, με σημαντικές και σύγχρονες μορφές επενδύσεων, καταλαμβάνοντας ευρύ φάσμα της ελληνικής οικονομίας. Στα επενδυτικά σχέδια τα οποία υπάγονται στα καθεστώτα ενισχύσεων του νόμου αυτού, προβλέπεται, μεταξύ άλλων ενισχύσεων, και φορολογική απαλλαγή, συνιστάμενη στην απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος των κερδών της επιχείρησης.

Επιπλέον, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και, ειδικά, των νεοφυών επιχειρήσεων, χορηγήθηκαν φορολογικά κίνητρα στους λεγόμενους «επενδυτικούς αγγέλους» (“angel investors”), δηλαδή, στα φυσικά πρόσωπα εκείνα, που εισφέρουν κεφάλαια σε νεοφυείς κεφαλαιουχικές εταιρείες.

Στο ίδιο πλαίσιο, θεσπίστηκε η δυνατότητα διαχείρισης των χρηματικών ρών και της οικογενειακής περιουσίας φυσικών προσώπων με φορολογική κατοικία στην Ελλάδα, από εταιρείες ειδικού σκοπού (εταιρείες διαχείρισης οικογενειακής περιουσίας - “family offices”), και, παράλληλα, θεσπίστηκε ένα συγκεκριμένο - ευνοϊκό - φορολογικό καθεστώς για αυτές.

Σημαντικά βήματα έχουν ληφθεί και στην αναστροφή του λεγόμενου “brain drain”, μέσω της χορήγησης φορολογικών κινήτρων που στοχεύουν στην προσέλκυση των εργαζόμε-

νων εκείνων που - εν καιρώ κρίσης - έφυγαν από τη χώρα προς αναζήτηση ευκαιριών στο εξωτερικό. Η καινοτομία αυτή στοχεύει, τόσο στην αναστροφή του φαινομένου, όσο και στην ενδυνάμωση του εργατικού δυναμικού της χώρας, εισάγοντας την κατάλληλη τεχνογνωσία και μια νέα νοοτροπία. Ήδη, πολλές επιχειρήσεις αυξάνουν τις θέσεις εργασίας στην αγορά με στελέχη που επαναπατρίζονται.

Στα σημαντικότερα επιτεύγματα της σύγχρονης φορολογικής διοίκησης πρέπει να τονιστεί η επιτυχής πρώτη εφαρμογή της ηλεκτρονικής διαβίβασης των λογιστικών στοιχείων και βιβλίων των επιχειρήσεων σε πραγματικό χρόνο, στη Φορολογική Διοίκηση (myDATA). Με την εφαρμογή αυτή καταργήθηκε ήδη η υποχρέωση της υποβολής καταστάσεων φορολογικών στοιχείων, για διασταύρωση πληροφοριών, ενώ αναμένεται και η περαιτέρω ελάφρυνση του διοικητικού κόστους των δηλωτικών υποχρεώσεων (π.χ. μέσω της προ-συμπλήρωσης διάφορων δηλώσεων). Παράλληλα, καθιερώθηκε η έκδοση ηλεκτρονικών τιμολογίων σε προαιρετική βάση, με την ταυτόχρονη θεσμοθέτηση κινήτρων στις επιχειρήσεις που θα την επιλέξουν (ενδεικτικά: μείωση χρόνου παραγραφής του δικαιώματος του Δημοσίου για καταλογισμό φόρου, κ.ά.).

Επιπλέον, σε συνέχεια της καθιέρωσης υποβολής δηλώσεων για τη βραχυπρόθεσμη ενοίκιαση κατοικιών μέσω πλατφόρμας οικονομίας διαμοιρασμού, θεσμοθετήθηκε η υποχρέωση παροχής πληροφοριών στη Φορολογική Διοίκηση από τους διαχειριστές ψηφιακών πλατφορμών και τους παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου. Στον τομέα των ακινήτων, μειώθηκε περαιτέρω ο φόρος ιδιοκτησίας (ΕΝΦΙΑ), ενώ αναστάλη η εφαρμογή ΦΠΑ κατά τη μεταβίβαση νεόδμητων ακινήτων.

Ο εκσυγχρονισμός του φορολογικού πλαισίου περιλαμβάνει, επίσης, την εναρμόνιση της χώρας μας με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, μέσω της ενσωμάτωσης πληθώρας Ευρωπαϊκών Οδηγιών. Καταρχάς, ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη και οι εναπομείνουσες διατάξεις της Οδηγίας για τη θέσπιση κανόνων κατά των πρακτικών φοροαποφυγής. Έτσι, ενεργοποιήθηκαν οι κανόνες φορολόγησης κατά την έξοδο (“exit tax”), δηλαδή, οι κανόνες που επιβάλλουν φόρο σε περίπτωση που ένα νομικό πρόσωπο μεταφέρει τη φορολογική του κατοικία, τα περιουσιακά του στοιχεία ή τη μόνιμη εγκατάστασή του εκτός Ελλάδας. Ενεργοποιήθηκαν, επίσης, και οι κανόνες για την καταπολέμηση των υβριδικών συμφωνιών (hybrid mismatches), οι οποίες, σε ένα διασυνοριακό περιβάλλον, οδηγούν σε αθέμιτα φορολογικά πλεονεκτήματα, όπως η διπλή έκπτωση (σε δύο χώρες) ή η διπλή μη φορολόγηση.

Επίσης, σημαντικά βήματα πραγματοποιήθηκαν στο πεδίο της ανταλλαγής πληροφοριών και της διαφάνειας, τόσο με την ενσωμάτωση της Οδηγίας αναφορικά με την υποχρεωτική αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών στον τομέα της φορολογίας (“Mandatory Disclosure Regime” ή “DAC 6”), όσο και με την ενσωμάτωση της Οδηγίας αναφορικά με τη διασυνοριακή επίλυση διαφορών μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε., που προκύπτουν από την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συμβάσεων Αποφυγής Διπλής Φορολογίας ή της Σύμβασης για την Εξάλειψη της Διπλής Φορολογίας, σε περίπτωση διόρθωσης κερδών μεταξύ συνδεδεμένων επιχειρήσεων.

Παράλληλα, ιδιαίτερα σημαντικός για την εμπέδωση ασφάλειας δικαίου είναι και ο ρόλος της Ελληνικής Δικαιοσύνης. Τα τελευταία χρόνια, οι αποφάσεις των διοικητικών δικαστηρίων της χώρας επί φορολογικών θεμάτων, δρουν καταλυτικά ως προς την αποκατάσταση της σχέσης κράτους-φορολογούμενου, ανατρέποντας, ταυτόχρονα, διαχρονικές θέσεις που κάθε άλλο παρά αναπτυξιακές ήταν. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η αποκατάσταση του κανόνα της πενταετούς παραγραφής του δικαιώματος του Δημοσίου να επιβάλει φόρο, χωρίς την αέναη δυνατότητα χρονικών παρατάσεων, παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Στο μονοπάτι αυτό βαδίζει και η Διεύθυνση Επίλυσης Διαφορών, αποτελούσα το όργανο της Φορολογικής Διοίκησης που εξετάζει φορολογικές υποθέσεις προτού οδηγηθούν στη Δικαιοσύνη. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των φορολογικών υποθέσεων που επιλύονται σε διοικητικό επίπεδο και μάλιστα, πολλές φορές, υπέρ του φορολογούμενου.

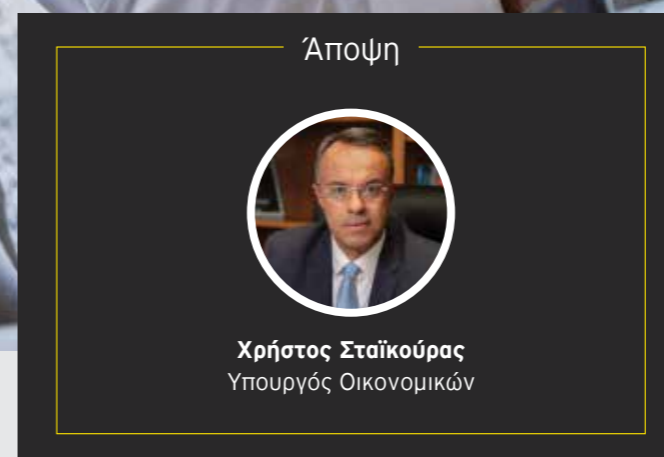
Τέλος, όσον αφορά τους εργαζόμενους της χώρας, καθιερώθηκε ένας ευνοϊκός τρόπος φορολόγησης των παροχών που δίνονται από τις επιχειρήσεις στους εργαζόμενους τους με τη μορφή χορήγησης δικαιωμάτων προαίρεσης μετοχών. Παράλληλα, εισήχθη απαλλαγή από την εισφορά αλληλεγγύης

των εισοδημάτων από μισθωτή εργασία στον ιδιωτικό τομέα, και για το έτος 2022.

Η φορολογική πολιτική των τελευταίων ετών φαίνεται να διατηρεί σταθερά τον ρυθμό της με στοχοπροσήλωση στην ανάπτυξη της οικονομίας. Αναμένονται, δε, και άλλες δράσεις προς την κατεύθυνση αυτή, όπως η υιοθέτηση του πακέτου των δράσεων που προωθούνται από τον ΟΟΣΑ και την Ε.Ε. αναφορικά με τη φορολόγηση πολυεθνικών ομίλων, την ενίσχυση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων μέσω εισροής νέων κεφαλαίων αντί δανεισμού και την καταπολέμηση της φοροαποφυγής. Παράλληλα, αναμένεται η θεσμοθέτηση φορολογικών κινήτρων με γνώμονα την πράσινη οικονομία, την ενέργεια και την ψηφιοποίηση.

Σαφέστατα, οι δυνατότητες που παρέχει πλέον η τεχνολογία, πρέπει να αξιοποιηθούν στο έπακρο από τη Φορολογική Διοίκηση, τόσο για τον εκσυγχρονισμό των συναλλαγών της με τους φορολογούμενους, όσο και για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Άλλωστε, η ψηφιοποίηση της Φορολογικής Διοίκησης, καθώς και η επίτευξη δίκαιης φορολόγησης των επιχειρήσεων, αποτελούν στόχους που βρίσκονται ψηλά στην ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, η επικείμενη υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας “DAC 7” για την αυτόματη ανταλλαγή πληροφοριών στο πλαίσιο της ψηφιακής οικονομίας και για την πραγματοποίηση κοινών φορολογικών ελέγχων επί διασυνοριακών υποθέσεων, θα συμβάλει σημαντικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Η φορολογική πολιτική με αναπτυξιακό πρόσημο δεν αποτελεί πλέον «ευκολόγιο», καθώς υπάρχουν ήδη θεσμοθετημένα εργαλεία που μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της χώρας. Ωστόσο, το διεθνές φορολογικό περιβάλλον, αλλά και η διεθνής πραγματικότητα εν γένει, δεν αφήνουν κανένα περιθώριο εφησυχασμού. Αντιθέτως, αποτελούν ενδείξεις επαγρύπνησης για συνεχή προσπάθεια προς την υλοποίηση των αναπτυξιακών στόχων, (και) μέσω της εφαρμογής μιας σύγχρονης φορολογικής πολιτικής.

Πώς η φορολογία μπορεί να καταστεί σύμμαχος της χώρας στην προσέλκυση επενδύσεων;

Πέραν της προφανούς λειτουργίας της για τη διασφάλιση εσόδων, η φορολογία αποτελεί εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για την επίτευξη αναπτυξιακών και επενδυτικών στόχων, με πολλαπλασιαστικά οφέλη για τη χώρα.

Η υλοποίηση, συνεπώς, ενός κατάλληλου και σύγχρονου μείγματος φορολογικής πολιτικής μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα στην εμπέδωση ενός ελκυστικού και αξιόπιστου επενδυτικού κλίματος.

Στο πλαίσιο αυτό, στρατηγικός στόχος της Κυβέρνησης, είναι η διαμόρφωση ενός σταθερού, οικονομικά αποτελεσματικού και κοινωνικά δίκαιου φορολογικού συστήματος, με κύριους άξονες τις μειώσεις φόρων και ασφαλιστικών εισφορών και την εισαγωγή κατάλληλων φορολογικών κινήτρων για την ενθάρρυνση της απασχό-

λησης, την προσέλκυση επενδύσεων και την ενίσχυση της κουλτούρας πληρωμών.

Προς την κατεύθυνση αυτή, παρά το ρευστό περιβάλλον υψηλών αβεβαιοτήτων των τελευταίων ετών, έχουμε προχωρήσει σε δεκάδες μειώσεις φόρων και ασφαλιστικών εισφορών και στη θέσπιση κινήτρων (α) ενίσχυσης των ηλεκτρονικών συναλλαγών, (β) προσέλκυσης επενδύσεων και φορολογικών κατοίκων εξωτερικού, (γ) ανάπτυξης και μεγέθυνσης των επιχειρήσεων μέσα από συνεργασίες και μετασχηματισμούς.

Παράλληλα, ενισχύουμε το θεσμικό πλαίσιο της πράσινης οικονομίας, με τη θέσπιση των υπερ-εκπτώσεων, ενώ προχωράμε στον ηλεκτρονικό εκσυγχρονισμό της φορολογικής διοίκησης.

Η θέση της Ελλάδας σε κρίσιμους δείκτες για το 2022

Η πανδημία του COVID-19, αλλά και οι πιο πρόσφατες γεωπολιτικές αναταραχές, έχουν επηρεάσει την παγκόσμια οικονομία σε όλες τις εκφάνσεις της. Η Ελλάδα, παρά τις δυσμενείς συνθήκες, έχει καταφέρει να σταθεροποιήσει ή να βελτιώσει τη θέση της σε αρκετούς κρίσιμους δείκτες. Παραμένουν, βέβαια, σημεία προς βελτίωση, στα οποία θα πρέπει η χώρα να επενδύσει περαιτέρω, ώστε να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της.

77^η ↑

από 96^η

Δείκτης Οικονομικής Ελευθερίας

Heritage Foundation
177 χώρες το 2022 και 178 χώρες το 2021

Σύμφωνα με το The Heritage Foundation, στον δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας (Economic Freedom), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 77^η θέση για το 2022, ανάμεσα σε 177 χώρες. Η κατάταξη της Ελλάδας συνεχίζει την ανοδική πορεία τα τελευταία πέντε χρόνια, πραγματοποιώντας ένα άλμα 19 θέσεων σε σχέση με πέρσι (96^η θέση), έχοντας βρεθεί στην 127^η θέση το 2017. Η ελληνική οικονομία βρίσκεται πλέον ανάμεσα στις «μέτρια ελεύθερες οικονομικά» (moderately

free), μετά από μία δεκαετία κατατάξεων στις «κυρίως ανελεύθερες οικονομικά» (mostly unfree). Παρά την ανοδική πορεία της χώρας στην παγκόσμια κατάταξη, αλλά και μια σημαντική άνοδο έξι θέσεων σε σχέση με πέρσι στην Ευρώπη (38^η από 44^η το 2021), η Ελλάδα συνεχίζει να βρίσκεται κοντά στις τελευταίες θέσεις στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή. Πιο αναλυτικά, στις πλησιέστερες θέσεις πάνω από την Ελλάδα βρίσκονται: το Αζερμπαϊτζάν στην 37^η θέση, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη στην 36^η, η Σερβία στην 35^η, η Αρμενία στην 34^η και η Ιταλία στην 33^η. Όσον αφορά τη βαθμολογία από την οποία προκύπτει η κατάταξη, η χώρα μας φέτος συγκέντρωσε 61,5 μονάδες στην αξιολόγηση και έχει πλέον ξεπεράσει τον παγκόσμιο μέσο όρο (60 μονάδες).

47^η ↓

από 46^η

Δείκτης World Competitiveness

Institute for Management and Development (IMD)
63 χώρες το 2022 και 64 χώρες το 2021

Στον δείκτη παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του Institute for Management and Development (IMD), που αξιολογεί 63 χώρες, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 47^η θέση για το 2022,

από την 46^η το 2021. Για μια ακόμη χρονιά, συνεχίζει να βρίσκεται χαμηλότερα στην κατάταξη συγκριτικά με άλλες μεσογειακές χώρες, όπως η Ισπανία (36^η), η Κύπρος (40^η), η Ιταλία (41^η) και η Πορτογαλία (42^η), ενώ γειτονικές χώρες όπως η Ρουμανία (51^η), η Τουρκία (52^η) και η Βουλγαρία (53^η) θεωρούνται λιγότερο ελκυστικές από την Ελλάδα. Την πρώτη θέση στην κατάταξη καταλαμβάνει η Δανία για πρώτη φορά από τη δημιουργία του δείκτη πριν 34 χρόνια, η οποία έχει θέσει πολύ φιλόδοξους στόχους σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη μείωση των ρύπων. Όσον αφορά τα επιμέρους χαρακτηριστικά του δείκτη, η Ελλάδα βρίσκεται σε σχετική στασιμότητα, καθώς κατατάσσεται στην 51^η θέση (από 52^η το 2021) στις επιδόσεις της οικονομίας, στην 46^η (από 44^η το 2021) στην επιχειρηματική απόδοση και στην 41^η (από 39^η το 2021) στις υποδομές.

Ο δείκτης NECI (National Entrepreneurial Context Index), συμπεριλαμβάνει 13 εθνικές επιχειρηματικές συνθήκες για την αξιολόγηση μιας χώρας ως προς το πόσο ευνοϊκή είναι για την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις οικονομίες Επιπέδου Β, οι οποίες είναι οικονομίες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ, μεταξύ 20 και 40 χιλιάδων δολαρίων (19 κράτη).

29^η ↓

από 27^η

National Entrepreneurial Context Index (NECI)
GEM (Global Entrepreneurship Monitor) (2022)

Global Entrepreneurship Research Association, London Business School
50 χώρες το 2021 και 44 χώρες το 2020

Η χώρα μας βρίσκεται στην 29^η θέση της κατάταξης του NECI Score, συγκεντρώνοντας 4,4 μονάδες, ανάμεσα σε 50 χώρες. Το 2020, η Ελλάδα κατείχε την 27^η θέση στην κατάταξη, συγκεντρώνοντας 4,3 μονάδες, ωστόσο η μέτρηση συμπεριλάμβανε μόνο 44 χώρες. Την καλύτερη επίδοση για το 2021 είχαν τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (6,8 μονάδες), ενώ γειτονικές οικονομίες με καλύτερη επίδοση από την Ελλάδα είναι η Ισπανία (10^η με 5,4 μονάδες), η Γαλλία (13^η με 5,1 μονάδες) και η Ιταλία (24^η με 4,7 μονάδες). Μεταξύ των επιμέρους στοιχείων που εξετάζει ο δείκτης, στη χρηματοδότηση επιχειρήσεων, η χώρα είναι 11^η μεταξύ των 19 οικονομιών του επιπέδου Β και 12^η στην πρόσβαση σε κεφάλαια. Στην κυβερνητική πολιτική για τη στήριξη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, η Ελλάδα είναι 5^η για το 2021, ενώ στον βαθμό ευκολίας για είσοδο στην αγορά βρίσκεται κοντά στις τελευταίες θέσεις της σχετικής κατάταξης (15^η).

Τουρισμός

28^η

Travel & Tourism Development Index 2021
World Economic Forum
117 χώρες το 2021

Η Ελλάδα βρίσκεται στην 28^η θέση για το 2021, ανάμεσα σε 117 χώρες, στον Δείκτη Ταξιδιωτικής & Τουριστικής Ανάπτυξης, υπογραμμίζοντας, έτσι, τη δυναμική της χώρας στον κλάδο του τουρισμού. Η Ελλάδα συγκέντρωσε 4,5 μονάδες, με το 7 να θεωρείται η άριστη βαθμολογία και το 1 η χειρότερη, που την κατατάσσει στις αρκετά δυναμικές χώρες του κλάδου, γεγονός αναμενόμενο. Παρόλα αυτά, βρίσκεται σε αρκετά χαμηλότερη θέση από τις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες, καθώς η Ισπανία κατατάσσεται στην 3^η θέση, η Γαλλία στην 4^η, η Ιταλία στη 10^η και η Πορτογαλία στη 16^η. Πίσω από την Ελλάδα, βρίσκεται η Κύπρος (31^η θέση), η Μάλτα (35^η), η Τουρκία (45^η) και η Κροατία (46^η).

19^η =

Δείκτης με τις καλύτερες χώρες για τουρισμό
Country Brand Ranking, Bloom Consulting
200 χώρες το 2022-2023, 198 χώρες το 2019-2020

Στον δείκτη του Bloom Consulting με τις καλύτερες χώρες για τουρισμό, ο οποίος δημοσιεύτηκε φέτος για τη διετία 2022-2023, η κατάταξη της Ελλάδας παρέμεινε σταθερή. Συγκεκριμένα βρίσκεται, στη 19^η θέση, ανάμεσα σε περίπου 200 χώρες, όπως και το 2019-2020. Σε επίπεδο Ευρώπης, η χώρα μας έπεσε δύο θέσεις, καταλαμβάνοντας την 11^η θέση ανάμεσα σε 42 χώρες, με την Τουρκία (6^η θέση) και την Κροατία (9^η θέση), να προηγούνται σε αυτόν τον δείκτη.

Καινοτομία / Τεχνολογία / Ψηφιοποίηση

Παρόλο που αναφορικά με την καινοτομία, η χώρα μας θεωρείται η πιο ανταγωνιστική, συγκριτικά με άλλες γειτονικές ευρωπαϊκές χώρες, είναι σημαντικό να τονιστεί πως τα τελευταία έτη, υπάρχει μια μικρή, αλλά σταθερή βελτίωση στους σχετικούς δείκτες αξιολόγησης. Είναι αρκετά ενθαρρυντικό, ότι τα βήματα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια, αρχίζουν να διαφαίνονται και να αναγνωρίζονται σε διεθνές επίπεδο. Τα έτη που ακολουθούν θα είναι μια ενδιαφέρουσα πρόκληση για τη διατήρηση της θετικής πορείας της χώρας μας, αλλά και για την ανάπτυξη περισσότερων καινοτόμων δράσεων και θεσμών.

25^η ↑

από 27^η

Ευρωπαϊκός Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI)

European Commission
27 χώρες το 2021 και 28 χώρες το 2020

Η Ελλάδα βελτιώνει αργά, αλλά σταθερά τις επιδόσεις της, σχεδόν σε όλες τις παραμέτρους του Ευρωπαϊκού Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI), αν και βρίσκεται ακόμη κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. Κατατάσσεται 25^η μεταξύ των 27 κρατών-μελών της Ε.Ε. για το 2021, με τη Βουλγαρία να βρίσκεται στην 26^η θέση και τη Ρουμανία στην 27^η. Η χώρα σημείωσε πρόοδο όσον αφορά τις ψηφιακές δεξιότητες, αλλά και τη συνδεσιμότητα, καθώς άρχισε να αναπτύσσει δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας, αν και εξακολουθεί να βρίσκεται πολύ πιο κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στην κάλυψη δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας και στη διείσδυση σταθερών ευρυζωνικών επικοινωνιών με ταχύτητες τουλάχιστον 100Mbps. Η Ελλάδα συγκεντρώνει 99% στον δείκτη ετοιμότητας 5G, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι έχει εκχωρηθεί το σύνολο σχεδόν των καινοτόμων ζωνών του εναρμονισμένου σε επίπεδο Ε.Ε. φάσματος 5G. Οι επιδόσεις της χώρας το 2020 υπερβαίνουν τον μέσο όρο της Ε.Ε. όσον αφορά τον αριθμό των χρηστών υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, αλλά και ως προς την ετοιμότητα ανοικτών δεδομένων.

Όσον αφορά την παράμετρο του ανθρώπινου κεφαλαίου με ψηφιακές δεξιότητες, η Ελλάδα κατατάσσεται 21^η μεταξύ των 27 χωρών της Ε.Ε., παραμένοντας κάτω από τον μέσο όρο, αφήνοντας πίσω, ωστόσο, την 25^η θέση του 2020. Το ποσοστό των ατόμων που διαθέτουν βασικές ψηφιακές δεξιότητες είναι αρκετά χαμηλό (51%), αλλά ταυτόχρονα, υπάρχει ραγδαία αύξηση στο ποσοστό των γυναικών ειδικών ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας) από 20% το 2019 σε 27% το 2020, καθιστώντας την Ελλάδα πρωτόπορο σε αυτόν τον τομέα, και πολύ υψηλότερα από τον μέσο όρο της Ευρώπης (19%).

Όσον αφορά την ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας στις επιχειρηματικές δραστηριότητες, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 22^η θέση στην Ε.Ε. Αναφορικά με την υιοθέτηση προηγμένων ψηφιακών τεχνολογιών, οι ελληνικές επιχειρήσεις συγκαταλέγονται στις πρωτοπόρες ως προς τη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης (34%), πολύ πάνω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (25%). Ωστόσο, μόνο το 19% των ελληνικών επιχειρήσεων χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε σύγκριση με τον μέσο όρο του 23% στην Ε.Ε.

44^η ↑

από 46^η

Δείκτης World Digital Competitiveness

IMD
64 χώρες το 2021 και 63 χώρες το 2020

Στον δείκτη Παγκόσμιας Ψηφιακής Ανταγωνιστικότητας του IMD, η Ελλάδα βρίσκεται 44^η στην κατάταξη, ανάμεσα σε 64 χώρες, με βελτίωση από την 46^η θέση του 2020. Η επίδοση της Ελλάδας στα επιμέρους στοιχεία του δείκτη, έχει, επίσης, βελτιωθεί στη γνώση, καθώς κατατάσσεται στην 45^η θέση (από την 48^η το 2020), αλλά και στον βαθμό ετοιμότητας για το μέλλον, όπου πλέον βρίσκεται στην 43^η (από 46^η το 2020). Όσον αφορά τον επιμέρους δείκτη της τεχνολογίας, η χώρα μας κατατάσσεται στην 46^η θέση (από 43^η το 2020), εμφανίζοντας μια ελαφρά μείωση. Η πανδημία του COVID-19 έχει δώσει την ευκαιρία σε πολλές οικονομίες να εκμεταλλευτούν την καινοτομία και την τεχνολογία προς όφελός τους. Είναι προφανές, ότι η χώρα θα πρέπει να καταβάλει περισσότερες προσπάθειες, έτσι ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστική, και να μην επαναπαυθεί στα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει μέχρι στιγμής. Έτσι, θα έχει την ευκαιρία να αποτελέσει πιο άμεσο ανταγωνιστή άλλων μεσογειακών χωρών που βρίσκονται πιο ψηλά στη γενική κατάταξη, όπως η Γαλλία (24^η θέση), η Ισπανία (31^η), η Πορτογαλία (34^η) και η Ιταλία (40^η).

47^η ↓

από 43^η

Παγκόσμιος Δείκτης Καινοτομίας (Global Innovation Index)

Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization
132 χώρες το 2021 και 131 χώρες το 2020

16^η ↑

από 20^η

Ποιότητα και επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο και έρευνα

Παγκόσμιος Δείκτης Καινοτομίας (Global Innovation Index)
Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization
132 χώρες το 2021 και 131 χώρες το 2020

Στον Παγκόσμιο Δείκτη Καινοτομίας 2021 (Global Innovation Index) των Cornell University, INSEAD και World Intellectual Property Organization, για την Ελλάδα η 43^η θέση του 2020 αντικαταστάθηκε από την 47^η το 2021, ανάμεσα σε 132 χώρες. Την παγκόσμια πρωτιά συνεχίζει να κρατά η Ελβετία, για ενδέκατη συνεχόμενη χρονιά. Αναφορικά με τις ευρωπαϊκές οικονομίες, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 30^η θέση για το 2021, ανάμεσα σε 39 χώρες, από την 29^η που κατείχε το 2020. Πολλές μεσογειακές χώρες έχουν αρκετά καλύτερη κατάταξη στον παγκόσμιο δείκτη καινοτομίας, όπως η Γαλλία (11^η), η Μάλτα (27^η), η Κύπρος (28^η), η Ιταλία (29^η), η Ισπανία (30^η), η Πορτογαλία (31^η) και η Τουρκία (41^η).

Στον ίδιο δείκτη, η χώρα «σκαρφάλωσε» τέσσερις θέσεις στο πεδίο του ανθρώπινου δυναμικού και της έρευνας, και βρίσκεται πλέον στη 16^η θέση, αφήνοντας πίσω της τη στασιμότητα των τριών προηγούμενων χρόνων. Μια ελαφρά βελτίωση παρατηρείται σε επιμέρους δείκτες, όπως οι θεσμοί (πολιτικό, ρυθμιστικό και επιχειρηματικό περιβάλλον), όπου η Ελλάδα βρίσκεται στην 51^η θέση (52^η το 2020), η ποιότητα της αγοράς, όπου έχει ανέβει στην 70^η θέση (75^η το 2020), αλλά και η ποιότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, στην οποία κατέχει την 60^η θέση (62^η το 2020). Σε αρκετούς επιμέρους δείκτες παρουσιάζεται μια χειρότερη επίδοση, καθώς στις υποδομές η χώρα μας βρίσκεται στην 45^η θέση (από την 41^η το 2020), στη γνώση και τεχνολογία κατέχει την 52^η (από την 47^η το 2020), ενώ οι δείκτες που αφορούν τη δημιουργικότητα παρουσιάζουν περαιτέρω μείωση, υποχωρώντας στην 69^η θέση (53^η το 2019 και 59^η το 2020).

Ανθρώπινο δυναμικό

Είναι φανερό, πως το ανθρώπινο δυναμικό της Ελλάδας, είναι ένα από τα στοιχεία που θα μπορούσαν να αποτελέσουν βασικό ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα στο μέλλον, καθώς υπάρχει σαφής βελτίωση στους περισσότερους από τους σχετικούς δείκτες, κάθε έτος. Η ανταγωνιστικότητα του εγχώριου ταλέντου είναι αρκετά υψηλή, και αποτελεί έναν παράγοντα, που θα πρέπει να αξιοποιηθεί στο έπακρο.

Ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε σύνολο πληθυσμού 25-64 ετών

32,7%

από 31,9%

το ποσοστό των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, στο σύνολο πληθυσμού 25-64 ετών

Το ποσοστό των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε σύνολο πληθυσμού 25-64 ετών, ανέβηκε στο 32,7% για το 2020 από 31,9% το 2019, αλλά βρίσκεται ακόμη κάτω από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ (38,6%). Το προβάδισμα των γυναικών έναντι των ανδρών στην κατηγοριοποίηση ανά φύλο συνεχώς μεγαλώνει, καθώς τα ποσοστά πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διαμορφώνονται σε 36% για τις γυναίκες και 31% για τους άνδρες. Στην Ευρώπη, τα ποσοστά πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αγγίζουν το 20,1% στην Ιταλία, το 24,9% στην Τσεχία, το 28,2% στην Πορτογαλία και το 31,3% στη Γερμανία, ενώ το Λουξεμβούργο βρίσκεται και φέτος στο εντυπωσιακό 51,3%.

33^η ↑

από 37^η

Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Ανθρώπινου Δυναμικού
IMD World Talent Ranking
64 χώρες το 2021 και 63 χώρες το 2020

Στον Δείκτη Ανταγωνιστικότητας Ανθρώπινου Δυναμικού, του IMD, και μεταξύ 64 χωρών, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 33^η θέση για το 2021, από την 37^η του 2020. Ο εν λόγω δείκτης, αξιολογεί τον βαθμό στον οποίο μία χώρα αναπτύσσει το εγχώριο ανθρώπινο δυναμικό, αξιοποιώντας παράλληλα εισροές από το εξωτερικό. Πιο συγκεκριμένα, η κατάταξη προκύπτει από την αξιολόγηση τριών επιμέρους στοιχείων, τα οποία είναι η Επένδυση & Ανάπτυξη (η προσπάθεια ενίσχυσης του εγχώριου ταλέντου), η Ελκυστικότητα (η ικανότητα να διατηρεί το εγχώριο ταλέντο, ενώ προσελκύει και ανθρώπινο δυναμικό από το εξωτερικό) και η Ετοιμότητα

(οι διαθέσιμες δεξιότητες και ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού σε μια συγκεκριμένη οικονομία). Ειδικότερα, στον επιμέρους δείκτη για την επένδυση και ανάπτυξη σε ανθρώπινο δυναμικό, η Ελλάδα βρίσκεται σε αρκετά καλή κατάταξη, στην 29^η θέση (από 30^η το 2020). Στην Ευρώπη, οι χώρες που ανταγωνίζεται άμεσα η Ελλάδα, έχουν σχετικά καλύτερες συνολικές επιδόσεις, με την Κύπρο να βρίσκεται στην 24^η θέση, τη Γαλλία στην 25^η, την Πορτογαλία στην 26^η και την Ισπανία στην 32^η, ενώ η Ιταλία βρίσκεται δύο θέσεις κάτω από τη χώρα μας (35^η θέση) και η Ρουμανία πολύ χαμηλότερα (51^η θέση).

17^η ↑

από 26^η

Επάρκεια εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας
IMD World Talent Ranking
64 χώρες το 2021 και 63 χώρες το 2020

20^η ↓

από 13^η

Ποσοστό αποφοίτων σχολών πληροφορικής, μηχανικών, μαθηματικών και φυσικών επιστημών
IMD World Talent Ranking
64 χώρες το 2021 και 63 χώρες το 2020

Μετά τη μεγάλη πτώση στην επάρκεια εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας για το 2020, η Ελλάδα ανέκαμψε σημαντικά, και κατατάσσεται στη 17^η θέση το 2021, σύμφωνα με το IMD World Talent Ranking. Η χώρα παρουσιάζει αρκετές διακυμάνσεις τα τελευταία χρόνια, προκαλώντας προβληματισμούς, ωστόσο η εικόνα για το 2021 φαίνεται να αντιστρέφει το κλίμα.

Όσον αφορά το ποσοστό αποφοίτων από σχολές πληροφορικής, μηχανικών, μαθηματικών και φυσικών επιστημών, υπάρχει μια πτώση στην 20^η θέση το 2021, μετά τη βελτίωση της Ελλάδας από τη 14^η θέση το 2019, στη 13^η το 2020.

Οι επιδόσεις της χώρας στους ανωτέρω δείκτες παρουσιάζουν σημαντικές αυξομειώσεις από χρόνο σε χρόνο, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στις απότομες αλλαγές στη ζήτηση για συγκεκριμένες δεξιότητες, τις επιπτώσεις του brain drain, αλλά και το γεγονός ότι οι ανταγωνίστριες χώρες εντείνουν και αυτές διαρκώς τις προσπάθειές τους για την ανάπτυξη ενός ολόεντα και πιο καταρτισμένου ανθρώπινου

δυναμικού. Είναι σαφές ότι, την ώρα που η παγκόσμια οικονομία μετασχηματίζεται, η χώρα πρέπει να παρακολουθήσει τις αλλαγές στην αγορά εργασίας, να παράγει περισσότερους πτυχιούχους με σύγχρονες δεξιότητες και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού και από το εξωτερικό.

46^η ↓

από 43^η

Διασύνδεση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας
IMD World Talent Ranking
64 χώρες το 2021 και 63 χώρες το 2020 και το 2019

Στη διασύνδεση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας η Ελλάδα έχασε τρεις θέσεις, από την 43^η θέση το 2020 στην 46^η θέση το 2021. Από τις 64 χώρες της φετινής κατάταξης, πιο κάτω από την Ελλάδα, βρίσκονται και φέτος η Ρουμανία (55^η), η Τουρκία (58^η), η Κροατία (60^η) και η Βουλγαρία (63^η).

19^η ↑

από 21^η

High Proficiency in English
English Proficiency Index
112 χώρες το 2021 και 100 χώρες το 2020

Όσον αφορά τον δείκτη που συγκρίνει τις χώρες σχετικά με το επίπεδο γνώσης της αγγλικής γλώσσας, η Ελλάδα φανερώνει για άλλη μια χρονιά βελτίωση, συνεχίζοντας την ανοδική της πορεία προς τις υψηλές θέσεις της κατάταξης. Αυτό μεταφράζεται στη 19^η θέση για το 2021, από την 21^η του 2020, ανάμεσα σε 112 χώρες. Επιπλέον, στην Ευρώπη, κατέχει τη 16^η θέση μεταξύ 35 χωρών, ξεπερνώντας την Ελβετία (25^η), τη Γαλλία (31^η), την Ισπανία (33^η) και την Ιταλία (35^η).

43^η ↑

από 47^η

Global Talent Competitiveness Index 2021
Institut Européen d'Administration des Affaires (INSEAD)
134 χώρες το 2021 και 132 χώρες το 2020

Ο δείκτης παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του ανθρώπινου δυναμικού, του Institut Européen d'Administration des Affaires (INSEAD), κατατάσσει την Ελλάδα στην 43^η θέση για το 2021 (από την 47^η το 2020), ανάμεσα σε 134 χώρες. Οι επιδόσεις των υπόλοιπων μεσογειακών χωρών είναι αρκετά καλύτερες, συγκριτικά, καθώς η Γαλλία βρίσκεται στη 19^η θέση, η Πορτογαλία στην 28^η, η Ισπανία στην 29^η, η Κύπρος στην 30^η και η Ιταλία στην 35^η.

Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η κλιματική κρίση έχει αναγάγει τα θέματα βιώσιμης ανάπτυξης σε πρώτη προτεραιότητα για την κοινωνία, τις κυβερνήσεις, αλλά και τις επιχειρήσεις, καθώς είναι σαφές πως δεν υπάρχει χρόνος για χάσιμο. Επιπλέον, μια σειρά από παράγοντες που συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη παίζουν, πλέον, καθοριστικό ρόλο στις επενδυτικές αποφάσεις. Η Ελλάδα, προσπαθεί δυναμικά να επιτύχει τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) που έχουν θέσει τα Ηνωμένα Έθνη, για αυτό και η εξέλιξη της κατάταξής της στους συγκεκριμένους δείκτες έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

23^η ↑

από 26^η

Οικολογική Βιωσιμότητα (Ecological Sustainability)

Παγκόσμιος Δείκτης Καινοτομίας (Global Innovation Index) Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization
132 χώρες το 2021 και 131 χώρες το 2020

Στον επιμέρους δείκτη του Παγκόσμιου Δείκτη Καινοτομίας, «Οικολογική Βιωσιμότητα», η Ελλάδα βρίσκεται στην 23^η θέση για το 2021, από την 26^η του 2020. Η κατάταξη προκύπτει από την αξιολόγηση του ΑΕΠ ανά μονάδα ενέργειας που χρησιμοποιείται, τη γενικότερη περιβαλλοντική επίδοση και τον αριθμό περιβαλλοντικών πιστοποιητικών ISO 14001 ανά δισ. δολαρίων ΗΠΑ σε όρους ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης επί του ΑΕΠ. Στον συγκεκριμένο δείκτη, η Ελλάδα προηγείται της Αυστρίας (26^η), της Πορτογαλίας (31^η), της Γερμανίας (32^η) και της Γαλλίας (33^η).

28^η ↓

από 25^η

Environmental Performance Index (EPI)

Yale University
180 χώρες το 2022 και το 2020

Στον δείκτη περιβαλλοντικής απόδοσης του πανεπιστημίου Yale, ο οποίος δημοσιεύεται κάθε δύο χρόνια, η Ελλάδα βρίσκεται στην 28^η θέση για το 2022, ανάμεσα σε 180 χώρες, αρκετά υψηλά στην κατάταξη, αλλά χαμηλότερα από τις τελευταίες δύο αξιολογήσεις (25^η θέση το 2020 και 22^η το 2018). Σε επίπεδο χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, η Ελλάδα είναι στην 8^η θέση (3^η το 2020), κάτω από την Τσεχία (6^η θέση) και την Κύπρο (7^η), ενώ η Ρουμανία (9^η) και η Ουγγαρία (11^η) ακολουθούν.

Για την αξιολόγηση, ο δείκτης συνυπολογίζει χαρακτηριστικά

που αφορούν την περιβαλλοντική υγεία, αλλά και τη ζωτικότητα του οικοσυστήματος, όπως την ποιότητα αέρα και νερού, τη διαχείριση αποβλήτων, τη βιοποικιλότητα, την κλιματική αλλαγή και τις εκπομπές ρύπων, τομείς στους οποίους αξιολογείται καλύτερα συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Παρόλα αυτά, με τη βιώσιμη ανάπτυξη να είναι πιο επίκαιρη από ποτέ, είναι σημαντικό να δοθεί περαιτέρω προσοχή στο περιβαλλοντικό ζήτημα, ώστε η χώρα μας να διατηρήσει ή και να βελτιώσει τις επιδόσεις της.

32^η

Συνολική επίδοση στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης

SDG Index Score Sustainable Development Report 2022
193 χώρες το 2022

Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 32^η θέση όσον αφορά τον βαθμό επίτευξης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης που έχουν τεθεί από τα Ηνωμένα Έθνη, ανάμεσα στις 193 χώρες, το 2022. Η χώρα μας συγκέντρωσε 76,8 μονάδες, λιγότερο από μία μονάδα κάτω από τον μέσο όρο των χωρών της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής της Ευρώπης (77,2). Τις καλύτερες επιδόσεις σημειώνει η Ελλάδα στον στόχο της εξάλειψης της φτώχειας, της καλής υγείας και ευεξίας, του καθαρού νερού και υγιεινής και της εξάλειψης των ανισοτήτων. Στασιμότητα εμφανίζει στους στόχους για υπευθυνότητα στην κατανάλωση και παραγωγή, τη θαλάσσια ζωή και στην παγκόσμια συνεργασία για βιώσιμη ανάπτυξη. Κάποιοι από τις χώρες που προηγούνται της Ελλάδας είναι η Ισπανία (16^η θέση), το Βέλγιο (18^η), η Πορτογαλία (20^η), η Ιταλία (25^η) και η Ρουμανία (30^η), ενώ η Κύπρος (41^η) και η Βουλγαρία (42^η), βρίσκονται πίσω από τη χώρα μας.

32^η =

Human Development Index - Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης

United Nations Development Programme (UNDP)
189 χώρες το 2020 και το 2019

Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης χρησιμοποιείται για την κατάταξη χωρών με βάση τη μακροχρόνια πρόοδό τους σε τρεις βασικές διαστάσεις σχετικές με τον άνθρωπο: μακροβιότητα και υγεία, πρόσβαση στη γνώση και αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 32^η θέση για δεύτερο συνεχόμενο έτος, ανάμεσα σε 189 κράτη, και θεωρείται χώρα με υψηλή ανθρώπινη ανάπτυξη. Μεταξύ του 1990 και του 2019, το προσδόκιμο ζωής στην Ελλάδα

αυξήθηκε κατά 5,7 έτη, ενώ το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα αυξήθηκε περίπου κατά 21%. Όσον αφορά τις μεσογειακές χώρες, η Ισπανία βρίσκεται στην 25^η θέση, η Μάλτα στην 28^η και η Ιταλία στην 29^η, ενώ η Κύπρος στην 33^η και η Πορτογαλία στην 38^η.

29^η ↑

από 31^η

Gender Inequality Index (GII) - Δείκτης Ανισότητας των φύλων

United Nations Development Programme (UNDP)
162 χώρες το 2020 και το 2019

Στον Δείκτη Ανισότητας των φύλων, του προγράμματος ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, ο οποίος είναι ένα σύνθετο μέτρο προσδιορισμού της ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών που προκύπτει από την αξιολόγηση τριών παραμέτρων (αναπαραγωγική υγεία, ενδυνάμωση και αγορά εργασίας), η Ελλάδα καταλαμβάνει την 29^η θέση, ανάμεσα σε 162 χώρες. Η χώρα μας παρουσίασε μία βελτιωμένη επίδοση, συγκριτικά με την 31^η θέση του 2019. Στην 1^η θέση της κατάταξης βρίσκεται η Ελβετία. Ανάμεσα στις χώρες που προηγούνται της Ελλάδας στην παγκόσμια κατάταξη είναι το Λουξεμβούργο (12^η), η Ιταλία (14^η), η Ισπανία (16^η), η Πορτογαλία (17^η) και η Κύπρος (21^η), ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκεται χαμηλότερα (31^η θέση).

Τα Green Growth Indicators του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα (2020)

15% από 13%

της συνολικής ενέργειας που παράγεται είναι από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

38% από 33%

του συνολικού ηλεκτρικού ρεύματος που παράγεται είναι από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

53 από 65

Ο δείκτης εκπομπών CO₂, με έτος αναφοράς το 2000, όπου ήταν 100, διαμορφώθηκε στο 53 το 2020, παρουσιάζοντας σημαντική βελτίωση τα τελευταία 22 χρόνια, ελαττώνοντας τις εκπομπές άνθρακα κατά 10 μονάδες σε σύγκριση με το 2019.

24^η ↑

από 34^η

Climate Change Performance Index (CCPI)

60 χώρες το 2022 και 57 χώρες το 2021

Στον δείκτη Climate Change Performance Index, ο οποίος μετρά τις επιδόσεις μιας χώρας όσον αφορά την κλιματική αλλαγή, η Ελλάδα βρίσκεται στην 24^η θέση της παγκόσμιας κατάταξης, το 2022, με μια εντυπωσιακή άνοδο δέκα θέσεων από το 2021, ξεπερνώντας ακόμα και την 28^η θέση του 2020. Η Ελλάδα μαζί με την Ολλανδία, είναι οι δύο χώρες με τη μεγαλύτερη άνοδο για φέτος, από το σύνολο των 60 κρατών. Πλέον βρίσκεται ανάμεσα στα κράτη που χαρακτηρίζονται από μέτρια απόδοση, και «σκαρφαλώνει» 15 θέσεις στις εκπομπές ρύπων και τις ανανεώσιμες πηγές, ενώ σημειώνει βελτιωμένες επιδόσεις και στην κατανάλωση ενέργειας. Η χώρα φαίνεται να πλησιάζει τους κλιματικούς στόχους που έχουν τεθεί, ενώ η προσπάθειά της προς αυτήν την κατεύθυνση είναι αξιοσημείωτη. Τέλος, προηγείται της Ιταλίας (30^η θέση), της Ισπανίας (34^η), της Τουρκίας (41^η) και της Βουλγαρίας (44^η).

21^η ↑

από 26^η τον Μάιο του 2021

Renewable Energy Country Attractiveness Index (RECAI)

EY
40 χώρες τον Μάιο του 2022, τον Οκτώβριο του 2021 και τον Μάιο του 2021

Σύμφωνα με τον τελευταίο εξαμηνιαίο δείκτη της EY για την ελκυστικότητα σε θέματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η Ελλάδα κατακτά την ιστορικά υψηλότερή της θέση ανάμεσα σε 40 άλλα κράτη και βρίσκεται πλέον 21^η στην κατάταξη. Η ελκυστικότητα της χώρας ως προς τις επενδύσεις ΑΠΕ αυξάνεται σταθερά για τρίτη συνεχόμενη έκδοση, αφήνοντας πίσω την 24^η θέση του Οκτωβρίου 2021, καθώς και την 26^η θέση που κατείχε τον Μάιο του 2021. Η ολοένα και βελτιωμένη θέση της χώρας, σύμφωνα με την έκθεση της EY, οφείλεται στη στόχευση της Ελλάδας να διπλασιάσει την εγκατεστημένη χωρητικότητα παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας, σε περίπου 19GW, μέχρι το 2030, και στην πρόσφατη λειτουργία ενός φωτοβολταϊκού πάρκου με πάνελ διπλής όψης, ισχύος 204MW, ένα από τα μεγαλύτερα στο είδος του στην Ευρώπη. Η απόδοση αυτή, είναι πολύ ενθαρρυντική, αλλά χρειάζεται ακόμη αρκετή προσπάθεια, έτσι ώστε η χώρα να «ανταγωνιστεί» πιο άμεσα τις άλλες μεσογειακές χώρες, που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά, αλλά και προοπτικές αξιοποίησης ηλιακής και αιολικής ενέργειας, όπως η Ισπανία (9^η θέση) και η Ιταλία (15^η).

3 Η εικόνα των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα

30

έργα ΑΞΕ ανακοινώθηκαν στην Ελλάδα το 2021

30%

των επενδύσεων αφορά τη δημιουργία κεντρικών γραφείων

2^η

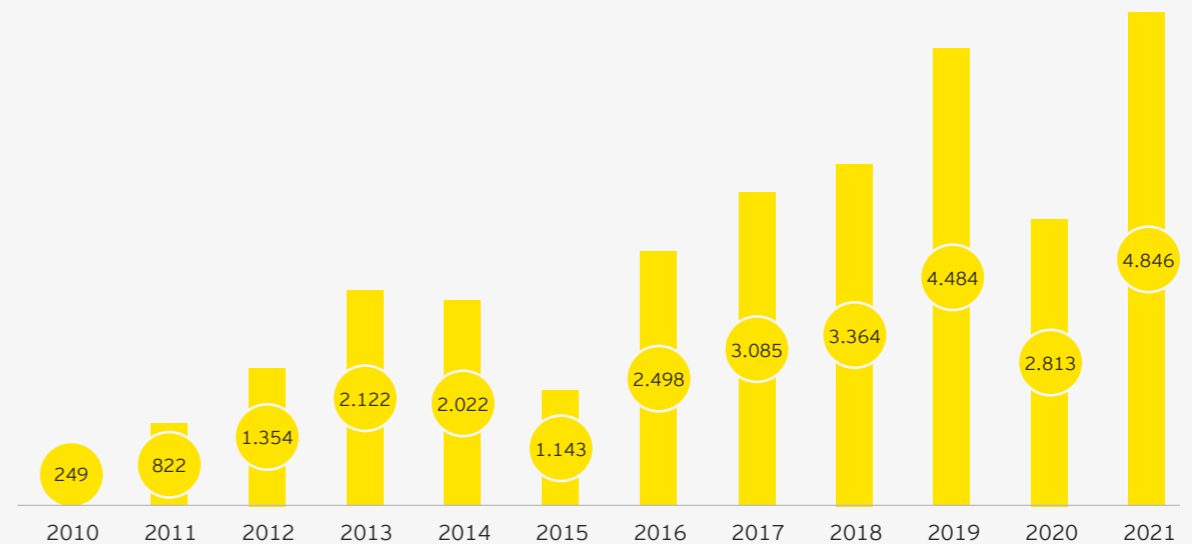
καλύτερη χρονιά το 2021 σε αριθμό επενδύσεων, από το 2000

Οι παγκόσμιες ροές άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) παρουσίασαν σημαντική ανάκαμψη το 2021, με αύξηση της τάξης του 77% σε σχέση με το 2020, ξεπερνώντας και τα προ πανδημίας επίπεδα¹³¹, ενώ αντίστοιχα ανοδική είναι και η πορεία των εισροών ΑΞΕ που κατέγραψε η Ελλάδα την ίδια χρονιά.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι (καθαρές) εισροές ΑΞΕ στην Ελλάδα για το 2021 ανήλθαν σε €4,85 δισ., οι υψηλότερες καθαρές εισροές

ΑΞΕ από το έτος 2002, επιβεβαιώνοντας την ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας και την επιτυχημένη προσπάθεια των τελευταίων ετών για την προσέλκυση ΑΞΕ στην Ελλάδα¹³². Πιο συγκεκριμένα, οι ΑΞΕ το 2021 παρουσιάστηκαν αυξημένες κατά περίπου 72% σε σχέση με το 2020 (€2,8 δισ.), ενώ παρατηρείται αύξηση σε σχέση και με τα αντίστοιχα προ πανδημίας μεγέθη των ετών 2019 (€4,5 δισ. - το προηγούμενο ιστορικά υψηλό) και 2018 (€3,4 δισ.)¹³³.

Ροές άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010-2021 (εκ. €)

Πηγή: Άμεσες επενδύσεις - Ροές, προσωρινά στοιχεία, Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος 2022
Σημείωση: για το 2020 και το 2021 παρουσιάζονται προσωρινά στοιχεία

Η επίδοση αυτή φαίνεται να επιβεβαιώνει την αυξανόμενη ελκυστικότητα της χώρας ως επενδυτικού προορισμού, σε ένα ολοένα και πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον, και δημιουργεί αισιοδοξία για την επίτευξη του στόχου που έχει θέσει η κυβέρνηση για συμμετοχή των ΑΞΕ στο ΑΕΠ κατά 4% ως το 2023.

Σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον συγκέντρωσαν οι κλάδοι της μεταποίησης, προσελκύνοντας περίπου €521 εκατ. (κα-

θαρές) εισροές ΑΞΕ το 2021, αυξημένες κατά €282 εκατ. (118%) σε σχέση με το 2020, με αποτέλεσμα να καταγραφεί η υψηλότερη εισροή ΑΞΕ στον κλάδο από το 2011 (€656 εκατ.). Αναφορικά με τις επιμέρους δραστηριότητες της μεταποίησης, αύξηση παρουσίασαν τα είδη διατροφής, τα ποτά και τα προϊόντα καπνού, από €144 εκατ. το 2020, σε €369 εκατ. το 2021, καθώς και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, τα ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα, από €16 εκατ. το 2020 σε €62 εκατ. το 2021¹³⁴.

131. Global Investment Trend Monitor No. 38, United Nations Conference on Trade and Development, Ιανουάριος 2022
132. Ρεκόρ 20ετίας για τις άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα το 2021 - Αύξηση 74,3%, newmoney.gr, 22 Φεβρουαρίου 2022
133. Άμεσες επενδύσεις - Ροές, προσωρινά στοιχεία, Τράπεζα της Ελλάδος, Μάιος 2022
134. Ibid.

Σημαντική αύξηση εισροών ΑΞΕ παρουσίασε και η κατηγορία παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού, καθώς και οι δραστηριότητες χονδρικού και λιανικού εμπορίου, επισκευής μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, προσελκύοντας περί τα €392 εκατ. και €430 εκατ. ΑΞΕ αντίστοιχα, έναντι €91 εκατ. και €89 εκατ., κατά μέσο όρο κατά το διάστημα 2009-2020¹³⁵.

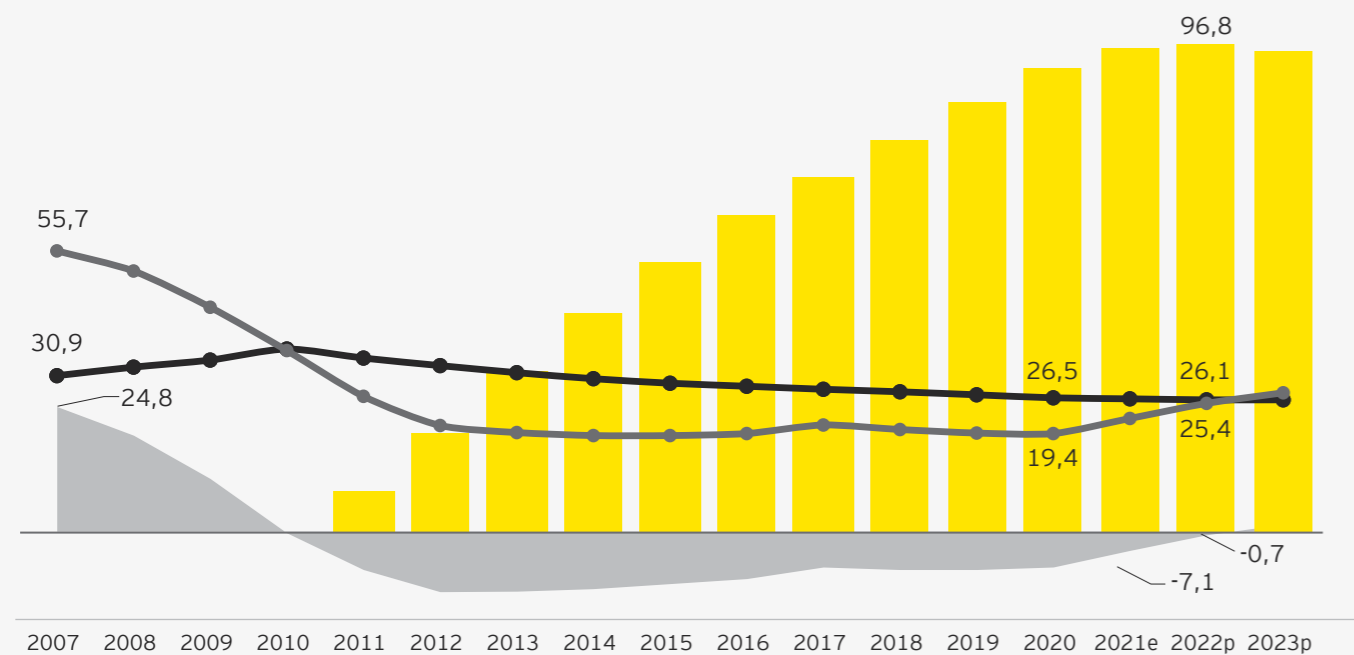
Σύμφωνα με τα ιστορικά στοιχεία του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα υστερεί σημαντικά σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες ως προς την προσέλκυση ΑΞΕ, με τις συσσωρευμένες εισροές (αποθεμάτων) κεφαλαίων από ΑΞΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2009-2020 να φτάνουν το 22,02% το 2020, έναντι 78,54% σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) των 27¹³⁶.

Επιπροσθέτως, σημειώνεται η σημαντική υστέρηση της Ελλάδας σε όρους Ακαθάριστου Σχηματισμού Παγίου Κεφαλαίου (ΑΣΠΚ) κατά την τελευταία δεκαετία, με το ΑΣΠΚ ως ποσοστό του ΑΕΠ να ανέρχεται σε 12,9% το 2021 για

την Ελλάδα, σε αντιδιαστολή με το 22% για το σύνολο της Ε.Ε. των 27¹³⁷. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, σε συνέχεια της συρρίκνωσης σε όρους ΑΣΠΚ που παρατηρήθηκε σε πανευρωπαϊκό επίπεδο το 2020, σε σχέση με το 2019, η Ελλάδα φαίνεται να κατέγραψε σημαντική ετήσια αύξηση στο ΑΣΠΚ το 2021, περίπου 20%, συγκριτικά με 4,1% στο σύνολο της Ε.Ε. των 27¹³⁸.

Με βάση τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, πρόσφατη έρευνα της διαΝΕΟσις¹³⁹ σημειώνει ότι ο Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου (ΑΣΠΚ), από το ιστορικό υψηλό των €55,7 δισ. το 2007, σε σταθερές αξίες 2015, μειώθηκε και σταθεροποιήθηκε από το 2013 γύρω από το επίπεδο των €19,6 δισ. Δηλαδή, η επενδυτική δαπάνη τα τελευταία οκτώ έτη βρίσκεται σταθερά περί το 1/3 των επενδύσεων του 2007 σε σταθερές αξίες. Σε σχετικούς όρους ΑΕΠ, ο ΑΣΠΚ βρισκόταν στο επίπεδο του 24,5% του ΑΕΠ ως το 2008 και υποχώρησε στο επίπεδο του 11,2% του ΑΕΠ, γύρω από το οποίο παραμένει σταθερά από το 2012.

Σχηματισμός παγίου κεφαλαίου (δισ. €, σταθερές αξίες 2015)

Πηγή: Outlook της Ελληνικής Οικονομίας. Η πραγματική της κατάσταση, οι κίνδυνοι και οι προοπτικές, διαΝΕΟσις, Μάρτιος 2022

- Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου
- Αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου
- Καθαρός Σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου
- Αθροιστική απώλεια παγίου κεφαλαίου από το 2010

135. Ibid.
 136. FDI stocks, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, 2020
 137. Gross Fixed Capital Formation (investments), Eurostat, 2021
 138. Ibid.
 139. Outlook της Ελληνικής Οικονομίας. Η πραγματική της κατάσταση, οι κίνδυνοι και οι προοπτικές, διαΝΕΟσις, Μάρτιος 2022

Σύμφωνα με τη διαΝΕΟσις, η δραματική μείωση των επενδύσεων οδήγησε σε αδυναμία αντιστάθμισης των αποσβέσεων παγίου κεφαλαίου, οδηγώντας σε έντονα αρνητικό Καθαρό Σχηματισμό Παγίου Κεφαλαίου (ΚΣΠΚ) μετά το 2010, με τη σωρευτική απώλεια παγίου κεφαλαίου στα τέλη του 2020 να έχει ξεπεράσει τα €92 δισ. - σε αξίες 2015. Αυτή τη σωρευτική απώλεια παγίου κεφαλαίου, που αναμένεται να φτάσει τα €96,8 δισ. στα τέλη του 2022 καλείται να καλύψει η χώρα στα επόμενα χρόνια προκειμένου να βρεθεί ξανά σε τροχιά σταθερής και βιώσιμης ανάπτυξης. Το θετικό είναι ότι η ανοδική τάση των επενδύσεων μετά το 2020 τείνει να αντιστρέψει αυτήν την εικόνα, με τον Ακαθάριστο Σχηματισμό Παγίου Κεφαλαίου να αναμένεται να υπερκαλύψει τις αποσβέσεις το 2023, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για τη σταδιακή κάλυψη αυτού του επενδυτικού κενού.

Σε αυτό το πλαίσιο, σημειώνεται ότι, κατά το πρώτο τρίμηνο του 2022 η Ελλάδα σημείωσε τον υψηλότερο ρυθμό ανάπτυξης παγίου κεφαλαίου σε πανευρωπαϊκό επίπεδο (+12,7% σε ετήσια βάση, 3,7% σε εποχικά διορθωμένη τριμηνιαία βάση)^{140,141}. Ο Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίου Κεφαλαίου ενισχύθηκε με διψήφιο ρυθμό για πέμπτο συνεχές τρίμηνο σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, καταδεικνύοντας την εμπιστοσύνη που υπάρχει στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας^{142,143}.

Η έρευνα Attractiveness Survey Europe της EY, καταγράφει την επενδυτική δραστηριότητα στην Ευρώπη τα τελευταία 21 χρόνια, με βάση μία πιο στοχευμένη μεθοδολογία που έχει σχεδιάσει, η οποία δίνει έμφαση στις επενδύσεις που οδηγούν στη δημιουργία νέων εγκαταστάσεων ή / και νέων θέσεων εργασίας (greenfield projects). Μέσω του EY European Investment Monitor (EIM), μιας εκτεταμένης βάσης δεδομένων, η EY παρακολουθεί και καταγράφει κάθε χρόνο όλες τις άμεσες ξένες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στην Ευρώπη, και αναλύει τις τάσεις που αναπτύσσονται.

140. Gross Fixed Capital Formation (investments), Eurostat, 2021
 141. Μια (σημαντική) ελληνική πρωτιά, ένας διαγωνισμός-μαμούθ και η νίκη της ΔΕΗ απέναντι στην Iberdrola, moneyreview.gr, 10 Ιουνίου 2022
 142. Ibid.
 143. Gross Fixed Capital Formation (investments), Eurostat, 2021

Η βάση δεδομένων EY EIM, καταγράφει αποκλειστικά greenfield projects και δεν περιλαμβάνει επενδύσεις χαρτοφυλακίου, συγχωνεύσεις και εξαγορές, καθώς και ιδιωτικοποιήσεις. Καλύπτει, συνεπώς, αυτές ακριβώς τις επενδύσεις που χρειάζεται η Ελλάδα για να επανέλθει σε υψηλούς και βιώσιμους ρυθμούς ανάπτυξης, να μειώσει την ανεργία, και να εξασφαλίσει την αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού της χώρας, τη μεταφορά τεχνογνωσίας και την ενίσχυση της προστιθέμενης αξίας και της εξωστρέφειας.

Σημειώνεται ότι η μεθοδολογία αυτή αποκλείει, επίσης, και τις επενδύσεις σε τουριστικές μονάδες, γεγονός που, πιθανότατα, υποτιμά τα απόλυτα μεγέθη των ΑΞΕ στην Ελλάδα. Δεν περιλαμβάνει, επίσης, και επενδύσεις που συνδέονται με ιδιωτικοποιήσεις, οι οποίες, τα τελευταία χρόνια, ήταν σημαντικές στη χώρα μας. Ωστόσο, με δεδομένο ότι η ίδια μεθοδολογία ακολουθείται διαχρονικά για όλες τις χώρες που καλύπτει η έρευνα, παραμένει ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για την παρακολούθηση και κατανόηση της εξέλιξης των επενδύσεων σε βάθος χρόνου, όσο και των συγκριτικών επιδόσεων των ευρωπαϊκών χωρών.

Αυτή η βάση δεδομένων δίνει μια ακριβή εικόνα των επενδύσεων στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες, σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Από τα στοιχεία αυτά, αντλεί εξαιρετικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τις τάσεις που διαμορφώνονται, τους κλάδους, τις δραστηριότητες, τις χώρες και τις γεωγραφικές περιοχές όπου κατευθύνονται οι επενδύσεις, αλλά και τις χώρες από όπου προέρχονται. Τα στοιχεία συγκεντρώνονται από την παρακολούθηση περισσότερων από 10.000 μέσων ενημέρωσης και επιβεβαιώνονται μέσω άμεσης επικοινωνίας με το 70% των ερωτηθέντων επενδυτών. Αναλυτική παρουσίαση της μεθοδολογίας που ακολουθείται κατά τη δημιουργία της βάσης δεδομένων του EY European Investment Monitor, παρατίθεται στην ενότητα «Μεθοδολογία» στο τέλος της παρούσας έρευνας.

Δεύτερη καλύτερη χρονιά το 2021 σε αριθμό επενδύσεων...

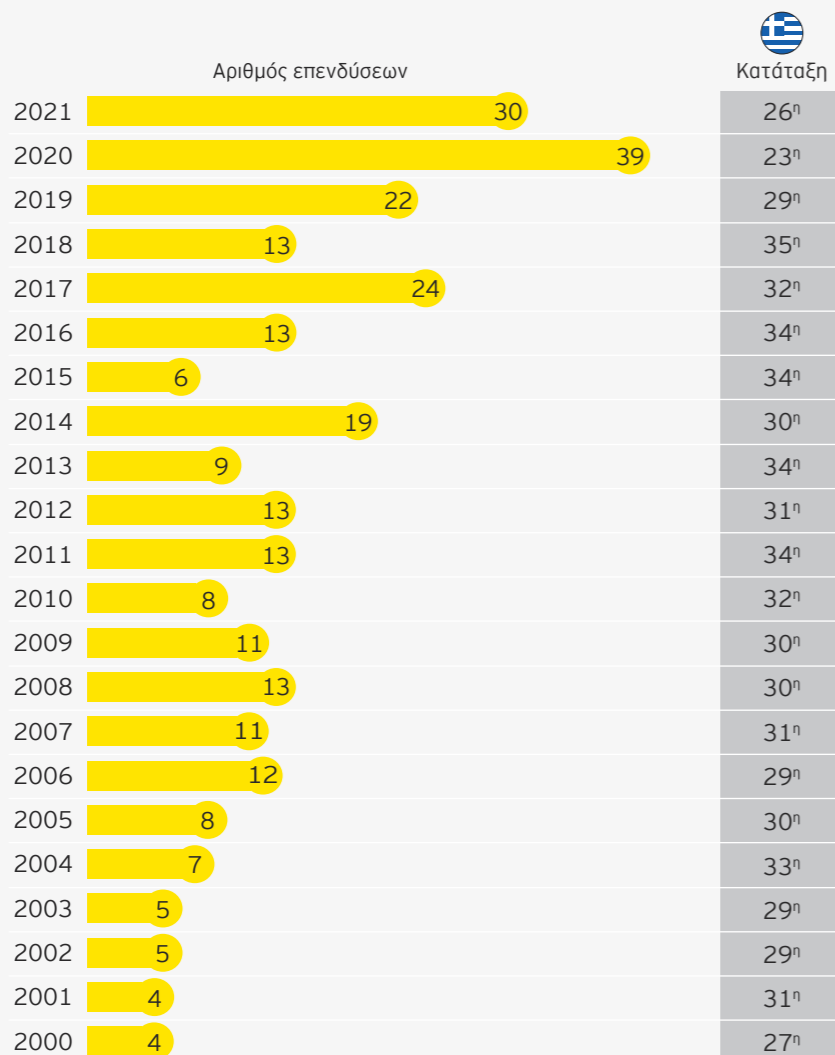
Σύμφωνα με τα στοιχεία του European Investment Monitor, το 2021 πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα 30 ΑΞΕ. Ο αριθμός αυτός είναι μεν μειωμένος έναντι του 2020 (39 επενδύσεις), αποτελεί, ωστόσο, τη δεύτερη καλύτερη επίδοση της χώρας από το 2000, τη χρονιά που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά η έρευνα. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 0,51% του συνόλου των επενδύσεων στην Ευρώπη (από 0,70% πέρσι) και κατατάσσει την Ελλάδα στην 26^η θέση (από την 23^η πέρσι) μεταξύ των 51 χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα, που αντιπροσωπεύουν, και πάλι, τη δεύτερη καλύτερη επίδοση της χώρας διαχρονικά.

Η επίδοση αυτή έρχεται σε μια χρονιά κατά την οποία ο συνολικός αριθμός των ΑΞΕ στην Ευρώπη αυξήθηκε κατά 5%. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η μικρή αυτή αύξηση, σε ένα περιβάλλον έντονης αβεβαιότητας, υποκρύπτει ση-

μαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Η αύξηση προήλθε, κυρίως, από τη Γαλλία (+24%) και την Ιταλία (+83%), ενώ άλλες σημαντικές οικονομίες κατέγραψαν μειώσεις, όπως η Γερμανία (-10%), η Πολωνία (-12%) και η Ολλανδία (-22%).

Η εξέλιξη αυτή αναδεικνύει την ύπαρξη οξύτατου ανταγωνισμού μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών για την προσέλκυση επενδύσεων και πρέπει να αποτελέσει πηγή κινητοποίησης και εντατικοποίησης των προσπαθειών της χώρας μας προς αυτήν την κατεύθυνση. Είναι, πάντως, ενθαρρυντικό ότι, ο αριθμός των επενδύσεων του 2021 είναι ο δεύτερος υψηλότερος από την έναρξη της έρευνας το 2000, ενώ οι επενδύσεις της τελευταίας διετίας αντιπροσωπεύουν το 24% του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία 22 χρόνια.

Αριθμός επενδύσεων και κατάταξη της χώρας

...και βελτίωση της ποιοτικής σύνθεσης των επενδύσεων

Ενθαρρυντικά είναι ορισμένα από τα ποιοτικά ευρήματα της έρευνας, που αφορούν τη σύνθεση των επενδύσεων. Ως προς το είδος της δραστηριότητας όπου κατευθύνονται οι επενδύσεις, παρατηρείται μια στροφή προς επενδύσεις με σχετικά υψηλή προστιθέμενη αξία. Είναι χαρακτηριστικό ότι, το 2021, το 30% των επενδύσεων - έναντι μόλις 4% κατά μέσο όρο μεταξύ 2000 και 2020, και 7% στο σύνολο της Ευρώπης το 2021 - αφορά επενδύσεις σε κεντρικά γραφεία επιχειρήσεων (headquarters). Στη δεύτερη και τρίτη θέση βρίσκονται αντίστοιχα οι βιομηχανικές δραστηριότητες (20%, όπως και στο παρελθόν, έναντι 30% στην Ευρώπη) και οι δραστηριότητες logistics (17%, έναντι μόλις 7% την περίοδο 2000-2020 και 11% στην Ευρώπη το 2021). Την ίδια ώρα, οι δραστηριότητες πωλήσεων και μάρκετινγκ, που μπορεί να είναι χαρακτηριστικό μιας οικονομίας σε πρώιμη φάση ανάπτυξης, οι οποίες απορρόφησαν το 53% των επενδύσεων μεταξύ 2000 και 2020, υποχώρησαν το 2021 στο 17%, ποσοστό που συμπίπτει με τον μέσο όρο για το σύνολο της Ευρώπης. Σημαντική είναι και η συμμετοχή των υπηρεσιών προς επιχειρήσεις, που φτάνει το 13%, σχετικά κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο του 20%.

Ενθαρρυντική είναι, επίσης, η εικόνα σε ό,τι αφορά τους κλάδους της οικονομίας όπου κατευθύνθηκαν οι επενδύσεις το 2021. Στην κορυφή της κατάταξης βρίσκονται τρεις κλάδοι - η Αγροδιατροφή (20%), και οι κλάδοι των μεταφορών και logistics (20%) και του λογισμικού και υπηρεσι-

ών πληροφορικής (17%) - που συνδέονται με σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας: την ποιότητα των αγροτικών της προϊόντων, τη γεωγραφική της θέση στη νοτιοανατολική «πύλη» της Ευρώπης και τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού της.

Αθροιστικά, οι τρεις αυτοί κλάδοι αντιπροσωπεύουν το 57% των επενδύσεων το 2021, ποσοστό διπλάσιο από αυτό της περιόδου 2000-2020. Παρότι τα στοιχεία μιας χρονιάς δεν επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας νέας τάσης, αποτελούν αναμφισβήτητα ένα αναθαρρυντικό στοιχείο. Μικρότερο ποσοστό (από 7% το καθένα) των επενδύσεων αντιπροσωπεύουν οι υπηρεσίες προς επιχειρήσεις και επαγγελματικές υπηρεσίες, ο μηχανολογικός εξοπλισμός, η παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και το πετρέλαιο και φυσικό αέριο.

Επενδύσεις ανά κλάδο	Ελλάδα 2021	Ευρώπη 2021	Ελλάδα 2000-2020
Αγροδιατροφικός κλάδος	20%	6%	11%
Μεταφορές & logistics	20%	4%	8%
Λογισμικό & υπηρεσίες πληροφορικής	17%	19%	9%
Επαγγελματικές υπηρεσίες & υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	7%	12%	16%
Μηχανολογικός εξοπλισμός	7%	8%	3%
Παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας	7%	3%	3%
Πετρέλαιο & φυσικό αέριο	7%	1%	4%
Εξοπλισμός μεταφορών	3%	5%	3%
Χρηματοπιστωτικός κλάδος	3%	5%	8%
Καταναλωτικά προϊόντα	3%	3%	
Ηλεκτρονικά	3%	5%	
Τηλεπικοινωνίες	3%	4%	1%
Χημικά, πλαστικά & ελαστικά		5%	9%
Μέταλλα & ορυκτά		2%	5%
Φαρμακευτικά		5%	4%
Υφάσματα, ρουχισμός & δέρματα		1%	3%
Ιατρικός εξοπλισμός		2%	3%
Χονδρική & λιανική διανομή		4%	3%
Υγεία & κοινωνικές υπηρεσίες		1%	2%
Έπιπλα, ξυλεία, κεραμικά & γυαλί		3%	2%
Κατασκευές		2%	1%

Επενδύσεις ανά είδος δραστηριότητας	Ελλάδα 2021	Ευρώπη 2021	Ελλάδα 2000-2020
Κεντρικά γραφεία επιχειρήσεων	30%	7%	4%
Βιομηχανία	20%	30%	20%
Γραφεία πωλήσεων & μάρκετινγκ	17%	17%	53%
Logistics	17%	11%	7%
Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	13%	20%	*
Internet data centers	3%	1%	1%
Έρευνα & ανάπτυξη		10%	7%
Testing & servicing		1%	2%
Shared services centers		1%	0%
Contact centers		1%	2%
Εκπαίδευση & κατάρτιση		0%	0%

* Η κατηγορία προστέθηκε το 2020

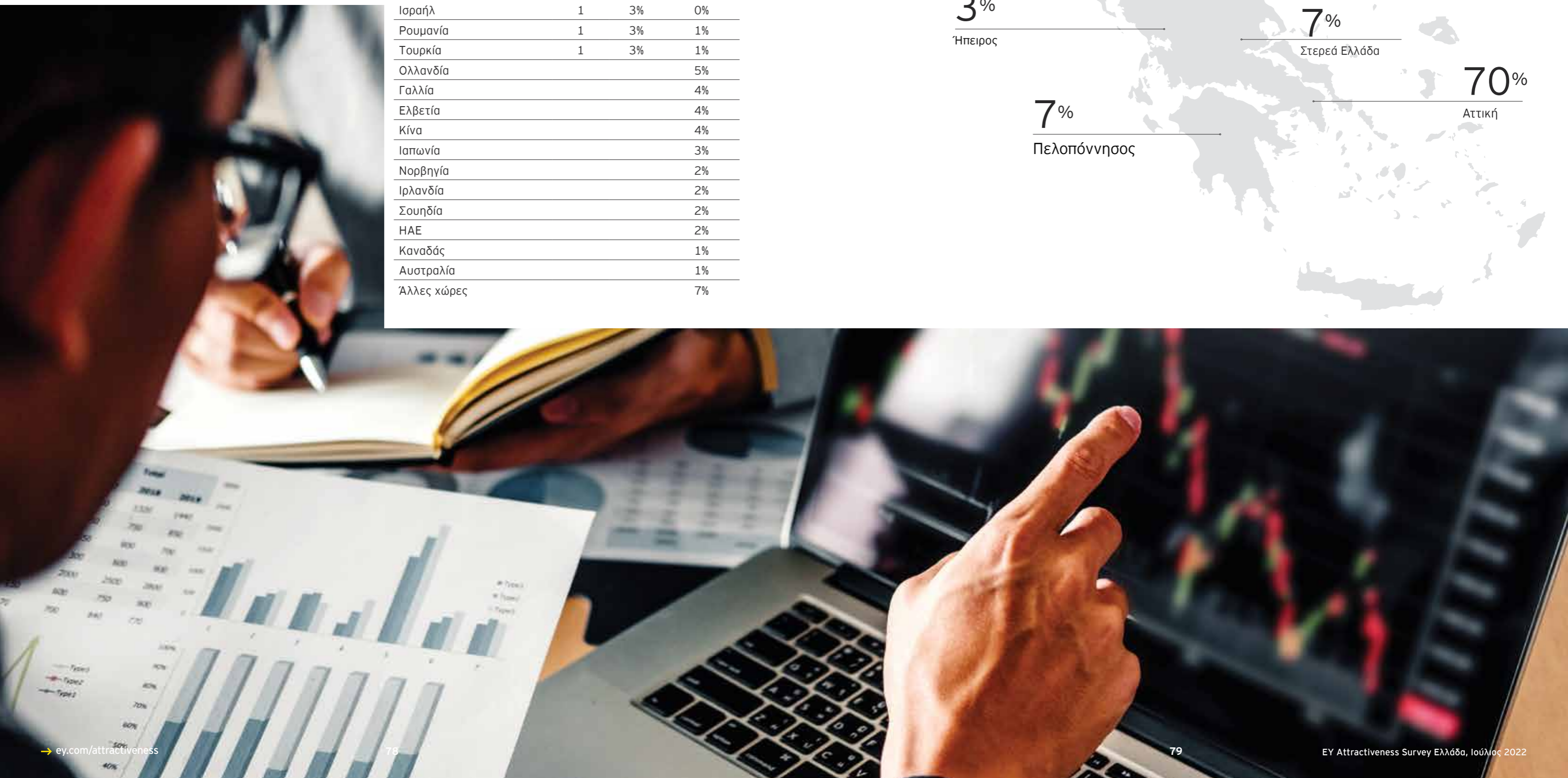
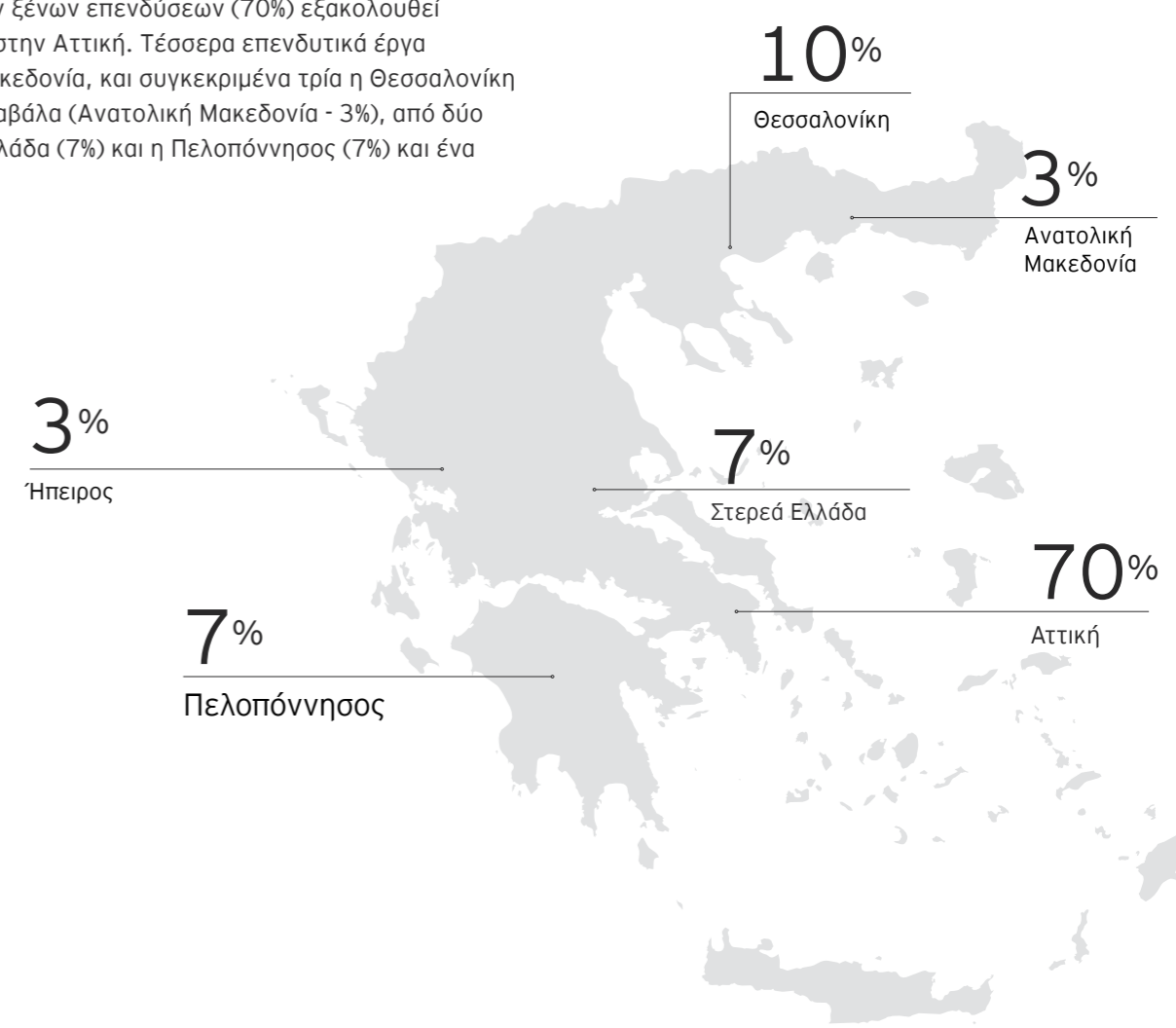
ΗΠΑ και Ηνωμένο Βασίλειο εξακολουθούν να κυριαρχούν μεταξύ των επενδυτριών χωρών

Για μια ακόμη χρονιά, οι ΗΠΑ (23%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (17%), παρέμειναν στην κορυφή της κατάταξης ως προς τις χώρες προέλευσης των επενδύσεων, έχοντας ανακοινώσει δύο στα πέντε επενδυτικά έργα. Σε υψηλή θέση βρέθηκε η Δανία, με τέσσερα έργα ή 13%, έναντι του 3% της περιόδου 2000-2020. Αντίθετα, η συμμετοχή της Γερμανίας μειώθηκε από το 12% στο 7%. Απουσιάζουν, επίσης, από τις επενδυτριες χώρες το 2021 ισχυρές οικονομίες με σημαντική συμμετοχή στις επενδύσεις στο παρελθόν, όπως η Γαλλία, η Ελβετία, η Ολλανδία και η Κίνα.

Χώρες προέλευσης των ΑΞΕ	Αριθμός έργων	Μερίδιο 2021	Μερίδιο 2000-2020
ΗΠΑ	7	23%	26%
Ηνωμένο Βασίλειο	5	17%	12%
Δανία	4	13%	3%
Αυστρία	2	7%	0%
Γερμανία	2	7%	12%
Ινδία	2	7%	0%
Ιταλία	2	7%	5%
Ισπανία	2	7%	2%
Κύπρος	1	3%	2%
Ισραήλ	1	3%	0%
Ρουμανία	1	3%	1%
Τουρκία	1	3%	1%
Ολλανδία			5%
Γαλλία			4%
Ελβετία			4%
Κίνα			4%
Ιαπωνία			3%
Νορβηγία			2%
Ιρλανδία			2%
Σουηδία			2%
ΗΑΕ			2%
Καναδάς			1%
Αυστραλία			1%
Άλλες χώρες			7%

Γεωγραφική κατανομή των επενδύσεων

Η πλειοψηφία των ξένων επενδύσεων (70%) εξακολουθεί να κατευθύνεται στην Αττική. Τέσσερα επενδυτικά έργα προσέλκυσε η Μακεδονία, και συγκεκριμένα τρία η Θεσσαλονίκη (10%) και ένα η Καβάλα (Ανατολική Μακεδονία - 3%), από δύο έργα η Στερεά Ελλάδα (7%) και η Πελοπόννησος (7%) και ένα η Ήπειρος (3%).

4

Οι απόψεις της επενδυτικής κοινότητας για την Ελλάδα

Για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά, η ΕΥ κατέγραψε τις αντιλήψεις της παγκόσμιας επενδυτικής κοινότητας για την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως επενδυτικού προορισμού. Τα ευρήματα δίνουν μια σαφή εικόνα των απόψεων των μεγάλων παγκόσμιων επιχειρήσεων, σχετικά με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τα αδύναμα σημεία της χώρας, τις προοπτικές και προτεραιότητες για το μέλλον, αλλά και τις επενδυτικές προθέσεις και σχέδια.

Καθώς η έρευνα για την Ελλάδα εντάσσεται στο πλαίσιο της ευρύτερης έρευνας EY Attractiveness Survey, προκύπτουν εξαιρετικά ενδιαφέροντα συμπεράσματα από τη σύγκριση των ευρημάτων, όχι μόνο με τις προηγούμενες χρονιές, αλλά και με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στον βαθμό, τουλάχιστον, που πολλές από τις ερωτήσεις είναι κοινές ή παρόμοιες. Καθώς πρόκειται για χώρες που ανταγωνίζονται την Ελλάδα ως προς την προσέλκυση επενδύσεων, η μελέτη των συγκριτικών αυτών στοιχείων μπορεί να οδηγήσει στην εξαγωγή εξαιρετικά χρήσιμων συμπερασμάτων. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά τη φετινή έρευνα, χρειάζεται μεγάλη προσοχή κατά τη σύγκριση των ευρημάτων διαφορετικών χωρών, λόγω της καταλυτικής επίρροιας του πολέμου στην ψυχολογία των ερωτώμενων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η έρευνα διεξήχθη στις επιμέρους χώρες σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.

Ο χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η φετινή ελληνική έρευνα ξεκίνησε μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και συνέπεσε χρονικά με την πολιτική και οικονομική αβεβαιότητα που αυτή προκάλεσε, η οποία, προφανώς, επηρέασε σημαντικά την προδιάθεση των συμμετεχόντων. Είναι, δε, σημαντικό ότι οι επιμέρους έρευνες στις ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν, έλαβαν χώρα σε διαφορετικά διαστήματα, με αποτέλεσμα η απαισιοδοξία που προκάλεσε ο πόλεμος να αποτυπώνεται πιο έντονα στις έρευνες που ολοκληρώθηκαν τελευταίες. Η υπόθεση αυτή επιβεβαιώνεται από τις σημαντικές διαφοροποιήσεις που παρατηρήθηκαν στην πανευρωπαϊκή έρευνα, η οποία διεξήχθη στο διάστημα μεταξύ 17 Φεβρουαρίου και 6 Απριλίου 2022, καθώς καταγράφεται μία επιδείνωση στο

διάστημα 1-14 Μαρτίου και μία σημαντική επιδείνωση στις απαντήσεις που δόθηκαν μετά τις 15 Μαρτίου, σε σύγκριση με τις απαντήσεις των ερωτώμενων την περίοδο πριν την 1^η Μαρτίου. Έτσι, για παράδειγμα, είδαμε το ποσοστό των επιχειρήσεων που δηλώνουν ότι σχεδιάζουν να προχωρήσουν σε επενδύσεις, ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ευρώπη, να μειώνεται από 79% πριν την 1^η Μαρτίου, στο 67% μεταξύ 1^{ης} και 14^{ης} Μαρτίου και στο 25% μετά την 15^η Μαρτίου.

Σχεδιάζει η επιχειρήσή σας να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ευρώπη κατά τον επόμενο χρόνο;

	Ναι	Όχι	Δεν έχω άποψη
Πριν από την 1 ^η Μαρτίου 2022	79%	16%	5%
Μεταξύ 1-14 Μαρτίου 2022	67%	32%	1%
Μετά τις 15 Μαρτίου 2022	25%	75%	

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Με αυτά τα δεδομένα, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, ενώ στις περισσότερες χώρες, οι έρευνες ξεκίνησαν τέλος Ιανουαρίου με μέσα Φεβρουαρίου, δηλαδή πριν την κήρυξη του πολέμου και ολοκληρώθηκαν πριν ή κοντά στις 15 Μαρτίου, η έρευνα για την Ελλάδα διεξήχθη εξ ολοκλήρου την περίοδο μετά τις 15 Μαρτίου (15 Μαρτίου - 15 Απριλίου), όταν πια οι προοπτικές για μια μακροχρόνια σύρραξη, μεγάλης έκτασης κυρώσεις και ευρύτερες συνέπειες στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία ήταν εμφανείς. Το γενικότερο κλίμα αβεβαιότητας και απαισιοδοξίας που είχε διαμορφωθεί έναν μήνα μετά την εισβολή, αντικατοπτρίζεται καθαρά σε πολλές από τις απαντήσεις που δόθηκαν στην έρευνα. Για τον λόγο αυτό, οι συγκρίσεις των ευρημάτων για την Ελλάδα με αυτά άλλων χωρών, παρατίθενται με επιφύλαξη και πρέπει κανείς να τις διαβάσει με προσοχή.

37%

των επιχειρήσεων, από 34% το 2021, σχεδιάζουν να επενδύσουν στην Ελλάδα τη χρονιά που έρχεται

75%

των ερωτηθέντων εκτιμούν η ελκυστικότητα της χώρας θα βελτιωθεί περαιτέρω την επόμενη τριετία

Η αρνητική επήρεια του πολέμου στα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνεται και από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα για τη χώρα μας, όταν ρωτήθηκαν κατά πόσο ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει επηρεάσει τα επενδυτικά τους σχέδια στην Ελλάδα για το 2022. Πάνω από τους μισούς (54%), απάντησαν ότι δεν έχουν επέλθει αλλαγές στον σχεδιασμό τους. Ωστόσο, μία στις τρεις επιχειρήσεις (32%) δήλωσε ότι έχει καθυστερήσει τα άμεσα επενδυτικά της σχέδια μέχρι το 2023, ή και αργότερα, ενώ 13% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι προχωρούν σε μικρή αύξηση των προγραμματισμένων επενδύσεων (<20%).

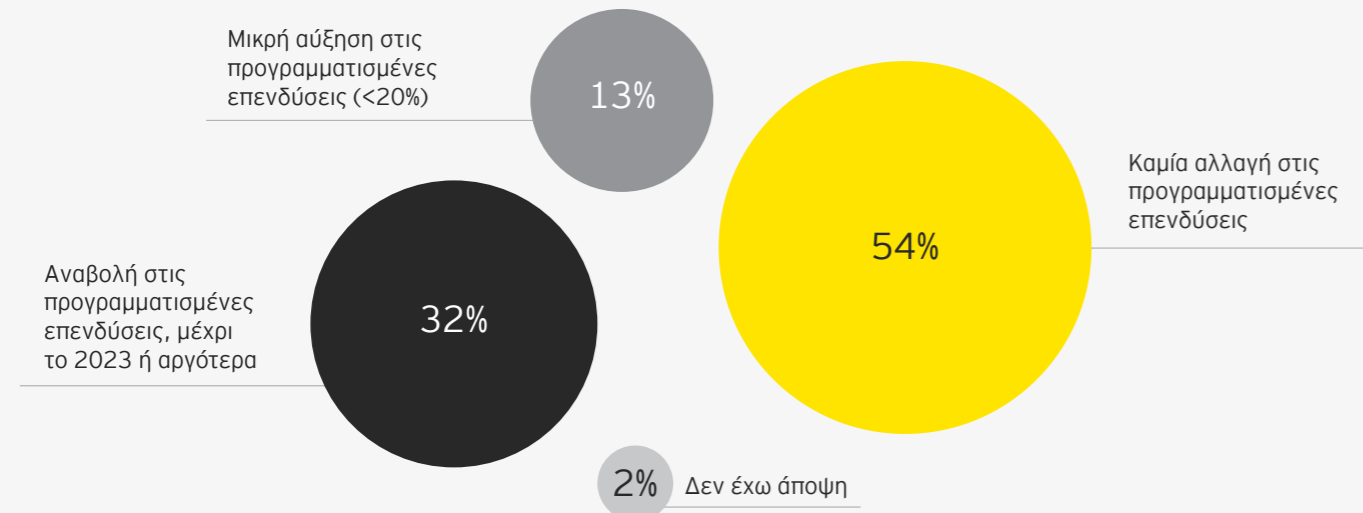
Πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι η έρευνα του 2021 για την Ελλάδα κατέγραψε μια πολύ μεγάλη βελτίωση σε όλους τους ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες, θέτοντας εξαιρετικά υψηλά τον πήχη για τις επόμενες χρονιές. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η χώρα είχε πρόσφατα εξέλθει από τη δεκαετή κρίση, είχε υιοθετήσει μια πολύ ελκυστική πολιτική για τις επενδύσεις, και, επιπλέον, είχε λάβει μια εξαιρετικά θετική δημοσιότητα, λόγω των επιδόσεών της στην αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης στην πρώτη φάση της πανδημίας. Για τον λόγο αυτό, καλό είναι τα φετινά στοιχεία να συγκρίνονται όχι μόνο με τα περσινά, αλλά και με στοιχεία των αμέσως προηγούμενων ετών. Στην έρευνα για την Ελλάδα συμμετείχαν 250 επιχειρήσεις,

ένα από τα μεγαλύτερα δείγματα εθνικών ερευνών φέτος, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο. Στην έρευνα, συμμετείχαν επιχειρήσεις που είναι ήδη εγκατεστημένες στην Ελλάδα (58%), καθώς και επιχειρήσεις που δεν έχουν μέχρι σήμερα παρουσία στη χώρα (42%). Όπως και τα προηγούμενα χρόνια, παρατηρείται μια απόκλιση μεταξύ των απόψεων των δύο αυτών κατηγοριών επιχειρήσεων, με τις πρώτες να έχουν μια σαφώς πιο θετική εικόνα για την ελκυστικότητα της χώρας, γεγονός που, σε μεγάλο βαθμό, οφείλεται στο ότι έχουν πιο σαφή εικόνα των εξελίξεων, των επιδόσεων και των προοπτικών της. Να σημειωθεί ότι στη φετινή έρευνα, το ποσοστό των μη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων είναι ελαφρώς υψηλότερο (42%), σε σχέση με πέρυσι (38%).

Μια άλλη σημαντική διαφοροποίηση που καταγράφεται φέτος σε πολλές ερωτήσεις, είναι μεταξύ των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (έσοδα < €150 δισ.) και των πολύ μεγάλων (έσοδα > €1,5 δισ.), με τις πρώτες να υιοθετούν, σε αρκετές ερωτήσεις, μια πιο αρνητική προσέγγιση. Η διαφοροποίηση αυτή αναδεικνύεται και από την πανευρωπαϊκή έρευνα και, πιθανότατα, συνδέεται με την ευρέως διαδεδομένη αντίληψη ότι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, που αποτελεί σήμερα βασικό μοχλό των επενδύσεων, είναι προσανατολισμένο περισσότερο στις πολύ μεγάλες επιχειρήσεις (βλέπε σελ. 39).

Έχετε αλλάξει τα επενδυτικά σας σχέδια στην Ελλάδα, ως αποτέλεσμα του πολέμου στην Ουκρανία;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Αυξάνεται η διάθεση για επενδύσεις

Οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν αν σχεδιάζουν να επενδύσουν, ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα, στη διάρκεια του επόμενου χρόνου. Για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά, και παρόλες τις δύσκολες γεωπολιτικές συνθήκες, το ποσοστό των θετικών απαντήσεων εμφανίζεται αυξημένο, φτάνοντας στο 37%, από 34% πέρσι και 28% το 2020. Είναι, δε, σημαντικό να τονιστεί ότι η αύξηση προέρχεται εξ ολοκλήρου από τις μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις, όπου οι θετικές απαντήσεις τριπλασιάστηκαν από 6% το 2021, σε 18% φέτος.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, η διάθεση για επενδύσεις στην Ελλάδα διαφοροποιείται σημαντικά με βάση το μέγεθος των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των επιχειρήσεων με κύκλο εργασιών μικρότερο από €150 εκ. που σχεδιάζουν επενδύσεις στη χώρα μέσα στον επόμενο χρόνο, δεν ξεπερνά το 24%, έναντι 49% των επιχειρήσεων με κύκλο εργασιών €150 εκ. - €1,5 δισ. και 37% των επιχειρήσεων με κύκλο εργασιών άνω του €1,5 δισ.

Για το σύνολο της Ευρώπης, το ποσοστό όσων σχεδιάζουν επενδύσεις διαμορφώθηκε στο 53%, πράγμα φυσιολογικό, καθώς αφορά ολόκληρη την ήπειρο. Είναι, όμως, υψηλότερο και σε άλλες χώρες, όπως η Πορτογαλία (62%), η Γαλλία (56%) και η Ρουμανία (56%), το Βέλγιο (53%) και η Ιρλανδία (43%). Η σύγκριση αυτή, έρχεται να υπενθυμίσει τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών για την προσέλκυση επενδύσεων.

Σχεδιάζει η επιχείρησή σας να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ελλάδα κατά τον επόμενο χρόνο;

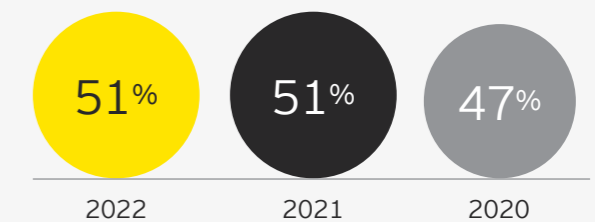
Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

37%

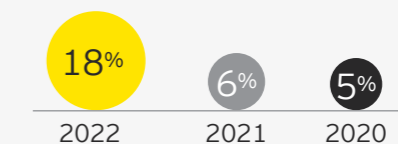
των επιχειρήσεων σχεδιάζουν να αναπτύξουν ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα κατά τον επόμενο χρόνο

(34% το 2021, 28% το 2020 και 30% το 2019)

Εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Γραφεία πωλήσεων & μάρκετινγκ και βιομηχανία συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο επενδυτικό ενδιαφέρον

Οι επιχειρήσεις που δήλωσαν ότι σκοπεύουν να επενδύσουν ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα, προσδιόρισαν και το είδος της επένδυσης που σχεδιάζουν. Στην πρώτη θέση, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, αλλά με ελαφρώς αυξημένο ποσοστό, 38% από 33% πέρσι, βρίσκονται τα γραφεία πωλήσεων και μάρκετινγκ. Πρόκειται για μια δραστηριότητα με σχετικά χαμηλή προστιθέμενη αξία, που αποτελεί συχνά το (σημαντικό) πρώτο βήμα για την είσοδο σε μια νέα αγορά, γεγονός που, ενδεχομένως, εξηγεί γιατί σε αρκετές άλλες, κυρίως πιο ανεπτυγμένες, ευρωπαϊκές οικονομίες βλέπουμε λιγότερες επενδύσεις σε αυτήν τη δραστηριότητα. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό ότι, η αύξηση αυτή στην Ελλάδα, προέρχεται από τις μη εγκατεστημένες επιχειρήσεις (53% από 33% πέρσι), που φέτος έχουν και μεγαλύτερη συμμετοχή μεταξύ όσων σκοπεύουν να πραγματοποιήσουν επενδύσεις.

Στη δεύτερη θέση (18% όπως και πέρσι), βρίσκονται οι επενδύσεις στη βιομηχανία, ένα ιδιαίτερα θετικό εύρημα, καθώς χαρακτηρίζονται από υψηλή προστιθέμενη αξία και δημιουργία πολλών θέσεων εργασίας. Πρόκειται για το υψηλότερο ποσοστό που καταγράφεται μεταξύ των υπό

σύγκριση χωρών φέτος, καθώς το αντίστοιχο ποσοστό στην Πορτογαλία και στη Ρουμανία είναι 14%, στην Ιρλανδία 12%, στην Ιταλία 11% και στο Ηνωμένο Βασίλειο 12%. Με δεδομένη τη χαμηλή συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ΑΕΠ της χώρας, μετά την αποβιομηχάνιση των τελευταίων δεκαετιών, το σταθερό ενδιαφέρον για επενδύσεις στη βιομηχανία αποτελεί πολύ θετική εξέλιξη, την οποία η Πολιτεία οφείλει να ενισχύσει.

Στην τρίτη θέση, οι επενδύσεις στην Έρευνα και Ανάπτυξη συγκεντρώνουν ποσοστό 14%, γεγονός ενθαρρυντικό, καθώς αποτελεί δραστηριότητα εντάσεως ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης, που συνδέεται άμεσα με την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες. Παρότι μειωμένο σε σχέση με το 2021 (18%), το ποσοστό είναι ελαφρώς χαμηλότερο από το Ηνωμένο Βασίλειο (17%), αλλά υψηλότερο από την Ιταλία (13%), τη Ρουμανία (11%) και την Ιρλανδία (11%), και το Βέλγιο (8%). Ωστόσο, στην Πορτογαλία, μια άμεσα ανταγωνίστρια χώρα, το ποσοστό φτάνει στο 40%, αναδεικνύοντας τους υψηλούς στόχους που θα μπορούσε να θέσει η χώρα, αξιοποιώντας το ανθρώπινο δυναμικό της.

Οι υπηρεσίες προς επιχειρήσεις, βρίσκονται φέτος στη χώρα μας στην τέταρτη θέση, σημειώνοντας μία σημαντική αύξηση (13% από 8% το 2021). Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο σε σχέση με την Πορτογαλία (6%), τη Ρουμανία (7%) και την Ιταλία (7%), αλλά υπολείπεται σημαντικά έναντι της Ιρλανδίας (18%) και του Βελγίου (38%).

Οι δραστηριότητες εφοδιαστικής αλυσίδας και logistics έχουν υποχωρήσει οριακά, και βρίσκονται φέτος στην πέμπτη θέση (11% από 13%), ενώ καμιά από τις μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις δε σκοπεύει να επενδύσει σε αυτόν τον τομέα. Το εύρημα πρέπει να μας απασχολήσει, δεδομένου του συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας και των προοπτικών που εξασφαλίζει η στρατηγική της θέση, αλλά και της ανάγκης για στρατηγικές επενδύσεις στον τομέα, για να αναβαθμισθεί περαιτέρω ο ρόλος της. Συγκριτικά, το 42% των επενδύσεων που σχεδιάζονται στη Ρουμανία, το 24% στην Ιταλία και το 17% στην Ιρλανδία, θα κατευθυνθούν σε δραστηριότητες εφοδιαστικής αλυσίδας και logistics.

Μόλις το 3% των σχεδιαζόμενων επενδύσεων, από 8% πέρσι, αφορούν σε δραστηριότητες υποστηρικτικών υπηρεσιών προς επιχειρήσεις, όπως call centers, shared services centers ή data centers, έναν τομέα με ισχυρή ανάπτυξη σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η συμμετοχή του τομέα στις επενδύσεις σε άλλες χώρες, τόσο στο κέντρο, όσο και στην περιφέρεια της Ευρώπης, είναι υπερπολλαπλάσια, όπως στη Ρουμανία (23%), το Βέλγιο (22%), την Ιταλία (18%), το Ηνωμένο Βασίλειο (15%), αλλά και την Ιρλανδία και την Πορτογαλία (11%).

Τέλος, το 2% των επενδυτικών σχεδίων (από 0% πέρσι), αφορά στη δημιουργία κέντρων εκπαίδευσης, ποσοστό συγκρίσιμο με αυτό που καταγράφεται σε άλλες χώρες, πλην της Ιταλίας, όπου φτάνει το 7%. Για μια ακόμη χρονιά, η έρευνα καταγράφει μηδενικό ενδιαφέρον για τη δημιουργία κεντρικών γραφείων (headquarters) στην Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι 30% των πραγματικών επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα το 2021, αφορούσαν τη δημιουργία κεντρικών γραφείων (Βλέπε Κεφάλαιο 3, σελ. 77).

Τι είδους επένδυση θα πραγματοποιούσατε;

Δείγμα: 92 ερωτηθέντες, που σχεδιάζουν να επενδύσουν τον επόμενο χρόνο στην Ελλάδα

	2021	Βέλγιο	Πορτογαλία	Ρουμανία	Ιρλανδία	Ιταλία	Ηνωμένο Βασίλειο
Γραφείο πωλήσεων & μάρκετινγκ	38%	13%	22%	2%	29%	20%	28%
Βιομηχανία	18%	9%	14%	14%	12%	11%	12%
Έρευνα & ανάπτυξη (R&D)	14%	8%	40%	11%	11%	13%	17%
Υπηρεσίες προς επιχειρήσεις	13%	38%	6%	7%	18%	7%	13%
Εφοδιαστική αλυσίδα / logistics	11%	9%	6%	42%	17%	24%	9%
Back office (π.χ. call centers, data centers, κ.ά.)	3%	22%	11%	23%	11%	18%	15%
Κέντρο εκπαίδευσης	2%	1%	2%	2%	2%	7%	3%
Κεντρικά γραφεία επιχειρήσεων	0%	0%	1%	0%	0%	0%	4%
Άλλο	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Δεν έχω άποψη	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Στο υψηλότερο επίπεδο μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών η αισιοδοξία για τη βελτίωση της ελκυστικότητας στην Ελλάδα κατά την επόμενη τριετία

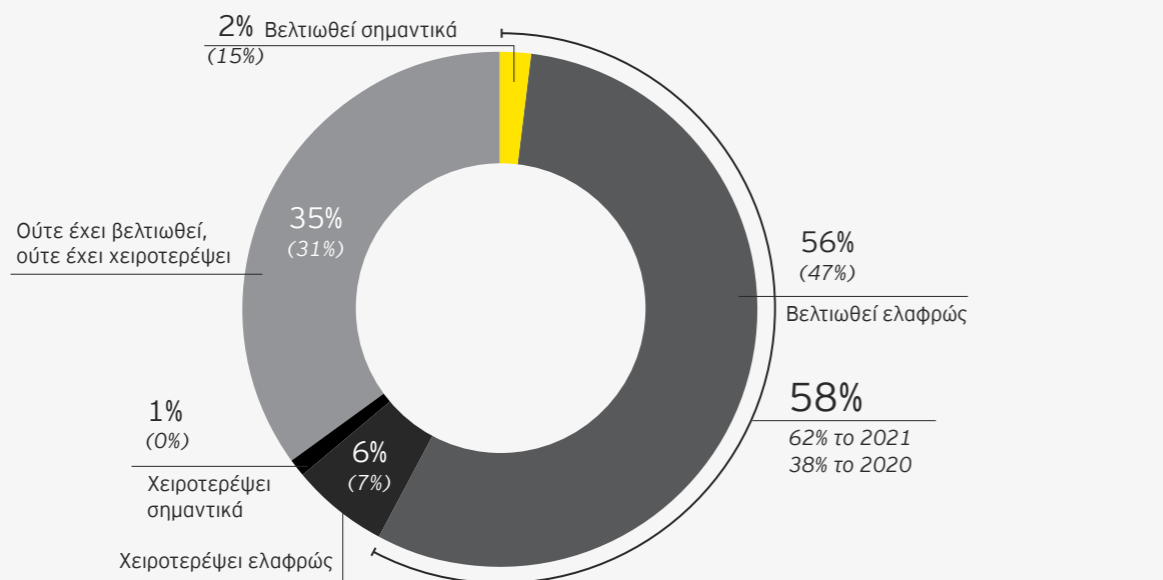
Όπως και τα προηγούμενα χρόνια, οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν αν, ανεξαρτήτως του αντικτύπου του COVID-19 ή, φέτος, και των πρόσφατων γεωπολιτικών εξελίξεων, στην επιχείρησή τους, η άποψή τους για την Ελλάδα ως ένα μέρος όπου η επιχείρησή τους θα μπορούσε να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της, έχει βελτιωθεί κατά τον τελευταίο χρόνο. Από την πρώτη χρονιά διεξαγωγής της έρευνας, το ισοζύγιο

ήταν πάντα θετικό, με την έννοια ότι όσοι διαπιστώνουν βελτίωση, υπερτερούν με διαφορά έναντι όσων βλέπουν επιδείνωση της ελκυστικότητας της χώρας. Μάλιστα, τα δύο τελευταία χρόνια, πάνω από μία στις δύο επιχειρήσεις, αναφέρουν ότι η άποψή τους για την Ελλάδα έχει βελτιωθεί. Αν και το συνολικό ποσοστό όσων βλέπουν βελτίωση έχει οριακά μειωθεί (58% από 62% πέρσι), η διαφοροποίηση αυτή εξηγείται πιθανότατα από την αρνητική ψυχολογία

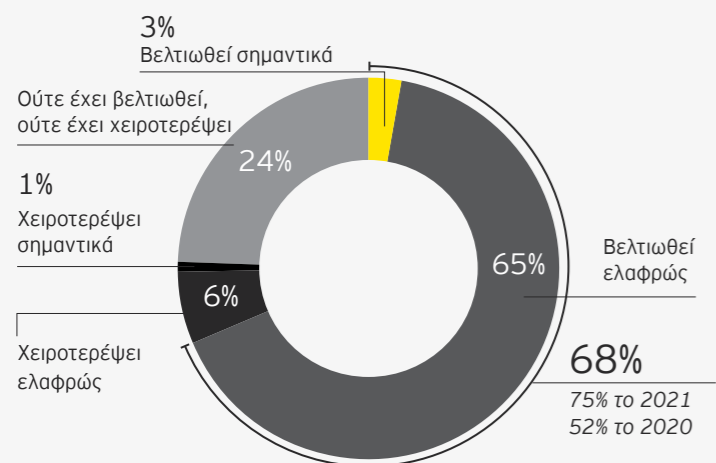

Ανεξαρτήτως του αντικτύπου του COVID-19 ή των πρόσφατων γεωπολιτικών εξελίξεων στην επιχείρησή σας, η άποψή σας για την Ελλάδα, ως ένα μέρος που η επιχείρησή σας θα μπορούσε να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της, έχει, κατά τον τελευταίο χρόνο, ...;

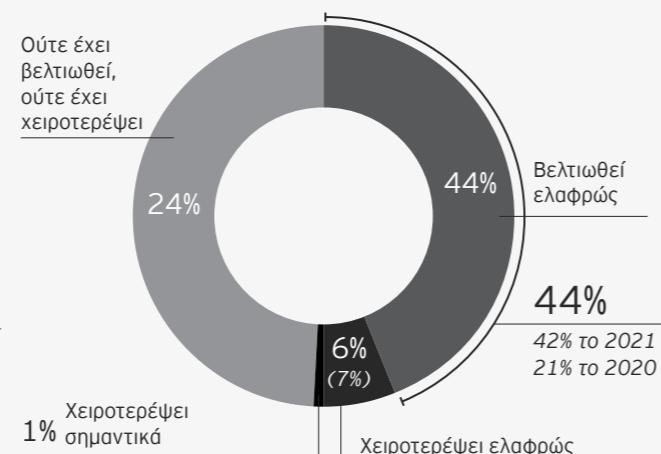
Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

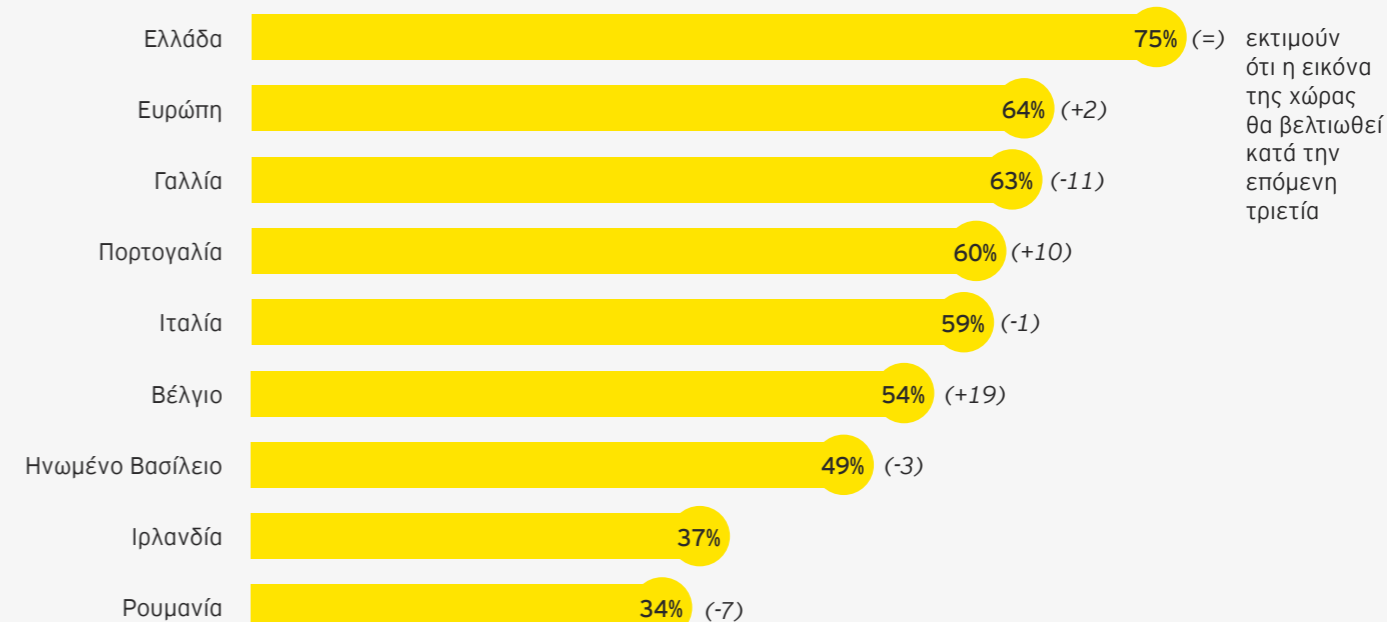

που προκαλεί ο πόλεμος και οι σοβαρές οικονομικές και άλλες επιπτώσεις του, με δεδομένο ότι όπως είδαμε νωρίτερα ένας στους τρεις επενδυτές έχει αναβάλει τα σχέδιά του για το 2023 ή αργότερα. Είναι σίγουρα θετικό, το γεγονός ότι η αντίληψη για την ελκυστικότητα της χώρας συνεχίζει να βελτιώνεται, μεταξύ των μη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων, καθώς οι θετικές απαντήσεις σε αυτήν την υπο-ομάδα του δείγματος, από 29% το 2019 και 21% το 2020, έφτασαν το 42% το 2021 και το 44% φέτος.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι στην ερώτηση που αφορά την ελκυστικότητα της χώρας σε έναν πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ενδεχομένως, πέρα από τη σκιά του πολέμου, η Ελλάδα φαίνεται να λαμβάνει ψήφο εμπιστοσύνης. Πράγματι, τρεις στους τέσσερις επενδυτές (75%), εκτιμούν ότι η

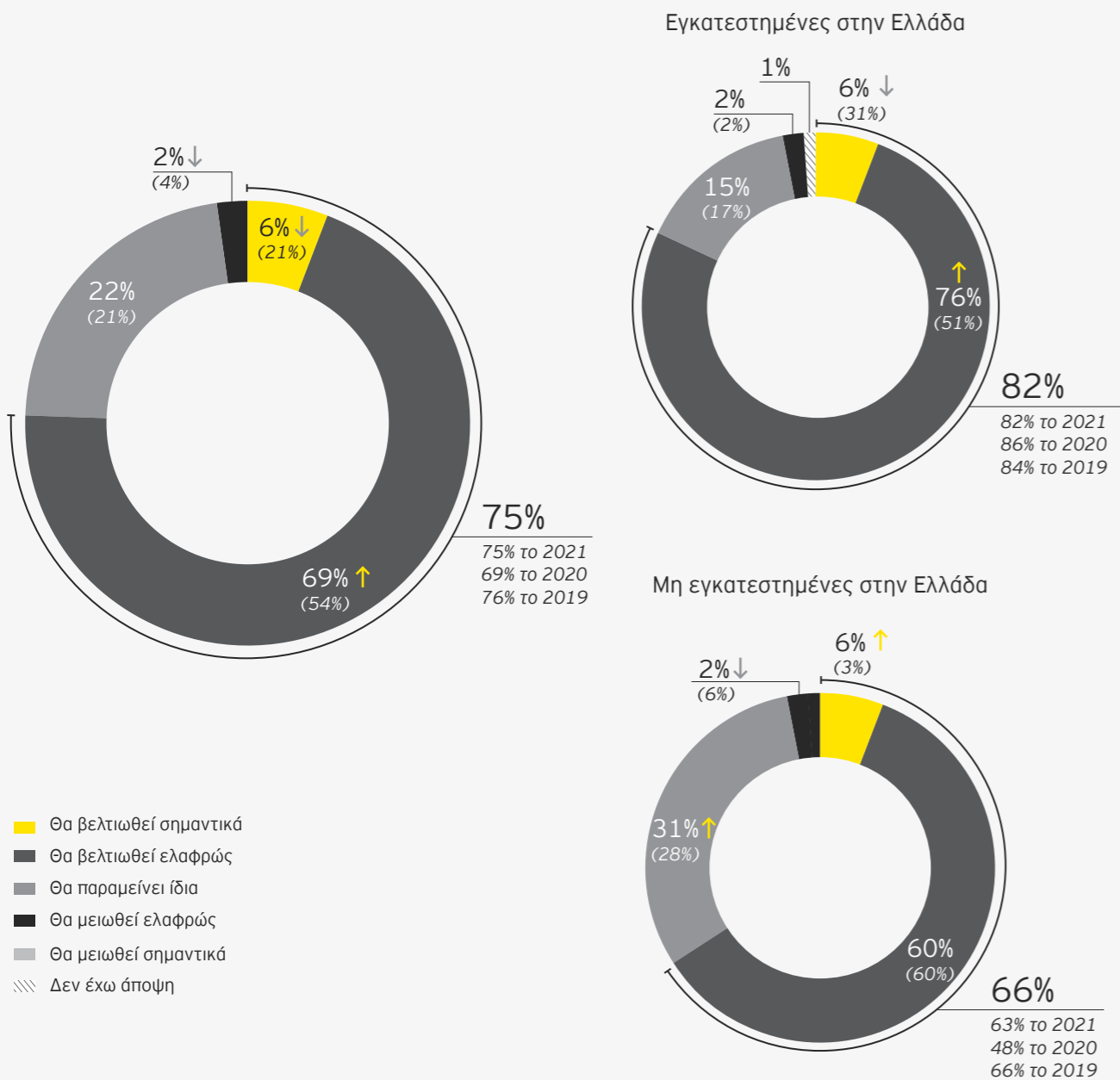
ελκυστικότητα της Ελλάδας θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια. Το ποσοστό αυτό, το οποίο είναι ακριβώς ίδιο με το περσινό ποσοστό, κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση μεταξύ των υπό σύγκριση χωρών, αλλά και συγκριτικά με το σύνολο της Ευρώπης (64%), παρόλο που η ελληνική έρευνα είναι η μόνη που έτρεξε εξ ολοκλήρου μετά τις 15 Μαρτίου, όταν η αισιοδοξία των επενδυτών είχε αισθητά μειωθεί. Χαρακτηριστικά, βελτίωση προβλέπουν το 63% για τη Γαλλία, το 60% για την Πορτογαλία, το 59% για την Ιταλία, το 54% για το Βέλγιο, το 49% για το Ηνωμένο Βασίλειο και μόλις το 37% για την Ιρλανδία και το 34% για τη Ρουμανία. Πρόκειται για ένα σημαντικό επίτευγμα, σε μια περίοδο που όλες οι ευρωπαϊκές χώρες, παρά τις αντιξοές συνθήκες, καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες βελτίωσης της ελκυστικότητάς τους.

Attractiveness Survey 2022: σύγκριση με άλλες χώρες

Σε ποιον βαθμό πιστεύετε ότι η ελκυστικότητα της Ελλάδας θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι, ενώ στην Ελλάδα μόλις 2% των ερωτηθέντων εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της χώρας θα μειωθεί, για το σύνολο της Ευρώπης το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 9%, στη Γαλλία στο 13%, στο Βέλγιο στο 14%, στο Ηνωμένο Βασίλειο στο 20%, στην Ιρλανδία στο 23% και στην Πορτογαλία στο 27%.

Το υψηλό αυτό ποσοστό αισιόδοξων εκτιμήσεων για το μέλλον έρχεται να επιβεβαιώσει τα ευρήματα των προηγούμενων ετών, όπου βελτίωση προέβλεπαν το 75% το 2021, το 69% το 2020 και το 76% το 2019, πρώτη χρονιά μετά την έξοδο από το μνημόνιο.

Άποψη

Άδωνις Γεωργιάδης
Υπουργός Ανάπτυξης & Επενδύσεων

Ποιες είναι οι απαραίτητες κινήσεις για να διατηρήσει η Ελλάδα τη θετική δυναμική των τελευταίων ετών και πώς μπορούμε να πάμε ένα βήμα παραπέρα ως επενδυτικός προορισμός;

Η Ελλάδα προβάλλει σήμερα ως ένας από τους ελκυστικότερους επενδυτικούς προορισμούς ούσα πρωταθλήτρια των επενδύσεων στην ευρωζώνη από το φθινόπωρο του 2019 έως το φθινόπωρο του 2021 και κάνοντας δυναμική αρχή το 2022 (α' τρίμηνο) τόσο στις συνολικές επενδύσεις με αύξηση 12,7% (ΕΛΣΤΑΤ) όσο και στις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις που ανήλθαν στα 2,3 δις ευρώ (Τράπεζα της Ελλάδας), στο 50% των συνολικών ΞΑΕ του 2021 όταν κατερρίφθη το ρεκόρ 20ετίας.

Αυτήν ακριβώς τη δυναμική αξιοποιούμε με νέες φιλικές προς την επιχειρηματικότητα μεταρρυθμίσεις, το καινούργιο θεσμικό πλαίσιο για τις επενδύσεις

(Αναπτυξιακός Νόμος, στρατηγικές επενδύσεις και επενδύσεις σε ΑΠΕ) καθώς και το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα των τελευταίων 10ετιών, αθροιστικά τους πόρους Ταμείου Ανάκαμψης και ΕΣΠΑ 2021-27.

Με σταθερότητα σε πολιτικό και μακροοικονομικό περιβάλλον, επιστημονικό προσωπικό υψηλών προσόντων και την επιχειρηματική κοινότητα, συμπεριλαμβανομένων παγκόσμιων κολοσσών όπως Microsoft, JP Morgan, Pfizer, Amazon Web Services, Meta (Facebook), να δίνει ψήφο εμπιστοσύνης, η Ελλάδα οδεύει το 2022 για ιστορικό ρεκόρ 25ετίας στις επενδύσεις.

Ο τουρισμός εξακολουθεί να θεωρείται πυλώνας της ανάπτυξης της οικονομίας

Τα στελέχη των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, διατύπωσαν τις εκτιμήσεις τους ως προς τους τομείς της ελληνικής οικονομίας που θεωρούν ότι θα αποτελέσουν την κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης τα επόμενα χρόνια. Για τέταρτη συνεχή χρονιά, ο τουρισμός αποτέλεσε τη δημοφιλέστερη απάντηση, με δύο στους τρεις συμμετέχοντες (59%) να περιλαμβάνουν τον κλάδο μεταξύ των δύο τους επιλογών, και δύο στους πέντε (43%) να τον αναφέρουν ως την πρώτη τους επιλογή. Είναι σαφές ότι, παρά την ενίσχυση των επενδύσεων σε πολλούς δυναμικά αναπτυσσόμενους κλάδους, εξακολουθεί να κυριαρχεί η στερεότυπη αντίληψη της ταύτισης της ελληνικής οικονομίας με τον τουρισμό. Η αντίληψη αυτή, ενδεχομένως, να έχει ενισχυθεί φέτος λόγω της αναμενόμενης ισχυρής ανάκαμψης του κλάδου στη χώρα μας, αλλά και των σημαντικών επενδυτικών κινήσεων στον

χώρο, που ανακοινώθηκαν κατά το τελευταίο διάστημα. Σημειώνεται ότι, η αντίληψη αυτή είναι ιδιαίτερα ισχυρή μεταξύ των μη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων (68% στο σύνολο και 56% ως πρώτη επιλογή), που έχουν μικρότερη άμεση επαφή με τις εξελίξεις στη χώρα.

Στη δεύτερη θέση, όπως και το 2021, ως προς τις πρώτες επιλογές (14%) και στην τρίτη ως προς τις συνολικές αναφορές (24%) βρίσκεται η ψηφιακή οικονομία, αντανακλώντας, ενδεχομένως, τη γενικότερη αίσθηση για τον δυναμισμό και τις προοπτικές του κλάδου παγκοσμίως, αλλά και τα σημαντικά βήματα που έχει πραγματοποιήσει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια στον ψηφιακό της μετασχηματισμό. Σημειώνεται ότι, ο κλάδος της ψηφιακής οικονομίας βρίσκεται στην πρώτη θέση στο σύνολο της Ευρώπης (45% των συνολικών ανα-

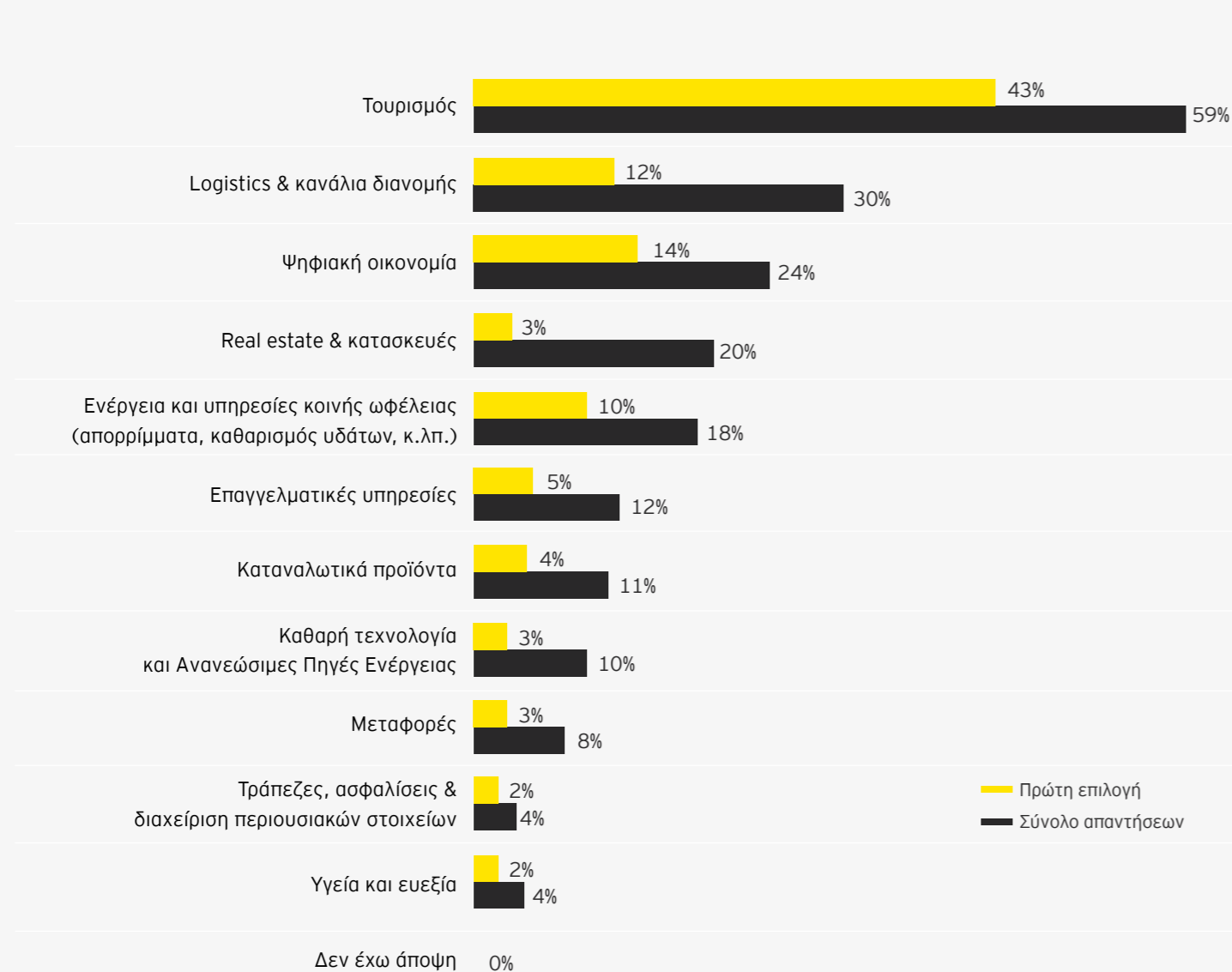
φορών), αλλά και στις περισσότερες υπό σύγκριση χώρες, με ακόμη υψηλότερα ποσοστά (Πορτογαλία 52%, Ιρλανδία 53% και Ρουμανία 55%), υποδηλώνοντας ότι θα χρειαστεί να συνεχιστούν οι προσπάθειες σε αυτόν τον τομέα για τη χώρα μας και τα επόμενα χρόνια.

Ο κλάδος των logistics και καναλιών διανομής, βρίσκεται το 2022 στη δεύτερη θέση ως προς τις συνολικές αναφορές (30%), ενώ παραμένει στην τρίτη ως προς τις πρώτες επιλογές (12%). Ακολουθούν οι κλάδοι του Real estate και κατασκευών (20% των συνολικών αναφορών), και της ενέργειας και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, περιλαμβανομένης της διαχείρισης απορριμμάτων και υδάτινων πόρων (18%). Χαμηλότερα στην κατάταξη βρίσκονται οι επαγγελματικές υπηρεσίες (12%, έναντι 19% στην Ευρώπη), τα καταναλωτι-

κά προϊόντα (11%, έναντι 16% στην Ευρώπη) και η καθαρή τεχνολογία και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (μόλις 10% έναντι 35% στην Ευρώπη). Το τελευταίο αυτό εύρημα προκαλεί εντύπωση, δεδομένης της εστίασης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στις επενδύσεις που συνδέονται με τη βιωσιμότητα και, ενδεχομένως, υποδηλώνει ότι το φιλόδοξο πρόγραμμα της στροφής στις ΑΠΕ που έχει εξαγγείλει η κυβέρνηση δεν έχει ακόμη γίνει ευρέως γνωστό στην επενδυτική κοινότητα. Αξίζει, δε, να σημειωθεί ότι, στην τελευταία εξαμηνιαία έρευνα της ΕΥ, Renewable Energy Country Attractiveness Index¹⁴⁴, η κατάταξη της Ελλάδας βελτιώθηκε κατά τρεις θέσεις, και βρίσκεται πλέον στην 21^η θέση. Θα έχει, λοιπόν, ενδιαφέρον η εξέλιξη του ποσοστού ενδιαφέροντος για τον συγκεκριμένο τομέα σε επόμενες έρευνες Attractiveness Survey, Ελλάδα.

Κατά την άποψή σας, ποιοι κλάδοι θα ενισχύσουν την ανάπτυξη της Ελλάδας τα επόμενα χρόνια;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Αποτελέσματα από:

	Εγκατεστημένες στην Ελλάδα	Μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα	Ευρώπη	Βέλγιο	Πορτογαλία	Ρουμανία	Ιρλανδία	Ιταλία	Ηνωμένο Βασίλειο
2021	51%	52%	68%	-	-	-	-	-	-
2022	25%	26%	37%	-	-	-	-	-	-
2023	26%	25%	24%	45%	39%	52%	55%	53%	41%
2024	18%	19%	21%	10%	2%	28%	6%	21%	6%
2025	21%	20%	16%	10%	4%	6%	9%	31%	16%
2026	6%	15%	8%	19%	59%	24%	3%	15%	18%
2027	9%	13%	8%	16%	7%	20%	50%	9%	31%
2028	8%	12%	7%	35%	71%	29%	15%	35%	24%
2029	15%	7%	8%	19%	5%	19%	36%	5%	22%
2030	10%	5%	2%	18%	7%	11%	1%	15%	28%
2031	7%	6%	2%	28%	6%	12%	6%	16%	14%
2032	2%	0%	0%	-	0%	0%	0%	0%	0%

144. Renewable Energy Country Attractiveness Index, 59^η έκδοση, ΕΥ, Μάιος 2022

Για κάθε ένα από τα παρακάτω κριτήρια, παρακαλούμε απαντήστε αν, από την οπτική γωνία της εταιρείας σας, η Ελλάδα είναι πολύ, αρκετά, λίγο ή καθόλου ελκυστική.*

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Κριτήριο	Απόψεις (Ποσοστά)					Σύνολο απαντήσεων «ελκυστική»	2021	Εγκατεστημένες στην Ελλάδα	Μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα	Πορτογαλία	Ιρλανδία
	Πολύ ελκυστική	Αρκετά ελκυστική	Λίγο ελκυστική	Καθόλου ελκυστική	Δεν έχω άποψη						
Ποιότητα ζωής (περιβάλλον, δυνατότητες αναψυχής, πολιτισμός)	32%	43%	23%	1%	1%	75%	78%	78%	72%	78%	65%
Υποδομές μεταφορών και logistics	25%	48%	24%	2%	1%	73%	76%	76%	68%	68%	52%
Υποδομές τηλεπικοινωνιών / ψηφιακές υποδομές	41%	31%	23%	5%	0%	72%	73%	75%	68%	63%	54%
Η εσωτερική αγορά της Ελλάδας	6%	66%	26%	2%	0%	72%↑	67%	83%	56%	42% ^{II}	-
Δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού	34%	36%	26%	3%	0%	70%	70%	67%	76%	52%	59%
Σταθερό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον	10%	46%	37%	6%	1%	56%↑	50%	67%	39%	67% ^{III}	59% ^{III}
Βοήθεια, επιδοτήσεις και μέτρα στήριξης από τις δημόσιες αρχές	12%	42%	39%	6%	2%	54%	55%	65%	38%	-	-
Επιχειρηματική κουλτούρα, κουλτούρα start-up	8%	45%	35%	9%	2%	53%	55%	66%	36%	-	-
Διαθεσιμότητα και ποιότητα έρευνας & ανάπτυξης (R&D)	10%	42%	36%	9%	2%	52%	53%	63%	40%	-	63% ^{IV}
Δυνατότητα ενίσχυσης της παραγωγικότητας της επιχείρησής μου στην Ελλάδα	10%	41%	39%	8%	2%	51%	59%	65%	33%	62%	-
Πολιτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή	11%	40%	41%	7%	1%	51%	58%	61%	37%	68%	-
Κόστος εργασίας	10%	40%	44%	4%	2%	50%	57%	60%	38%	65%	48% ^V
Δικαιοσύνη, νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον	11%	38%	43%	6%	2%	49%↑	51%	57%	38%	50% ^{VI}	52% ^{VI}
Φορολογία επιχειρήσεων	6%	43%	41%	8%	2%	49%	42%	58%	37%	30%	66%
Θετικό γραφειοκρατικό και διοικητικό περιβάλλον	10%	39%	42%	6%	2%	49%	51%	59%	36%	-	-
Επίπεδο υιοθέτησης της τεχνολογίας από καταναλωτές, πολίτες και διοικήσεις	6%	43%	44%	7%	1%	49%	νέο	57%	36%	-	-
Πρόσβαση σε χρηματοδότηση και διαθεσιμότητα κεφαλαίων στην Ελλάδα	11%	37%	42%	8%	2%	48%	51%	54%	39%	58%	-
Εκπαιδευτικό σύστημα	8%	40%	37%	13%	2%	48%	νέο	58%	36%	-	67% ^{VII}
Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας	13%	34%	32%	20%	1%	47%	50%	56%	36%	-	-
Ευελιξία της εργατικής νομοθεσίας	10%	36%	42%	10%	2%	46%	47%	56%	32%	57%	-

Πολύ ελκυστική — Αρκετά ελκυστική — Λίγο ελκυστική — Καθόλου ελκυστική — Δεν έχω άποψη

*Τα ποσοστά ενδέχεται να μην αθροίζουν απόλυτα, λόγω στρογγυλοποίησης

Ποιότητα ζωής και υποδομές μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, παραμένουν τα ελκυστικότερα στοιχεία της χώρας

Ζητήθηκε από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα, να αξιολογήσουν την ελκυστικότητα της χώρας ως επενδυτικού προορισμού, με βάση μια σειρά από κριτήρια.

Με βάση το ποσοστό των ερωτώμενων που θεωρούν την Ελλάδα πολύ ή αρκετά ελκυστική, μπορούμε να ομαδοποιήσουμε τις επιμέρους συνιστώσες της ελκυστικότητας της χώρας σε τρεις κατηγορίες: Τα «ισχυρά χαρτιά», όπου το ποσοστό αυτό ξεπερνά το 60%, τις «μέτριες επιδόσεις», όπου τα ποσοστά κυμαίνονται μεταξύ 51% και 60%, και τους «ανασταλτικούς παράγοντες», όπου το ποσοστό βρίσκεται κοντά ή κάτω από το 50%. Στην πρώτη ομάδα, βρίσκονται πέντε κριτήρια, στη δεύτερη έξι, και στην τρίτη εννέα. Συνολικά, η μέση επίδοση της χώρας έχει υποχωρήσει οριακά κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες έναντι του 2021, αλλά έχει βελτιωθεί κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2020.

Όπως και στην περσινή έρευνα, ως σημείο αναφοράς για την ερώτηση αυτή, παρατίθενται τα συγκριτικά στοιχεία δύο ακόμη χωρών της Ευρωπαϊκής περιφέρειας, που παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες, αλλά και διαφορές με την Ελλάδα, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας.

Σε άλλες χώρες:

- I. Ποιότητα ζωής, διαφορετικότητα, πολιτισμός, γλώσσα
- II. Η εσωτερική αγορά της Πορτογαλίας και η πρόσβαση σε άλλες περιοχές
- III. Σταθερότητα του κοινωνικού κλίματος
- IV. Δυνατότητα έρευνας και καινοτομίας
- V. Κόστος εργασίας και νομοθεσία
- VI. Σταθερότητα και διαφάνεια του πολιτικού, νομικού και ρυθμιστικού περιβάλλοντος
- VII. Ποιότητα εκπαιδευτικού συστήματος

Ισχυρά χαρτιά

Για μια ακόμη χρονιά, η ποιότητα ζωής παραμένει στην κορυφή της κατάταξης, συγκεντρώνοντας ποσοστό 75%, ελαφρά μειωμένο σε σχέση με το 2021 (78%) και το 2020 (81%). Τονίζεται ότι το κριτήριο αυτό αφορά και παραμέτρους, όπως η υγεία και η εκπαίδευση, το περιβάλλον, η γραφειοκρατία, οι δημόσιες μεταφορές, κ.ά., και όχι μόνο το κλίμα, οι φυσικές ομορφιές και η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Συνεπώς, η Ελλάδα πρέπει να εντείνει τις προσπάθειες για τη διατήρηση αυτού του συγκριτικού πλεονεκτήματος. Είναι χαρακτηριστικό, ότι η Πορτογαλία εμφανίζεται να υπερτερεί έναντι της Ελλάδας με βάση το κριτήριο αυτό (78%), αλλά και εκείνη καταγράφει επιδείνωση (και μάλιστα σημαντική) σε σχέση με το 2021 (91%).

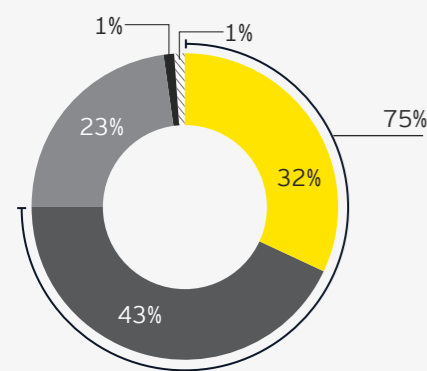
Στη δεύτερη και τρίτη θέση παραμένουν, αντίστοιχα, οι υποδομές μεταφορών και logistics (73%) και οι υποδομές τηλεπικοινωνιών και ψηφιακές υποδομές (72%), αντικατοπτρίζοντας, ενδεχομένως, τα σημαντικά έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη και στους δύο τομείς. Οι επιδόσεις της χώρας σε αυτούς τους δύο τομείς συγκρίνονται θετικά με αυτές της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας.

Στην τέταρτη θέση, υψηλότερα σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια (72% από 67% πέρσι και 56% το 2020), βρίσκεται η εσωτερική αγορά της χώρας, ένα αξιοσημείωτο εύρημα, με δεδομένο το σχετικά μικρό μέγεθος της αγοράς, που, ενδεχομένως, εξηγείται με βάση τους αναμενόμενους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι θετικές απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα είναι αισθητά περισσότερες μεταξύ των εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων (83% έναντι 56%). Την εσωτερική αγορά της Πορτογαλίας, μιας χώρας με αντίστοιχο πληθυσμό και επίπεδο ανάπτυξης, χαρακτηρίζει ως ελκυστική μόλις το 42% των ερωτηθέντων.

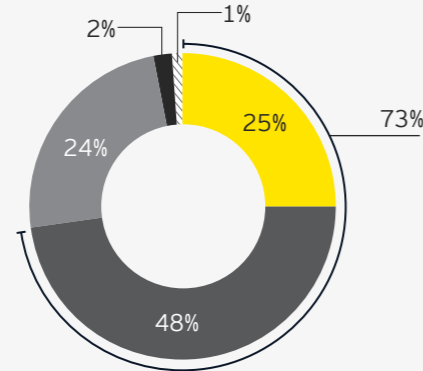
Στην πέμπτη θέση βρίσκονται οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας, συγκεντρώνοντας 70%, όπως και πέρσι, έναντι 66% το 2020. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα ενθαρρυντικό εύρημα, καθώς αφορά ένα από τα βασικά κριτήρια επιλογής επενδυτικών προορισμών σήμερα. Αξίζει να αναφερθεί ότι η χώρα μας υπερτερεί έναντι της Πορτογαλίας (52%), αλλά και της Ιρλανδίας (59%), μιας χώρας που προσελκύει τα τελευταία χρόνια μεγάλο αριθμό επενδύσεων, ιδιαίτερα στον τομέα της τεχνολογίας.

Ισχυρά χαρτιά*

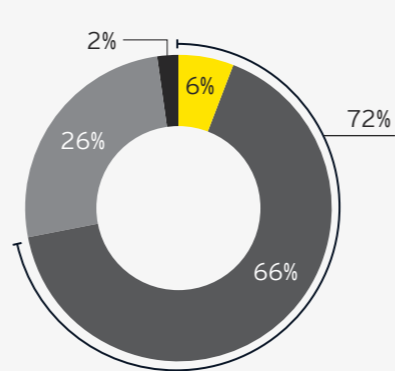
Ποιότητα ζωής (περιβάλλον, δυνατότητες αναψυχής, πολιτισμός)

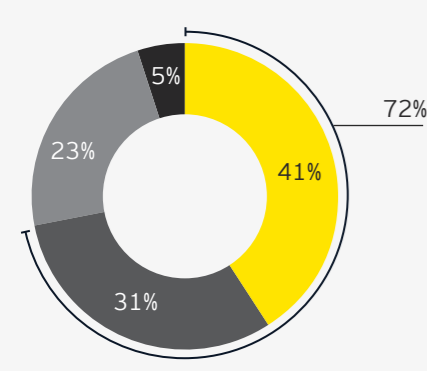
Υποδομές μεταφορών και logistics

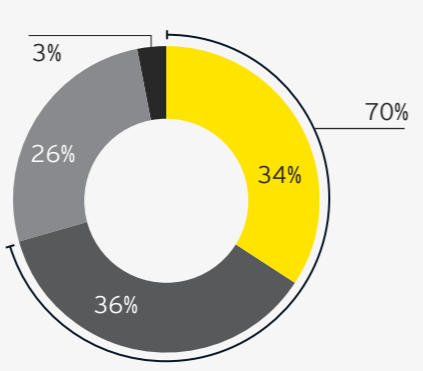
Η εσωτερική αγορά της Ελλάδας

Υποδομές τηλεπικοινωνιών / ψηφιακές υποδομές

Δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού

- Πολύ ελκυστική
- Αρκετά ελκυστική
- Λίγο ελκυστική
- Καθόλου ελκυστική
- Δεν έχω άποψη

*Τα ποσοστά ενδέχεται να μην αθροίζουν απόλυτα, λόγω στρογγυλοποίησης

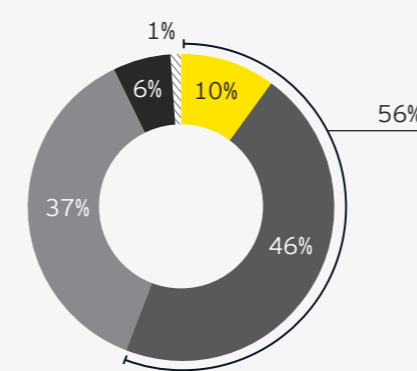
Τομείς μέτριων επιδόσεων

Στην πρώτη θέση μεταξύ των κριτηρίων της ομάδας αυτής, βρίσκεται το σταθερό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον (56%), καταγράφοντας, όμως, σημαντική βελτίωση έναντι του 2021 (50%). Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι, με βάση το κριτήριο αυτό, η χώρα υστερεί έναντι της Πορτογαλίας (67%), αλλά και της Ιρλανδίας (59%). Στην επόμενη θέση κατατάσσονται η βοήθεια, οι επιδοτήσεις και τα μέτρα στήριξης από τις δημόσιες αρχές προς τις επιχειρήσεις και την οικονομία (54%, έναντι 55% πέρσι και 45% το 2020). Οριακές διαφοροποιήσεις καταγράφει η έρευνα ως προς την ελκυστικότητα της επιχειρηματικής κουλτούρας και της κουλτούρας start-up, που βρίσκεται στο 53%, έναντι 55% και 50% τα δύο τελευταία χρόνια. Οριακά πλειοψηφικές είναι και οι θετικές αξιολογήσεις σχετικά με τη διαθεσιμότητα και ποιότητα Έρευνας & Ανάπτυξης (52%, από 53% πέρσι και 44% το 2020). Στον τομέα αυτόν, η χώρα φαίνεται να υστερεί σημαντικά έναντι της Ιρλανδίας, όπου οι δυνατότητες έρευνας και καινοτομίας αξιολογούνται θετικά από το 63% των επιχειρήσεων.

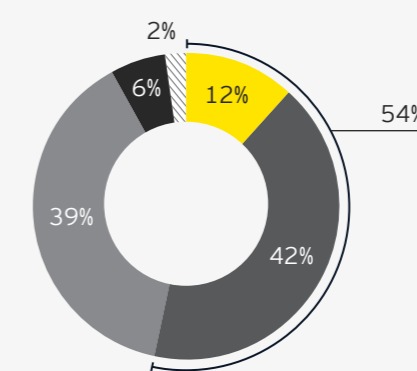
Σχετική επιδείνωση καταγράφεται στην αξιολόγηση της χώρας ως προς τον κρίσιμο τομέα των πολιτικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή, όπου το ποσοστό των θετικών απόψεων υποχώρησε στο 51% από 58% πέρσι. Το ποσοστό αυτό, συγκρίνεται με το 68% στην περίπτωση της Πορτογαλίας. Αντίστοιχη επιδείνωση καταγράφεται και ως προς τη δυνατότητα ενίσχυσης της παραγωγικότητας μιας επιχείρησης στην Ελλάδα, με τις θετικές απόψεις να διαμορφώνονται στο 51% από 59% πέρσι.

Μέτριες επιδόσεις*

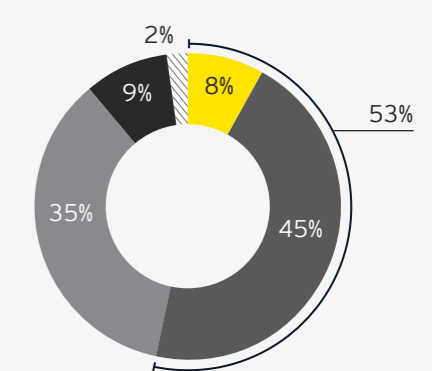
Σταθερό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον

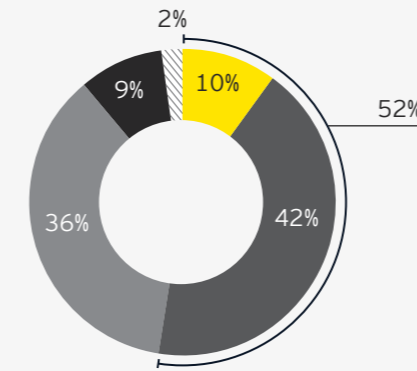
Βοήθεια, επιδοτήσεις και μέτρα στήριξης από τις δημόσιες αρχές

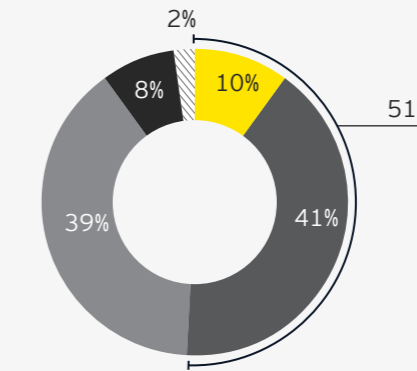
Επιχειρηματική κουλτούρα, κουλτούρα start-up

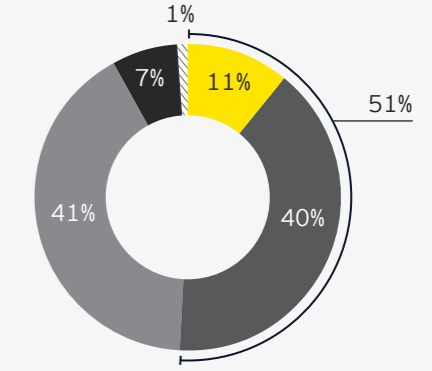
Διαθεσιμότητα και ποιότητα έρευνας & ανάπτυξης (R&D)

Δυνατότητα ενίσχυσης της παραγωγικότητας της επιχείρησής μου στην Ελλάδα

Πολιτικές για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή

*Τα ποσοστά ενδέχεται να μην αθροίζουν απόλυτα, λόγω στρογγυλοποίησης

Ανασταλτικοί παράγοντες

Στην πρώτη θέση μεταξύ των παραγόντων που αξιολογούνται ως ανασταλτικοί, βρίσκεται το κόστος εργασίας στην Ελλάδα, το οποίο μόνο ένας στους δύο ερωτώμενους (50%) θεωρεί ελκυστικό, ποσοστό μειωμένο σε σχέση με το 2021 (57%), αλλά και το 2020 (55%). Η εξέλιξη αυτή, ενδεχομένως, συνδέεται με τη συνεχιζόμενη μείωση της ανεργίας, την εντεινόμενη δυσκολία εύρεσης εξειδικευμένου προσωπικού σε μια σειρά από κλάδους της οικονομίας και την αύξηση των μισθών που αυτή έχει προκαλέσει.

Η δικαιοσύνη και το νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον, ο «μεγάλος ασθενής» του ελληνικού κράτους, αξιολογείται θετικά από το 49% των ερωτηθέντων, ποσοστό συγκρίσιμο με αυτό του 2021 (51%), αλλά βελτιωμένο σε σχέση με το 2020 (45%). Πρόκειται για έναν τομέα όπου οι μεταρρυθμίσεις έχουν καθυστερήσει. Η εικόνα, βέβαια, δε διαφέρει σημαντικά από την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, όπου, μια παρόμοια παράμετρος, η σταθερότητα και διαφάνεια του πολιτικού, νομικού και ρυθμιστικού περιβάλλοντος, αξιολογείται θετικά από το 50% και το 52% αντίστοιχα. Το ίδιο ποσοστό (49%) αξιολογεί θετικά το γραφειοκρατικό και διοικητικό περιβάλλον. Και εδώ, η εικόνα είναι παρόμοια με το 2021 (51%), αλλά ουσιαστικά βελτιωμένη σε σχέση με το 2020 (35%).

Βελτιωμένη, είναι η εικόνα σε ό,τι αφορά τη φορολογία των επιχειρήσεων, καθώς οι θετικές αξιολογήσεις έχουν αυξηθεί από 35% το 2020, σε 42% το 2021 και 49% φέτος. Στον τομέα αυτό, η Ελλάδα φαίνεται να υπερτερεί έναντι της Πορτογαλίας (30%), αλλά υστερεί σημαντικά έναντι της Ιρλανδίας όπου οι θετικές απόψεις φτάνουν το 66%. Αξίζει, πάντως, να τονιστεί πως, το συγκεκριμένο κριτήριο κατείχε την τελευταία θέση στον περσινό πίνακα, ενώ φέτος έχει ανέβει αισθητά στην κατάταξη.

Στις πέντε τελευταίες θέσεις της κατάταξης βρίσκονται πέντε συνιστώσες της ελκυστικότητας της χώρας όπου οι αρνητικές αξιολογήσεις υπερβαίνουν οριακά τις θετικές. Δύο από αυτά τα κριτήρια, συμπεριελήφθησαν για πρώτη φορά στη φετινή έρευνα. Πρόκειται για τον βαθμό υιοθέτησης της τεχνολογίας από τους καταναλωτές, τους πολίτες και τη διοίκηση, όπου 49% των επιχειρήσεων αξιολογούν τη χώρα θετικά και 51% αρνητικά, και το εκπαιδευτικό σύστημα, όπου το αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώνονται στο 48% και 50%.

Ως προς την πρόσβαση σε χρηματοδότηση και διαθεσιμότητα κεφαλαίων στην Ελλάδα, οι θετικές αξιολογήσεις βρίσκονται φέτος στο 48%, και πάλι οριακά μειωμένες έναντι του 2021 (51%), αλλά σημαντικά αυξημένες σε σχέση με το 2020 (33%). Στην Πορτογαλία, όπου το τραπεζικό σύστημα πέρασε από αντίστοιχη δοκιμασία, οι θετικές απόψεις φτάνουν το 58%.

Μικρή επιδείνωση καταγράφεται και ως προς τις απόψεις των επιχειρήσεων για τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας (47% από 50% το 2021), αντανακλώντας πιθανότατα τις γενικότερες ανησυχίες που προκάλεσε ο πόλεμος στην Ουκρανία σε όλες τις χώρες της ευρύτερης περιοχής. Αντανακλά, όμως, επίσης, και τον προβληματισμό για την επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, κατά τα τελευταία χρόνια, και, πιθανόν, την πίεση των μεταναστευτικών ροών.

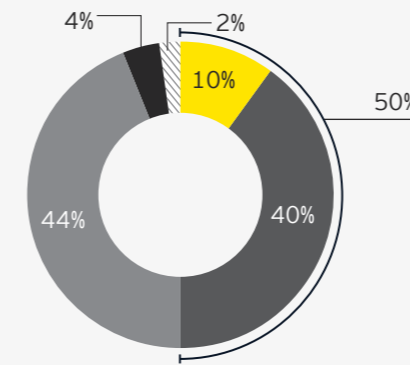
Στην τελευταία θέση της κατάταξης, εκεί που πέρσι βρισκόταν η φορολογία των επιχειρήσεων, βρίσκεται φέτος η ευελιξία της εργατικής νομοθεσίας, με τις θετικές απόψεις να συγκεντρώνουν μόλις 46%, έναντι 47% το 2021 και 45% το 2020. Στην Πορτογαλία, το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 57%.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ως προς το σύνολο των επιμέρους κριτηρίων αυτής της ερώτησης, υπάρχει σαφής διαφοροποίηση μεταξύ των εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων και αυτών που δεν έχουν σήμερα επενδυτική παρουσία στη χώρα. Οι θετικές αξιολογήσεις της πρώτης κατηγορίας επιχειρήσεων διαμορφώνονται, κατά μέσο όρο 20 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από αυτές των μη εγκατεστημένων στη χώρα επιχειρήσεων. Μάλιστα, η απόκλιση αυτή, μεταξύ των θετικών αξιολογήσεων των δύο ομάδων επιχειρήσεων, έχει διευρυνθεί από τις 17 ποσοστιαίες μονάδες το 2021.

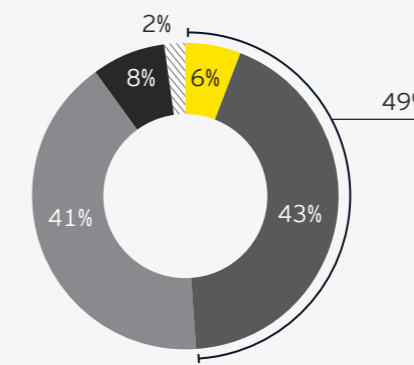
Σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των απαντήσεων στην ερώτηση αυτή υπάρχει, επίσης, ως προς το μέγεθος των επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, οι μικρότερες επιχειρήσεις (κύκλος εργασιών μικρότερος από €150 εκ.), εμφανίζονται πολύ πιο επιφυλακτικές για την ελκυστικότητα της χώρας, με τον μέσο όρο των θετικών αξιολογήσεων να διαμορφώνεται στο 43%, έναντι 65% των μεσαίων (κύκλος εργασιών €150 εκ. - 1,5 δισ.) και 61% των μεγάλων (κύκλος εργασιών άνω του €1,5 δισ.).

Ανασταλτικοί παράγοντες*

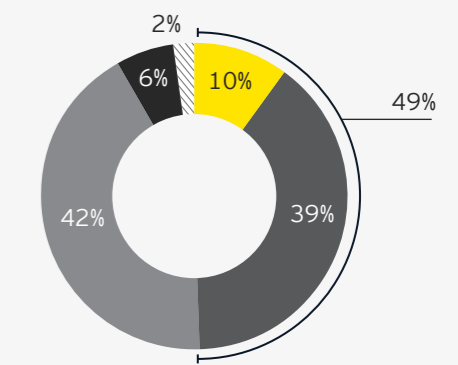
Κόστος εργασίας

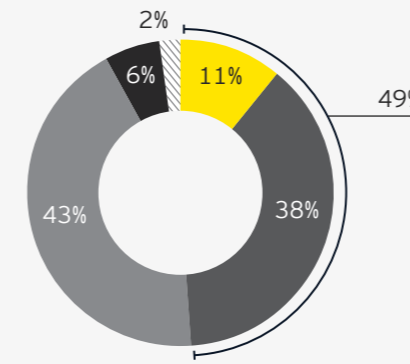
Φορολογία επιχειρήσεων

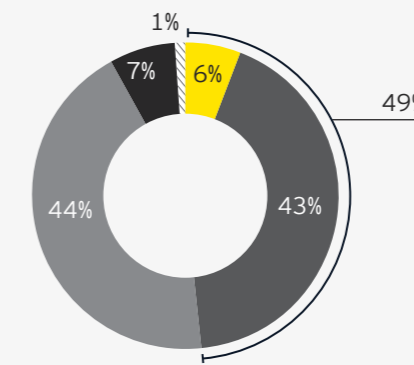
Θετικό γραφειοκρατικό και διοικητικό περιβάλλον

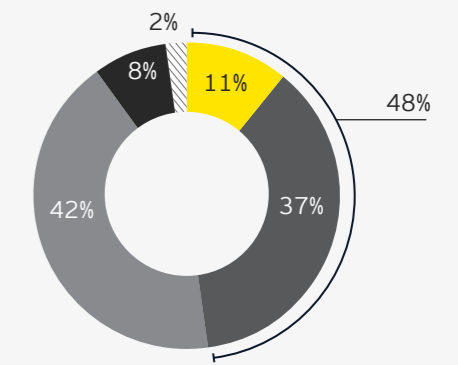
Δικαιοσύνη, νομικό και ρυθμιστικό περιβάλλον

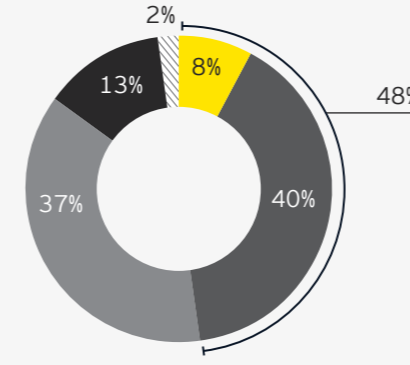
Επίπεδο υιοθέτησης της τεχνολογίας από καταναλωτές, πολίτες και διοικήσεις

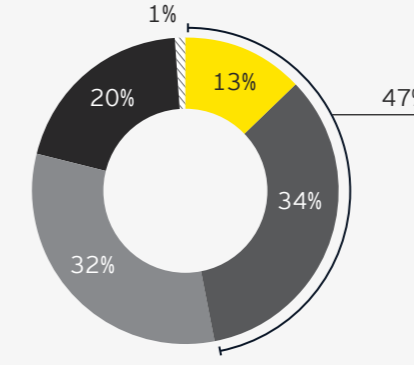
Πρόσβαση σε χρηματοδότηση και διαθεσιμότητα κεφαλαίων στην Ελλάδα

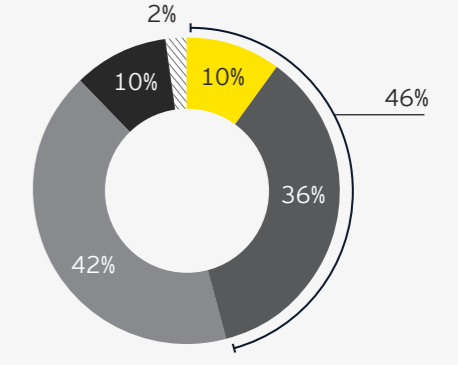
Εκπαιδευτικό σύστημα

Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας

Ευελιξία της εργατικής νομοθεσίας

- Πολύ ελκυστική
- Αρκετά ελκυστική
- Λίγο ελκυστική
- Καθόλου ελκυστική
- ⋯ Δεν έχω άποψη

*Τα ποσοστά ενδέχεται να μην αθροίζουν απόλυτα, λόγω στρογγυλοποίησης

Σημαντική βελτίωση σε επιμέρους πτυχές της πολιτικής ελκυστικότητας της χώρας

Οι επενδυτές ρωτήθηκαν, επίσης, σχετικά με τις επιδόσεις της χώρας σε μια σειρά από επιμέρους στοιχεία των πολιτικών που εφαρμόζει η Ελλάδα για τη βελτίωση της ελκυστικότητάς της ως επενδυτικού προορισμού. Σε όλους τους επιμέρους δείκτες, η εικόνα παρουσιάζεται αισθητά βελτιωμένη σε σχέση με τα δύο τελευταία χρόνια.

Η καλύτερη βαθμολογία καταγράφεται σε σχέση με τις πολιτικές της χώρας για την προσέλκυση επιχειρήσεων, με το 81% των επιχειρήσεων να αξιολογεί την απόδοση της χώρας στον τομέα αυτό, ως πολύ ή αρκετά καλή. Πρόκειται για μια βελτίωση κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2021 και 31 μονάδες έναντι του 2020.

Στη δεύτερη θέση, από την πρώτη το 2021, βρίσκεται η προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού, με 78% θετικές γνώμες, έναντι 66% πέρσι, ενώ ακολουθεί η προσέλκυση καινοτόμων δραστηριοτήτων, με 75% από 61% το 2021.

Βελτιωμένες, αν και λιγότερο εντυπωσιακά, είναι και οι αξιολογήσεις σε ό,τι αφορά την προσέλκυση κεφαλαίου

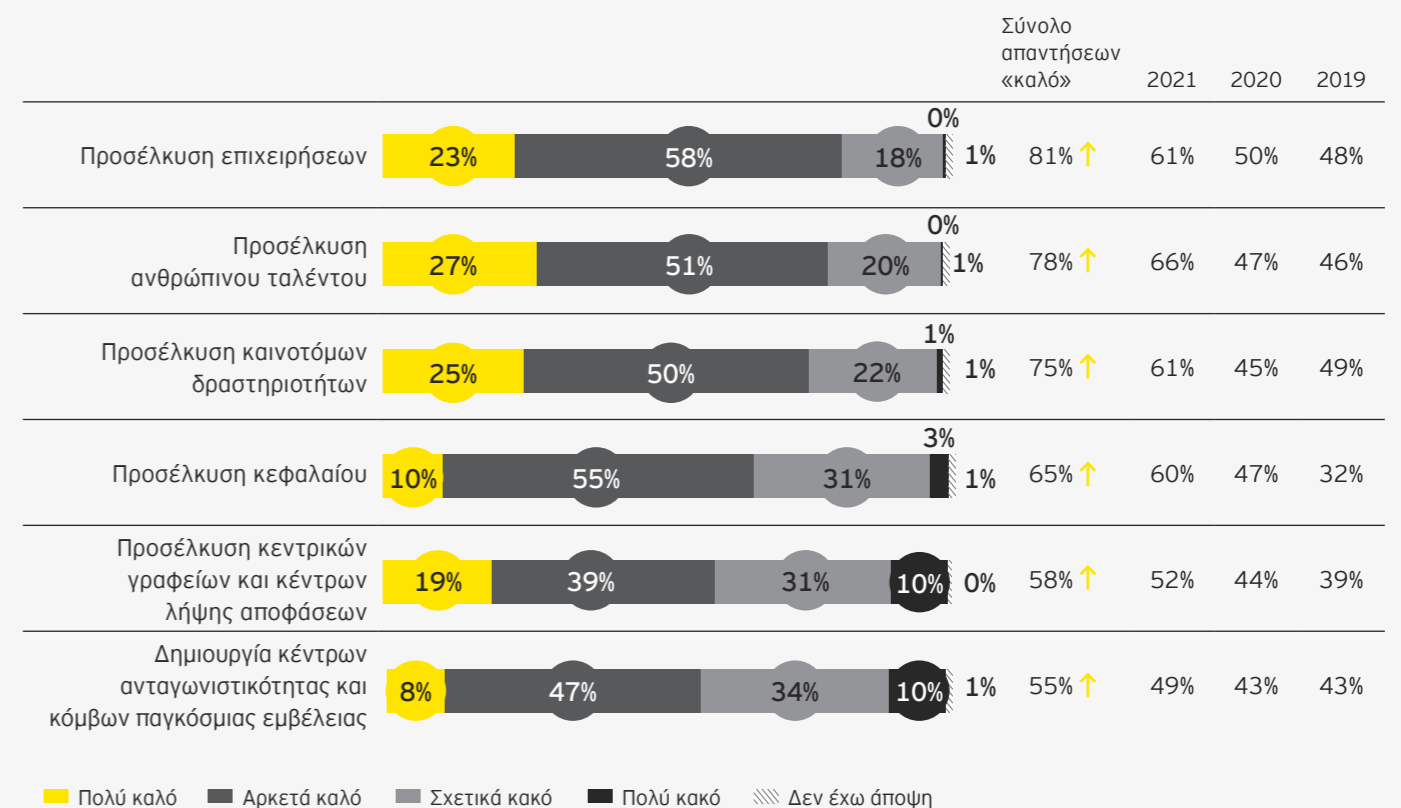
(65% από 60%), την προσέλκυση κεντρικών γραφείων και κέντρων λήψης αποφάσεων (58% από 52%) και τη δημιουργία κέντρων ανταγωνιστικότητας & κόμβων παγκόσμιας εμβέλειας (55% από 49%).

Συνολικά, για τις έξι επιμέρους πτυχές της ελκυστικότητας, ο μέσος όρος των θετικών απαντήσεων αυξήθηκε από 46% το 2020, σε 58% το 2021 και 69% το 2022. Η σημαντική αυτή βελτίωση, για δεύτερη συνεχή χρονιά, των αντιλήψεων των επιχειρήσεων για όλες τις επιμέρους πολιτικές που ακολουθεί η Ελλάδα για τη βελτίωση της ελκυστικότητάς της είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς δείχνει να επιβεβαιώνει ότι η βελτίωση των άλλων δεικτών δεν είναι αποτέλεσμα της συγκυρίας, αλλά οφείλεται στις συστηματικές προσπάθειες που καταβάλλει η χώρα, οι οποίες και αναγνωρίζονται.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, αντίθετα με άλλες ερωτήσεις, στις τρεις από τις έξι πτυχές των πολιτικών για την ανταγωνιστικότητα, οι αξιολογήσεις των μη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων, εμφανίζονται πιο θετικές από αυτές των επιχειρήσεων που έχουν σήμερα παρουσία στη χώρα.

Κατά την άποψή σας, το επίπεδο απόδοσης της Ελλάδας είναι πολύ καλό, αρκετά καλό, σχετικά κακό, ή πολύ κακό, για κάθε μία από τις ακόλουθες πτυχές;*

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

*Τα ποσοστά ενδέχεται να μην αθροίζουν απόλυτα, λόγω στρογγυλοποίησης

Πώς αλλάζετε το μοντέλο της εφοδιαστικής αλυσίδας σας; (ερώτηση πολλαπλών επιλογών)

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

		Εγκατε- στημένες στην Ελλάδα	Μη εγκατε- στημένες στην Ελλάδα	2021
Μείωση της εξάρτησης της εφοδιαστικής μας αλυσίδας από μία αποκλειστική / κυρίαρχη χώρα-πάροχο	54%	43%	68%	51%
Λειτουργία περισσότερο περιφερειακών μοντέλων εφοδιαστικής αλυσίδας	52%	41%	68%	49%
Αύξηση της παραγωγικής μας παρουσίας αλλού στην Ευρώπη	48%	48%	49%	13%
Μετάβαση σε ευέλικτα σχήματα προσθετικής παραγωγής (π.χ. τρισδιάστατες εκτυπώσεις) για την απόκτηση πλεονεκτημάτων σε ταχύτητα, κόστος, ακρίβεια και υλικά	43%	58%	24%	13%
Μετακίνηση προς περιοχές χαμηλού κόστους οριακά εκτός Ε.Ε. και στην Αφρική	43%	34%	56%	35%
Αύξηση της παραγωγικής μας παρουσίας στην Ελλάδα	34%	40%	25%	13%
Μείωση της παραγωγικής μας παρουσίας στην Ελλάδα	21%	20%	23%	9%
Κανένα από τα παραπάνω	3%	0%	8%	9%

Η πανδημία, αλλά και ο πόλεμος στην Ουκρανία και οι κυρώσεις στη Ρωσία, έχουν οδηγήσει σε σημαντικές διαταραχές στις αλυσίδες εφοδιασμού, υποχρεώνοντας τις επιχειρήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο να εξετάσουν εναλλακτικά σενάρια και στρατηγικές για να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα και την ευελιξία τους. Διαφορετικές επιχειρήσεις υιοθετούν διαφορετικές προσεγγίσεις, συχνά συνδυάζοντας περισσότερες από μία εναλλακτικές επιλογές.

Όπως και στην περσινή έρευνα, ζητήθηκε από τους επενδυτές να αναφέρουν τις τρεις σημαντικότερες αλλαγές που σχεδιάζουν στις εφοδιαστικές τους αλυσίδες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε σχέση με πέρσι, τα ποσοστά που συγκεντρώνουν όλες οι απαντήσεις είναι υψηλότερα, καθώς οι ερωτώμενοι επιλέγουν περισσότερες εναλλακτικές στρατηγικές. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι ο προβληματισμός των επιχειρήσεων για τις εφοδιαστικές τους αλυσίδες παραμένει και ενισχύεται, καθώς προστίθενται και νέες μεταβλητές που αποσταθεροποιούν το παγκόσμιο σύστημα.

Η κυρίαρχη τάση μεταξύ των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα για την Ελλάδα, παραμένει η ίδια με το 2021, δηλαδή η μείωση της εξάρτησης της εφοδιαστικής τους αλυσίδας από μία αποκλειστική / κυρίαρχη χώρα-πάροχο, πολιτική που επέλεξε το 54% των ερωτηθέντων. Δεύτερη δημοφιλέ-

στερη επιλογή αποτελεί, και φέτος, η λειτουργία περισσότερο περιφερειακών μοντέλων εφοδιαστικής αλυσίδας (52%). Σημαντικά αυξημένο είναι το ποσοστό των επιχειρήσεων που προσανατολίζονται στην αύξηση της παραγωγικής τους παρουσίας αλλού στην Ευρώπη (48% από 13% πέρσι), ενώ έχουν αυξηθεί και οι επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο μετακίνησης προς περιοχές χαμηλού κόστους οριακά εκτός Ε.Ε. και στην Αφρική (43% από 35%).

Ένα, επίσης, σημαντικό μερίδιο των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα για την Ελλάδα (43% από 13% το 2021), αντιμετωπίζει τις διαταραχές στις εφοδιαστικές αλυσίδες όχι μέσω της γεωγραφικής μετατόπισης των πηγών εφοδιασμού, αλλά μέσω της μετάβασης σε ευέλικτα σχήματα προσθετικής παραγωγής (π.χ. τρισδιάστατες εκτυπώσεις), για την απόκτηση πλεονεκτημάτων σε ταχύτητα, κόστος, ακρίβεια και υλικά.

Τέλος, σε ό,τι αφορά τις άμεσες επιπτώσεις στην παραγωγική τους παρουσία στην Ελλάδα, οι επιχειρήσεις του δείγματος εξετάζουν δύο άκρως αντίθετες επιλογές: μία στις πέντε επιχειρήσεις (21%) προσανατολίζεται στη μείωση της παραγωγικής της παρουσίας στην Ελλάδα, ενώ ένας μεγαλύτερος αριθμός εξ αυτών (34%), σχεδιάζουν να την αυξήσουν. Σημειώνεται ότι το ποσοστό όσων σκέφτονται να ενισχύσουν την παρουσία τους στη χώρα είναι υψηλότερο μεταξύ των ήδη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων.

Βιώσιμη ανάπτυξη: κριτήρια λήψης επενδυτικών αποφάσεων και επιδόσεις της Ελλάδας

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να ιεραρχήσουν μια σειρά από κριτήρια που συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη, τα οποία λαμβάνουν υπόψη κατά την επιλογή ενός επενδυτικού προορισμού. Για την αξιολόγηση των οκτώ επιλογών, δόθηκαν οκτώ βαθμοί στις πρώτες επιλογές των ερωτώμενων, επτά στις δεύτερες, κ.ο.κ.

Συνολικά, την υψηλότερη βαθμολογία έλαβε η ύπαρξη ενός οικοσυστήματος καινοτομίας και επιχειρήσεων καθαρής ενέργειας και βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ στη δεύτερη θέση, με μικρή διαφορά, κατατάχθηκε η δυνατότητα του τόπου να συμβάλει στη μείωση της εξάρτησης της εφοδιαστικής αλυσίδας από τον άνθρακα (π.χ. μέσω μειωμένων μεταφορικών, πρόσβασης σε βιώσιμα υλικά, κ.λπ.). Ως σημαντικοί παράγοντες αξιολογήθηκαν, επίσης, η συμμετοχή των ΑΠΕ στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που να υποστηρίζει βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές (π.χ. υποχρέωση ανακύκλωσης, κανονισμοί προστασίας της βιοποικιλότητας και πράσινων κτιρίων, κ.λπ.) και ο βαθμός ευαισθητοποίησης των καταναλωτών για τη βιωσιμότητα και

την κλιματική αλλαγή. Αρκετά χαμηλότερα στην κατάταξη βρίσκονται η ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού και δεξιοτήτων απαραίτητων για τη διευκόλυνση έργων βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και τραπεζών και επενδυτών που χρηματοδοτούν έργα βιώσιμης ανάπτυξης.

Σημειώνεται ότι, η ιεράρχηση αυτή μεταξύ των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα για την Ελλάδα διαφοροποιείται, σε κάποιον βαθμό, από τα ευρήματα της πανευρωπαϊκής έρευνας, με βάση την οποία, ως κυρίαρχοι παράγοντες αναδεικνύονται η ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού με τις απαραίτητες δεξιότητες για τη διευκόλυνση έργων βιώσιμης ανάπτυξης και ενός ρυθμιστικού πλαισίου που να υποστηρίζει βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές.

Με βάση τα κριτήρια αυτά, ζητήθηκε στη συνέχεια από τους συμμετέχοντες στην έρευνα να αξιολογήσουν τις επιδόσεις της Ελλάδας, αναφέροντας αν τις θεωρούν καλύτερες, εφάμιλλες ή χειρότερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ως προς το σύνολο των κριτηρίων αυτών, η πλειοψηφία των

επιχειρήσεων κρίνει ότι οι επιδόσεις της χώρας βρίσκονται στο επίπεδο του μέσου όρου των ευρωπαϊκών κρατών. Ωστόσο, μεταξύ όσων διακρίνουν αποκλίσεις από τις μέσες ευρωπαϊκές επιδόσεις, πλειοψηφούν αυτοί που θεωρούν ότι η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με την Ευρώπη (24% κατά μέσο όρο για τα επτά κριτήρια) έναντι όσων πιστεύουν ότι υπερέρχει (16%).

Τις καλύτερες επιδόσεις, καταγράφει η χώρα ως προς τη συμμετοχή των ΑΠΕ στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, όπου το 27% των ερωτώμενων θεωρούν ότι η χώρα βρίσκεται σε καλύτερη θέση από τους ευρωπαίους ομολόγους της, και το υποστηρικτικό ρυθμιστικό πλαίσιο, όπου το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώνεται στο 22%. Τα κριτήρια αυτά, αξιολογήθηκαν κατά την προηγούμενη ερώτηση ως το τρίτο και τέταρτο σημαντικότερο αντίστοιχα, σε σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Χαμηλότερα ποσοστά θεωρούν ότι η χώρα μας σημειώνει καλύτερες επιδόσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο ως προς

τον βαθμό ευαισθητοποίησης των καταναλωτών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή (11%), την ύπαρξη τραπεζών και επενδυτών που χρηματοδοτούν έργα βιώσιμης ανάπτυξης (10%) και την παρουσία ανθρώπινου δυναμικού και δεξιοτήτων απαραίτητων για τη διευκόλυνση έργων βιώσιμης ανάπτυξης (4% - αν και στο συγκεκριμένο κριτήριο το 76% απάντησε ότι η χώρα μας κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα επιδόσεων με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο). Πάντως, τα τρία αυτά κριτήρια αξιολογήθηκαν, κατά την προηγούμενη ερώτηση, ως τα λιγότερο σημαντικά κατά τη λήψη αποφάσεων για τον προορισμό των επενδύσεων.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης, η χώρα ξεκινά από ένα πολύ χαμηλό σημείο εκκίνησης, μετά από πολλά χρόνια αδράνειας στα ζητήματα του περιβάλλοντος. Συνεπώς, τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι τα βήματα που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια αναγνωρίζονται, πρέπει, όμως, να συνεχιστούν και να ενταθούν για να βρεθεί η χώρα πιο κοντά στις επιδόσεις των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

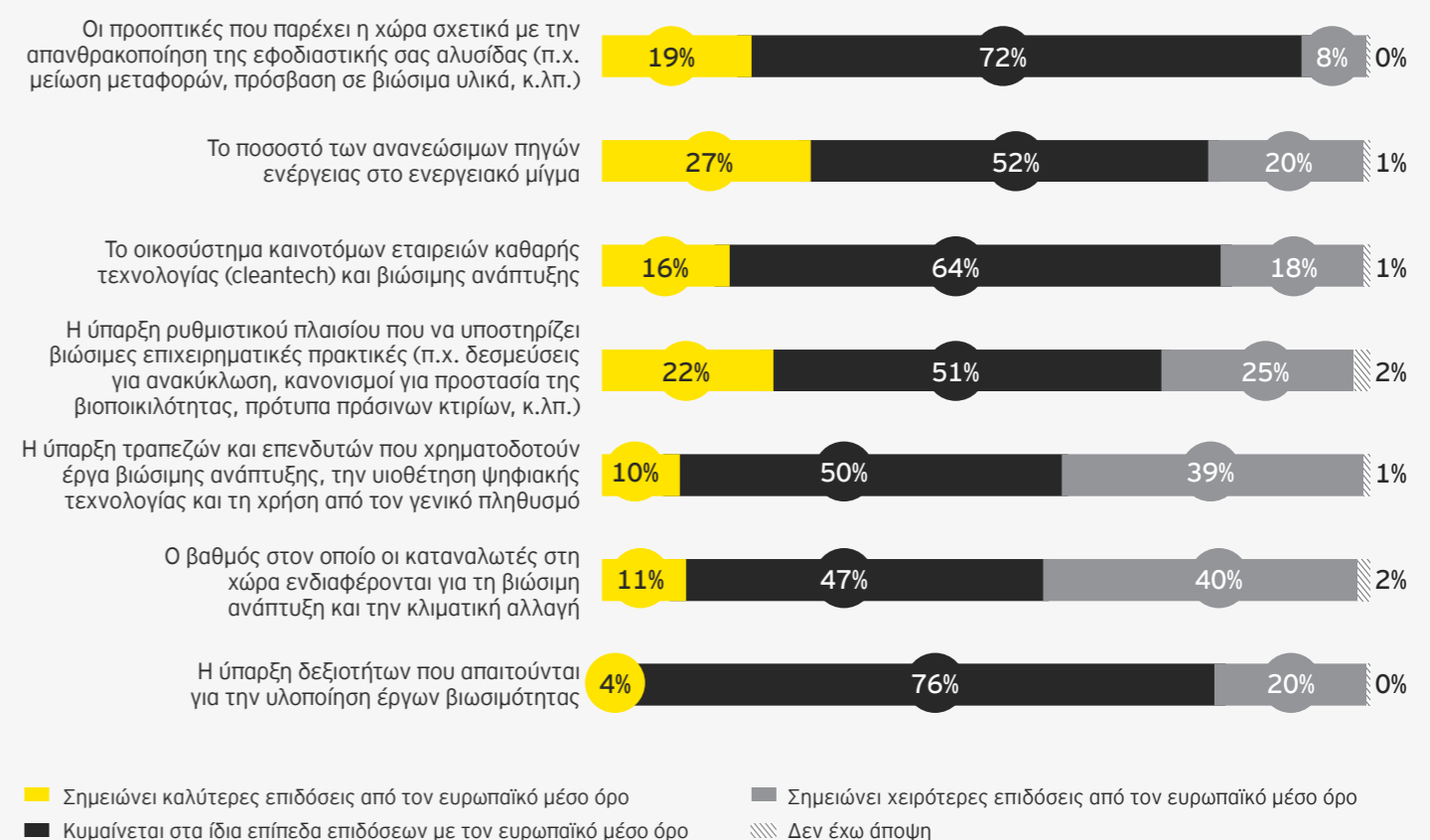
Από τους παρακάτω σχετικούς με τη βιώσιμη ανάπτυξη παράγοντες, ποιοι είναι οι τρεις πιο σημαντικοί όταν επιλέγετε να επενδύσετε σε μία χώρα; (Τρεις πρώτες επιλογές).

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Κατά την άποψή σας, ποια είναι η επίδοση της Ελλάδας σε κάθε έναν από τους ακόλουθους σχετικούς με τη βιώσιμη ανάπτυξη παράγοντες;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Παράγοντες που συνδέονται με την τεχνολογία

Ακολουθώντας την ίδια λογική με την προηγούμενη ερώτηση, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις επιδόσεις της χώρας, σε σχέση με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές, σχετικά με μια σειρά από παράγοντες που συνδέονται με την τεχνολογία. Και σε αυτή την ερώτηση, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων, με ποσοστά που στις περισσότερες περιπτώσεις κυμαίνονται μεταξύ 60% και 70%, εκτιμά ότι η χώρα κινείται κοντά στα ίδια επίπεδα με τον μέσο όρο των ευρωπαϊκών κρατών.

Οι καλύτερες επιδόσεις της χώρας στον τομέα της τεχνολογίας καταγράφονται στη διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού με τεχνολογικές δεξιότητες (π.χ. επιστήμονες, μηχανικούς, αναλυτές δεδομένων) και την υποστήριξη που παρέχουν η Πολιτεία και οι ρυθμιστικές αρχές για την υλοποίηση των ψηφιακών στόχων, όπου 31% και 28% αντίστοιχα, εκτιμούν ότι η Ελλάδα έχει επιτελέσει μεγαλύτερη πρόοδο από τους ευρωπαίους ομολόγους της. Λιγότερο ενθαρρυντικά είναι τα ευρήματα σε ό,τι αφορά τον ρυθμό εισαγωγής και λειτουργίας δικτύου 5G, τα φορολογικά

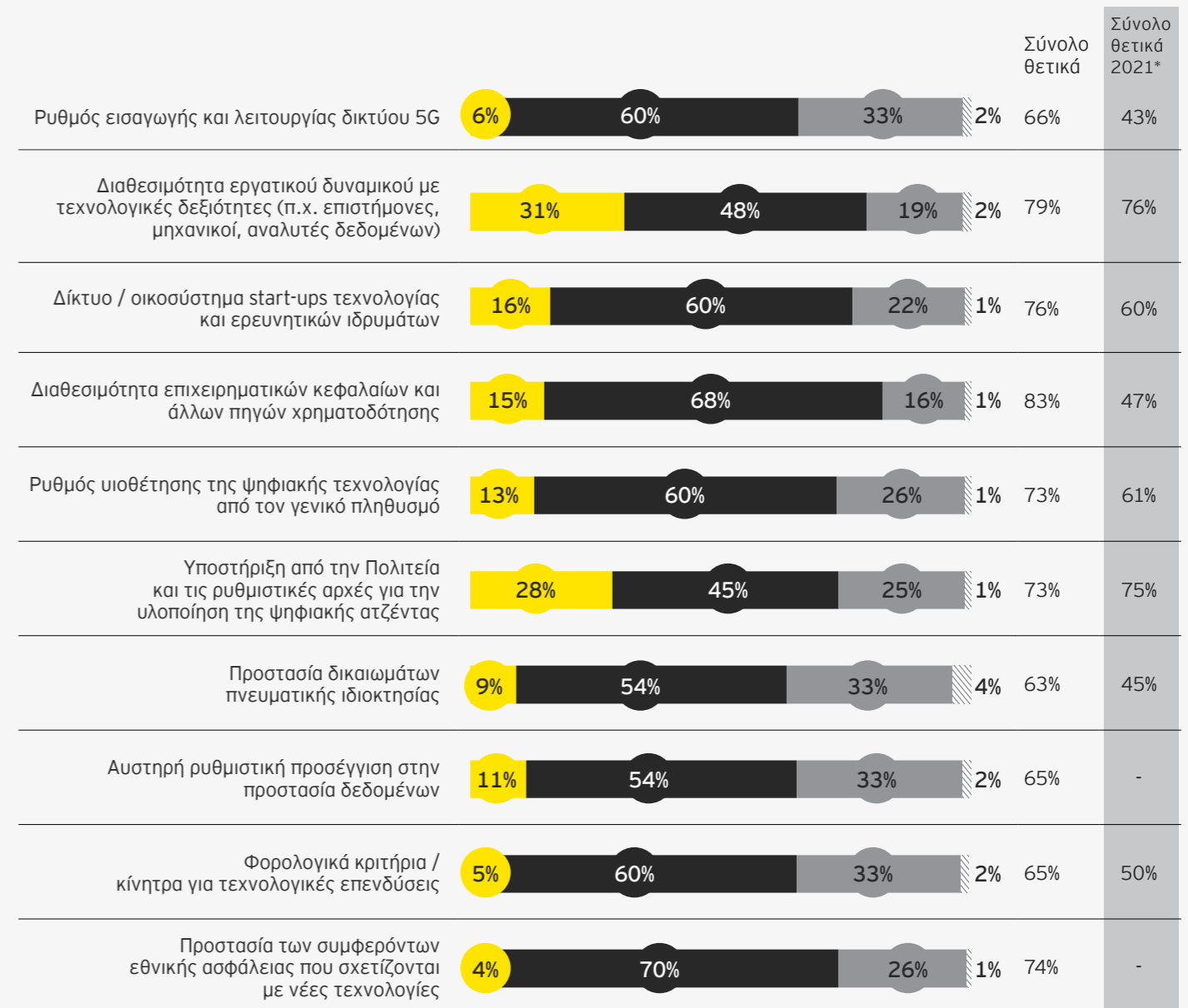
κριτήρια / κίνητρα για τεχνολογικές επενδύσεις, και την προστασία των συμφερόντων εθνικής ασφάλειας που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες. Τα ποσοστά των ερωτώμενων που θεωρούν ότι οι επιδόσεις της χώρας ως προς τα κριτήρια αυτά υπερέρχονται των ευρωπαϊκών, κυμαίνονται μεταξύ 4% και 6%, ενώ σημαντικά μεγαλύτερα ποσοστά των ερωτώμενων κρίνουν ότι η Ελλάδα υστερεί (26-33%), όμως, 60-70% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι η Ελλάδα κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα επιδόσεων με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Σημειώνεται ότι στην έρευνα του 2021, η διατύπωση του αντίστοιχου ερωτήματος είχε τεθεί με διαφορετικό τρόπο, καθώς οι ερωτώμενοι είχαν κληθεί να αξιολογήσουν τις επιδόσεις της χώρας ως θετικές ή αρνητικές, χωρίς συγκριτική αναφορά στους ευρωπαίους εταίρους και ανταγωνιστές. Σε έξι από τα εννέα κριτήρια της περσινής έρευνας, η πλειοψηφία των ερωτώμενων αξιολογούσε τις επιδόσεις της χώρας θετικά, ενώ η συγκριτική κατάταξη ήταν παρόμοια με τη φετινή.

Με γνώμονα τους παρακάτω σχετικούς με την τεχνολογία παράγοντες, πώς θα αξιολογούσατε την επίδοση της Ελλάδας;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

■ Σημειώνει καλύτερες επιδόσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο   ■ Σημειώνει χειρότερες επιδόσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο
 ■ Κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα επιδόσεων με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο   ▨ Δεν έχω άποψη

* Οι ερωτώμενοι, το 2021, είχαν κληθεί να αξιολογήσουν τις επιδόσεις της χώρας ως θετικές ή αρνητικές.

Παράγοντες που συνδέονται με το ανθρώπινο δυναμικό

Ζητήθηκε, επίσης, για πρώτη φορά, από τους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν, πάντα σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, τις επιδόσεις της χώρας ως προς μια σειρά κριτηρίων που συνδέονται με το ανθρώπινο δυναμικό.

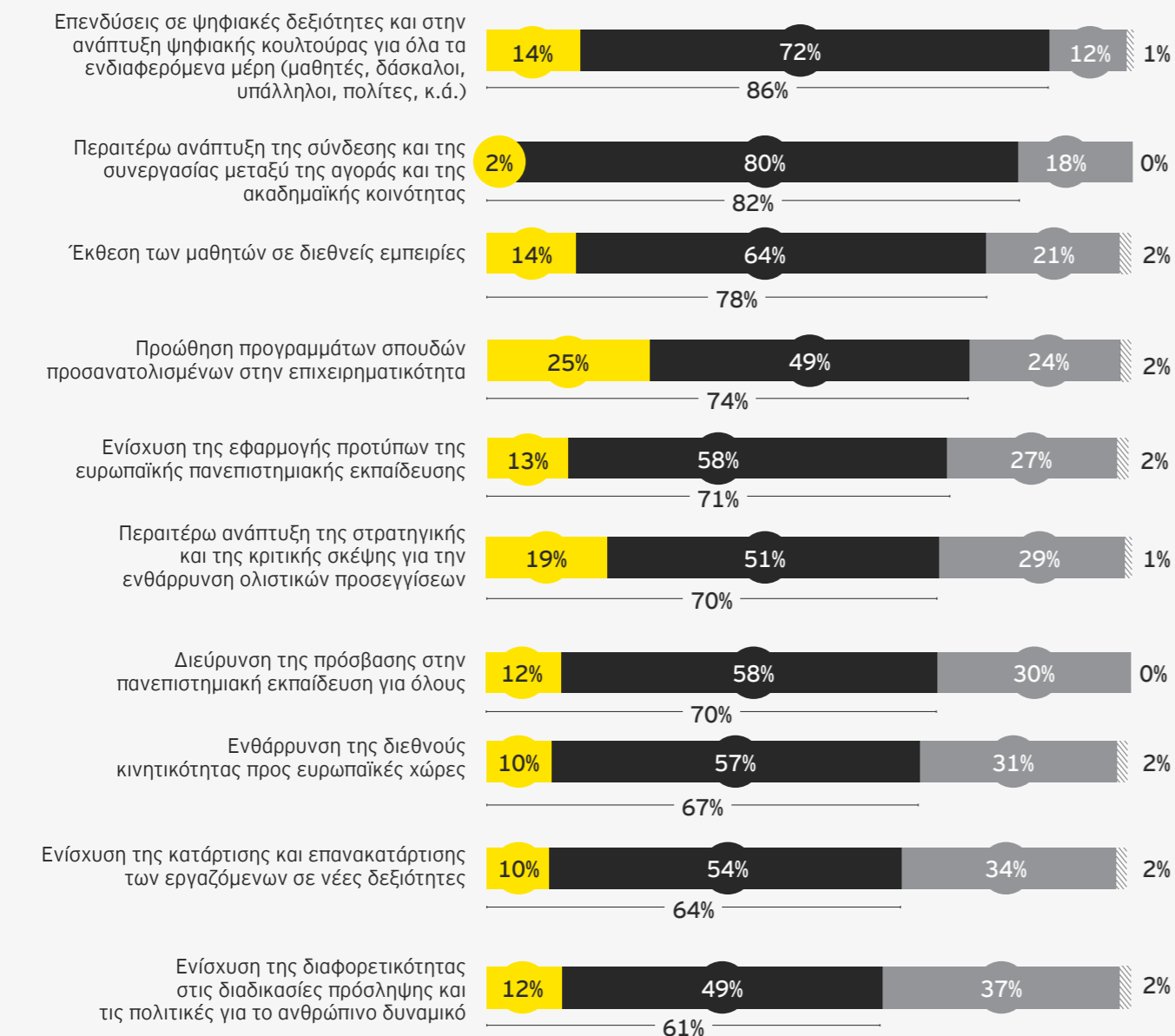
Και στην ερώτηση αυτή, η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτώμενων εκτιμά ότι οι επιδόσεις της χώρας είναι εφάμιλλες με

αυτές των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Ωστόσο, χρειάζεται να σημειωθεί ότι, μεταξύ όσων βλέπουν αποκλίσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, υπερτερούν αριθμητικά όσοι θεωρούν ότι η χώρα υστερεί, έναντι όσων πιστεύουν ότι υπερτερεί.

Οι θετικότερες απόψεις διατυπώνονται ως προς την προώθηση προγραμμάτων σπουδών πιο στενά συνδεδεμένων

Με γνώμονα τους παρακάτω σχετικούς με το ανθρώπινο κεφάλαιο παράγοντες, πώς θα αξιολογούσατε την επίδοση της Ελλάδας;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

■ Σημειώνει καλύτερες επιδόσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο
■ Κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα επιδόσεων με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο
■ Σημειώνει χειρότερες επιδόσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο
■ Δεν έχω άποψη

Φορολογικές πολιτικές και επενδύσεις

Ζητήθηκε η άποψη των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα και για τον αντίκτυπο στην ελκυστικότητα της χώρας των υφιστάμενων και των σχεδιαζόμενων φορολογικών πολιτικών. Σχεδόν μία στις τέσσερις επιχειρήσεις (23%), θεωρεί ότι οι φορολογικές πολιτικές έχουν βελτιώσει την ελκυστικότητα της χώρας, ενώ δύο στις τρεις (64%) δε βλέπουν κάποια επίπτωση. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό, 12%, εκτιμούν ότι οι πρόσφατες ή σχεδιαζόμενες πολιτικές επηρεάζουν αρνητικά την ελκυστικότητα της χώρας. Σημειώνεται ότι, μεταξύ των εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων, η εικόνα είναι αισθητά πιο θετική, καθώς το 34% των επιχειρήσεων διακρίνουν θετική επίπτωση των αλλαγών στη φορολογία, έναντι μόλις 9% που βλέπουν επιδείνωση.

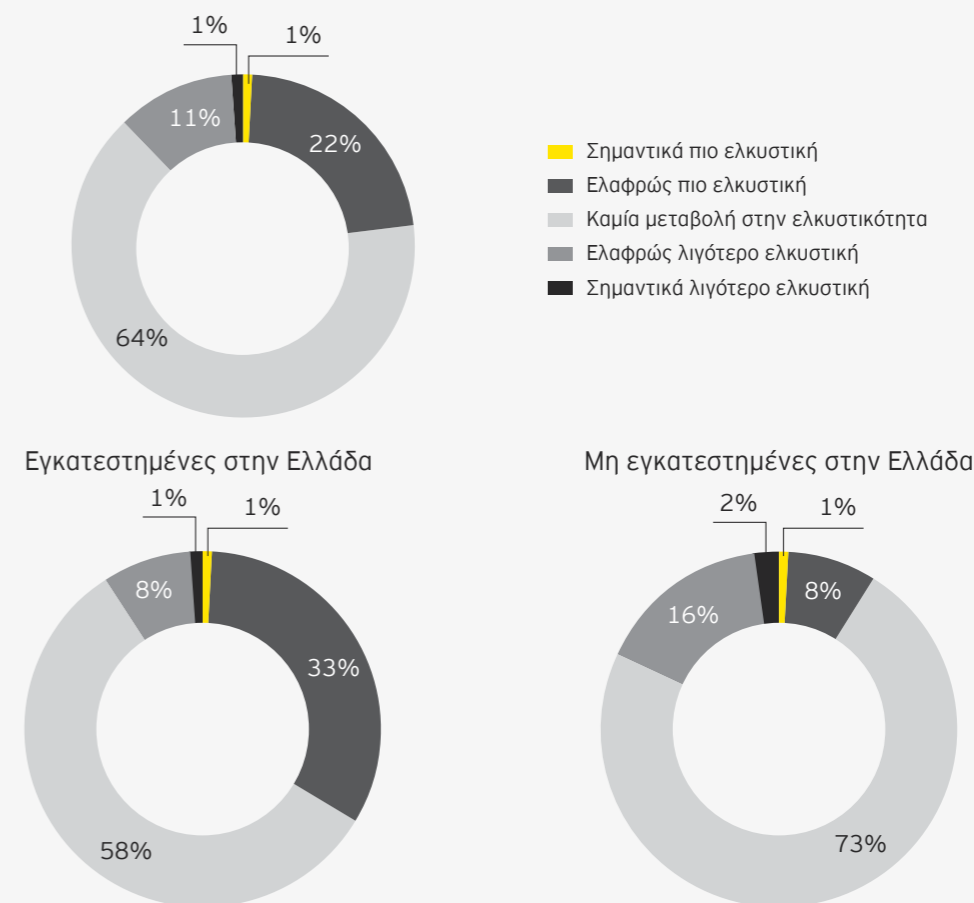
Πιο θετικά, επίσης, τοποθετούνται τα στελέχη των πολύ μεγάλων επιχειρήσεων, όπου οι θετικές κρίσεις φτάνουν στο 35%.

με την επιχειρηματικότητα, και την περαιτέρω ανάπτυξη στρατηγικής και κριτικής σκέψης για την ενθάρρυνση της κατανόησης της μεγάλης εικόνας, όπου το 25% και το 19% αντίστοιχα, εκτιμούν ότι η Ελλάδα καταγράφει καλύτερες επιδόσεις από τους ευρωπαίους ομολόγους της. Στο άλλο άκρο, ως προς την ενίσχυση της επανειδίκευσης και κατάρτισης σε νέες δεξιότητες, την ενθάρρυνση της κινητικότητας μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών και την ενίσχυση των επαφών μεταξύ επιχειρηματικής και ακαδημαϊκής κοινότητας, τα ποσοστά όσων θεωρούν ότι η χώρα υπερτερεί έναντι των άλλων ευρωπαϊκών χωρών κυμαίνονται μεταξύ 2% και 10%.

Και στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού και της εκπαίδευσης είναι σαφές ότι, ενώ έχουν γίνει σημαντικά βήματα κατά τα τελευταία χρόνια, υπολείπονται ακόμη πολλά για να βρεθεί η χώρα σε επίπεδα συγκρίσιμα με αυτά των ευρωπαϊκών ομολόγων της.

Σε ποιον βαθμό πιστεύετε ότι η Ελλάδα έχει γίνει περισσότερο ελκυστικός επενδυτικός προορισμός στην Ευρώπη, ως αποτέλεσμα των εφαρμοζόμενων ή των προγραμματισμένων φορολογικών πολιτικών;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

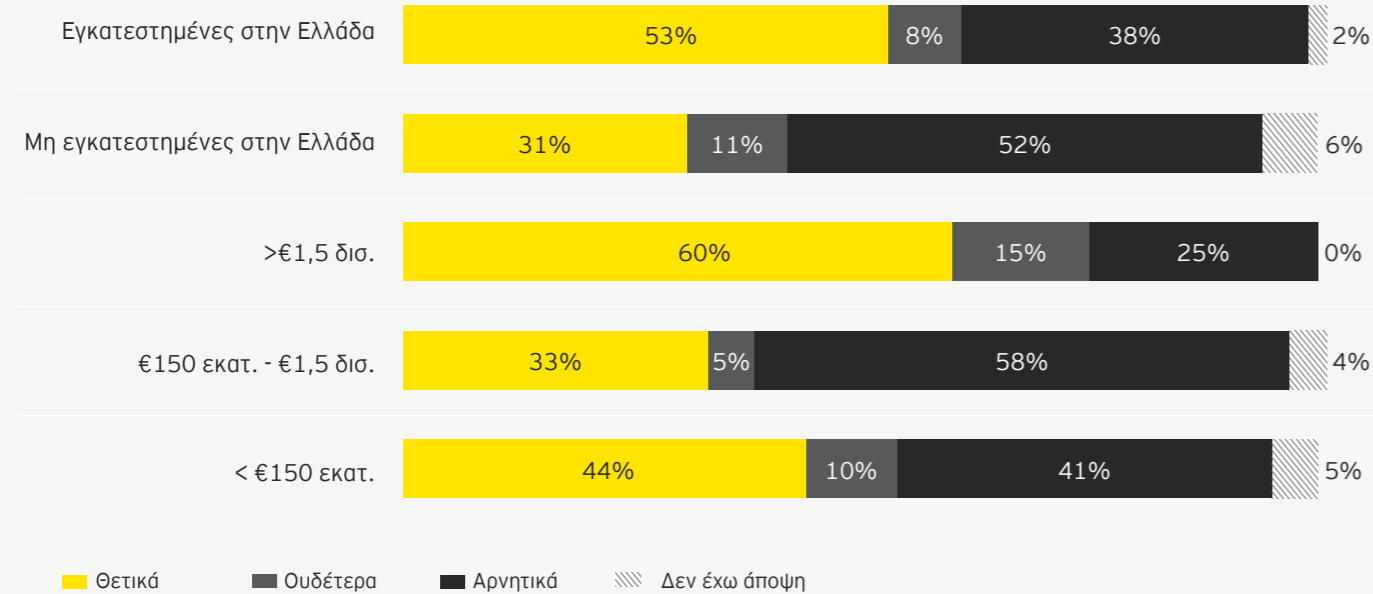
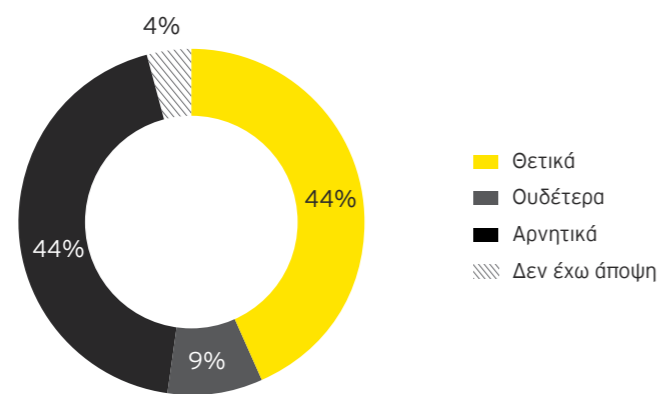
Ο αντίκτυπος του εθνικού προγράμματος ανάκαμψης και ανθεκτικότητας

Οι επιχειρήσεις τοποθετήθηκαν, επίσης, ως προς το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας, στο πλαίσιο του Recovery and Resilience Facility (RRF) της Ε.Ε. Στην ερώτηση αυτή, οι επιχειρήσεις εμφανίζονται διχασμένες, με το ίδιο ακριβώς ποσοστό (44%), να κρίνουν το πρόγραμμα θετικά και αρνητικά. Ο αντίκτυπος του προγράμματος φαίνεται, όμως, να γίνεται πιο αντιληπτός μεταξύ

των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (53%), αλλά και μεταξύ των μεγάλων επιχειρήσεων (60%), διαπίστωση που ευθυγραμμίζεται με τα ευρήματα και της πανευρωπαϊκής έρευνας, σύμφωνα με την οποία οι μεγάλες επιχειρήσεις είναι αυτές που φαίνεται να μπορούν να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που δημιουργεί το RRF.

Πώς θα αξιολογούσατε το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ελλάδας, που χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

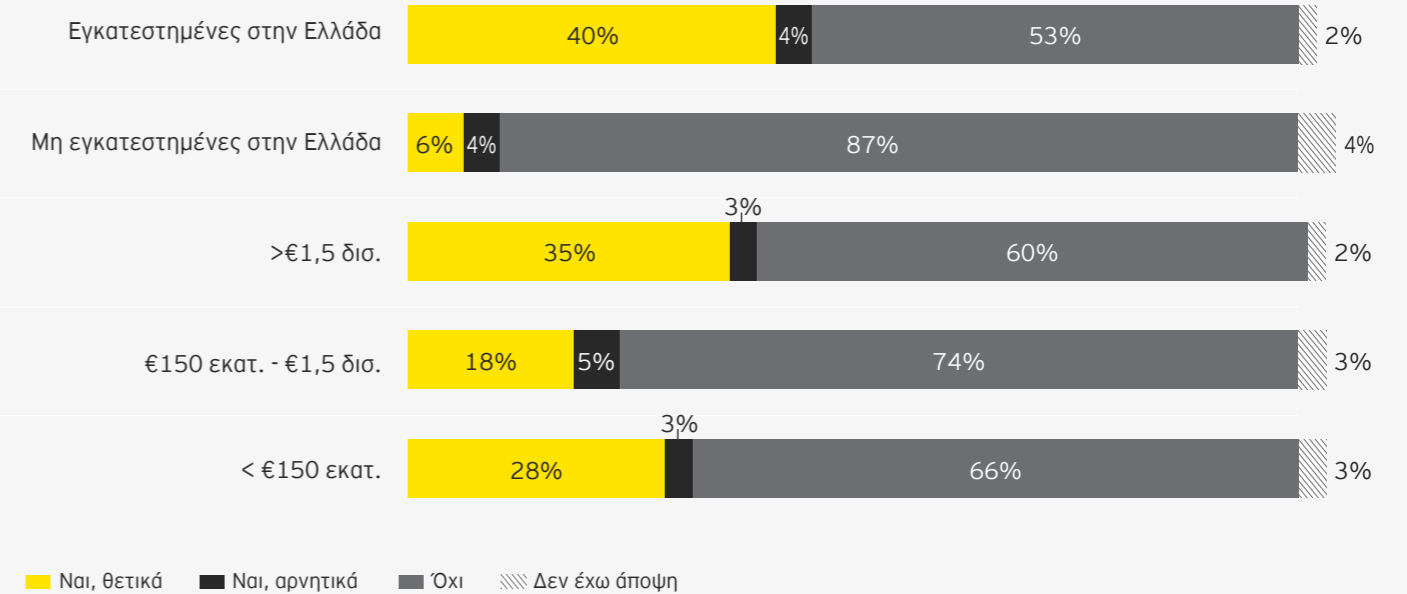
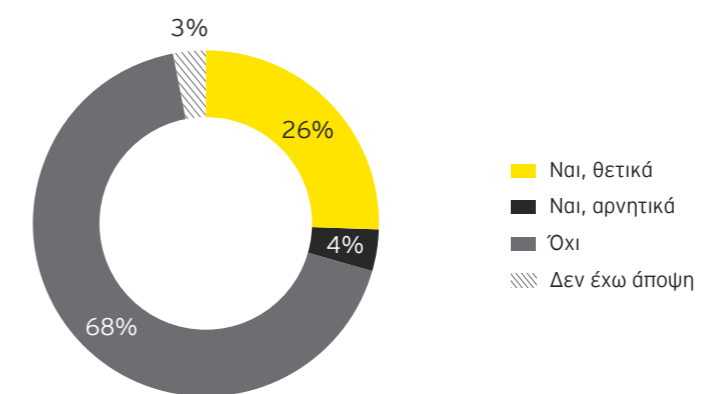

Σε ερώτηση αν το εθνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας επηρέασε την απόφασή τους να επενδύσουν στην Ελλάδα, μία στις τέσσερις επιχειρήσεις (26%), απαντά θετικά, ενώ δύο στις τρεις αναφέρουν ότι δεν επηρε-

άστηκαν. Ένα μικρό ποσοστό (4%) δηλώνουν ότι το πρόγραμμα επέδρασε αρνητικά στην απόφασή τους. Και σε αυτή την ερώτηση, πιο θετικές εμφανίζονται οι εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις, αλλά και οι μεγάλες.

Έχει επηρεάσει την απόφασή σας να επενδύσετε στην Ελλάδα, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

Κατά την άποψή σας, πού θα έπρεπε να εστιάσει τις προσπάθειές της η Ελλάδα για να διατηρήσει την ανταγωνιστική της θέση στην παγκόσμια οικονομία; (μέχρι 3 επιλογές)

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

	2021	Εγκατε- στημένες στην Ελλάδα	Μη εγκατε- στημένες στην Ελλάδα	Γαλλία	Βέλγιο	Πορτογαλία	Ρουμανία	Ιταλία
Βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού	40% ↑ 38%	29%	55%	12%	14%	11%	13%	-
Υποστήριξη κλάδων υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας (καθαρή τεχνολογία, κ.ά.)	37% ↑ 33%	28%	48%	49%	18%	21%	35%	21%
Μείωση του φορολογικού και ασφαλιστικού κόστους	33% 33%	29%	39%	36%	73%	24%	33%	70%
Ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων	27% ↑ 17%	26%	28%	16%	16%	25%	52%	20%
Διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση	26% 26%	26%	27%	6%	9%	16%	2%	12%
Ενθάρρυνση πολιτικών για το περιβάλλον	26% ↓ 27%	32%	19%	14%	4%	31%	46%	16%
Μείωση εταιρικού χρέους	13% νέο	14%	12%	11%	14%	5%	10%	-
Βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και της προστιθέμενης αξίας των υπηρεσιών	13% ↓ 22%	17%	8%	32%	7%	23%	28%	-
Στήριξη προβληματικών κλάδων	13% ↓ 15%	13%	12%	12%	17%	19%	4%	21%
Επενδύσεις σε υποδομές και έργα αστικής ανάπτυξης	12% ↓ 16%	14%	8%	15%	10%	14%	8%	17%
Ευθυγράμμιση του ρυθμιστικού πλαισίου με τις ραγδαίες τεχνολογικές και άλλες εξελίξεις	10% ↓ 29%	13%	6%	24%	3%	36%	18%	-
Διευκόλυνση της πρόσβασης σε ανθρώπινο κεφάλαιο (μέσω συνεργασιών με εκπαιδευτικά ιδρύματα, αδειών εργασίας, κ.λπ.)	10% νέο	13%	5%	28%	2%	16%	6%	-
Βελτίωση των κοινωνικών δομών και του συστήματος υγείας	9% νέο	12%	5%	7%	3%	14%	11%	14%
Μείωση του κόστους εργασίας	8% ↓ 16%	10%	6%	13%	54%	14%	6%	33%
Βελτίωση του νομικού συστήματος	8% ↓ 13%	11%	4%	-	-	-	-	-
Χαλάρωση των κανόνων του ανταγωνισμού	8% ↓ 19%	8%	8%	7%	35%	17%	17%	-
Μείωση του δημόσιου χρέους	8% νέο	6%	10%	6%	8%	5%	0%	-
Άλλο	0% 0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	-
Πουθενά	0% 0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	-
Δεν έχω άποψη	0% 0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	-

Ανθρώπινες δεξιότητες, υψηλή τεχνολογία & καινοτομία και φορολογία παραμένουν βασικές προτεραιότητες

Όπως κάθε χρόνο, ζητήθηκε από τις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα να αναφέρουν τους τομείς όπου θα πρέπει να εστιάσει τις προσπάθειές της η χώρα για να διατηρήσει την ελκυστικότητά της ως επενδυτικός προορισμός. Τρεις βασικές προτεραιότητες παραμένουν, και φέτος, στην κορυφή της κατάταξης. Στην πρώτη θέση, βρίσκεται η βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, η οποία επιλέγεται από το 40% των συμμετεχόντων, έναντι 38% το 2021. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την υψηλή προτεραιότητα που δίνουν σήμερα οι επενδυτές στην ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου. Με αυξημένη βαρύτητα στην κατάταξη (37% από 33%) εμφανίζεται φέτος και η ανάγκη υποστήριξης των κλάδων υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας, όπως η καθαρή τεχνολογία, οι επιστήμες υγείας, τα έξυπνα δίκτυα πόλεων, κ.ά., αντικατοπτρίζοντας την αυξημένη σημασία της τεχνολογίας σήμερα σε όλων των μορφών τις επενδύσεις. Το ζητούμενο αυτό, βρίσκεται στην πρώτη θέση στη Γαλλία (49%), και αρκετά υψηλά στην κατάταξη και στη Ρουμανία (35%).

Στην τρίτη θέση παραμένει η ανάγκη μείωσης της φορολογίας (33%, όπως και πέρσι), ένα πάγιο αίτημα των επιχειρήσεων, το οποίο, όμως, εμφανίζεται πολύ πιο επιτακτικό στο Βέλγιο (73%), όπου αποτελεί, με διαφορά, την πρώτη προτεραιότητα. Στη Γαλλία (36%) και τη Ρουμανία (33%) φαίνεται να έχει αντίστοιχη βαρύτητα με την Ελλάδα, ενώ στην Πορτογαλία (24%) αποτελεί ζήτημα χαμηλότερης προτεραιότητας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, τα τρία αυτά ζητήματα προτάσσονται ιδιαίτερα από τις επιχειρήσεις που δεν έχουν σήμερα παρουσία στην Ελλάδα. Αποτελούν κορυφαίες προτεραιότητες και για τις ήδη εγκατεστημένες στη χώρα επιχειρήσεις, αλλά συγκεντρώνουν χαμηλότερα ποσοστά (29%, 28% και 29% αντίστοιχα) σε σχέση με τις μη εγκατεστημένες (55%, 48% και 39%).

Στις επόμενες θέσεις, και σε κάποια απόσταση, ουσιαστικά ισοψηφούν τρία ζητήματα που προτάσσονται από περίπου έναν στους τέσσερις επενδυτές. Η ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων επανέρχεται ως προτεραιότητα (27%), έχοντας υποχωρήσει το 2021 στην ένατη θέση (17%). Ένα οικοσύστημα υγιών ΜμΕ είναι απαραίτητο για να υποστηρίξει τις ξένες επενδύσεις και, δυστυχώς, στην Ελλάδα σήμερα παραμένουν αδύναμες και κατακερματισμένες. Το ζήτημα αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα στη Ρουμανία (52%), αλλά εμφανίζεται λιγότερο σημαντικό στην Ιταλία (20%), στο Βέλγιο (16%) και τη Γαλλία (16%).

Δεν αποτελεί έκπληξη ότι η διευκόλυνση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση βρίσκεται ψηλά στην ατζέντα (26% - ακριβώς ίδιο ποσοστό και με την περσινή έρευνα), με δεδομένη τη δεκάχρονη κρίση που αντιμετώπισε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Το ζήτημα αναφέρεται ως προτεραιότητα από το 6% των επιχειρήσεων για τη Γαλλία και μόλις 2% για τη Ρουμανία. Και για τα δύο τελευταία θέματα είναι απόλυτα ευθυγραμμισμένες οι απόψεις των επιχειρήσεων, ανεξάρτητα από την επενδυτική παρουσία τους στην Ελλάδα σήμερα. Αντίθετα, η ανάγκη ενθάρρυνσης των πολιτικών και των αντιλήψεων για το περιβάλλον (26% από 27% πέρσι) προβάλλεται, κυρίως, από τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ήδη στην Ελλάδα (32%), ενώ θεωρείται χαμηλότερης προτεραιότητας για τις μη εγκατεστημένες στη χώρα (19%). Ακόμη μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στον παράγοντα αυτό στη Ρουμανία (46%) και την Πορτογαλία (31%), όπου καταγράφεται ως η δεύτερη σημαντικότερη προτεραιότητα. Αντίθετα, στη Γαλλία (14%) και στο Βέλγιο (4%) βρίσκεται σε χαμηλές θέσεις της κατάταξης.

Στις επόμενες θέσεις ισοψηφούν τρεις παράγοντες που επελέγησαν από το 13% των επιχειρήσεων και μπορούν να χαρακτηριστούν ως μέσης προτεραιότητας. Η βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και της προστιθέμενης αξίας των υπηρεσιών συγκέντρωσε λιγότερες αναφορές από το 2021 (22%) και προτάσσεται, κυρίως, από τις εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις (17%, έναντι 8% των μη εγκατεστημένων). Το ζήτημα απασχολεί πιο έντονα τους επενδυτές στη Γαλλία (32%), τη Ρουμανία (28%) και την Πορτογαλία (23%), αλλά ελάχιστα στο Βέλγιο (7%).

Αντίθετα, το πρόβλημα της υπερχρέωσης των επιχειρήσεων, το οποίο περιλαμβάνεται για πρώτη φορά στην έρευνα, φαίνεται να απασχολεί εντονότερα τους επενδυτές στην Ελλάδα, απ' ό,τι στις συγκρινόμενες χώρες, ενώ στο συναφές ζήτημα της στήριξης προβληματικών κλάδων, η εικόνα είναι πιο σύνθετη, καθώς αναφέρεται από περισσότερες επιχειρήσεις στο Βέλγιο και την Πορτογαλία και λιγότερες στη Γαλλία και τη Ρουμανία.

Το 12% των συμμετεχόντων, από 16% το 2021, αναφέρουν ως προτεραιότητα τις επενδύσεις σε υποδομές και έργα αστικής ανάπτυξης, ποσοστό συγκρίσιμο με αυτό των άλλων χωρών. Η προτεραιότητα αυτή αναδεικνύεται, κυρίως, από τις ήδη εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις.

Ένας στους 10 ερωτώμενους ανέφερε την ανάγκη διευκόλυνσης της πρόσβασης στο ανθρώπινο ταλέντο μέσω συνεργ-

γασιών με εκπαιδευτικά ιδρύματα, αδειών εργασίας, κ.λπ., με τις εγκατεστημένες επιχειρήσεις να αποδίδουν σε αυτό μεγαλύτερη βαρύτητα (13%) σε σχέση με τις μη εγκατεστημένες (5%). Το πρόβλημα απασχολεί ιδιαίτερα τους επενδυτές στη Γαλλία (28%) και λιγότερο στη Ρουμανία (6%).

Το ίδιο ποσοστό των επιχειρήσεων (10%) ανέφεραν την ανάγκη ευθυγράμμισης του ρυθμιστικού πλαισίου με τις ραγδαίες τεχνολογικές και άλλες εξελίξεις, ζήτημα που το 2021 βρισκόταν στην τέταρτη θέση της κατάταξης, καθώς απασχολούσε το 29% των επιχειρήσεων. Και αυτό το ζήτημα αναδεικνύεται κυρίως από τις εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις, ενώ βρίσκεται στην κορυφή των προτεραιοτήτων των επενδυτών στην Πορτογαλία (36%), αλλά ψηλά στην ατζέντα και στη Γαλλία (24%) και τη Ρουμανία (18%).

Ένας ακόμη παράγοντας που αξιολογείται για πρώτη φορά φέτος, η βελτίωση των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας και δημόσιας υγείας, αναφέρθηκε από το 9% των ερωτηθέντων (12% των εγκατεστημένων στην Ελλάδα), ποσοστό συγκρίσιμο με αυτό των άλλων χωρών.

Στο τέλος της κατάταξης, βρίσκονται τέσσερα ζητήματα που συγκέντρωσαν από 8% των αναφορών. Η ανάγκη χαλάρωσης των κανόνων του ανταγωνισμού φαίνεται να υποχωρεί ως προτεραιότητα, έχοντας συγκεντρώσει το 19% των αναφορών πέρσι. Το ζήτημα απασχολεί το 17% των επενδυτών στην Πορτογαλία και τη Ρουμανία, και το 35% στο Βέλγιο. Το αίτημα της μείωσης του κόστους εργασίας έχει, επίσης, υποχωρήσει από το 16% πέρσι, ενώ εμφανίζεται πιο επιτακτικό στη Γαλλία (13%) και την Πορτογαλία (14%). Η βελτίωση του νομικού συστήματος, ένα ζήτημα που δεν περιλαμβάνεται στις έρευνες των άλλων χωρών, έχει, επίσης, υποχωρήσει κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες, παρά τη μικρή πρόοδο που έχει σημειωθεί. Το ζήτημα, εύλογα, απασχολεί περισσότερο τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα (11%), σε σχέση με τις μη εγκατεστημένες στη χώρα (4%).

Τέλος, το ίδιο χαμηλό ποσοστό (8%), ανέφερε ως προτεραιότητα τη μείωση του δημόσιου χρέους, ένα παράδοξο εύρημα, με δεδομένη την εκτίναξη του χρέους στη διάρκεια της πανδημίας και την αναμενόμενη αύξηση του κόστους δανεισμού. Το ζήτημα απασχολεί, επίσης, τους επενδυτές στο Βέλγιο (8%), όπου το χρέος βρίσκεται πλησίον του 100% του ΑΕΠ.

Έτοιμες να επενδύσουν στην Ελλάδα οι επιχειρήσεις αν αντιμετωπιστούν τα προβλήματα

Οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα, ρωτήθηκαν τέλος, αν θα ήταν περισσότερο πρόθυμες να επενδύσουν στην Ελλάδα ή να επεκτείνουν την επενδυτική τους παρουσία, αν η χώρα ξεπεράσει τα προαναφερθέντα προβλήματα.

Εννέα στις δέκα επιχειρήσεις (90%) απάντησαν καταφατικά, συνεχίζοντας την πορεία βελτίωσης των τελευταίων ετών ως προς αυτήν την ερώτηση, καθώς το ποσοστό των καταφατικών απαντήσεων είχε διαμορφωθεί στο 86% το 2021 και στο 67% το 2020. Είναι χαρακτηριστικό ότι, η αύξηση προέρχεται εξ ολοκλήρου από τις μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων οι θετικές απαντήσεις αυξήθηκαν στο 83%, από 62% πέρσι, και μόλις 49% το 2020.

Η αλλαγή αυτή, ενδεχομένως, αντικατοπτρίζει τη σταδιακή υποχώρηση ορισμένων στερεότυπων μεταξύ της παγκόσμιας επενδυτικής κοινότητας, πολλά μέλη της οποίας, μετά τη δεκαετή οικονομική κρίση, θεωρούσαν την Ελλάδα ως «μη επενδύσιμο» προορισμό.

Όπως και τις προηγούμενες χρονιές, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες που απάντησαν αρνητικά στην τελευταία ερώτηση, να αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους δε θα ήταν διατεθειμένοι να επενδύσουν στην Ελλάδα, ακόμη και αν ξεπεράσει αυτά τα προβλήματα.

Η μεγαλύτερη ομάδα ερωτηθέντων, μεταξύ όσων απάντησαν, αναφέρει ότι δεν τους ενδιαφέρει η ελληνική αγορά, ιδιαίτερα λόγω του μικρού της μεγέθους και των αδύναμων

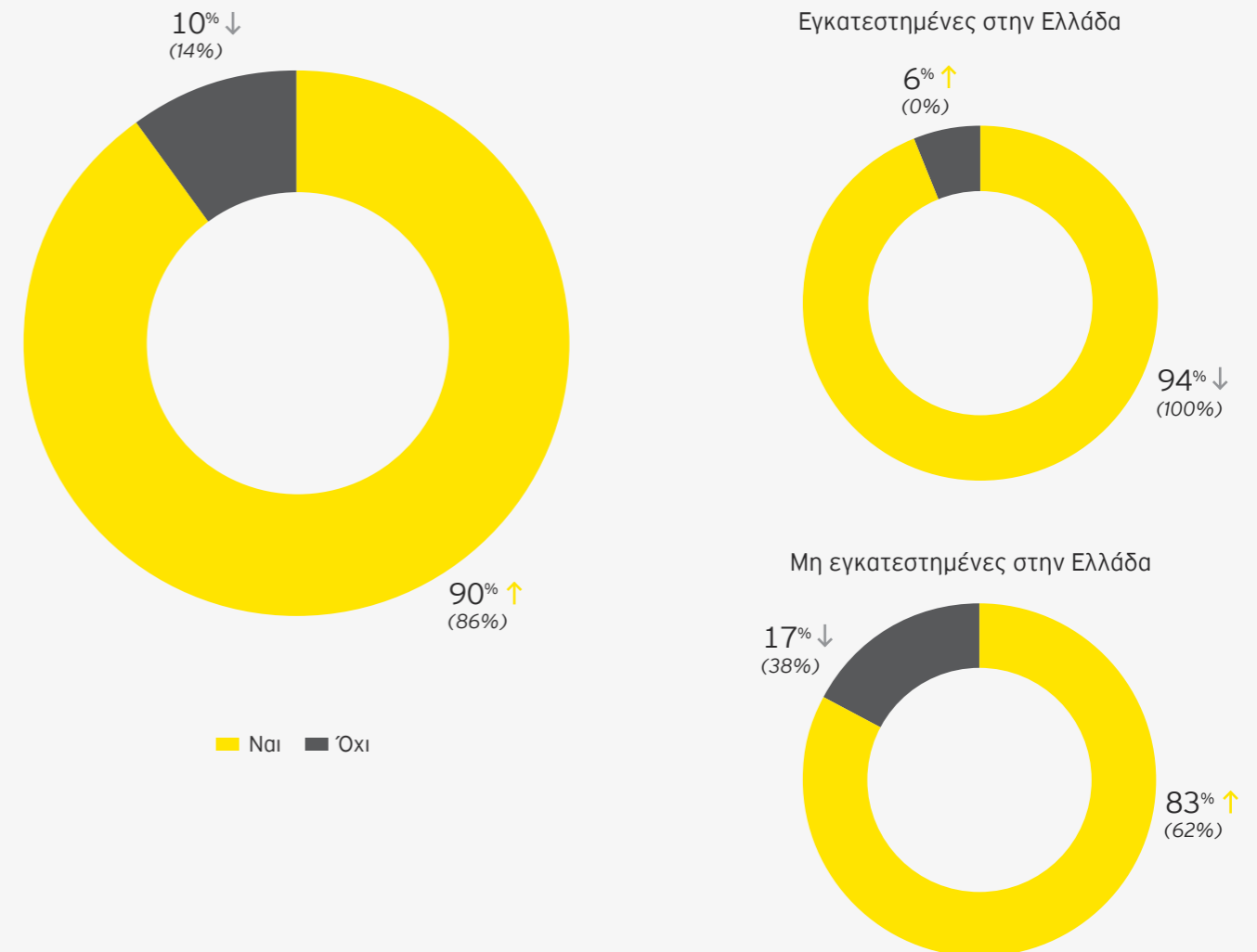
προοπτικών της οικονομίας σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου προτιμούν να κατευθύνουν τις επενδύσεις τους. Μια δεύτερη ομάδα εξακολουθεί να αναφέρεται στην οικονομική κρίση που βίωσε η χώρα την προηγούμενη δεκαετία, την ύφεση που προκάλεσε, τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, την αυξημένη ανεργία, αλλά και την πολιτική αστάθεια που προκλήθηκε. Οι απαντήσεις αυτές επιβεβαιώνουν τη βαριά κληρονομία που άφησε στη χώρα η κρίση και τον συνεχιζόμενο αρνητικό αντίκτυπο αυτής της περιόδου στις αντιλήψεις μίας μικρής μερίδας των επενδυτών.

Τέλος, ένας αριθμός μεμονωμένων στελεχών αναφέρει μια σειρά από διαφορετικούς παράγοντες που εξακολουθούν να λειτουργούν αποτρεπτικά. Μεταξύ αυτών, η έλλειψη ευελιξίας της οικονομίας, η υψηλή φορολογία και η αστάθεια του φορολογικού πλαισίου, η δαιδαλώδης γραφειοκρατία και η έλλειψη πληροφόρησης ως προς το ρυθμιστικό περιβάλλον, η έλλειψη χρηματοδότησης, οι δημοσιονομικές πολιτικές των κυβερνήσεων, και, τέλος, η διαφθορά, ιδιαίτερα στα πολιτικά κόμματα.

Συνδυαστικά, οι απαντήσεις αυτές επιβεβαιώνουν την ανάγκη περαιτέρω επιτάχυνσης των μεταρρυθμίσεων που θα καταστήσουν την Ελλάδα ακόμη πιο ελκυστικό επενδυτικό προορισμό. Αναδεικνύουν, όμως, και την ανάγκη μιας πιο αποτελεσματικής και στοχευμένης επικοινωνιακής πολιτικής, η οποία θα βοηθήσει να ξεπεραστούν ορισμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις της παγκόσμιας επενδυτικής κοινότητας.

Αν η Ελλάδα ξεπεράσει τα προαναφερθέντα προβλήματα, θα ήσασταν περισσότερο πρόθυμος/η να επενδύσετε στη χώρα ή να προχωρήσετε σε περαιτέρω επενδύσεις στη χώρα;

Δείγμα: 250 ερωτηθέντες - 144 εγκατεστημένες στην Ελλάδα, 106 μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα

5 Συμπεράσματα και προτάσεις

Η πανευρωπαϊκή έρευνα της ΕΥ δείχνει μια σχετικά ισχυρή ανάκαμψη των επενδύσεων το 2021, μετά την ισχυρή πτώση του 2020, αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ χωρών και τομέων της οικονομίας. Την ίδια ώρα, η επιστροφή της αισιοδοξίας για τη μελλοντική εξέλιξη της ελκυστικότητας, αλλά και τα άμεσα επενδυτικά σχέδια, φαίνεται να ανακόπτονται μετά την κήρυξη του πολέμου στην Ουκρανία και την οικονομική αβεβαιότητα που ακολούθησε. Η έρευνα, όμως, αναδεικνύει και τις ισχυρές τάσεις που θα διαμορφώσουν τις επενδυτικές αποφάσεις τα επόμενα χρόνια: την έμφαση στην ψηφιακή τεχνολογία, την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης, τον κρίσιμο ρόλο της διαθεσιμότητας κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού και τις επιπτώσεις των διαταραχών στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες.

Το περιβάλλον αυτό επηρέασε, αναπόφευκτα, και τις απόψεις της επενδυτικής κοινότητας για την ελκυστικότητα της Ελλάδας. Μετά από τρία χρόνια σταθερής βελτίωσης της εικόνας της χώρας, που έθεσε υψηλά τον πήχη για το 2022, η φετινή έρευνα επιβεβαιώνει την πρόοδο και την αισιοδοξία για τις μελλοντικές προοπτικές, αναδεικνύοντας, συγχρόνως, ενδιαφέρουσες συγκρίσεις με τον μέσο όρο των ευρωπαϊκών επιδόσεων σε κρίσιμους τομείς και άλλες ανταγωνίστριες χώρες.

Το ποσοστό των επιχειρήσεων που σχεδιάζουν να επενδύσουν, ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ελλάδα, στη διάρκεια του επόμενου χρόνου, αυξήθηκε, παρά τη γεωπολιτική αβεβαιότητα, για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά, από 28% το 2020, σε 34% το 2021 και 37% φέτος. Παρότι το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της χώρας βελτιώθηκε τον προηγούμενο χρόνο εμφανίζεται οριακά μειωμένο σε αυτή τη δύσκολη συγκυ-

ρία, τρεις στους τέσσερις επενδυτές (75%), εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της Ελλάδας θα βελτιωθεί στα επόμενα τρία χρόνια, επίδοση που κατατάσσει την Ελλάδα στην πρώτη θέση μεταξύ των υπό σύγκριση χωρών, αλλά και αρκετά υψηλότερα από το σύνολο της Ευρώπης (64%). Αισθητά βελτιωμένη είναι και η εικόνα για μια σειρά από επιμέρους πολιτικές που εφαρμόζει η Ελλάδα για τη βελτίωση της ελκυστικότητάς της ως επενδυτικού προορισμού, όπως οι πολιτικές για την προσέλκυση επιχειρήσεων, ανθρώπινου δυναμικού, καινοτόμων δραστηριοτήτων και κεφαλαίου.

Ως σημαντικότερα ισχυρά χαρτιά της χώρας για την προσέλκυση επενδύσεων αναδεικνύονται, και πάλι, η ποιότητα ζωής, οι υποδομές μεταφορών και logistics, οι υποδομές τηλεπικοινωνιών και οι ψηφιακές υποδομές, η εσωτερική αγορά της Ελλάδας και οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού.

Παράλληλα, η έρευνα εξετάζει τις συγκριτικές επιδόσεις της Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο των ευρωπαϊκών χωρών, ως προς τους τρεις τομείς που αξιολογούνται σήμερα ως οι πιο κρίσιμοι κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων: την ψηφιακή τεχνολογία, τη βιώσιμη ανάπτυξη, και τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, σε όλους τους τομείς αυτούς, το σημείο εκκίνησης για τη χώρα είναι εξαιρετικά χαμηλό, καθώς χάθηκαν πολλά χρόνια την εποχή που άλλες χώρες προχωρούσαν με γρήγορους ρυθμούς. Συνεπώς, ενώ είναι ενθαρρυντικό ότι σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες η πλειοψηφία των ερωτώμενων κρίνει ότι οι επιδόσεις της χώρας είναι εφάμιλλες ή καλύτερες του ευρωπαϊκού μέσου όρου, δεν προκαλεί εντύπωση ότι σε αρκετούς τομείς ένα μειοψηφικό ποσοστό εκτιμά ότι η χώρα υστερεί.

Ωστόσο, είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι και οι τρεις αυτοί τομείς περιλαμβάνονται μεταξύ των άμεσων προτεραιοτήτων που έχει ορίσει η ελληνική Πολιτεία, έχοντας θέσει φιλόδοξους στόχους και επιτύχει σημαντικά αποτελέσματα σε αρκετούς από αυτούς. Αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι, σε μια περίοδο κατά την οποία όλες οι χώρες έχουν προτεραιοποιήσει τους τομείς αυτούς, απαιτούνται πολύ πιο γρήγοροι ρυθμοί υλοποίησης των εξαγγελιών.

01 Ανθρώπινο δυναμικό και δεξιότητες

Η διαθεσιμότητα και οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού βρίσκονται μεταξύ των τριών βασικών κριτηρίων των επιχειρήσεων όταν επιλέγουν τον προορισμό των επενδύσεών τους. Αυτό δεν είναι τυχαίο, καθώς οι δύο πρωταρχικοί στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα επόμενα χρόνια, ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία, βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη ανθρώπινου δυναμικού με τις κατάλληλες δεξιότητες. Μόνο στον τομέα της ενέργειας, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας, αναμένεται να δημιουργηθούν 14 εκατ. νέες θέσεις εργασίας μέχρι το 2030 για τη μετάβαση σε ένα περιβάλλον μηδενικών εκπομπών¹⁴⁵, ενώ υπολογίζεται ότι το έλλειμμα σε ψηφιακά καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό παγκοσμίως ξεπερνά τα 55 εκατ. εργαζόμενους¹⁴⁶. Δεν αποτελεί έκπληξη, συνεπώς, ότι η βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού επιλέγεται από δύο στις πέντε επιχειρήσεις ως η κορυφαία προτεραιότητα για την Ελλάδα προκειμένου να βελτιώσει την ελκυστικότητά της.

Οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού βρίσκονται στην τέταρτη θέση μεταξύ των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας, ενώ, αντίθετα, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα βρίσκεται χαμηλά στην κατάταξη, με έναν στους δύο ερωτώμενους να το θεωρεί μη ελκυστικό. Σημειώνεται, δε, ότι, καθώς οι απαιτούμενες δεξιότητες μεταβάλλονται

πλέον με ταχείς ρυθμούς, οι επιχειρήσεις υιοθετούν μια πιο μακροπρόθεσμη θεώρηση, αποδίδοντας εξίσου μεγάλη σημασία στο εκπαιδευτικό σύστημα με την υπάρχουσα δεξαμενή δεξιοτήτων. Παράλληλα, σε μια σειρά από παραμέτρους που συνδέονται με το ανθρώπινο δυναμικό, σημαντικά ποσοστά των ερωτώμενων θεωρούν ότι οι επιδόσεις της χώρας υστερούν έναντι του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Το πρόβλημα της έλλειψης καταρτισμένου προσωπικού σε πολλούς τομείς είναι παγκόσμιο, στη χώρα μας, όμως, εκδηλώθηκε με καθυστέρηση και μεγαλύτερη ένταση, καθώς, την περίοδο της κρίσης, η Ελλάδα παρήγαγε περισσότερους πτυχιούχους από όσους μπορούσε να απορροφήσει, με αποτέλεσμα τη μαζική φυγή επιστημόνων και νέων επαγγελματιών στο εξωτερικό. Η αναστροφή του φαινομένου του brain drain αποτελεί σήμερα βασική προτεραιότητα. Το εγχείρημα, όμως, δεν είναι απλό, καθώς εντείνεται ο διεθνής ανταγωνισμός για την προσέλκυση και τη διατήρηση ταλέντου. Ήδη, στο πλαίσιο αυτό, παρατηρείται μια σύγκλιση του επιπέδου των μισθών σε πολλούς τομείς μεταξύ χωρών της Δυτικής και της Κεντρικής Ευρώπης¹⁴⁷.

Η αντιμετώπιση του προβλήματος των ελλείψεων ανθρώπινου δυναμικού προϋποθέτει την κινητοποίηση και τη στενή συνεργασία Πολιτείας, εκπαιδευτικής κοινότητας και επιχειρήσεων. Η ΕΥ έχει αναδείξει το ζήτημα της έλλειψης ευθυγράμμισης μεταξύ πανεπιστημίων, επιχειρήσεων και αγοράς εργασίας, ήδη από το 2017, με σχετική έρευνά της¹⁴⁸, και είχε υποβάλει προτάσεις που κινούνταν σε τρεις άξονες:

- ▶ Διαμόρφωση Εθνικής Στρατηγικής για τη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την απασχόληση.
- ▶ Επανασχεδιασμός και εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών, με έμφαση στις αναδυόμενες δεξιότητες που απαιτεί η σύγχρονη αγορά εργασίας.
- ▶ Επανεπίδειξη του ανθρώπινου δυναμικού, με ευθύνη και συμμετοχή του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.

145. EY Attractiveness Survey Europe, Μάιος 2022, σελ. 5

146. EY Attractiveness Survey Ελλάδα, Ιούλιος 2021, σελ. 98

147. EY Attractiveness Survey Europe 2022, Μάιος 2022, σελ. 36

148. Εκπαίδευση, επιχειρηματικότητα και απασχόληση: Ζητείται προσέγγιση, ΕΥ Ελλάδος, Endeavor, ΟΠΑ, Ιούνιος 2017

Στα πέντε χρόνια που μεσολάβησαν, έχουν γίνει σημαντικά βήματα στη σωστή κατεύθυνση, γεγονός που επιβεβαιώνεται από την πραγματοποίηση εμβληματικών επενδύσεων, ιδιαίτερα στον τομέα της τεχνολογίας. Είναι, επίσης, σημαντικό ότι πολλά πανεπιστημιακά ιδρύματα συνειδητοποιούν την ανάγκη μεγαλύτερης εξωστρέφειας, αλλά και στενότερης διασύνδεσης με την αγορά και τις επιχειρήσεις, ξεπερνώντας παγιωμένες προκαταλήψεις δεκαετιών. Ωστόσο, η τεχνολογία και οι απαιτήσεις της αγοράς εργασίας εξελίσσονται με πολύ ταχύτερους ρυθμούς. Η στροφή στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, για παράδειγμα, επιταχύνθηκε τα τελευταία χρόνια, ενώ, στο διάστημα της πανδημίας, πολλές επιχειρήσεις πραγματοποίησαν σημαντικές επενδύσεις στην τεχνολογία για να αναπτύξουν νέα κανάλια επικοινωνίας με τους καταναλωτές και να υποστηρίξουν την εξ αποστάσεως και την υβριδική εργασία. Η αξιοποίηση και περαιτέρω ανάπτυξη αυτών των επενδύσεων θα απαιτήσει στελέχη με νέες τεχνολογικές δεξιότητες.

Πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι, σε πολλούς κρίσιμους τομείς η δεξαμενή του καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού της χώρας δε θα επαρκέσει για να καλύψει τις ανάγκες μεγάλου αριθμού επενδύσεων. Συνεπώς, παράλληλα με την προσπάθεια αναστροφής του brain drain πρέπει να υιοθετηθούν πολιτικές για την προσέλκυση εξειδικευμένου προσωπικού και από το εξωτερικό για να καλυφθούν τα κενά που θα δημιουργούνται.

Στο περιβάλλον αυτό, βασικές προτεραιότητες για τη χώρα μας είναι οι ακόλουθες:

1. Περαιτέρω έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφορικής στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
2. Αύξηση της συμμετοχής των μαθημάτων της φυσικής, της χημείας, της τεχνολογίας και των μαθηματικών (τα γνωστά και ως STEM).
3. Εισαγωγή προγραμμάτων για την ενίσχυση του οικονομικού αλφαριθμητισμού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, καθιέρωση της επιχειρηματικότητας ως εξειδικευμένης κατεύθυνσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των soft skills και την ευαισθητοποίηση γύρω από ζητήματα περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης.
4. Επένδυση στη δια βίου μάθηση και την επανακατάρτιση (re-skilling).
5. Αύξηση των ευκαιριών μάθησης στον χώρο εργασίας.
6. Ενίσχυση της άμεσης και έμμεσης χρηματοδότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε συνάρτηση με την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

149. EY 2022 Work Reimagined Survey, EY, Απρίλιος 2022

7. Μείωση του μη-μισθολογικού κόστους μέσω του εξορθολογισμού και της περαιτέρω μείωσης των φορολογικών συντελεστών και των ασφαλιστικών εισφορών.
8. Συστηματική παρακολούθηση του συγκριτικού κόστους εργασίας της Ελλάδας και των ανταγωνιστριών χωρών.
9. Ενίσχυση των υφισταμένων μέτρων για την προσέλκυση εργαζομένων από το εξωτερικό σε κρίσιμους κλάδους μέσω φορολογικών κινήτρων κ.λπ., απλούστευσης των διαδικασιών, και στοχευμένη προβολή των μέτρων και των ευκαιριών που παρουσιάζονται, στο εξωτερικό.

Στη διάρκεια της τελευταίας διετίας, το ζήτημα του ανθρώπινου δυναμικού έχει γίνει ακόμη πιο περίπλοκο, καθώς τα νέα δεδομένα που δημιούργησε η πανδημία έχουν διαφοροποιήσει σημαντικά τις προτεραιότητες και τις προσδοκίες των εργαζόμενων. Σύμφωνα με τον νέο κύκλο ερευνών της EY, Work Reimagined Survey, οι εργαζόμενοι αποδίδουν πλέον πολύ μεγαλύτερη σημασία στην ευελιξία, την ισορροπία μεταξύ προσωπικής και επαγγελματικής ζωής, αλλά και την εταιρική κουλτούρα και τις αξίες της επιχείρησης για την οποία εργάζονται. Σύμφωνα με την τελευταία έκδοση της έρευνας¹⁴⁹, το 80% των εργαζόμενων θέλουν να εργάζονται εξ αποστάσεως τουλάχιστον δύο ημέρες την εβδομάδα, ενώ το 43% δηλώνουν ότι είναι πιθανό να παραιτηθούν μέσα στους επόμενους 12 μήνες, οδηγούμενοι, κυρίως, από την επιθυμία τους για ευελιξία, καλύτερες ευκαιρίες σταδιοδρομίας, αλλά και υψηλότερες αποδοχές.

Τα νέα αυτά δεδομένα έχουν οδηγήσει παγκοσμίως στο φαινόμενο που χαρακτηρίστηκε ως «η μεγάλη παραίτηση», το οποίο εκδηλώνεται ήδη στην Ελλάδα και με την απροθυμία των εργαζόμενων να αναζητήσουν θέσεις εργασίας στον τουρισμό. Είναι σαφές ότι, στο περιβάλλον αυτό, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να θέσουν τα ζητήματα ανθρώπινου δυναμικού στο επίκεντρο της στρατηγικής τους και να δημιουργήσουν την κατάλληλη εταιρική κουλτούρα, αλλά και την ηγεσία, που θα τους επιτρέψει να προσελκύσουν, αλλά και να διατηρήσουν, τους εργαζόμενους που χρειάζονται για να αναπτυχθούν.

Ως προς το ζήτημα της ευελιξίας, διαπιστώνεται ήδη μια διάσταση απόψεων μεταξύ εργαζόμενων και εργοδοτών, με την πλειοψηφία των εργαζόμενων να προκρίνουν ένα υβριδικό μοντέλο και πολλές επιχειρήσεις να επιθυμούν την επιστροφή στη φυσική παρουσία στα γραφεία τους. Οι εκτιμήσεις, πάντως, συγκλίνουν στο ότι η υβριδική εργασία θα επεκταθεί και, συνεπώς, οι επιχειρήσεις, κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων, θα συνεξετάζουν και την ύπαρξη μιας κουλτούρας, και του νομοθετικού πλαισίου που ενθαρρύνουν την ευελιξία, αλλά και των απαραίτητων υποδομών, όπως η ταχύτητα των ευρυζωνικών συνδέσεων, που διευκολύνουν την τηλεργασία.

Άποψη

Δημήτρης Παπαλεξόπουλος
Πρόεδρος ΣΕΒ,
Πρόεδρος Εκτελεστικής Επιτροπής Ομίλου TITAN

Πώς μπορεί η ελληνική επιχειρηματικότητα να γίνει πρεσβευτής της χώρας στο εξωτερικό, προκειμένου να ενισχύσει την ελκυστικότητά της ως επενδυτικού προορισμού;

Παρά τις μεγάλες προκλήσεις, πρώτα της υγειονομικής και πιο πρόσφατα της ενεργειακής κρίσης, η Ελλάδα κάνει παράλληλα ουσιαστικά βήματα ενσωμάτωσης στην παγκόσμια οικονομία της γνώσης: αναδεικνύεται ένα ζωτικό οικοσύστημα νεοφυών επιχειρήσεων, τα πανεπιστήμια έρχονται πιο κοντά στην επιχειρηματικότητα, οι ψηφιακές υποδομές βελτιώνονται, η ψηφιοποίηση του κράτους επιταχύνεται, ενώ κάποιες από τις σημαντικότερες εταιρίες

τεχνολογίας παγκοσμίως επενδύουν στην Ελλάδα και το ανθρώπινο της κεφάλαιο.

Σε συνδυασμό με τους σημαντικούς πόρους που διατίθενται για επενδύσεις τα επόμενα λίγα χρόνια, και την αυξανόμενη εξωστρέφεια με ανταγωνιστικά προϊόντα και υπηρεσίες των ελληνικών εταιριών, οι εξελίξεις αυτές ενισχύουν τις προοπτικές διατηρήσιμης και συμπεριληπτικής ανάπτυξης.

02

Ψηφιακή τεχνολογία και καινοτομία

Ο βαθμός υιοθέτησης της τεχνολογίας από καταναλωτές, πολίτες και κυβερνήσεις εκτοξεύτηκε φέτος στην πρώτη θέση μεταξύ των σημαντικότερων παραγόντων που επηρεάζουν τις επενδυτικές αποφάσεις των επιχειρήσεων, σύμφωνα με τη φετινή ευρωπαϊκή έρευνα¹⁵⁰, από την πέμπτη θέση πριν έναν χρόνο. Το εύρημα αυτό αντικατοπτρίζει τη βεβαιότητα των επενδυτών ότι η τεχνολογία και ειδικότερα η ψηφιακή τεχνολογία, θα αποτελέσει την ατμομηχανή της ανάπτυξης στην Ευρώπη τα επόμενα χρόνια. Πράγματι, το 2021, ο κλάδος των υπηρεσιών λογισμικού και πληροφορικής απορρόφησε, για μια ακόμη χρονιά, τη μερίδα του λέοντος των επενδύσεων στην Ευρώπη (19%), ωθούμενος και από τη ραγδαία ψηφιοποίηση των υπηρεσιών και της βιομηχανικής παραγωγής, αλλά και την εξάπλωση της τηλεργασίας και του ηλεκτρονικού εμπορίου στη διάρκεια της πανδημίας. Στην Ελλάδα, η συμμετοχή του τομέα υπηρεσιών λογισμικού και πληροφορικής στις συνολικές επενδύσεις, διαμορφώθηκε στο 17%, κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

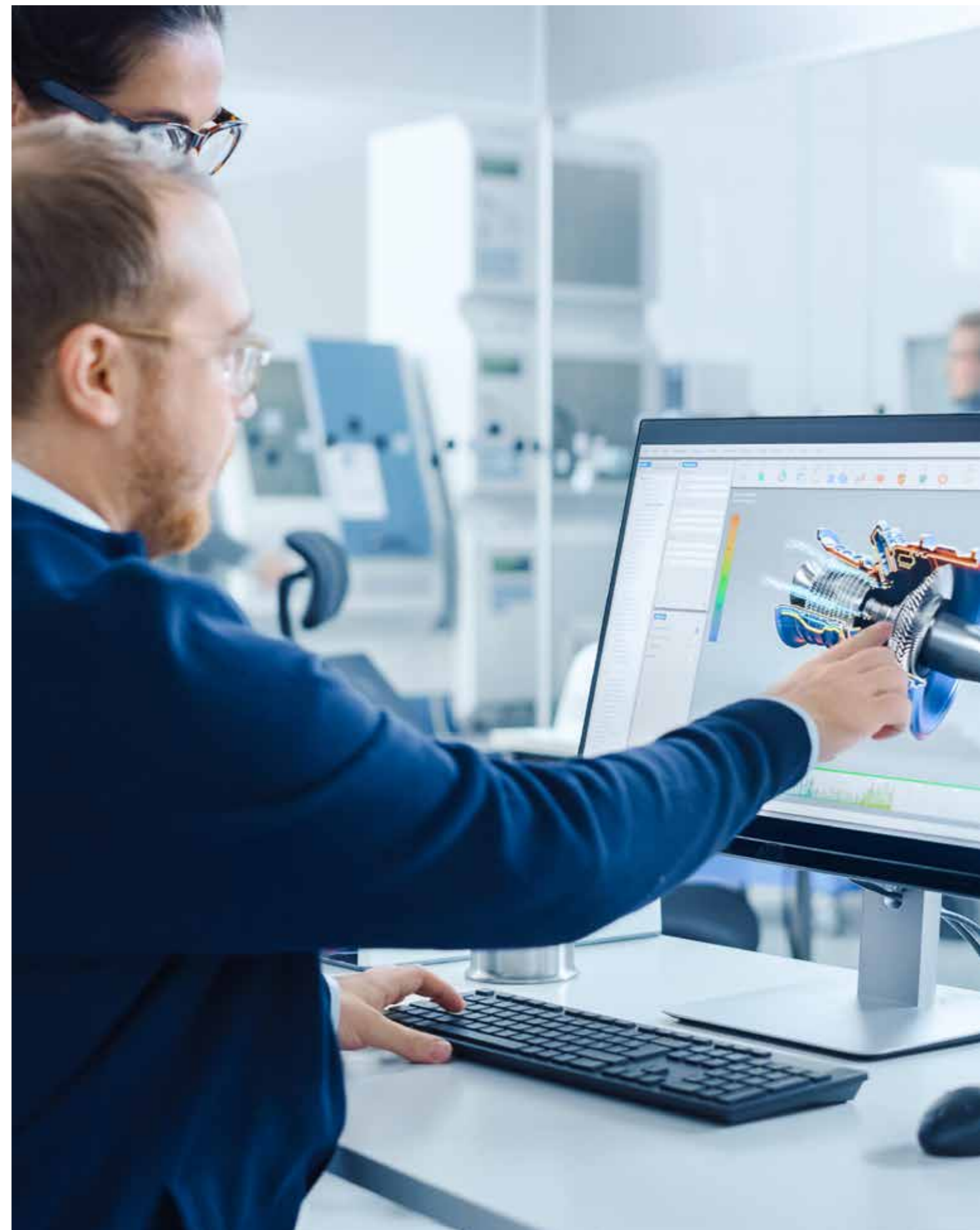
Δεν αποτελεί έκπληξη, συνεπώς, ότι η υποστήριξη των κλάδων της υψηλής τεχνολογίας και της καινοτομίας θεωρείται από τις επιχειρήσεις ως η δεύτερη σημαντικότερη προτεραιότητα για τη διατήρηση της ανταγωνιστικής θέσης της Ελλάδας ως επενδυτικού προορισμού. Συγχρόνως, ένας στους τέσσερις συμμετέχοντες (24%) εκτιμά ότι η ψηφιακή οικονομία θα αποτελέσει την κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια. Ειδικότερα στον τομέα της καινοτομίας και της έρευνας, έχουν γίνει σημαντικά βήματα τα τελευταία χρόνια. Υπάρχει, πλέον, καθαρό θεσμικό πλαίσιο για τη χρήση της έρευνας που παράγεται στα πανεπιστήμια, ενώ προχωρά ικανοποιητικά η δημιουργία τεχνολογικών πάρκων.

Οι τεχνολογικές δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού είναι, σύμφωνα με την πανευρωπαϊκή έρευνα, το σημαντικότερο τεχνολογικό κριτήριο κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων, και στον τομέα αυτόν, ένας στους τρεις ερωτώμενους (31%) εκτιμά ότι οι επιδόσεις της χώρας είναι καλύτερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Το ίδιο ισχύει και για την υποστήριξη που παρέχουν η Πολιτεία και οι ρυθμιστικές αρχές για την υλοποίηση των ψηφιακών στόχων (28%), προφανώς στον απόηχο του εντυπωσιακού ρυθμού ψηφιοποίησης των υπηρεσιών του δημοσίου. Σε άλλα,

όμως, κριτήρια, όπως ο ρυθμός εισαγωγής και λειτουργίας δικτύου 5G, τα φορολογικά κίνητρα για τεχνολογικές επενδύσεις, και η προστασία των συμφερόντων εθνικής ασφάλειας που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες, οι επιδόσεις της Ελλάδας κρίνονται ως λιγότερο ικανοποιητικές, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Σε μια εποχή κατά την οποία οι ανταγωνίστριες χώρες προχωρούν, επίσης, με άλματα σε αυτόν τον τομέα, η Ελλάδα πρέπει να επιταχύνει σημαντικά τον βηματισμό της, και να υποστηρίξει πιο ενεργά τον τομέα της τεχνολογίας. Οι άμεσες προτεραιότητες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

1. Πλήρης αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης (RRF) - το οποίο αποτελεί μια ευκαιρία που δεν επιτρέπεται να χαθεί, καθώς για πρώτη φορά υπάρχουν και στρατηγική και επιχειρησιακό πλάνο, αλλά και η χρηματοδότηση - για:
  - ▶ την περαιτέρω ενίσχυση των επενδύσεων σε ψηφιακές τεχνολογίες και υποδομές (cloud, 5G, κ.λπ.).
  - ▶ την ενίσχυση της ψηφιακής επιχειρηματικότητας.
  - ▶ την προώθηση της ψηφιακής καινοτομίας για τον εκσυγχρονισμό των δημόσιων υπηρεσιών.
  - ▶ την προώθηση ενός αξιόπιστου οικοσυστήματος και επένδυση στην κυβερνοασφάλεια.
  - ▶ την περαιτέρω επένδυση στην ψηφιακή έρευνα και ανάπτυξη.
2. Ενίσχυση του νομικού πλαισίου για τις ψηφιακές επιχειρήσεις.
3. Ενίσχυση του κανονιστικού πλαισίου για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων.
4. Ενθάρρυνση της δημιουργίας οικοσυστημάτων νεοφυών επιχειρήσεων.
5. Εισαγωγή φορολογικών κινήτρων και απαλλαγών για επενδύσεις στην έρευνα και την καινοτομία.
6. Υποστήριξη του δυναμικού οικοσυστήματος νεοφυών επιχειρήσεων.
7. Απλοποίηση δημοσιονομικών μέτρων και εισαγωγή πρόσθετων κινήτρων για την προώθηση της υιοθέτησης νέων τεχνολογιών.
8. Ενθάρρυνση της ανάπτυξης συστάδων επιχειρήσεων για την προώθηση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, της κοινής μάθησης και της μεταφοράς τεχνολογίας.
9. Αυστηρότερο ρυθμιστικό πλαίσιο για την τόνωση των επενδύσεων στα πράσινα έργα και πρακτικές.

150. EY Attractiveness Survey Europe, Μάιος 2022, σελ. 30

03 Βιώσιμη ανάπτυξη και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Στη φετινή πανευρωπαϊκή έρευνα, οι πολιτικές για την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη βρίσκονται στη δεύτερη θέση μεταξύ των πιο σημαντικών παραγόντων που καθορίζουν πού θα επενδύσουν οι επιχειρήσεις, από την προτελευταία θέση πέρσι. Την ίδια ώρα, το 98% των μεγάλων επιχειρήσεων δηλώνουν ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα αποτελεί κρίσιμη, ή αρκετά σημαντική, παράμετρο για τη διαμόρφωση της επενδυτικής τους στρατηγικής. Η εκτόξευση αυτή της σημασίας που αποδίδεται στη βιώσιμη ανάπτυξη οφείλεται σε πολλούς λόγους. Η εμπειρία του COVID-19 έχει αυξήσει την ευαισθησία και τις προσδοκίες των καταναλωτών, των εργαζόμενων, των επενδυτών και των ρυθμιστικών αρχών για μεγαλύτερη κινητοποίηση των επιχειρήσεων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Οι επιχειρήσεις, συνεπώς, βλέπουν ένα δυναμικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα που θα μπορούσε να τις διαφοροποιήσει. Αυτό επηρεάζει τις αποφάσεις για τον προορισμό των επενδύσεων, καθώς οι επιχειρήσεις επιλέγουν χώρες όπου το ρυθμιστικό τοπίο υποστηρίζει πρακτικές βιωσιμότητας. Συγχρόνως, η διαθέσιμη κρατική χρηματοδότηση έχει αυξηθεί σημαντικά, στο πλαίσιο των κοινοτικών και εθνικών σχεδίων τόνωσης της οικονομίας.

Σύμφωνα με την έρευνα για την Ελλάδα, μεταξύ των κριτηρίων που λαμβάνουν υπόψη οι επενδυτές κατά την επιλογή ενός επενδυτικού προορισμού σε σχέση με τη βιώσιμη ανάπτυξη, στις πρώτες θέσεις βρίσκονται η ύπαρξη ενός οικοσυστήματος καινοτομίας και επιχειρήσεων καθαρής τεχνολογίας και βιώσιμης ανάπτυξης, η δυνατότητα του τόπου να συμβάλει στη μείωση της εξάρτησης της εφοδιαστικής αλυσίδας από τον άνθρακα (π.χ. μέσω μειωμένων μεταφορικών, πρόσβασης σε βιώσιμα υλικά, κ.λπ.), και η συμμετοχή των ΑΠΕ στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας.

Οι επιδόσεις της Ελλάδας σε αυτούς τους τομείς αξιολογούνται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων ως εφάμιλλες ή και καλύτερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, με σημαντικές, ωστόσο, μειοψηφίες να δηλώνουν ότι η χώρα υστερεί έναντι της Ευρώπης σε αρκετούς από τους επιμέρους τομείς. Οι καλύτερες επιδόσεις της χώρας, σύμφωνα

με την έρευνα, καταγράφονται στη συμμετοχή των ΑΠΕ στην προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας και το ρυθμιστικό πλαίσιο που υποστηρίζει βιώσιμες επιχειρηματικές πρακτικές, ενώ η Ελλάδα δείχνει να υστερεί έναντι του ευρωπαϊκού μέσου όρου ως προς την παρουσία ανθρώπινου δυναμικού και δεξιοτήτων απαραίτητων για τη διευκόλυνση έργων βιώσιμης ανάπτυξης, ένα κριτήριο που στην πανευρωπαϊκή έρευνα κρίνεται ως το πιο σημαντικό. Η Ελλάδα υστερεί, επίσης, ως προς τον βαθμό ευαισθητοποίησης των καταναλωτών για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κλιματική αλλαγή, ένα ζήτημα το οποίο ξεπερνά τις αρμοδιότητες της Πολιτείας και αφορά ολόκληρη την κοινωνία.

Ειδικότερα, η συμμετοχή των ΑΠΕ στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί σημαντικό παράγοντα, καθώς ορισμένες από τις μεγάλες επενδύσεις που έχουν εξαγγελθεί, όπως η δημιουργία data centers, είναι εξαιρετικά ενεργοβόρες. Με δεδομένη την ευαισθησία της κοινωνίας για το κλίμα, είναι λογικό μεγάλες επιχειρήσεις να επιλέξουν μια χώρα στην οποία το ενεργειακό τους αποτύπωμα να είναι χαμηλό ή μηδενικό.

Η κυβέρνηση είχε ήδη εξαγγείλει από το 2019, και προχωρά στην υλοποίηση ενός φιλόδοξου προγράμματος που περιλαμβάνει την απολιγνιτοποίηση και την ενίσχυση των ΑΠΕ, την αποτελεσματικότερη διαχείριση των απορριμμάτων, την ανακύκλωση, την κυκλική οικονομία και την ενεργειακή αναβάθμιση των κτιριακών υποδομών. Το πρόγραμμα αυτό ενισχύθηκε σημαντικά μετά την εξαγγελία του RRF, από το οποίο, το 37% της χρηματοδότησης θα διατεθεί σε μέτρα που υποστηρίζουν την πράσινη μετάβαση.

Με δεδομένο το χαμηλό σημείο εκκίνησης της χώρας στον τομέα αυτό, σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι επενδυτικές ευκαιρίες που δημιουργούνται σε αυτό το περιβάλλον είναι μεγάλες. Στην ίδια κατεύθυνση, ψηφίστηκε ο πρώτος Εθνικός Κλιματικός Νόμος τον Μάιο του 2022, ο οποίος ορίζει το θεσμικό πλαίσιο για τη σταδιακή μείωση των ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, με σκοπό την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας το 2050, καθώς και για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Για να αξιοποιηθούν μέσα στα στενά χρονικά περιθώρια

του Ταμείου Ανάκαμψης, η Ελλάδα θα πρέπει να επιδιώξει την ταχεία ωρίμανση των σχετικών έργων και να αυξήσει τον βηματισμό της με πρωτοβουλίες όπως οι ακόλουθες:

Κλίμα

- ▶ Ενίσχυση της εθνικής προσπάθειας για τον περιορισμό της αύξησης της θερμοκρασίας και την επίτευξη των ανανεωμένων εθνικών στόχων για τη μείωση των καθαρών ανθρωπογενών εκπομπών κατά 55% το 2030 και κατά 80% το 2040 σε σχέση με το 1990 και την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας το 2050.
- ▶ Εκπόνηση Ετήσιων εκθέσεων ανθρακικού αποτυπώματος, όπως ορίζεται από τον νέο Εθνικό Κλιματικό Νόμο και ανάπτυξη εταιρικών στρατηγικών απανθρακοποίησης (decarbonization), σε συμφωνία με εθνικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνείς στόχους, για την επίτευξη της συμφωνίας των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή.

Ενέργεια

- ▶ Εκσυγχρονισμός του νομικού και ρυθμιστικού πλαισίου για την αδειοδότηση μονάδων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- ▶ Καθιέρωση ισχυρών προτύπων και πολιτικών για την καθαρή ενέργεια.
- ▶ Αύξηση της διείσδυσης δευτερογενών καυσίμων σε ορισμένες βιομηχανικές χρήσεις.

Κυκλική Οικονομία

- ▶ Πιο συστηματική υιοθέτηση κυκλικών μοντέλων από ορισμένους κλάδους.
- ▶ Εφαρμογή μοντέλων κυκλικής οικονομίας σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής των προϊόντων, με έμφαση στη φάση του σχεδιασμού και στην πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων, καθώς και συσχέτιση των πολιτικών για την προώθηση της κυκλικής οικονομίας με τον νέο Εθνικό Κλιματικό Νόμο.

Απόβλητα

- ▶ Βελτίωση της πρόληψης της δημιουργίας αποβλήτων και της διαχείρισης αυτών, με προτεραιότητα σε συγκεκρι-

μένες ροές αποβλήτων, όπως τα απόβλητα τροφίμων, τα πλαστικά και οι συσκευασίες, τα αστικά απόβλητα, τα Απόβλητα Ηλεκτρικού Ηλεκτρονικού Εξοπλισμού (ΑΗΗΕ), τα βιομηχανικά απόβλητα και τα Απόβλητα Εκσκαφών, Κατασκευών και Κατεδαφίσεων (ΑΕΚΚ).

- ▶ Βελτίωση της επίδοσης της Ελλάδας σε δείκτες σχετικούς με τη διαχείριση αποβλήτων, όπως το ποσοστό υγειονομικής ταφής αποβλήτων, ο δείκτης εκμετάλλευσης υδάτων, καθώς και βελτίωση της συλλογής στοιχείων σχετικά με την επίδοση της Ελλάδας.
- ▶ Ολοκληρωμένη εφαρμογή του νόμου αναφορικά με τα επικίνδυνα απόβλητα και αντιμετώπιση των εμποδίων που υπάρχουν στην αγορά των αποβλήτων.

Βιώσιμη ανάπτυξη

- ▶ Στροφή σε βιώσιμες επενδύσεις και στην ενσωμάτωση θεμάτων ESG σε επίπεδο εταιρικής στρατηγικής.
- ▶ Ανάπτυξη πλατφορμών-συνεργασιών σε επίπεδο κλάδων και εταιρειών.
- ▶ Προώθηση της ευαισθητοποίησης της κοινωνίας σε θέματα περιβάλλοντος και κλιματικής αλλαγής μέσω στοχευμένης εκστρατείας επικοινωνίας.

Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι οι επιχειρήσεις, ενώ αναγνωρίζουν σε ποσοστό 83% την Ευρώπη ως παγκόσμιο ηγέτη σε θέματα περιβάλλοντος, ανησυχούν συγχρόνως για το ενδεχόμενο οι σχετικές ευρωπαϊκές νομοθεσίες να εξελιχθούν σε αντικίνητρο για τις επενδύσεις στην Ευρώπη. Μία στις τρεις επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην πανευρωπαϊκή έρευνα (32%), περιλαμβάνουν την εξέλιξη της ευρωπαϊκής περιβαλλοντικής νομοθεσίας και των σχετικών πολιτικών μεταξύ των τριών σημαντικότερων απειλών για την ελκυστικότητα της Ευρώπης.

Συνεπώς, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής στην Ευρώπη, αλλά και στη χώρα μας, θα πρέπει να προχωρήσουν με προσοχή και να αναζητήσουν μια ισορροπία μεταξύ της ενίσχυσης της βιωσιμότητας και της επιβάρυνσης των επιχειρήσεων και να διασφαλίσουν ότι οι επιχειρήσεις και τα άτομα που επηρεάζονται από τις πολιτικές για τη βιωσιμότητα δε θα υποστούν δυσανάλογο βάρος.

04

Logistics και υποδομές

Η πανευρωπαϊκή, αλλά και η ελληνική έρευνα της EY αναδεικνύουν τις εκτιμήσεις της επενδυτικής κοινότητας για τις επιπτώσεις των συνεχιζόμενων διαταραχών στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού στις επενδυτικές αποφάσεις.

Τα επάλληλα κύματα των διαταραχών στις εφοδιαστικές αλυσίδες που προκάλεσε πρώτα η πανδημία, ανέδειξαν σοβαρές αδυναμίες στη δυνατότητα των κατασκευαστών να ανταποκριθούν στη ζήτηση, δημιουργώντας ελλείψεις σε α', β' ύλες, αλλά και σε αρκετά τελικά προϊόντα. Στη συνέχεια, ακολούθησε το κλείσιμο κομβικών για το διεθνές εμπόριο λιμένων, έχοντας ως αποτέλεσμα την εκτόξευση των τιμών στους ναύλους. Επιπρόσθετα, οι κάθε λογής εμπορικές προστριβές επέφεραν σημαντικές αυξήσεις στους φόρους που επιβάλλονται σε υλικά και προϊόντα, ακόμα και αποκλεισμούς σε αυτά, ενώ στο σκηνικό της καταιγίδας των προκλήσεων προστέθηκαν οι δραματικές αυξήσεις στα κόστη της ενέργειας ως αποτέλεσμα του πολέμου στην Ουκρανία. Οι προαναφερθείσες προκλήσεις έχουν εντείνει την αβεβαιότητα, οδηγώντας τις επιχειρήσεις σε διαφορετικές προσεγγίσεις. Η κυρίαρχη επιλογή, της μείωσης της εξάρτησής τους από μία αποκλειστική / βασική χώρα-πάροχο, πλαισιώνεται από άλλες, συμπληρωματικές στρατηγικές, με κοινό στοιχείο τη μετακίνηση παραγωγικών και όχι μόνο δραστηριοτήτων πλησιέστερα προς την έδρα της επιχείρησης ή τις βασικές της αγορές.

Στην περίπτωση της Ευρώπης, η τάση αυτή φαίνεται να ωφέλησε σημαντικά ορισμένες χώρες στην περιφέρεια της ηπείρου, με κοινό χαρακτηριστικό το συγκριτικά χαμηλό μισθολογικό κόστος. Στο πλαίσιο αυτό, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Τουρκία είδαν τις ΑΞΕ να αυξάνονται το 2021 κατά 83%, 30% και 27% αντίστοιχα.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων και ως φυσική πύλη προς τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, θα μπορούσε και αυτή να έχει επωφεληθεί περισσότερο από την τάση αυτή. Είναι χαρακτηριστικό ότι, όταν ρωτήθηκαν για τα επενδυτικά τους σχέδια για την Ελλάδα, 11% των επιχειρήσεων είπαν ότι αυτά αφορούν έργα logistics και εφοδιαστικής αλυσίδας, έναντι 24% στην Ιταλία και 42% στη Ρουμανία. Πέραν, όμως, της γενικότερης βελτίωσης της ελκυστικότητας της χώρας, αυτό προϋποθέτει, κυρίως, σημαντική βελτίωση των απαραίτητων υποδομών, την ανάπτυξη βιομηχανικής συνείδησης από πλευράς ανθρώπινου δυναμικού αλλά, κυρίαρχα, της συνειδητοποίησης των εκάστοτε κυβερνήσεων ότι η Ελλάδα θα πρέπει να τοποθετήσει τη μεταποίηση / παραγωγή ως στρατηγική της προτεραιότητα.

Οι υποδομές μεταφορών και logistics βρίσκονται στη δεύτερη θέση μεταξύ των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας με ποσοστό 73%, ενώ οι επενδύσεις σε υποδομές κατατάσσονται σχετικά χαμηλά μεταξύ των προτεινόμενων προτεραιοτήτων για την Ελλάδα, καθώς αναφέρονται μόλις

από το 12% των ερωτηθέντων φέτος και 16% πέρυσι. Τα ευρήματα αυτά αντανakλούν τα σημαντικά βήματα που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, παραμένουν ακόμη σε εκκρεμότητα σημαντικά έργα και πρωτοβουλίες όπως:

1. Διασύνδεση των κύριων λιμενικών υποδομών με τα οδικά και σιδηροδρομικά δίκτυα. Ειδικότερα, για το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας, τον Πειραιά, η διασύνδεση αυτή θα πρέπει να βελτιωθεί και να ενισχυθεί περαιτέρω, ενώ αντίστοιχα να βελτιωθεί σημαντικά η διασύνδεση του λιμανιού της Θεσσαλονίκης με το κεντρικό οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο.
2. Περαιτέρω ανάπτυξη του δικτύου των αυτοκινητοδρόμων, με την επιτάχυνση σημαντικών έργων, όπως ο Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης (ΒΟΑΚ), η ολοκλήρωση της Κεντρικής Οδού, οι επεκτάσεις της Αττικής οδού, οι διασυνδέσεις των βασικών αυτοκινητοδρόμων με όλα τα βασικά λιμάνια της χώρας και τις κύριες οριοθετημένες βιομηχανικές περιοχές, κ.λπ.
3. Εξορθολογισμός του κόστους των διοδίων για τις εμπορευματικές μεταφορές, ψηφιοποίηση των διοδίων στους μεγάλους οδικούς άξονες και δυνατότητα σημαντικών μειώσεων για τη χρήση πολυτροπικών / συνδυασμένων μεταφορών.
4. Επιτάχυνση των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα στα περιφερειακά λιμάνια, μέσω παραχωρήσεων, και δημιουργία υποδομών logistics ενδοχώρας (hinterland) πέριξ των λιμανιών, με την παροχή όχι απλά αποθηκείσεων

πολλαπλών θερμοκρασιακών ζωνών, αλλά και ελαφριών μεταποιητικών διεργασιών, όπως συσκευασίας / επανασυσκευασίας, κ.λπ.

5. Επιτάχυνση των ιδιωτικών επενδύσεων στη λειτουργία των σιδηροδρόμων, αναβάθμιση και ηλεκτροκίνηση του σιδηροδρομικού δικτύου και καλύτερη σύνδεσή του με τα δίκτυα της Κεντρικής Ευρώπης, αλλά και τα μεγάλα λιμάνια της χώρας.
6. Αναβάθμιση των υποδομών logistics ενδοχώρας, με τη δημιουργία νέων και υψηλών προδιαγραφών κέντρων αποθήκευσης και διανομής και πάρκων logistics, εκ των οποίων ορισμένα για εξειδικευμένους κλάδους (π.χ. agrilogistics centers).
7. Βελτίωση της συνδεσιμότητας με παγκόσμιους εμπορικούς διαύλους και άλλους κόμβους, κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, αξιοποιώντας το ελληνικό ναυτιλιακό οικοσύστημα.
8. Αναβάθμιση της τεχνολογίας, της καινοτομίας και του ανθρώπινου κεφαλαίου, για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών μοντέλων και του απαιτούμενου μετασχηματισμού των αλυσίδων εφοδιασμού.

05

Επαναβιομηχάνιση της οικονομίας

Οι αλλαγές που συντελούνται στην παγκόσμια εφοδιαστική αλυσίδα ευνοούν, εξίσου, και την ανάπτυξη παραγωγικών μονάδων πλησιέστερα προς την Ευρώπη. Η ανάγκη μείωσης της εξάρτησης από λιγότερο φιλικές ή αξιόπιστες χώρες, και της επίτευξης στρατηγικής αυτονομίας, συνηγορούν υπέρ της αύξησης της βιομηχανικής παραγωγής στην Ευρώπη, και ειδικότερα στις χώρες σχετικά χαμηλότερου, συγκριτικά, κόστους, στην περιφέρεια της ηπείρου. Συνεπώς, οι σημερινές συνθήκες, σε συνδυασμό με τη στρατηγική θέση της Ελλάδας, δημιουργούν σήμερα τις προοπτικές της εξέλιξής της σε περιφερειακό διαμετακομιστικό κέντρο, με παράλληλη ανάπτυξη μιας ισχυρής βιομηχανικής βάσης σε επιλεγμένους παραγωγικούς τομείς. Δεν μπορεί, άλλωστε, να υπάρξει το ένα χωρίς το άλλο.

Η Ελλάδα είχε μια μακρά βιομηχανική παράδοση, η οποία ατόνησε τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς επλήγησαν από τον ανταγωνισμό και την αύξηση του κόστους, παραδοσιακοί κλάδοι, όπως, κυρίως, η κλωστοϋφαντουργία, ενώ, παράλληλα, στη συνείδηση σημαντικής μερίδας της κοινωνίας η βιομηχανική παραγωγή δαιμονοποιήθηκε, προς όφελος άλλων κλάδων της οικονομίας. Όμως, η πολλαπλασιαστική αξία της μεταποίησης είναι εξαιρετικά σημαντική και - αν προσθέσουμε και τη στρατηγική σημασία της παραγωγής για αυτάρκεια σε σημαντικά προϊόντα, όπως αυτά της αγροδιατροφής, των βασικών καταναλωτικών ειδών, των φαρμακευτικών & παραφαρμακευτικών προϊόντων, των δομικών υλικών, των μετάλλων διαφόρων τύπων, της ενέργειας, κ.λπ. - αξίζει της ουσιαστικής προσοχής των εκάστοτε κυβερνήσεων.

Την ίδια περίοδο, ωστόσο, δημιουργήθηκαν και άνθισαν στην Ελλάδα υποδειγματικές επιχειρήσεις με έντονη εξωστρέφεια σε νέους τομείς, που συνδέονται, κυρίως, με την τεχνολογία, πολλές από τις οποίες έχουν ηγετική θέση παγκοσμίως στον κλάδο τους. Δυστυχώς, όμως, τα παραδείγματα αυτά είναι μεμονωμένα και δεν κατόρθωσαν να αναστρέψουν τη συνεχιζόμενη αποβιομηχάνιση.

Το 2020, η προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ βρισκόταν στο 8,93%, το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Ενδεικτικά, στην Ισπανία το ποσοστό ήταν 11,03%, στην Ιταλία 14,84%, στην Αυστρία 16,26%, στη Γερμανία 18,17%, στη Σλοβενία 20,66%, στην Τσεχία 21,91% και στην Ιρλανδία 34,52%¹⁵¹.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του European Investment Monitor, η συμμετοχή της βιομηχανίας στις ΑΞΕ το 2021, αλλά και ολόκληρη την περίοδο 2000-2020, περιορίστηκε στο 20%, ενώ στην Ευρώπη, το 2021, διαμορφώθηκε στο 30%.

Η τάση αυτή πρέπει να αναστραφεί μέσα από την ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων:

1. Στρατηγική ανάδειξη της μεταποίησης ως εξαιρετικά σημαντικού πυλώνα ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.
2. Χωροταξικός ανασχεδιασμός για όλες τις βιομηχανικές περιοχές, σε όλη την επικράτεια.
3. Απλούστευση των διαδικασιών και του χρόνου των εγκρίσεων που απαιτούνται για τη δημιουργία μεταποιητικών μονάδων.
4. Εξορθολογισμός των όρων των περιβαλλοντικών αδειών και σαφής καθορισμός των βαθμών όχλησης των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.
5. Ενίσχυση και επέκταση των βιομηχανικών πάρκων και των πάρκων logistics.
6. Δημιουργία σχολών και αναβάθμιση όλων των προγραμμάτων σπουδών στα ΑΕΙ και ΤΕΙ με εξειδίκευση στις ειδικότητες που συνδέονται με τη βιομηχανική παραγωγή.
7. Δημιουργία και αναβάθμιση μεσαίων τεχνικών σχολών, με σκοπό τη δημιουργία σύγχρονων καταρτισμένων και πιστοποιημένων επαγγελματιών διαφόρων ειδικοτήτων.
8. Εξασφάλιση κανόνων ισότιμου ανταγωνισμού μεταξύ ελληνικών και ξένων επιχειρήσεων.
9. Δημιουργία νέων, και ενίσχυση του ρόλου των υφιστάμενων, φορολογικών αποθηκών σε επιλεγμένα λιμάνια της Ελλάδας.
10. Διεθνής καμπάνια για την προσέλκυση νέων ξένων επενδύσεων σε συγκεκριμένους τομείς της μεταποίησης.
11. Μείωση της φορολογίας των μεταποιητικών επιχειρήσεων που επενδύουν σημαντικά κεφάλαια σε επιλεγμένους παραγωγικούς τομείς με εξαγωγικό προσανατολισμό και με μεγάλη συμμετοχή στην πρόσληψη ανθρώπινου δυναμικού.

151. Manufacturing, value added (% of GDP), World Bank and OECD National Accounts data, 2021

Άποψη

Νίκος Βέττας

Γενικός Διευθυντής IOBE και Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Αν έπρεπε να αλλάξουμε τρία πράγματα στην ελληνική οικονομία για να την καταστήσουμε πιο ελκυστική σε ποιοτικές επενδύσεις προστιθέμενης αξίας, ποια θα ήταν αυτά;

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται μπροστά σε ένα παράθυρο ευκαιρίας: να εκμεταλλευτεί τη δυναμική της μετά τη μακροχρόνια ύφεση, με μείωση της ανεργίας και αύξηση των επενδύσεων, ενώ το βάρος εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους βραχυπρόθεσμα παραμένει χαμηλό. Για να εκμεταλλευτεί όμως αυτή την ευκαιρία, είναι απαραίτητο να ενταθούν αλλαγές στο κράτος, στις αγορές και στη μεταξύ τους σχέση.

Ειδικότερα, υπάρχει σημαντικός δρόμος έως ότου επιτευχθεί ένα σταθερό και απλό ρυθμιστικό και φορολογικό πλαίσιο, που πρέπει να είναι άμεση προτεραιότητα. Ο εκσυγχρο-

νισμός της εκπαίδευσης και η διασύνδεση του τριτοβάθμιου τομέα της με την παραγωγή και την διεθνή έρευνα αιχμής είναι επίσης κρίσιμης σημασίας.

Τέλος, η υπερβολική εξάρτηση από τη νομοθέτηση κανόνων, το περίπλοκο δευτερογενές δίκαιο και η χαμηλής ταχύτητας απονομή δικαιοσύνης, αντιμάχονται τις παραγωγικές επενδύσεις τόσο σε φυσικό όσο και σε ανθρώπινο κεφάλαιο.

Πρόοδος σε αυτούς τους τομείς συνδυαστικά, θα υποστηρίξει την οικονομία με τη δομή που μπορεί και πρέπει να έχει στο ορατό μέλλον, σε μια πορεία πραγματικής ανάπτυξης.

06

Φορολογία

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η σημασία του φορολογικού πλαισίου, και ειδικότερα του ύψους των φορολογικών συντελεστών ως παράμετρος που επηρεάζει τις επενδυτικές αποφάσεις έχει, σε κάποιον βαθμό, υποβαθμιστεί, καθώς αναδύονται νέα κριτήρια που αξιολογούνται πλέον ως πιο σημαντικά, όπως η υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών, οι πολιτικές για το περιβάλλον και η διαθεσιμότητα δεξιοτήτων. Παράλληλα, η σταδιακή εναρμόιση της φορολογίας μετά από τις πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) αναμένεται να μειώσει τα περιθώρια φορολογικού ανταγωνισμού μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών.

Ωστόσο, στην έρευνα για την Ελλάδα, η μείωση της φορολογίας των επιχειρήσεων βρίσκεται στην πρώτη τριάδα των ζητημάτων στα οποία πρέπει να εστιάσει τις προσπάθειές της η χώρα, σύμφωνα με τους επενδυτές, ενώ η φορολογία των επιχειρήσεων κατατάσσεται σταθερά στις τρεις τελευταίες θέσεις μεταξύ των παραγόντων που οι επενδυτές θεωρούν ότι καθιστούν τη χώρα ελκυστική.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το ποσοστό όσων θεωρούν τη φορολογία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα ελκυστική έχει αυξηθεί από 35% το 2020, σε 42% το 2021 και 49% το 2022. Η βελτίωση αυτή αντανάκλα τα σημαντικά βήματα που έγιναν τα τελευταία χρόνια, κυρίως, σε σχέση με τη μείωση ορισμένων φορολογικών συντελεστών και την ψηφιοποίηση των φορολογικών υπηρεσιών.

Ωστόσο, όταν οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν συγκεκριμένα σε ποιον βαθμό έχει καταστεί η χώρα πιο ελκυστική ως προορισμός επενδύσεων στην Ευρώπη ως αποτέλεσμα των υφιστάμενων ή σχεδιαζόμενων φορολογικών πολιτικών, οι απόψεις φαίνεται να διχάζονται. Δύο στους τρεις ερωτώμενους (64%) εκτιμούν ότι η ελκυστικότητα της χώρας δεν έχει επηρεαστεί, ενώ 23% θεωρούν ότι η Ελλάδα έγινε πιο ελκυστική, και 12% λιγότερο ελκυστική. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι, μεταξύ των εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων, το ποσοστό όσων βλέπουν βελτίωση φτάνει το 34%.

Οι φορολογικοί συντελεστές, και ειδικότερα ο συντελεστής φορολογίας εισοδήματος δεν αποτελεί, σήμερα, παρά το έκτο σημαντικότερο κριτήριο σε ό,τι αφορά τη φορολογία κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων των επιχειρήσεων, σύμφωνα με την πανευρωπαϊκή έρευνα (Βλέπε σελ. 36). Αντίθετα, ως πιο σημαντικός παράγοντας από το 45% των

επιχειρήσεων αναδεικνύεται ο βαθμός ψηφιοποίησης των συστημάτων των φορολογικών αρχών, καθώς οι επιχειρήσεις το εκλαμβάνουν ως ένδειξη ενός απλού και διαφανούς φορολογικού συστήματος, που τους δίνει τη δυνατότητα να συμμορφώνονται αποτελεσματικά με τις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Οι επιχειρήσεις επιζητούν, επίσης, ένα απλό και προβλέψιμο φορολογικό σύστημα και μια ρεαλιστική και ευέλικτη αντιμετώπιση από τις φορολογικές αρχές, ιδίως όταν ανακύπτουν σύνθετα θέματα προς επίλυση. Συνεκτιμούν, επίσης, τη διαθεσιμότητα φορολογικών κινήτρων για την Έρευνα & Ανάπτυξη.

Με δεδομένο ότι η Ελλάδα θα πρέπει να επανέλθει σε δημοσιονομικά πλεονάσματα, και να καλύψει το κόστος που δημιουργήσαν τα προγράμματα στήριξης της οικονομίας στη διάρκεια της πανδημίας, αλλά και να ανταπεξέλθει στις νέες ενεργειακές προκλήσεις, η δυνατότητα για περαιτέρω δραστηριότητα μείωσης των φορολογικών συντελεστών, τουλάχιστον στην άμεση φορολογία των επιχειρήσεων, φαίνεται περιορισμένη. Πέραν αυτού, η σχεδιαζόμενη εναρμόιση των συντελεστών φορολόγησης των επιχειρήσεων θα μειώσει σημαντικά τα περιθώρια φορολογικού ανταγωνισμού μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών.

Συνεπώς, οι τομείς όπου θα πρέπει να εστιαστούν οι προσπάθειες της χώρας από φορολογικής πλευράς είναι:

1. η περαιτέρω απλοποίηση και ψηφιοποίηση του φορολογικού συστήματος,
2. η εμπέδωση αίσθησης σταθερότητας και προβλεψιμότητας του φορολογικού πλαισίου,
3. ο εκσυγχρονισμός του τρόπου επικοινωνίας και συναλλαγών της φορολογικής διοίκησης με τους φορολογούμενους,
4. η εισαγωγή περαιτέρω φορολογικών κινήτρων για την έρευνα και ανάπτυξη και τις επενδύσεις σε ανανεώσιμες μορφές ενέργειας και ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού εξοπλισμού,
5. η μείωση των συντελεστών έμμεσων φόρων και η αναθεώρηση παλαιότερων αναχρονιστικών φορολογικών νομοθετημάτων, όπως η φορολογία χαρτοσήμου και ο ειδικός φόρος ακινήτων,
6. η μείωση του μη μισθολογικού κόστους (φορολογίας εισοδήματος και ασφαλιστικών εισφορών) των φυσικών προσώπων και,
7. κυρίως, η πάταξη της φοροδιαφυγής.

07

Γραφειοκρατία και δικαιοσύνη

Το γραφειοκρατικό και διοικητικό περιβάλλον εξακολουθεί να περιλαμβάνεται, σύμφωνα με την έρευνα, μεταξύ των συγκριτικών μειονεκτημάτων της χώρας, με μόλις μία στις δύο επιχειρήσεις (49%) να το θεωρεί ελκυστικό, έναντι 51% πέρυσι και 35% πριν δυο χρόνια.

Η ραγδαία ψηφιοποίηση των υπηρεσιών του δημοσίου, και η εκθετική αύξηση των συναλλαγών με το δημόσιο που πραγματοποιούν πολίτες και επιχειρήσεις, αποτελεί μια από τις θετικότερες εξελίξεις των τελευταίων ετών. Ωστόσο, παραμένουν σημαντικοί τομείς της δημόσιας διοίκησης στους οποίους η ψηφιοποίηση προχωρά με αργά βήματα, ή δεν έχει ολοκληρωθεί η διασύνδεση των πληροφοριακών τους συστημάτων. Επιπλέον, λόγω των ισχυρών αντιστάσεων οι διαδικασίες ψηφιοποιούνται, χωρίς προηγουμένως να έχουν απλοποιηθεί - παρατηρείται, δηλαδή, το φαινόμενο της ψηφιοποίησης της γραφειοκρατίας.

Προτεραιότητες:

1. Συγκέντρωση όλων των αρμοδιοτήτων για την προσέλκυση, διευκόλυνση και αδειοδότηση νέων επενδύσεων σε έναν επιτελικό φορέα - Υπουργείο, και μείωση της αλληλοεπικάλυψης αρμοδιοτήτων μεταξύ συναρμόδιων Υπουργείων και κρατικών φορέων. Ο φορέας αυτός, θα λειτουργούσε ως ένα one-stop-shop και, πλην των άλλων, θα δρούσε «πυροσβεστικά» για την άμεση επίλυση προβλημάτων που ανακύπτουν στην πορεία υλοποίησης μιας επένδυσης.
2. Μείωση του αριθμού των εγκρίσεων που απαιτούνται για την έναρξη μιας δραστηριότητας, ή την υλοποίηση μιας επένδυσης.
3. Θέσπιση ανώτατου χρονικού ορίου για την εξέταση μιας αίτησης, μετά την πάροδο του οποίου η έγκριση θα θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί.
4. Δυνατότητα προσωρινής νόμιμης λειτουργίας μιας επιχείρησης, ή υλοποίησης μιας επένδυσης, υπό την αίρεση της έγκρισής της σε εύλογο χρονικό διάστημα.

Με βάση τα ευρήματα της έρευνας και την εικόνα που έχει σχηματίσει η ΕΥ από την καθημερινή της επαφή με την επενδυτική κοινότητα, οι ακόλουθες κινήσεις θα μπορούσαν, επίσης, να λειτουργήσουν καταλυτικά για την αντιστροφή του σημερινού αρνητικού κλίματος:

Είναι αυτονόητο ότι, για τη βελτίωση της εικόνας σε μακροπρόθεσμη βάση, πρέπει να προχωρήσουμε στην απλούστευση της σχετικής νομοθεσίας, να ενισχύσουμε την ψηφιοποίηση και αυτοματοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και να προχωρήσουμε στην επιμόρφωση των στελεχών της διοίκησης, με κύριο στόχο την εμπέδωση μιας πελατοκεντρικής νοοτροπίας. Σκόπιμο είναι να απλοποιηθούν οι διαδικασίες πριν την ψηφιοποίησή τους, ώστε να απαλλαγούν από αγκυλώσεις που δε συνάδουν με την ψηφιακή οικονομία και να επιταχυνθεί η ολοκλήρωση των πληροφοριακών συστημάτων που συνδέονται με τη λειτουργία της οικονομίας, όπως το Single Window στα τελωνεία, το νέο σύστημα κρατικών ενισχύσεων, το ΕΡΓΑΝΗ II, το σύστημα ηλεκτρονικών δημοσίων συμβάσεων, το σύστημα φορολογίας, τις αυτοματοποιημένες διαδικασίες ληξipρόθεσμων οφειλών, το σύστημα άσκησης δραστηριοτήτων και ελέγχων, κ.ά.

Το πρόβλημα του αναποτελεσματικού γραφειοκρατικού και διοικητικού περιβάλλοντος συνδέεται άμεσα με τους εξαιρετικά αργούς ρυθμούς απονομής της δικαιοσύνης στη χώρα, ένα φαινόμενο στο οποίο δεν έχει παρατηρηθεί πρόοδος τα τελευταία χρόνια. Το ζήτημα αυτό, παρότι δεν αποτυπώνεται άμεσα στην έρευνα, όπως προκύπτει από την καθημερινή συνεργασία των στελεχών της ΕΥ με εκπροσώπους ξένων επιχειρήσεων στην Ελλάδα ή πιθανών επενδυτών, αποτελεί πηγή έντονου προβληματισμού και αναδεικνύεται σε σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα για περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους στη χώρα.

Σύμφωνα με την τελευταία έρευνα της διαNEΟσις¹⁵² του 2021, ο αριθμός των εκκρεμών δικαστικών αποφάσεων ανά 100 κατοίκους στην Ελλάδα, το 2016, ήταν 2,2, έναντι 0,7 στην Πορτογαλία, 0,3 στην Ισπανία και 0,1 στη Βουλγαρία. Η έρευνα εντοπίζει τρεις τομείς του δικαστικού συστήματος όπου χρειάζονται παρεμβάσεις: την απαρχαιωμένη χωροταξική κατανομή των δικαστηρίων ανά την επικράτεια, τον τρόπο διοίκησης των δικαστηρίων, που δε λαμβάνει υπόψη τις σύγχρονες αρχές διοίκησης, και την αναποτελεσματική αξιολόγηση των δικαστικών. Ωστόσο, με τον νόμο 4938/2022 που υιοθέτησε τον Ιούνιο του 2022 τον νέο Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών, επέρχονται κατάλληλες τροποποιήσεις και προσθήκες που αφορούν την επιθεώρηση και προβλέπεται ότι η μη έγκαιρη ολοκλήρωση των υποθέσεων από τους δικαστικούς λειτουργούς δύναται να οδηγήσει σε στέρωση μισθού και σε πειθαρχικές κυρώσεις, που μπορούν να φτάσουν μέχρι και την οριστική αποπομπή των δικαστικών λειτουργών. Όλες οι σχετικές ρυθμίσεις, εφόσον εφαρμοστούν σωστά, θα ενισχύσουν την προσπάθεια για ταχύτερη και αρτιότερη απονομή της δικαιοσύνης.

152. Μεταρρύθμιση σε Τρεις Κρίσιμους Τομείς του Δικαστικού Συστήματος, διαNEΟσις, Ιανουάριος 2021

Τα προβλήματα αυτά δεν είναι τα μόνα. Στις μεγάλες καθυστερήσεις συντελούν, επίσης, η έλλειψη κουλτούρας εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών, η καθυστέρηση της ψηφιοποίησης πολλών διαδικασιών, η ευκολία παροχής αναβολής σε δίκες, η πολύ σημαντική καθυστέρηση έκδοσης αποφάσεων, και η ελλιπής εξειδίκευση των δικαστών. Παρότι σε νομοθετικό επίπεδο, στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών προβλέπεται η δυνατότητα συγκρότησης τμημάτων για την ταχύτερη (fast-track) εκδίκαση διαφορών με ειδικό συγκεκριμένο αντικείμενο, τα οποία ιδανικά θα στελεχώνονται από δικαστές με εξειδίκευση ή εμπειρία στο αντικείμενο αυτό, στην πράξη φαίνεται να απέχουμε αρκετά από την εφαρμογή της λύσης αυτής.

Συνεπώς, προτεραιότητες σήμερα αποτελούν, μεταξύ άλλων:

1. Η ψηφιοποίηση όλων των διαδικασιών.
2. Η αποσυμφόρηση των δικαστηρίων από υποθέσεις που μπορούν να ρυθμιστούν εξωδικαστικά.
3. Η περαιτέρω ενίσχυση των θεσμών της διαιτησίας και της διαμεσολάβησης.
4. Η επιμόρφωση και εξειδίκευση των δικαστών σε οικονομικά / επιχειρηματικά θέματα.
5. Η δημιουργία συμβουλίου με στελέχη υψηλής κατάρτισης και εξειδίκευσης, που θα υποστηρίζει τους δικαστές στην κατανόηση οικονομικών στοιχείων.
6. Ο επανασχεδιασμός της χωροταξικής κατανομής των δικαστηρίων.
7. Ο εκσυγχρονισμός των προγραμμάτων σπουδών στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών.

08

Μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Πάνω από ένας στους τέσσερις (27%) συμμετέχοντες στην έρευνα συμπεριέλαβε φέτος την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) μεταξύ των τομέων όπου πρέπει να εστιάσει τις προσπάθειές της η χώρα για να ενισχύσει την ελκυστικότητά της, κατατάσσοντας το ζήτημα αυτό στην τέταρτη θέση μεταξύ των κορυφαίων προτεραιοτήτων, από την όγδοη πέρυσι.

Προκαλεί, ενδεχομένως, απορία ο λόγος για τον οποίο οι ξένοι επενδυτές αποδίδουν σημασία στη στήριξη των ΜμΕ. Είναι γεγονός, ωστόσο, ότι η ύπαρξη ενός υγιούς οικοσυστήματος σύγχρονων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, μέσω του οποίου θα δίνεται στις επιχειρήσεις η δυνατότητα να αναπτύξουν συνεργασίες, αποτελεί σημαντικό υποβοηθητικό παράγοντα για την ευόδωση μιας επένδυσης.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το ζήτημα αυτό χαρακτηρίζεται ως προτεραιότητα από το 48% των μεγάλων επιχειρήσεων (έσοδα > €1.5 δισ.) και σε μικρότερο βαθμό από τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Οι ΜμΕ στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν σήμερα το 99,9% του συνολικού αριθμού των επιχειρήσεων, απασχολούν το 83% του εργατικού δυναμικού και συνεισφέρουν το 56,7% της συνολικής προστιθέμενης αξίας, σημαντικά υψηλότερα από τον μέσο όρο της Ε.Ε., που είναι 65,2% και 53% αντίστοιχα¹⁵³. Παρουσιάζουν, όμως, υψηλό κατακερματισμό, χαμηλή παραγωγικότητα και περιορισμένη εξωστρέφεια.

Η ΕΥ, μέσα από σειρά σχετικών ερευνών, έχει προτείνει ένα μοντέλο ανάπτυξης των ΜμΕ το οποίο βασίζεται στη μεγέθυνση των επιχειρήσεων, μέσω οργανικής ανάπτυξης, συγχωνεύσεων και εξαγορών ή άλλων μορφών συνεργασίας. Η μεγέθυνση αυτή θα δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας, και θα ενισχύσει την παραγωγικότητα, αλλά και την εξωστρέφεια, δημιουργώντας έναν αυτοτροφοδοτούμενο ενάρτετο κύκλο που θα επιτρέψει στις ΜμΕ να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους και να διαδραματίσουν έναν πιο ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη της οικονομίας.

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας παρέχει μια μοναδική ευκαιρία για τη χρηματοδότηση επενδύσεων από τις ΜμΕ, και, ταυτόχρονα, για τον εκσυγχρονισμό και τον αναπροσανατολισμό τους προς τους τομείς που παρουσιάζουν σήμερα ισχυρές αναπτυξιακές προοπτικές. Ωστόσο, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο διατυπώνεται η ανησυχία ότι το RRF είναι προσανατολισμένο περισσότερο στις ανάγκες και τις δυνατότητες των μεγάλων επιχειρήσεων. Η άποψη αυτή αποτυπώνεται και στα ευρήματα της πανευρωπαϊκής έρευνας: Μόλις το 54% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δηλώνουν ότι το RRF παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των επενδυτικών τους σχεδίων, έναντι του συνόλου των μεγάλων επιχειρήσεων. Αντίστοιχα, και ενδεχομένως εξ αυτού του λόγου, μόνο το 44% των ΜμΕ σχεδιάζουν επενδύσεις ή επέκταση των δραστηριοτήτων τους κατά το επόμενο δωδεκάμηνο, έναντι 83% των μεγάλων επιχειρήσεων. Τέλος, και καθώς οι ΜμΕ επλήγησαν περισσότερο από τις επιπτώσεις της πανδημίας, 34% των ΜμΕ δηλώνουν ότι έχουν αναβάλει ή μειώσει σε έκταση τα επενδυτικά τους σχέδια λόγω της πανδημίας, έναντι μόλις 13% των μεγάλων επιχειρήσεων.

Σημειώνεται ότι και στην έρευνα για την Ελλάδα, ενώ το 60% των μεγάλων επιχειρήσεων αποτιμά θετικά το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της χώρας μας, μόλις το 44% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων έχει την ίδια άποψη (Βλέπε σελ. 108).

Παρότι το RRF, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, όπως και το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας στην Ελλάδα, θα έχει, αναμφισβήτητα, θετικό αντίκτυπο και στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι διαμορφωτές των πολιτικών, στην Ελλάδα, αλλά και στις Βρυξέλλες, θα πρέπει να μελετήσουν με μεγαλύτερη προσοχή τις ανάγκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ΜμΕ και να προσαρμόσουν ανάλογα τα προγράμματα χρηματοδότησης. Πιθανές ενέργειες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

1. Ενσωμάτωση προγραμμάτων μικρότερης κλίμακας για τις ΜμΕ, που θα στοχεύουν στην αξιοποίηση κονδυλίων στα πλαίσια του Σχεδίου Ανάκαμψης.
2. Βελτίωση της διαφάνειας όσον αφορά στην παρεχόμενη χρηματοοικονομική πληροφόρηση από τις ΜμΕ για την ενίσχυση της έγκαιρης και αξιόπιστης εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου από τα τραπεζικά ιδρύματα, με ταυτόχρονη απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών αίτησης και αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας.
3. Μείωση της γραφειοκρατίας για τη συμμετοχή σε χρηματοδοτικά προγράμματα, με σκοπό την αποφυγή σπατάλης πόρων και ευκαιριών από τις ΜμΕ.
4. Υποστήριξη της πρόσβασης των ΜμΕ στις κεφαλαιαγορές και σε ιδιωτικά κεφάλαια ως εναλλακτικές πηγές για τη χρηματοδότηση των επενδυτικών τους σχεδίων.
5. Παροχή διευκολύνσεων, όπως νομικά και φορολογικά κίνητρα (βλ. νέο φορολογικό νομοσχέδιο) για την προώθηση των συγχωνεύσεων και εξαγορών και συνεργασιών, με σκοπό τη δημιουργία μεγαλύτερων εταιρικών σχημάτων και θετικό αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα και ανθεκτικότητα της ελληνικής οικονομίας.
6. Φορολογικές ελαφρύνσεις για σημαντικές επενδύσεις από τις ΜμΕ στην τεχνολογία και σε υποδομές προκειμένου να ενισχυθεί η δυνατότητα υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων, καθώς και η ικανότητα χρηματοδότησής τους.
7. Κίνητρα για τη στροφή της παραγωγικής βάσης σε ένα πιο εξωστρεφές προφίλ και σε προϊόντα και υπηρεσίες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, διευκολύνοντας έτσι την άντληση κεφαλαίων για περαιτέρω ανάπτυξη.
8. Ενδυνάμωση της κουλτούρας συνεργασίας μεταξύ των επιχειρηματιών για τη δημιουργία μεγαλύτερων συνεταιριστικών σχημάτων, με ταυτόχρονη προσέλκυση εξειδικευμένων στελεχών διοίκησης.
9. Εθνική εκστρατεία ενημέρωσης αναφορικά με τις διαθέσιμες επιλογές και τα οφέλη από την πρόσβαση των ΜμΕ στα διαθέσιμα χρηματοδοτικά προγράμματα.

153. SBA Fact Sheet: Greece, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021

09 Η σημασία της δημόσιας διοίκησης και αποτελεσματικότερη επικοινωνία στο εξωτερικό

Η διαφοροποίηση μεταξύ των ήδη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων και όσων δεν έχουν μέχρι σήμερα επενδυτική παρουσία, ως προς τις εκτιμήσεις τους για την ελκυστικότητα της ελληνικής οικονομίας, έχει μεν μειωθεί, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει και να προκαλεί προβληματισμό. Σε πολλές από τις ερωτήσεις όπου οι μη εγκατεστημένες επιχειρήσεις εμφανίζονται πιο αρνητικές από αυτές που λειτουργούν στην Ελλάδα, είναι σαφές ότι οι αντιλήψεις των εγκατεστημένων επιχειρήσεων αντανακλούν με μεγαλύτερη ακρίβεια την πραγματικότητα. Συνεπώς, η επιφυλακτικότητα των μη εγκατεστημένων στη χώρα επιχειρήσεων αναδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για αποτελεσματικότερη επικοινωνία προς την παγκόσμια επενδυτική κοινότητα των επενδυτικών ευκαιριών, των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας και, κυρίως, των βημάτων που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια. Είναι, άλλωστε, προφανές ότι η δεξαμενή των επιχειρήσεων που δεν έχουν μέχρι σήμερα πραγματοποιήσει επενδύσεις στην Ελλάδα είναι πολύ μεγαλύτερη, και από αυτήν θα προέλθει η μεγάλη πλειοψηφία των ΑΞΕ σε βάθος χρόνου.

Το έλλειμμα, όμως, αποτελεσματικής επικοινωνίας δεν περιορίζεται στους εν δυνάμει επενδυτές. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ η Πολιτεία έχει λάβει σημαντικά μέτρα για τον επαναπατρισμό της γενιάς του brain drain, πολλοί από τους Έλληνες που μετανάστευσαν τα τελευταία χρόνια δε γνωρίζουν τα μέτρα αυτά.

Τα τελευταία χρόνια, το βάρος της επικοινωνιακής προσπάθειας έχουν αναλάβει, σε μεγάλο βαθμό, στελέχη της κυβέρνησης, και προσωπικά ο ίδιος ο πρωθυπουργός, προβάλλοντας ένα νέο θετικό αφήγημα, σύμφωνα με το οποίο, είμαστε, ως χώρα, αποφασισμένοι να κάνουμε ό,τι απαιτείται για να στηρίξουμε τις επενδύσεις. Το μέγεθος του εγχειρήματος, ωστόσο, απαιτεί μια πολύ ευρύτερη και πολυεπίπεδη κινητοποίηση.

Οι αλλαγές και οι μεταρρυθμίσεις που έχουν δρομολογηθεί και επηρεάζουν άμεσα την ελκυστικότητα της χώρας, άπτονται των αρμοδιοτήτων τουλάχιστον των μισών Υπουργείων. Πέραν, όμως, αυτών, λειτουργούν σήμερα στο πλαίσιο του ευρύτερου δημόσιου τομέα ένα πλήθος υπηρεσιών και οργανισμών που, άμεσα ή έμμεσα, έχουν ως αποστολή την προβολή της χώρας στο εξωτερικό και την προσέλκυση επενδύσεων. Ευθύνη τους δεν είναι μόνο η άρση των εμποδίων, αλλά και η επιθετική αναζήτηση, ενημέρωση και διευκόλυνση των επιχειρήσεων στην υλοποίηση των επενδυτικών τους σχεδίων. Το ίδιο πράττουν, άλλωστε, και οι περισσότερες ανταγωνίστριες χώρες, οι οποίες δεν περιορίζονται στο να προβάλλουν συστηματικά τα πλεονεκτήματά τους, αλλά εντοπίζουν τους επενδυτές, εξετάζουν τα αιτήματα και τους προβληματισμούς τους και δίνουν τις λύσεις.

Πρέπει, συνεπώς, να καταστεί συνείδηση σε ολόκληρη τη δημόσια διοίκηση η σημασία των ξένων επενδύσεων για την ελληνική οικονομία, και να εκπαιδευτούν πιο συστηματικά τα στελέχη των αρμόδιων υπηρεσιών, και ιδιαίτερα όσοι έρχονται σε επαφή με τους ξένους επενδυτές.

Η εστίαση στις μη εγκατεστημένες στην Ελλάδα επιχειρήσεις δε σημαίνει ότι πρέπει να παραβλέπονται οι ανάγκες και οι ανησυχίες των επιχειρήσεων που λειτουργούν σήμερα στη χώρα. Οι επιχειρήσεις αυτές αποτελούν δυναμικά τους πρεσβευτές της χώρας στο εξωτερικό, αλλά και βασικό συντελεστή νέων επενδύσεων, μέσω των σχεδίων επέκτασης της δραστηριότητάς τους. Προϋπόθεση είναι η εμπειρία τους στην Ελλάδα να δικαιώνει την επιλογή τους.

Κατά την περίοδο 2000-2020, οι επεκτάσεις ήδη υπαρχουσών εγκαταστάσεων στην Ελλάδα αντιπροσώπευε το 20,8% των συνολικών επενδύσεων. Το 2021, το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 16,7%. Στο σύνολο της Ευρώπης, κατά την τελευταία τριετία, οι επεκτάσεις αντιπροσώπευαν το 34% του συνόλου των επενδύσεων. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν ότι, και μεταξύ των εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων, ενδεχομένως, υπάρχει ένα ανεκμετάλλετο δυναμικό το οποίο θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στην περαιτέρω αύξηση των επενδύσεων. Οι αρμόδιες υπηρεσίες, οφείλουν, συνεπώς, να βρίσκονται σε στενή επαφή με τις επιχειρήσεις αυτές, να ενημερώνονται διαρκώς για την εξέλιξη των σχεδίων τους και τα ενδεχόμενα προβλήματα που ανακύπτουν, και να φροντίζουν για την επίλυσή τους.

10 Πολιτική σταθερότητα

Στην πανευρωπαϊκή έρευνα της ΕΥ, στην πρώτη θέση μεταξύ των κινδύνων που απειλούν την ελκυστικότητα της Ευρώπης ως επενδυτικού προορισμού, με ποσοστό 38%, βρίσκεται η ενίσχυση των λαϊκισμού και προστατευτισμού

μεταξύ των πολιτικών αλλά και των κοινωνιών των ευρωπαϊκών χωρών, και στην πέμπτη θέση, με ποσοστό 31%, η γενικότερη πολιτική αστάθεια στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι απαντήσεις αυτές είναι, προφανώς, επηρεασμένες κυρίως από την άνοδο μη-συστημικών κομμάτων σε πολλές ευρωπαϊκές μεγάλες χώρες, αλλά και την εμπειρία του Brexit. Η ψυχολογία, όμως, αυτή των επενδυτών επηρεάζει και τη γενικότερη προσέγγισή τους κατά τη λήψη επενδυτικών αποφάσεων.

Η Ελλάδα, μετά την οικονομική κρίση, έχει επιτύχει αξιοσημείωτη πολιτική σταθερότητα. Είναι, ωστόσο, άξιο προσοχής, ότι μόλις το 56% των ερωτώμενων θεωρούν το σταθερό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον της χώρας ελκυστικό, με το ποσοστό αυτό να διαμορφώνεται στο 67% μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται ήδη στην Ελλάδα, και έχουν άμεση επίγνωση της πραγματικότητας. Ωστόσο, το γεγονός ότι δύο στους πέντε ερωτώμενους (43%) έχουν αρνητική άποψη, υποδηλώνει ότι η εμπειρία της προηγούμενης δεκαετίας εξακολουθεί να προβληματίζει αρκετές επιχειρήσεις.

Σημειώνεται ότι, την ίδια ώρα, ένας στους δύο επενδυτές (52%) θεωρεί ως μη ελκυστική τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, επιβεβαιώνοντας τη διαπίστωση ότι η επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων έχει άμεσο αντίκτυπο και στο επενδυτικό κλίμα. Η αποκλιμάκωση της έντασης με την Τουρκία δεν εναπόκειται στην Ελλάδα. Η διατήρηση, όμως, ενός πολιτικού κλίματος που θα ενισχύει την ελκυστικότητα της χώρας εξαρτάται από εμάς.

Τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί στη χώρα μια ευρεία συναίνεση μεταξύ των κεντρικών πολιτικών δυνάμεων, γύρω από την επιτακτική ανάγκη προσέλκυσης ξένων επενδύσεων και, σε μικρότερο ίσως βαθμό, ως προς τις επιμέρους πολιτικές που θα συμβάλουν σε αυτήν την κατεύθυνση. Είναι εξαιρετικά σημαντικό η κατάκτηση αυτή να περιφρουρηθεί και να ενισχυθεί, και να μην εμπλακούν τα θέματα των επενδύσεων σε κομματικές διαμάχες.

Η ενίσχυση των ξένων επενδύσεων αποτελεί τη βασική προϋπόθεση της δυναμικής ανάκαμψης και του απαραίτητου μετασχηματισμού της ελληνικής οικονομίας, μετά τις αλλεπάλληλες κρίσεις που αντιμετώπισε τα τελευταία χρόνια. Η συστράτευση όλων των πολιτικών, αλλά και των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι επιβεβλημένη, περισσότερο από ποτέ. Ο ανταγωνισμός караδοκεί και δεν υπάρχει η πολυτέλεια άλλων καθυστερήσεων για τη χώρα μας.

Ταυτότητα της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω online συνεντεύξεων, από τη Euromoney, για λογαριασμό της EY Ελλάδος, μεταξύ 15 Μαρτίου και 15 Απριλίου 2022.

Συνολικά, διεξήχθησαν 250 συνεντεύξεις, εκ των οποίων 125 στην Ελλάδα και 125 στο εξωτερικό. Καθώς από τη δεύτερη κατηγορία, 19 επιχειρήσεις έχουν ήδη παρουσία στην Ελλάδα, συνολικά το 58% των επιχειρήσεων του δείγματος (n=144) δραστηριοποιούνται στη χώρα μας.

Οι επιχειρήσεις προέρχονται (πλην της Ελλάδας) από 25 χώρες, οι οποίες αντιπροσωπεύουν τις χώρες προέλευσης των σημερινών και δυνητικών ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα.

Χρόνος διεξαγωγής έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μεταξύ 15 Μαρτίου και 15 Απριλίου 2022.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα

Συμμετείχαν 250 στελέχη από ξένες επιχειρήσεις:

125 συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα

125 συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν εκτός Ελλάδας

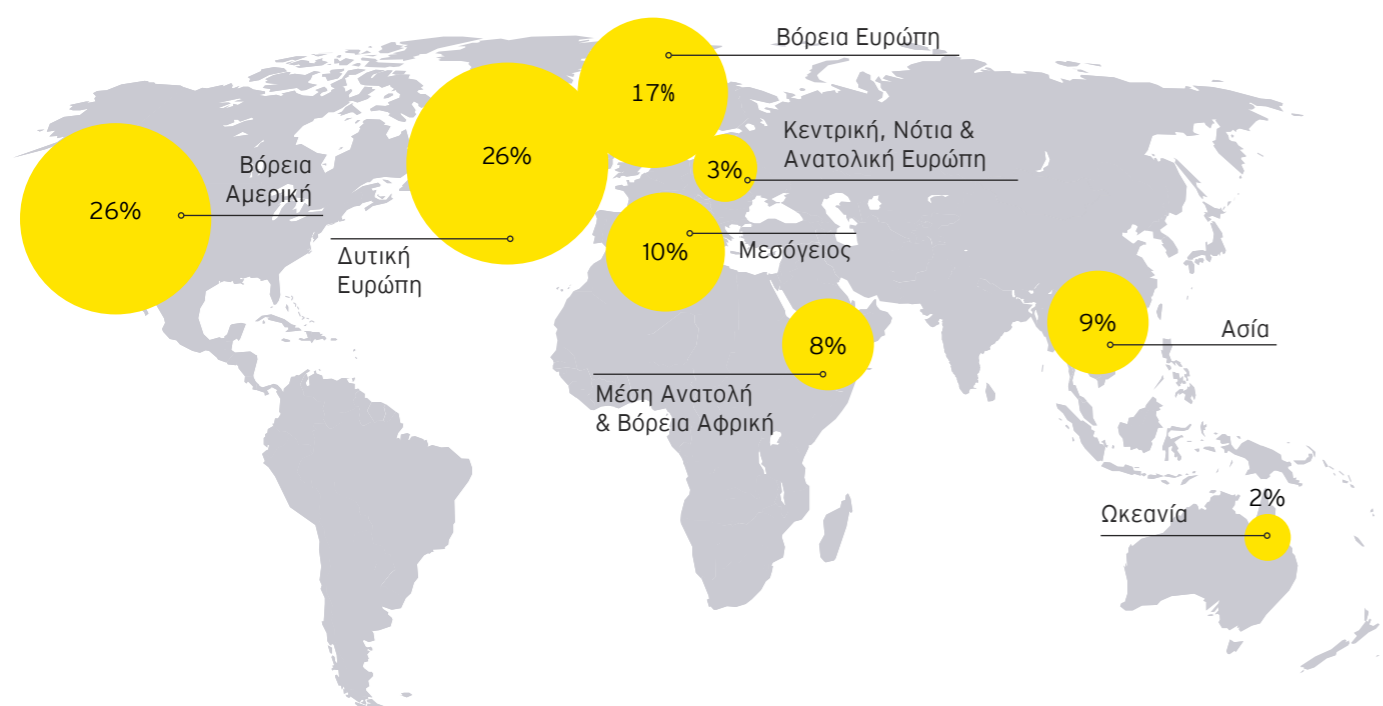
↳ 19 εκ των οποίων έχουν ήδη παρουσία στην Ελλάδα

Συνολικά, το 58% των επιχειρήσεων του δείγματος (n=144) δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, ενώ το 42% (n=106) δεν είναι ακόμη εγκατεστημένες στην Ελλάδα. Να σημειωθεί ότι στη φετινή έρευνα, το ποσοστό των μη εγκατεστημένων στην Ελλάδα επιχειρήσεων είναι ελαφρώς υψηλότερο, σε σχέση με πέρσι (38%).

Συλλογή δεδομένων

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω online συνεντεύξεων σε στελέχη επιχειρήσεων από 25 χώρες.

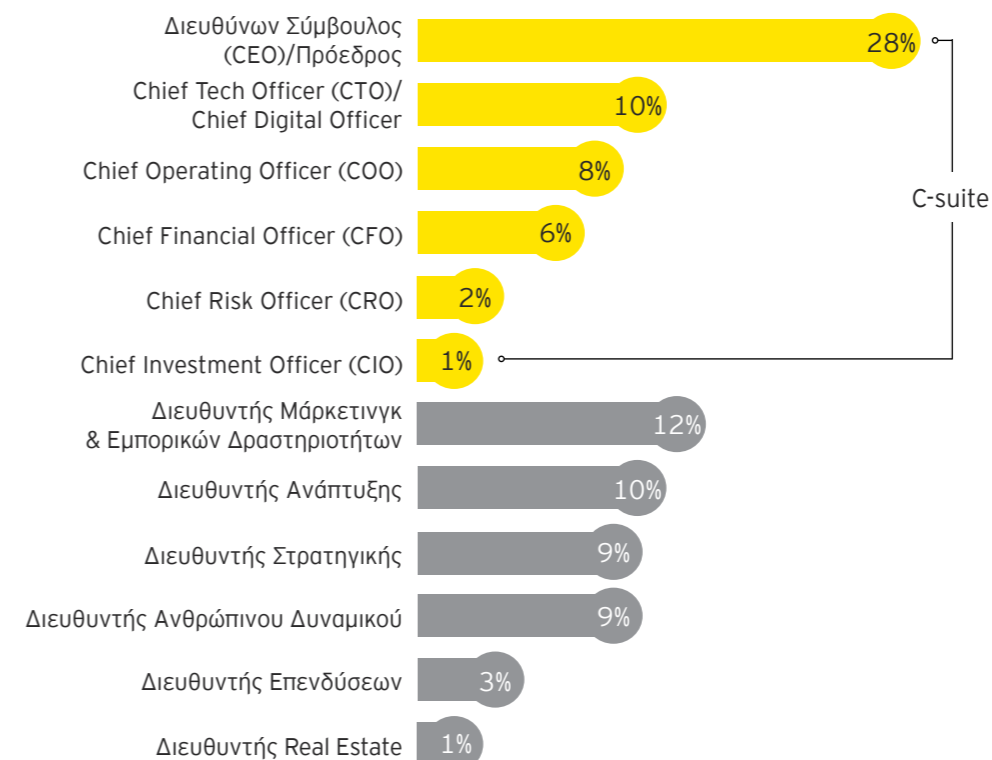
Περιοχή προέλευσης επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα

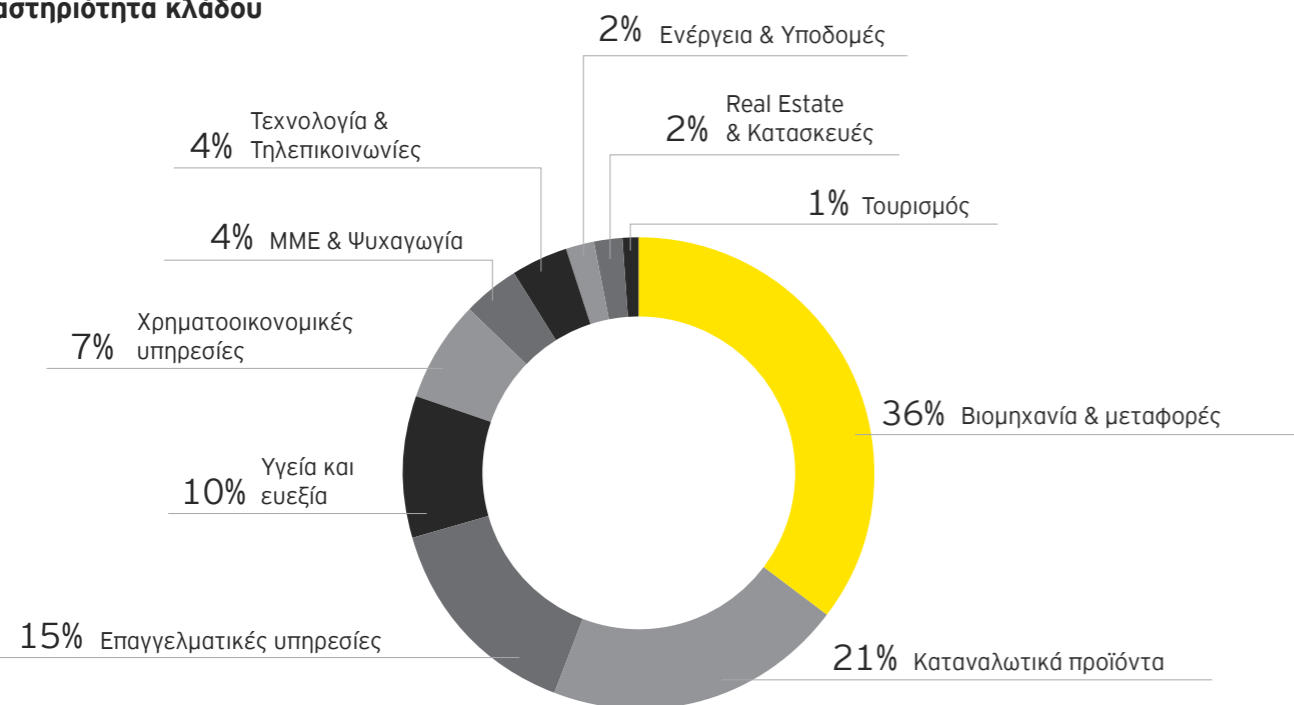
Μέγεθος εταιρειών (κύκλος εργασιών)

Επαγγελματική θέση ερωτηθέντων

Δραστηριότητα κλάδου

Αναφορικά με τις συγκρίσεις:

Είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη, πως οι επιμέρους έρευνες των ευρωπαϊκών χωρών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα EY Attractiveness, πραγματοποιήθηκαν σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα, μεταξύ Φεβρουαρίου και Απριλίου 2022. Συνεπώς, είναι φανερό πως αρκετές απαντήσεις, οι οποίες δόθηκαν μετά την έναρξη του πολέμου, έχουν σε μεγάλο βαθμό επηρεαστεί από την ανασφάλεια που προκάλεσε, πράγμα που επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα της πανευρωπαϊκής έρευνας.

Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι ενώ οι επενδυτές που απάντησαν πριν την 1^η Μαρτίου εμφανίζονται αρκετά

πιο αισιόδοξοι, υπήρξε επιδείνωση στο σύνολο των απαντήσεων που συλλέχθηκαν μεταξύ 1^{ης} και 14^{ης} Μαρτίου, και μία σαφής επιδείνωση σε όσους ερωτήθηκαν μετά τις 15 Μαρτίου. Στο ίδιο κλίμα εντεινόμενης απαισιοδοξίας, η πανευρωπαϊκή έρευνα καταγράφει, επίσης, μείωση του ποσοστού των επιχειρήσεων που δηλώνουν ότι σχεδιάζουν να προχωρήσουν σε επενδύσεις, ή να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στην Ευρώπη, από 79% πριν την 1^η Μαρτίου, στο 67% μεταξύ 1^{ης} και 14^{ης} Μαρτίου και στο 25% μετά την 15^η Μαρτίου.

Σχεδιάζει η επιχείρησή σας να αναπτύξει ή να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στην Ευρώπη κατά τον επόμενο χρόνο;

Οι απαντήσεις δόθηκαν:	Ναι	Όχι	Δεν έχω άποψη
Μετά τις 15 Μαρτίου 2022	25%	75%	
Στο διάστημα 1-14 Μαρτίου 2022	67%	32%	1%
Πριν την 1 ^η Μαρτίου 2022	79%	16%	5%

Πηγή: EY Attractiveness Survey Europe Μάιος 2022 (σύνολο ερωτηθέντων: 501).

Η φετινή ελληνική έρευνα ξεκίνησε 20 ημέρες μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία και συνέπεσε χρονικά με την πολιτική και οικονομική αβεβαιότητα που αυτή προκάλεσε, η οποία, προφανώς, επηρέασε σημαντικά την προδιάθεση των συμμετεχόντων.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, ενώ στις περισσότερες χώρες, οι έρευνες ξεκίνησαν τέλος Ιανουαρίου με μέσα Φεβρουαρίου, δηλαδή πριν την κήρυξη του πολέμου και ολοκληρώθηκαν πριν ή κοντά στις 15 Μαρτίου, η έρευνα για την Ελλάδα διεξήχθη εξ ολοκλήρου την περίοδο μετά τις 15 Μαρτίου (15 Μαρτίου - 15 Απριλίου), όταν πια οι προοπτικές για μια μακροχρόνια σύρραξη, μεγάλης έκτασης κυρώσεις και ευρύτερες συνέπειες στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία ήταν εμφανείς. Για τον λόγο αυτό, οι συγκρίσεις των ευρημάτων για την Ελλάδα με αυτά άλλων χωρών, παρατίθενται με επιφύλαξη και πρέπει κανείς να τις διαβάσει με προσοχή.

Περίοδος διεξαγωγής επιμέρους ερευνών

Βέλγιο	31/01 - 11/03
Ρουμανία	16/02 - 09/03
Πορτογαλία	16/02 - 10/03
Ιταλία	16/02 - 18/03
Γαλλία	17/02 - 25/03
Ιρλανδία	17/02 - 04/04
Ευρώπη	17/02 - 06/04
Ηνωμένο Βασίλειο	07/03 - 13/04
Ελλάδα	15/03 - 15/04

Σημείωση: Λόγω στρογγυλοποίησης, τα ποσοστά στα διαγράμματα της έρευνας μπορεί να μην αθροίζουν στο 100% (+/- 1%)

Μεθοδολογία

Οι εκτιμήσεις για τις ΑΞΕ στην Ευρώπη βασίζονται στην ανάλυση της βάσης δεδομένων EY European Investment Monitor (EIM). Αυτή η βάση δεδομένων καταγράφει τις ΑΞΕ που δημιουργούν νέες εγκαταστάσεις και νέες θέσεις εργασίας. Δεν περιλαμβάνει τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου και τις συγχωνεύσεις και εξαγορές (Σ&Ε), παρουσιάζοντας έτσι την εικόνα των επενδύσεων στις μεταποιητικές βιομηχανίες και στον κλάδο των υπηρεσιών από αλλοδαπές εταιρείες σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Τα δεδομένα των ΑΞΕ είναι ευρέως διαθέσιμα. Τα στοιχεία περιλαμβάνουν επενδύσεις σε εταιρείες, εάν ο ξένος επενδυτής αποκτήσει πάνω από το 10% των ιδίων κεφαλαίων της εταιρείας και αναλάβει κάποιο ρόλο στη διοίκησή της. Περιλαμβάνουν, επίσης, ιδία κεφάλαια, επανεπενδυόμενα κέρδη και ενδοεταιρικά δάνεια.

Παράλληλα, τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην έρευνά μας, περιλαμβάνουν επενδύσεις και σε φυσικά περιουσιακά στοιχεία, όπως τα εργοστάσια και ο εξοπλισμός, με αποτέλεσμα, αυτά τα δεδομένα να μας δίνουν πολύτιμη πληροφόρηση για:

- ▶ Τον τρόπο ανάθεσης των έργων ΑΞΕ
- ▶ Τις δραστηριότητες στις οποίες πραγματοποιούνται επενδύσεις
- ▶ Πού τοποθετούνται γεωγραφικά τα έργα
- ▶ Ποιος διεκπεραιώνει αυτά τα έργα

Το EY EIM είναι μια κορυφαία, διαδικτυακή βάση δεδομένων, που παρακολουθεί τις επενδύσεις που πραγματοποιούνται εντός της Ευρώπης. Η EY EIM εστιάζει σε ανακοινώσεις επενδύσεων, στον αριθμό των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργούνται και στο σχετικό κεφάλαιο που έχει επενδυθεί, όπου αυτό είναι εφικτό. Η βάση δεδομένων παρακολουθεί περισσότερες από 10.000 ειδησεογραφικές πηγές, ενώ, για την επιβεβαίωση των δεδομένων που συλλέγει, οι ερευνητικές της ομάδες επικοινωνούν απευθείας με πάνω από το 70% των εταιριών που πραγματοποιούν αυτές τις επενδύσεις.

Οι ακόλουθες κατηγορίες επενδύσεων δεν περιλαμβάνονται στη βάση δεδομένων EY European Investment Monitor:

- ▶ Σ&Ε και κοινοπραξίες (εκτός εάν οδηγούν σε επεκτάσεις με νέες εγκαταστάσεις ή νέες θέσεις εργασίας)
- ▶ Επενδύσεις χαρτοφυλακίου (συντάξεις, ασφαλιστικά και χρηματοοικονομικά κεφάλαια)
- ▶ Συμφωνίες για άδειες χρήσης
- ▶ Επενδύσεις αντικατάστασης εργοστασιακού και άλλου παραγωγικού εξοπλισμού (π.χ. αντικατάσταση παλαιών μηχανημάτων χωρίς δημιουργία νέας απασχόλησης)
- ▶ Εγκαταστάσεις λιανικής πώλησης και αναψυχής, ξενοδοχεία και real estate*
- ▶ Έργα κοινής ωφέλειας (δίκτυα τηλεπικοινωνίας, αεροδρόμια, λιμάνια και άλλες παρόμοιες εγκαταστάσεις)*
- ▶ Εξορυκτικές δραστηριότητες (μεταλλεύματα, ορυκτά και καύσιμα)
- ▶ Μη κερδοσκοπικές οργανώσεις (φιλανθρωπικά ιδρύματα, εμπορικοί σύλλογοι, κυβερνητικοί φορείς)

* Επενδυτικά έργα από εταιρείες που εμπίπτουν στις παραπάνω κατηγορίες, συμπεριλαμβάνονται στα δεδομένα μας μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Για παράδειγμα, οι λεπτομέρειες μιας νέας ξενοδοχειακής επένδυσης ή μιας εγκατάστασης λιανικής πώλησης δε θα καταγράφονταν, αλλά εάν το ξενοδοχείο ή η εταιρεία λιανικής αποφάσιζε να εγκαταστήσει τα κεντρικά της γραφεία ή ένα κέντρο διανομής σε ευρωπαϊκή χώρα, τότε αυτή η επένδυση θα συμπεριληφθεί στη βάση δεδομένων μας.

Στην παρούσα έρευνα, εργάστηκαν οι:

Ελισάβετ Βανδώρου, Marie-Armelle Benito, Κωνσταντίνος Θανάσκος, Γιώργος Θεοδωρακάκης, Ευτυχία Κασελάκη, Κίρα Κόντη, Νίκος Λιάκος, Ευτυχία Λιαροκάπη, Θάνος Μαύρος, Κωνσταντίνα Νικολάου, Ήρα Παππά, Μιλένα Πεκλάρη, Τζούλια Πουρναρά, Μαρία Ρηγάκη, Γιάννης Σαράντης, Ευάγγελος Μάξιμος Σκοπελίτης, Σπυριδούλα Σταματοπούλου, Δημήτρης Τασιάς, Κωνσταντίνα Τσεβά, Χρήστος Ψύλλιας και η Euromoney.

Σχετικά με το πρόγραμμα EY Attractiveness

Οι έρευνες Attractiveness Surveys της EY αναγνωρίζονται ευρέως από πελάτες, μέσα μαζικής ενημέρωσης, κυβερνήσεις και σημαντικούς δημόσιους φορείς ως βασική πηγή γνώσης για τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Εστιάζοντας στην ελκυστικότητα μιας συγκεκριμένης περιοχής ή χώρας ως επενδυτικού προορισμού, οι έρευνες της EY αποσκοπούν στο να βοηθήσουν τις επιχειρήσεις να λάβουν επενδυτικές αποφάσεις και τις κυβερνήσεις να αντιμετωπίσουν τους παράγοντες που λειτουργούν ως εμπόδια για την ανάπτυξη.

Οι έρευνες αναλύουν, παράλληλα, τόσο τα πραγματικά δεδομένα, όσο και τις αντιλήψεις ως προς τις ΑΞΕ σε μια χώρα ή περιοχή. Τα ευρήματα βασίζονται στις απόψεις αντιπροσωπευτικών ομάδων διεθνικών στελεχών εγχώριων, αλλά και διεθνών επιχειρήσεων.

Το ερευνητικό αυτό πρόγραμμα έχει ιστορία 21 ετών και περιλαμβάνει εις βάθος μελέτες για την Ευρώπη, μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών χωρών, την Αφρική, την περιοχή της Μεσογείου, την Ινδία, την Ιαπωνία, τη Νότια Αμερική, την Τουρκία και το Καζακστάν.

Για περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να επισκεφθείτε την ιστοσελίδα:

ey.com/attractiveness #EYAttract

EY contacts

Παναγιώτης Ι. Κ. Παπάζογλου

Διευθύνων Σύμβουλος
+30 210 2886 417
panos.papazoglou@gr.ey.com

Ανδρέας Χατζηδαμιανού

Επικεφαλής Ελεγκτικών Υπηρεσιών
+30 210 2886 198
andreas.hadjidamianou@gr.ey.com

Αλέξανδρος Χρηστίδης

Επικεφαλής Τμήματος Συμβουλευτικών Υπηρεσιών
+30 210 2886 112
alexandros.christidis@gr.ey.com

Στέφανος Μήτσιος

Επικεφαλής Φορολογικών Υπηρεσιών
+30 210 2886 363
stefanos.mitsios@gr.ey.com

Τάσος Ιωσηφίδης

Επικεφαλής Τμήματος Συμβούλων Εταιρικής
Στρατηγικής και Συναλλαγών
+30 210 2886 423
tassos.iossiphides@gr.ey.com

EY

@EY_Greece

EY Greece

eygreece

EY Greece

EY | Building a better working world

Στην EY, σκοπός μας είναι η δημιουργία ενός καλύτερου εργασιακού κόσμου, παράγοντας μακροπρόθεσμη αξία για τους πελάτες μας, τους ανθρώπους μας και την κοινωνία, και οικοδομώντας εμπιστοσύνη στις κεφαλαιαγορές.

Αξιοποιώντας τα δεδομένα και την τεχνολογία, οι πολυσυνθετικές ομάδες μας, σε περισσότερες από 150 χώρες, οικοδομούν την εμπιστοσύνη μέσω της διασφάλισης της καλής λειτουργίας των επιχειρήσεων και βοηθούν τους πελάτες μας να αναπτυχθούν, να μετασχηματιστούν και να λειτουργήσουν αποτελεσματικότερα.

Μέσω των Ελεγκτικών, Συμβουλευτικών, Νομικών και Φορολογικών Υπηρεσιών μας, καθώς και μέσω των Συμβουλευτικών Υπηρεσιών Εταιρικής Στρατηγικής και Συναλλαγών, οι ομάδες της EY θέτουν καλύτερες ερωτήσεις, για να καταλήξουν σε νέες απαντήσεις στα περίπλοκα ζητήματα που αντιμετωπίζει ο κόσμος μας σήμερα.

Ο όρος EY αναφέρεται στον παγκόσμιο οργανισμό, και μπορεί να αναφέρεται σε μία, ή περισσότερες, από τις εταιρείες μέλη της Ernst & Young Global Limited, καθεμία από τις οποίες αποτελεί ξεχωριστή νομική οντότητα. Η Ernst & Young Global Limited, μια βρετανική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης δια εγγυήσεως, δεν παρέχει υπηρεσίες σε πελάτες. Πληροφορίες αναφορικά με τον τρόπο που η EY συγκεντρώνει και χρησιμοποιεί τυχόν προσωπικά δεδομένα, καθώς και περιγραφή των δικαιωμάτων των υποκειμένων σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων, είναι διαθέσιμα στον σύνδεσμο ey.com/privacy. Για περισσότερες πληροφορίες για τον οργανισμό μας, παρακαλούμε επισκεφθείτε το ey.com.

© 2022 EY

All Rights Reserved.

ey.com

Το εν λόγω υλικό έχει δημιουργηθεί για σκοπούς γενικής πληροφόρησης και δεν προορίζεται για χρήση ως λογιστική, φορολογική, νομική ή άλλη επαγγελματική συμβουλή. Παρακαλούμε επικοινωνήστε με τους συμβούλους σας, για εξειδικευμένη καθοδήγηση.